ภาพปก

ก. หน้าปก

๑. เจดีย์กลางน้ำ ต่อมาดินเชื่อมต่อฝั่งตะวันตก จึงกลายเป็นเจดีย์วัดบ้านกร่าง

๒. วิหารวัดบ้านกร่าง เก่าแก่มาก หลังคามุงกระเบื้องกาบกล้วย ทำให้รู้ชัดว่าสร้างสมัยอยุธยา (เลยออกไป คือ อุโบสถ)

๓. หอสวดมนต์ เดิมมีชั้นเดียว หลวงพ่อรวมใจชาวบ้านยกทั้งหลังเดินมาตั้ง ณ ที่ใหม่ ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยตั้งเสาบนดิน สร้างเสริมเป็น ๒ ชั้น (ชั้นล่างเป็นหอฉัน)

๔. ร.ร. วัดบ้านกร่าง อาคารเรียนหลังใหม่ "เมธีธรรมสารศึกษา" ยาว ๑๑๗ เมตร ที่หลวงพ่อสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ (เสร็จ พ.ศ. ๒๕๑๓) โดยให้ยกปัจจัยไปนับกันเอาเองทั้งปี๊บ

ข. หลังปก

๑. ศาลาการเปรียญ รื้อศาลาเก่าใกล้ฝั่งแม่น้ำ ที่สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ซึ่งชำรุดทรุดโทรม มาสร้าง ณ ที่ใหม่เหนือหมู่กุฏิ ในปี ๒๕๐๖ ตั้งเสาบนดิน

๒. กุฏิเจ้าอาวาสเดิม ที่หลวงพ่ออยู่หลังแรก ชาวบ้านรวมใจยกทั้งหลังเดินมาตั้งในที่ใหม่ พร้อมกับหอสวดมนต์ ในปี ๒๕๐๐

๓. "ศาลาทอง" ศาลาพักร้อนริมน้ำ หลวงพ่อสร้างที่วัดบ้านกร่าง และวัดจรรย์ วัดละหลัง เป็นผลงานก่อสร้างชิ้นสุดท้ายของท่าน

๔. มณฑปรูปหล่อพระเมธีธรรมสาร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ เพื่อประดิษฐานรูปหล่อเหมือนองค์จริงของหลวงพ่อ อยู่ริมฝั่งน้ำ เกือบสุดเขตวัดด้านเหนือ ท่านว่า "จะได้เป็นคนเฝ้าวัดทางด้านเหนือ"

หลวงพ่อ
เพื่อวัด เพื่อบ้าน

อนุสรณ์ ๒๐ ปี พระเมธีธรรมสาร

หลวงพ่อ: เพื่อวัด เพื่อบ้าน

อนุสรณ์ ๒๐ ปี พระเมธีธรรมสาร

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) จัดรวบรวม

พิมพ์ครั้งแรก สิงหาคม ๒๕๔๒ ๒,๐๐๐ เล่ม

- อนุสรณ์ ๒๐ ปี พระเมธีธรรมสาร

พิมพ์ที่ บริษัท สหธรรมิก จำกัด
๕๔/๖๗-๖๘, ๗๑-๗๒ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๑๒ ถนนจรัญสนิทวงศ์
แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐
โทร. ๘๖๔-๐๔๓๔-๕, Fax ๔๑๒-๓๐๘๗

คำปรารภ

เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๑ ที่ศาลาวัดบ้านกร่าง ระหว่างที่มีงานทำบุญอุทิศแด่หลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร ประจำปี คุณสุจิต ปรีชาวิทย์ ได้ปรารภว่า วันทำบุญปีต่อไป จะครบ ๒๐ ปี นับแต่หลวงพ่อได้มรณภาพ อาตมภาพจึงกล่าวว่าเป็นโอกาสสำคัญ ซึ่งควรทำหนังสือที่ระลึกอีกครั้งหนึ่ง

ในการทำหนังสือที่ระลึกนั้น ใจมุ่งจะรวบรวมเรื่องเกี่ยวกับปฏิปทาและจริยาวัตรต่างๆ ของหลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร ที่คนรุ่นหลังควรรู้และได้คติ ซึ่งอาตมภาพพอจะรู้อยู่ว่ามีมากและจะเป็นประโยชน์อย่างดี แต่เนื่องจากอาตมภาพมีความจำไม่ดี โดยเฉพาะเรื่องเก่าๆ จำไม่ค่อยได้ จึงหวังให้คุณสุจิต ปรีชาวิทย์ ผู้จำเรื่องได้มาก และอยู่ใกล้ชิดหลวงพ่อมากกว่า ช่วยรวบรวมเขียนให้

คุณสุจิต ปรีชาวิทย์ เห็นว่า อาจารย์ถาวร สิกขโกศล ซึ่งเป็นหลานของคุณสุจิตเอง และเป็นสัทธิวิหาริกคนหนึ่งของหลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร นอกจากได้ใกล้ชิดหลวงพ่อแล้ว ยังเป็นผู้ใฝ่รู้ โดยเฉพาะสนใจเรื่องเก่าๆ ที่เป็นคติแห่งความดีงาม จำเรื่องไว้ได้มาก อีกทั้งมีความสามารถในการเขียนด้วย จึงได้มอบภาระนี้แก่อาจารย์ถาวร สิกขโกศล ซึ่งได้รวบรวมเขียนไปให้ ด้วยศรัทธาในหลวงพ่อในวัด และในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งฉันทะที่จะทำให้เกิดประโยชน์ทางคุณธรรมและสติปัญญาแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป

ถ้าพูดอย่างภาษาของญาติโยม ก็เรียกว่าเป็นโชคดี เพราะอาตมภาพแม้จะมีความปรารถนา แต่ลำพังตัวเองไม่อาจทำให้สำเร็จได้เลย ผลที่ต้องการนี้ เกิดขึ้นจากความพอดีที่มีองค์ประกอบอันเอื้อเข้ามาประสาน คือต้องมีผู้เคยใกล้ชิดหลวงพ่อ ได้รู้เห็นเรื่องราวมามาก รู้จักจดจำได้ดี มีความสามารถที่จะเขียนเล่า และที่สำคัญยิ่ง คือมีศรัทธาและฉันทะ จึงทำให้ความคิดที่จะทำ เกิดเป็นงานที่สำเร็จผล

นอกจากนั้นยังมีความหมายเป็นอนุสรณ์อีกอย่างหนึ่งอยู่ในตัวด้วย กล่าวคือคุณสุจิต และอาจารย์ถาวร อยู่ในตระกูลที่ใกล้ชิดและอุปถัมภ์บำรุงวัดบ้านกร่างสืบมา เหมาะที่จะเป็นผู้เล่าเรื่อง และแสดงความสัมพันธ์นี้ไว้ อาตมภาพขออนุโมทนาคุณสุจิต ปรีชาวิทย์ และอาจารย์ถาวร สิกขโกศล ที่ได้เอาใจใส่ขวนขวายให้งานทำหนังสือนี้สำเร็จ โดยที่การอนุโมทนานี้มีความหมายโยงไปถึงการที่ว่า ผู้อยู่ในวงศ์ตระกูลที่ใกล้ชิดหลวงพ่อ ซึ่งได้สัมพันธ์กับวัดและพระศาสนาสืบมา ยังเป็นผู้ที่มีศรัทธาแน่นแฟ้น และฝักใฝ่ในธรรมทั้งในเชิงความรู้ และการดำเนินชีวิต

ในการรวบรวมและเขียนเรื่องครั้งนี้ มีเวลาจำกัด ค่อนข้างกระชั้น ผู้ที่ทันรู้ ทันเห็น ได้ใกล้ชิดหลวงพ่อ หรือจำเรื่องราวเก่าๆ ได้ยังมีอีกหลายท่าน ถ้ามีเวลามากเพียงพอ อาจารย์ถาวร คงจะสอบถามค้นคว้ารวบรวมเรื่องมาเขียนได้เพิ่มอีก จึงหวังไว้ก่อนว่า คงจะมีโอกาสได้ทำเช่นนั้นในกาลข้างหน้า

ความมุ่งหมายในการทำหนังสือนี้ มิใช่เพียงเพื่อให้รู้จักชีวิตของคนสมัยก่อน ว่าคนรุ่นเก่าเป็นอยู่กันอย่างไร และท้องถิ่นเคย

เป็นอย่างไรเท่านั้น แต่ข้อสำคัญคือการที่จะรู้ว่าพระเถระในอดีต โดยเฉพาะในชนบท ประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัย มีความเป็นอยู่ส่วนตัว สั่งสอนอบรมลูกวัดลูกศิษย์ สงเคราะห์สัมพันธ์กับชาวบ้าน และดำรงรักษาพระพุทธศาสนากันมาอย่างไร รวมทั้งบทบาทและวิธีปฏิบัติของท่านต่อลัทธิความเชื่อถือของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นเครื่องปลุกเร้า เตือนใจ และให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ศาสนทายาทและคนยุคปัจจุบัน ในการที่จะถือเอาเป็นแบบอย่าง หรือเป็นแนวทาง อย่างน้อยก็ได้คติบางอย่างมาใช้ประโยชน์

ความจริง เรื่องของหลวงพ่อ โดยเฉพาะคติและวิธีปฏิบัติของท่าน (ซึ่งเป็นผู้มีชื่อว่าขลัง) ต่อเครื่องรางของขลัง ไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ยังมีแง่ที่น่ารู้อีกหลายอย่าง อาจจะต้องขอให้อาจารย์ถาวร และลูกศิษย์ที่เคยใกล้ชิดรวมมาเขียนเพิ่มอีก

เนื่องจากหลวงพ่อเน้นการอบรมสั่งสอนหรือการศึกษามากโดยเฉพาะแก่พระเณรลูกวัดและลูกศิษย์ ซึ่งเป็นงานสืบพระศาสนาโดยตรง ตามคติการบวชเรียน จึงน่าจะนำตัวอย่างคำสอนของท่านมาลงไว้ แต่โดยมากไม่ได้บันทึกไว้ มีเหลือมาในเอกสารเพียงเล็กน้อย ซึ่งอาจารย์ถาวรได้คัดมาแทรกไว้ในเกร็ดประวัติ เมื่อระลึกถึงคำของคุณสุจิต ปรีชาวิทย์ ที่เคยขอไว้ว่า อยากจะพิมพ์คำสอนนาค จึงนำ *"คำสอนนาค – สอนฑิต"* ของอาตมภาพเองมาลงพิมพ์ประกอบไว้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ทางธรรมมากขึ้น

นอกจากเล่าเรื่องของหลวงพ่อและคำสอนของท่านแล้ว ก็เลยถือโอกาสรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับวัดบ้านกร่างไว้ให้มาอยู่ในที่เดียวกันด้วย คือประวัติวัดบ้านกร่าง ที่โยงไปหาเรื่องโบสถ์ วิหาร

และพระเครื่อง ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในด้านเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ต่อไป

ในด้านบุคคล เข้าใจว่า ท่านที่รู้จักคุ้นเคยใกล้ชิดหลวงพ่อพระเมธีธรรมสารมานานที่สุด และยังมีชีวิตอยู่ คือ คุณโยมนาม พูนวัตถุ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ คุณโยมนามรู้จักและอยู่ใกล้ชิดหลวงพ่อมานานที่สุด แต่ครั้งท่านยังอยู่วัดเทพธิดาราม และได้สนิทสนมกับหลวงพ่อตลอดมาจนท่านมรณภาพ แม้กระทั่งปัจจุบันที่หลวงพ่อมรณภาพไปนานแล้ว คุณโยมนาม ก็ยังไปเยี่ยมเยียนวัดบ้านกร่าง และร่วมงานอุทิศกุศลแก่หลวงพ่อสม่ำเสมอตลอดมา ในวาระนี้ จึงขอคำระลึกจากคุณโยมนาม พูนวัตถุ มาลงพิมพ์ไว้ด้วย ซึ่งจะช่วยให้หนังสือนี้สมเป็นหนังสือที่ระลึกยิ่งขึ้น

น่าเสียดายที่ไม่อาจหาภาพวัดและรูปถ่ายหลวงพ่อมากพอที่จะคัดเลือกลงพิมพ์ให้เหมาะใจได้ อาจเป็นเพราะไม่มีเวลาเพียงพอที่จะสืบหาจากคนเก่าๆ แต่กระนั้นก็ได้อาศัย พระครูสุนทรสีลสัมบันเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง องค์ปัจจุบัน และปลัดเลื่อน อยู่นันท์ ผู้เคยใกล้ชิดหลวงพ่อ ช่วยรวมมาให้จำนวนหนึ่ง

ส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของหนังสือ คือภาพปก ซึ่งได้มีความติดขัดมาตลอด ในการพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับหลวงพ่อและวัดบ้านกร่าง ตั้งแต่ครั้งงานพระราชทานเพลิงศพ (๙ ม.ค. ๒๕๒๕) และงาน ๑๐๐ ปี พระเมธีธรรมสาร (๗ พ.ค. ๒๕๓๒) ซึ่งหาภาพปกไม่ได้ แต่คราวนี้ ขณะที่ยังขัดข้องอยู่ คุณพี่สกล สมบูรณ์วิทย์ สัทธิวิหาริกของหลวงพ่อรุ่น พ.ศ. ๒๕๐๐ ทราบปัญหาเข้า ได้รีบไป

ถ่ายภาพมาให้ทันที จึงมีภาพปกลงพิมพ์ด้วยในครั้งนี้ แม้จะเป็นภาพถ่ายใหม่ในปัจจุบัน แต่ก็ได้พยายามให้เป็นภาพของสิ่งเก่าๆ ครั้งหลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร

ในการจัดทำต้นแบบหนังสือ พระครูปลัดปิฎกวัฒน์ (อินศร จินฺตาปญฺโญ) แห่งวัดญาณเวศกวัน ได้ช่วยเป็นธุระจัดเตรียม และได้รับความร่วมมือจากคุณนพพร โชคไพรศรี ผู้จัดการโรงพิมพ์สหธรรมิก ช่วยนำภาพไปจัดทำแบบปก ในเวลากระชั้นเร่งด่วน

ขออนุโมทนาทุกท่าน ที่กล่าวนามมาแล้ว ที่ได้ร่วมแรงร่วมใจให้การจัดทำหนังสือ *"หลวงพ่อ: เพื่อวัด เพื่อบ้าน"* นี้ สำเร็จสมหมาย ส่วนข้อบกพร่องผิดพลาดที่คงจะมี ก็เป็นความรับผิดชอบของผู้จัดทำหนังสือนี้เอง ซึ่งหวังว่าท่านที่รู้หรือพบเห็นจะช่วยบอกให้ทราบ เพื่อแก้ไขปรับปรุงเมื่อมีโอกาสต่อไป

ขออุทิศบุญกุศลแห่งธรรมทานนี้ แด่หลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร และหวังว่าธรรมทานนี้ จะอำนวยผล เป็นเครื่องส่งเสริมเพิ่มพูนภูมิธรรมภูมิปัญญาที่จะนำมาซึ่งสัมมาทัศนะ อันจะนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชีวิต แก่ชุมชน และแก่สังคมทั้งหมด พร้อมทั้งเป็นเครื่องเสริมสร้างความมั่นคงแพร่หลายแห่งพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ดำรงอยู่ยั่งยืนนาน

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๒

รำลึกพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์

แม้ผมจะเกิดที่กรุงเทพมหานคร แต่ก็เป็นบ้านสวนอยู่ชานเมือง ขณะวัยเรียนไม่มีโรงเรียนใกล้บ้าน แต่บิดามารดาผมมีความประสงค์จะให้ผมได้รับการศึกษาอย่างแท้จริง จึงนำผมไปฝากเป็นศิษย์พระวัดเทพธิดาราม (อยู่ติดกับวัดราชนัดดาราม เชิงสะพานผ่านฟ้าฯ) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑

พระรูปแรกที่ผมเป็นศิษย์ชื่อ "ท่านอาจารย์ถม" มีศักดิ์เป็นญาติผู้พี่ของผม (สายบิดา) ท่านอาจารย์ถมมีพระวัดเดียวกันที่ชอบพอสนิทสนมมากที่สุดองค์หนึ่ง คือพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ "พระเมธีธรรมสาร"

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร ชื่อเดิม "ไสว" ระหว่างเป็นเด็กวัดเทพธิดาราม ผมเรียกท่านว่า "หลวงพี่ไหว" เช่นเดียวกับที่เรียกท่านอาจารย์ถมว่า "หลวงพี่ถม" ในระยะแรกที่ผมเป็นเด็กวัดนั้น ท่านเจ้าคุณอาจารย์ดำรงสมณศักดิ์เป็น "พระใบฎีกา" ต่อมาเลื่อนเป็น "พระสมุห์" แต่ผมก็ยังเรียกท่านว่า "หลวงพี่ไหว" อยู่เช่นเดิม จนกระทั่งท่านได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะจึงเรียกท่านว่า "ท่านเจ้าคุณอาจารย์"

ผมมีความรู้สึกตลอดเวลาว่า ท่านเจ้าคุณอาจารย์ เป็นพระ

รูปงามใจงาม สุภาพนุ่มนวล เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา และมีลักษณะบ่งบอกความเป็นผู้มีบารมีสูง ผู้รู้จักท่านต่างให้ความเคารพนับถือท่านมาก

แม้ว่าผมจะเป็นศิษย์ท่านอาจารย์ถม แต่ผมก็ถือว่าเป็นศิษย์ท่านเจ้าคุณอาจารย์ด้วยเช่นเดียวกัน เพราะท่านให้ความเมตตาความเอื้อเอ็นดูแก่ผมมาก จนผมรู้สึกว่าท่านถือว่าผมเป็นศิษย์ผู้ใกล้ชิดของท่านผู้หนึ่ง

เมื่อวัยเด็ก ผมได้ชื่อว่าเป็นเด็กติดพ่อแม่ ไปอยู่วัดเทพธิดารามในระยะแรกๆ ทนความคิดถึงท่านทั้งสองไม่ไหว ถึงกับหนีวัดไปหาท่านหลายครั้ง เมื่อท่านอาจารย์ถมไปตาม จะมีท่านเจ้าคุณอาจารย์ไปร่วมเกลี้ยกล่อมให้ผมกลับวัดด้วยทุกครั้ง ผมจึงรำลึกอยู่เสมอว่า ถ้าไม่มีท่านเจ้าคุณอาจารย์และท่านอาจารย์ถมแล้ว ผมคงไม่ได้รับการศึกษาและมีการดำรงชีวิตดังเช่นที่ผ่านมา ท่านอาจารย์ทั้งสองจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผมเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมา ท่านเจ้าคุณอาจารย์และท่านอาจารย์ถมได้ย้ายไปอยู่วัดบ้านเดิม ในท้องที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งในที่สุดท่านเจ้าคุณอาจารย์ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอศรีประจันต์ จนถึงวันมรณภาพ ส่วนท่านอาจารย์ถมดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดน้อยชมภู่ (อยู่ไม่ห่างจากวัดบ้านกร่างนัก) อยู่ระยะหนึ่งแล้วลาสิกขา และถึงแก่กรรมก่อนท่านเจ้าคุณอาจารย์หลายปี

ก่อนที่ท่านอาจารย์ถมจะย้ายไปอยู่วัดน้อยชมภู่ ท่านได้ฝากผมให้เป็นศิษย์พระอาจารย์องค์อื่น ซึ่งอยู่กุฏิเดียวกับท่านมาก่อน

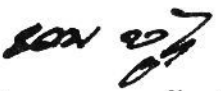
และได้ฝากเป็นทอดๆ กันมา จนถึงอาจารย์องค์ที่สี่ซื่อ "มหาทอง-อินทร์"

ผมจำได้ว่า ในปี ๒๔๖๗ ท่านพระครูเจ้าอาวาสวัดเทพธิดาราม มรณภาพ พระราชาคณะวัดอื่นรูปหนึ่งจะไปเป็นเจ้าอาวาสแทน และมีข่าวลือว่าพระราชาคณะรูปนั้นเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ในศีล ท่านอาจารย์มหาทองอินทร์จึงประสงค์จะย้ายไปอยู่วัดอื่น ท่านเจ้าคุณอาจารย์ทราบเรื่อง และปรารภกับผู้คุ้นเคยท่านหนึ่งชื่อ "ชัด" (จำนามสกุลไม่ได้) ซึ่งผมเรียกท่านผู้นั้นว่า "น้าชัด" น้าชัดกับญาติของท่านชื่อ "คุณเปลื้อง แจ่มใส" เป็นเจ้าของโรงงานหล่อพระ บ้านช่างหล่อ ใกล้วัดระฆังโฆษิตาราม ได้ร่วมกันฝากท่านมหาทองอินทร์และผมกับท่านพระครูปลัดพิพัฒน์ศีลาจารย์ (แนบ สิงหเสนี) ซึ่งต่อมาเลื่อนสมณศักดิ์ในที่ "พระธรรมทานาจารย์" เป็นพระผู้มีชื่อเสียงมากของวัดระฆังฯ ในขณะนั้น พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณธรรม-ทานาจารย์เต็มใจรับ

ท่านเจ้าคุณอาจารย์ซึ่งขณะนั้นกลับไปอยู่วัดบ้านเดิมแล้ว ยังกรุณาเดินทางไปฝากฝังท่านอาจารย์มหาทองอินทร์และผมกับพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณธรรมทานาจารย์อย่างเป็นทางการด้วยตนเอง แสดงว่าท่านเจ้าคุณอาจารย์มีความห่วงใยและมีความเมตตาท่านอาจารย์มหาทองอินทร์รวมทั้งผมด้วยเป็นอย่างยิ่ง

โดยเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้ จึงทำให้ผมรำลึกถึงพระเดชพระคุณของท่านเจ้าคุณอาจารย์อยู่เสมอมา แม้ว่าเวลาจะล่วงเลยมาครบปีที่ ๒๐ ของวันมรณภาพในวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๒ แล้วก็ตาม และผมมั่นใจว่า ความเป็นผู้ทรงศีลอันบริสุทธิ์ ความตั้งใจเผย

แพร่พระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และความเป็นผู้บำเพ็ญกุศลไว้อย่างมากมายของท่านเจ้าคุณอาจารย์ตลอดเวลาดำรงสมณเพศ ได้ยังผลให้พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ ประสบความสันติสุขอย่างยิ่งในสัมปรายภพเป็นนิจนิรันดร

(นายนาม พูนวัตถุ)

สารบัญ

คำปรารภ ..... ก
รำลึกพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ ..... ฉ

หลวงพ่อ: เพื่อวัด เพื่อบ้าน ๓

๑. ชีวิต-วัด-ประวัติถิ่น ๓
ย้ายถิ่นไปศึกษา ย้ายกลับมาช่วยถิ่น ๓
- *"บ้านหัวขนอน" ถิ่นเกิด เชื่อมวัดจรรย์ วัดยาง วัดบ้านกร่าง* ๓
- *ไปอยู่วัดเรียนหนังสือ* ๔
- *เข้ากรุงเทพฯไปเรียนต่อ* ๕
- *อยู่วัดเทพธิดา ๑๗ ปี* ๖
- *ถิ่นต้นที่ย้ายออกไป คือถิ่นท้ายที่ย้ายกลับมา* ๗

ช่างคุย ช่างเล่า แต่มีสาระ ๙
หลวงพ่ออ้นไม่บวชให้ เพราะท่านไม่ได้สักข้อมือ ๙
พระครูเหลี่ยม มหาทิม การสอบบาลี ๑๓
เจดีย์วัดบ้านกร่าง ๑๕
ทำงานด้วยกตัญญู เพื่อพหูชน มิใช่เพื่อผลงานเป็นสะพานสู่ยศศักดิ์ ๒๐
ย้าย-สร้างเสนาสน์ จนวัดเข้ารูปปัจจุบัน ๒๔
ศูนย์รวมจิตใจ-ยกหอสวดมนต์เดินไปได้ทั้งหลัง ๒๖
สละหมดเพื่อสร้างอาคารใหม่ ให้ ร.ร.วัดบ้านกร่าง ๒๗
จิตไม่โน้มไปในการที่จะเรี่ยไรรับเงินญาติโยม ๓๐
สร้าง รักษา เห็นคุณค่าของเก่า ๓๒

๒. อาจิณจริยา ๓๕
หลวงพ่อดุ แต่มีเหตุผล ๓๕
เป็นหลักของความดีงาม ไม่ค้ำมเกรงคนผิด ๓๗
สร้างห้องแถวโดยเสมอภาค ให้จับฉลากทั่วทุกคน ๓๘
ประชุมสร้างอนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจัน ยืนยันหลักพระวินัย ๓๙
ฉลาดในโวหาร ประสานสามัคคี ให้เกิดปีติในกุศล ๔๑
อาทรชุมชน เอื้อผลแม้ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ๔๓
ใฝ่รู้ พหูสูต ๔๕
ชาวบ้านหาเงินเหนื่อยยาก พระต้องประหยัดช่วยเขา ๔๗
แยกของสงฆ์ ของส่วนตัว ๔๘

๓. งานสืบศาสนา คือ พัฒนาคน ๕๐
สอนให้เชื่อกรรม เชื่อปัญญา ไม่มัวพึ่งคาถาและโชคลาง ๕๐
สร้างวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง เพื่อเสริมกำลังใจให้หันเข้าหาธรรม ๕๑
มุ่งสร้างคน สร้างปัญญา มากกว่าพัฒนาวัตถุ ๕๓
- *การศึกษาของเยาวชน* ๕๕
- *การศึกษาของพระสงฆ์* ๕๗
การบวชต้องมีคุณค่า มุ่งศึกษาพระธรรมวินัย ๕๘
๑. *ช่วงเตรียมตัวบวช* ๕๘
๒. *ช่วงบวช* ๕๙
๓. *บวชเสร็จแล้ว* ๖๑
ก) การดูแลกวดขันกิจวัตร ๖๑
ข) ความเอาใจใส่ห่วงใยลูกวัด ๖๔

สอนนาค - สอนฑิต: ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ .. ๗๑

สอนนาค: ชีวิตพระ *(คำสอนในพิธีอุปสมบท)* ***๗๓***

ความเป็นมาของการบวช ๗๔

ความหมายของการบวช ๗๗

วัตถุประสงค์ของการบวช ๗๙

บวชให้พ่อแม่ได้เป็นญาติของพระศาสนา ๘๒

บวชทดแทนพระคุณบิดามารดา ๘๕

การฝึกศึกษาเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ๘๘

ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เพื่อนำเราในการศึกษา ๙๒

พระพุทธเจ้านำเราเข้าถึงธรรม และเข้าร่วมสังฆะ ๙๔

ถึงสงฆ์ ครบองค์พระรัตนตรัย นำเข้าในไตรสิกขา ๙๕

บอกกรรมฐานเบื้องต้น เป็นทุนประเดิมก่อนเริ่มศึกษา ๙๘

พิธีอุปสมบท ***๑๐๒***

ขอนิสัย ขอให้เป็นอุปัชฌาย์ ๑๐๒

เมื่อได้นิสัย ก็พร้อมจะก้าวไปในสิกขา ๑๐๕

จบการศึกษาเมื่อเป็นพระอรหันต์ ๑๐๘

บอกฉายา บอกบริขาร ๑๑๐

บอกอนุศาสน์ ***๑๑๔***

อนุโมทนาท้ายพิธี ***๑๑๘***

สอนฑิต: ชีวิตชาวพุทธ *(คำสอนและคำอวยพรในพิธีลาสิกขา)* ***๑๑๙***

เตรียมใจให้เป็นการเริ่มต้นที่ดี ๑๑๙

เป็นอุบาสกที่ดี ช่วยกันทำหน้าที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ๑๒๐

มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ ๑๒๔

วางฐานชีวิตให้มั่นคงแน่นหนา ๑๒๔

ขั้นที่ ๑ รักษาชีวิตให้สะอาด ๑๒๖
ขั้นที่ ๒ เตรียมตัวไหว้ทิศ ๑๓๐
ขั้นที่ ๓ ไหว้ทิศทั้ง ๖ ..... ๑๓๓
นำพาชีวิตไปให้ถึงจุดหมาย ๑๓๘
สรุป ๑๔๔
สนทนาหลังพิธี ๑๔๘

ภาคผนวก: มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ ๑๕๐
หมวดหนึ่ง พื้นฐานชีวิต ๑๕๐
กฎ ๑ เว้นชั่ว ๑๔ ประการ ๑๕๐
กฎ ๒ เตรียมทุนชีวิต ๒ ด้าน ๑๕๑
กฎ ๓ รักษาความสัมพันธ์ ๖ ทิศ ๑๕๓
หมวดสอง จุดหมายชีวิต ๑๕๘

เรื่องวัดบ้านกร่าง ๑๖๑

ประวัติวัดบ้านกร่าง ***๑๖๓***
การสร้างวัด ๑๖๓
เจ้าอาวาส ๑๖๕
ปูชนียวัตถุ-สถานในวัด ๑๖๖

พระเครื่องวัดบ้านกร่าง ***๑๗๐***
๑. อารัมภบท ๑๗๐
๒. ใครสร้างพระและวัดบ้านกร่าง ๑๗๑
๓. พระวัดบ้านกร่างแตกกรุเมื่อใด ๑๗๘
๔. พระวัดบ้านกร่างมีพิมพ์อะไรบ้าง ๑๘๕
๕. พระวัดบ้านกร่างในทางทฤษฎี ๑๘๖

๖. ประสบการณ์ ๑๘๙
๗. วัดบ้านกร่างปัจจุบัน ๑๙๐
๘. มงคลวัตถุรุ่นใหม่ ๑๙๑
บรรจุกรุเดิมไว้แต่ปี ๒๔๙๒ ๑๙๖
เปิดกรุเมื่อปี ๒๕๑๑ ๑๙๗
โบสถ์วัดบ้านกร่าง **๒๐๐**
กรมการศาสนาสำรวจวัด ๒๐๖
หมายเหตุ: ๒๐๙

ภาคผนวก ๒๑๑

ประวัติย่อ ของ พระเมธีธรรมสาร (ไสว) ธมฺมสาโร ๒๑๓
ชาติภูมิ ๒๑๓
การศึกษา บรรพชา อุปสมบท ๒๑๓
หน้าที่การงาน และสมณศักดิ์ ๒๑๔
ศาสนกิจ ๒๑๗
อาพาธและมรณภาพ ๒๒๐

หลวงพ่อ: เพื่อวัด เพื่อบ้าน

ผศ.ถาวร สิกขโกศล

(เรียบเรียงจากความทรงจำ)

หลวงพ่อ: เพื่อวัด เพื่อบ้าน

๑. ชีวิต-วัด-ประวัติถิ่น

ย้ายถิ่นไปศึกษา ย้ายกลับมาช่วยถิ่น*

"บ้านหัวขนอน" ถิ่นเกิด เชื่อมวัดจรรย์ วัดยาง วัดบ้านกร่าง

หลวงพ่อเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร เกิดที่บ้านหัวขนอน หมู่กลาง บ้านที่ชื่อว่าหัวขนอนนั้น เพราะเหตุรัฐบาลสมัยลพบุรีหรือกรุงศรีอยุธยาไม่ปรากฏชัด ตั้งด่านขนอนที่หมู่บ้านนี้

ด่านขนอนมีความหมายว่าด่านภาษี เหตุที่ตั้งด่านภาษีที่หัวขนอนเพราะแม่น้ำท่าจีนตลอดสาย ไม่มีที่ไหนมีหาดใหญ่ยาวตื้นเขินเท่าหาดนี้ รัฐบาลจึงจัดตั้งด่านภาษีขึ้นที่บ้านนี้ เพื่อเก็บสินค้าซึ่งขึ้นหลังช้างไปพม่าและมาไทย พร้อมทั้งสินค้าที่ขึ้นล่องตามลำน้ำ บ้านนี้จึงมีนามเรียกว่าบ้านหัวขนอนมาจนบัดนี้

---

* บันทึกจากคำบอกเล่าของท่านเจ้าของประวัติเอง ณ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๔ เมื่อท่านมีอายุได้ ๘๓ ปี

โยมบิดาของหลวงพ่อชื่อ หวาด มารดาชื่อ จาบ มีพี่น้องร่วมสายโลหิตเดียวกัน ๔ คน คือ

หลวงพ่อ เป็นบุตรคนโต คนที่สองเป็นเด็กชายยังไม่ทันตั้งชื่อเสียชีวิตตั้งแต่ยังเยาว์ คนที่สามคือ นางจ่าย จันทโสภา ซึ่งได้อยู่มาจนมีบุตรหลาน แต่ก็ได้ถึงแก่กรรมแล้ว คนสุดท้องเป็นเด็กชายยังไม่ทันตั้งชื่อ ได้สิ้นชีวิตเสียก่อนตั้งแต่ยังเยาว์

ไปอยู่วัดเรียนหนังสือ

เมื่ออายุประมาณ ๕ ขวบเศษ มารดาถึงแก่กรรม บิดาได้นำตัวไปมอบให้เป็นบุตรบุญธรรมและเป็นศิษย์ตลอดกาล ของ**หลวงพ่อกาพย์ วัดจรรย์** เป็นเด็กเล็กที่สุดในบรรดาศิษย์ของวัดจรรย์ในยุคนั้น

ตามธรรมดาเป็นเด็กเล็กย่อมถูกเด็กโตที่ไม่เมตตาข่มเหง กดขี่ บังคับ เย็นบางวันก็ไม่ได้กินข้าว บางวันคนโตที่มีเมตตาซวนให้กินข้าวตาก บางวันพระให้หัวเผือกหัวมันก้นกระจาดผ้าป่าเผากิน บางทีไม่มีอะไรจะกิน ดื่มน้ำแล้วก็นอนหลับไป บางวันเวลาใกล้ค่ำไปนั่งที่ป่าช้าคอยแม่ถึงค่ำ เป็นอย่างนี้นับครั้งไม่ถ้วน นี้คือชีวิตของลูกกำพร้าแม่ ถ้าแม่ยังอยู่ ถึงจะอดอยากเท่าใดก็คงไม่ลำเค็ญถึงอย่างนี้

อาศัยเมตตากรุณาคุณอันเหลือล้นของหลวงพ่อกาพย์ ท่านได้เอาใจใส่ปกครองรักษา อบรมสั่งสอนให้ศึกษาอักษรสมัยที่นิยมในยุคนั้น ทั้งหนังสือขอมและหนังสือไทย จนชินชำนาญคล่องแคล่วทั้งการอ่านและการเขียน

พอย่างขึ้นอายุประมาณ ๑๕ ปี หลวงพ่อกาพย์ก็จัดส่งมาเรียนหนังสือมูลกัจจายน์ ซึ่งเป็นหนังสือใหญ่ในยุคนั้น กับท่านพระครูเหลี่ยม วัดบ้านกร่าง พอเพลแล้วก็แบกคัมภีร์มาเรียนทุกวัน

เข้ากรุงเทพฯไปเรียนต่อ

ครั้นอายุย่างขึ้นปีที่ ๑๘ หลวงพ่อกาพย์ก็ให้บิดานำไปฝากเรียนบาลีที่กรุงเทพฯ เมื่อจะไปบิดาให้เงิน ๘ บาท อานุ้ยให้ ๒ บาท น้าทิดฉุนให้ ๒ บาท วันเดินทางขึ้นแรมจำไม่ได้ แต่เป็นท้ายวันสงกรานต์ ออกเดินทางแต่เช้ามืด ห่อข้าวไปกินข้างหน้า มือขวาแบกคัมภีร์ มือซ้ายถือน้ำผึ้งสองขวด บ่าสะพายผ้าไตร หลวงพ่อกาพย์ยืนส่งให้ศีลให้พร เดินทางฝ่าแดดไปวันหนึ่ง ถึงผักไห่เวลาเย็น นอนค้างแรมในเรือเมล์หนึ่งคืน

รุ่งขึ้นเย็น เรือพาไปถึงกรุงเทพฯ บิดานำไปมอบไว้กับนายเปลี่ยน ซึ่งเวลานั้นยังอุปสมบทอยู่ที่วัดบางลำภูบน บิดาอยู่ด้วยหนึ่งคืนรุ่งขึ้นก็กลับ

กุฏิเต็ม ต้องอาศัยนอนข้างเตียงพระ เวลานอนเอาผ้าปูนอนกับพื้น เสื่อไม่มีนอน หมอนก็ไม่มีหนุน เวลานอนเอาผ้าพับรองบนอิฐทำต่างหมอน

เป็นเด็กวัดอยู่ประมาณเจ็ดวัน พระเปลี่ยนนำตัวไปมอบให้ใบฎีกาเปรม**บวชเณร**ให้ ท่านสอบถามข้อปฏิบัติของเณรก็ตอบได้ทุกอย่าง จากนั้นก็ได้อาศัยบิณฑบาตเลี้ยงชีพตลอดมา พอเพลแล้วก็แบกคัมภีร์ไปเรียนหนังสือที่วัดมหาธาตุทุกวัน เรียนจบหมดหนังสือที่เอาไปจากบ้านนอกแล้ว ก็ไปซื้อใบลานมา ขอยืมตำรามาจดทุกวันๆ

ครั้นถึงฤดูพรรษา ท่านอาจารย์มหาทิม อยู่บ้านบาตร ท่านเคารพรักกับหลวงพ่อกาพย์มาก รู้ว่าลูกศิษย์หลวงพ่อกาพย์มาอยู่วัดบางลำภู ท่านก็อุตส่าห์ไปเยี่ยมเสมอๆ

พอออกพรรษาแล้ว ท่านชวนว่าเณรย้ายไปอยู่วัดสระเกศเถิด ฉันจะนำไปฝากเอง จะได้อยู่ใกล้ๆ บ้านฉัน เวลาป่วยไข้จะได้รู้ง่ายๆ ตกลงเป็นอันว่าย้ายจากวัดบางลำภูไปอยู่ที่วัดสระเกศ ได้รับความสบายขึ้นมาก ไม่ต้องนอนกับปูนเพราะมีกุฏิอยู่ การเรียนก็เรียนอยู่ที่วัดสระเกศนั้นเอง ทั้งมูลและบาลี

อยู่วัดเทพธิดา ๑๗ ปี

พอออกพรรษาแล้ว ท่านอาจารย์จันทรองค์สอนบาลี บอกว่าที่วัดสระเกศนี้มีเรื่องยุ่งมาก เราเป็นนักเรียนจะไม่สะดวก ฉันจะย้ายไปอยู่วัดเทพธิดา เณรจะย้ายไปอยู่กับฉันด้วยไหม รับปากท่านว่าไป จึงกลับมาบอกโยม แล้วก็ย้ายไปอยู่วัดเทพธิดา เรียนกับอาจารย์ทุม วัดราชนัดดา ในเพลเรียนบาลีที่วัดเทพธิดากับท่านมหาจันทร เพลแล้วไปเรียนบาลีกับท่านอาจารย์ขาวที่วัดมหรรณพ์ กลางคืนเรียนกับท่านเจ้าคุณศรีสมโพธิที่วัดสุทัศน์ ต่อมาย้ายโรงเรียนจากวัดมหรรณพ์ ไปเรียนกับท่านพระยาธรรมปรีชา อาจารย์หลวง สอนที่เก๋งวัดสุทัศน์

พอดีอายุครบ ๒๐ ปี ท่านเจ้าคุณสุนทรสมาจาร เจ้าอาวาสวัดเทพธิดา จะจัดการทำพิธีอุปสมบทให้ แต่โยมบ้านนอกไม่ยอม จึงต้องมาอุปสมบทที่วัดบ้านปลายนา มีหลวงพ่อแป้น วัดสิงห์ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เป็นพระอุปัชฌายะ เมื่อ

อุปสมบทแล้วก็กลับไปเรียนหนังสือตามเดิม

อยู่ต่อมาได้ ๒ พรรษา ท่านเจ้าคุณที่วัดให้ช่วยถือพัดใบฎีกาไปรับอนุโมทนากฐินหลวง เสร็จกฐินหลวงแล้วกลับมาคืนพัดให้ท่านๆ ไม่ยอมรับ เมื่อพรรษา ๔ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นฐานานุกรมตำแหน่งพระสมุห์

ถิ่นต้นที่ย้ายออกไป คือถิ่นท้ายที่ย้ายกลับมา*

ต่อมาเมื่อพรรษาครบ ๙ ได้มาเป็นหัวแรงนัดประชุม กำหนดงานผูกพัทธสีมาวัดจรรย์ ณ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ เป็นวันเริ่มต้น

ลากลับไปอยู่กรุงเทพฯ ตามเดิม จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๖๘ **หลวงพ่อผ่องวัดยาง** เรียกตัวให้ขึ้นมาช่วยกันรวมกำลังทำการก่อสร้างปฏิสังขรณ์พระวิหารหลังเก่า ปีหนึ่งก็แล้วเสร็จเรียบร้อย

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้ย้ายมาอยู่กับ**หลวงพ่อกาพย์** ที่วัดจรรย์ เพื่อปฏิบัติภารกิจหนักเบาต่างๆ ทดแทนพระเดชพระคุณท่านที่ได้อุปถัมภ์เลี้ยงดูมา

ถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๑ คณะสงฆ์มีคำสั่งส่งให้มาช่วยวัดบ้านกร่าง ซึ่งขัดกับความตั้งใจเดิม

ได้ตกลงปฏิบัติตามคำสั่งของคณะสงฆ์ ย้ายจากวัดจรรย์ มาอยู่ที่**วัดบ้านกร่าง** ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ตรงกับ ๔ ๑๑ ๖ พ.ศ. ๒๔๘๑

---

* เนื้อความเดิมในหัวข้อนี้มีมาก แต่ส่วนใหญ่ได้คัดไปเล่าในหัวข้อ "**ทำ**งาน**ด้วย**ก**ตัญญู**..." ข้างหน้า จึงตัดความ**ที่**ซ้ำออก คง**ไว้**แต่**ที่**สำคัญ พอเชื่อมความ

ได้รับตราตั้งเจ้าอาวาส เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับตราตั้งรักษาการเจ้าคณะแขวงศรีประจันต์เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับตราตั้งอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับตราตั้งประจำตำแหน่งเจ้าคณะแขวงศรีประจันต์ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพัดยศเป็นพระครูสัญญาบัตร และต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูชั้นเอก จนสุดท้ายเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ

นับแต่วาระที่ได้ลงทะเบียนขึ้นสังกัดเป็นพระวัดบ้านกร่าง ก็ได้พยายามบำเพ็ญตนเป็นผู้นำในทางที่ดี ได้ชักชวนทายกทายิกาประชาชนร่วมประชุมปรึกษาปรารภว่าจะร่วมกันพยายามพัฒนาวัดบ้านกร่างให้รุ่งเรืองเจริญก้าวหน้า ...

ต่อนี้ไปเป็นเรื่องเล่าจากความทรงจำและการค้นคว้าสอบถาม

ช่างคุย ช่างเล่า แต่มีสาระ

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเป็นคนคุยเก่ง เล่าเรื่องต่างๆ ได้น่าสนใจ ชวนฟัง ด้วยความเป็นพหูสูตและเป็นรัตตัญญู รู้เรื่องเก่ามาก ทั้งมีปัญญาวิเคราะห์วิจารณ์ อธิบายแก่ผู้ฟังอย่างแจ่มแจ้ง การคุยของท่านจึงไม่เป็นเรื่องเพ้อเจ้อ ล้วนมีประโยชน์ในแง่คติธรรมหรือสาระความรู้ ประกอบกับท่านรู้จักคนมาก เรื่องที่ท่านเล่าจึงกว้างขวางและหลากหลายมาก ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างความรู้จากเรื่องที่ท่านเล่า แต่ผู้เขียนได้ค้นคว้าเพิ่มเติมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นบ้าง

หลวงพ่ออ้นไม่บวชให้ เพราะท่านไม่ได้สักข้อมือ

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเล่าว่า เหตุที่ท่านต้องไปอุปสมบทที่วัดปลายนา ซึ่งในสมัยนั้นขึ้นกับแขวงวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เพราะพระครูธรรมสารรักษา (อ้น) วัดดอนบุบผาราม เจ้าคณะแขวงศรีประจันต์ ไม่ยอมเป็นอุปัชฌาย์ให้ท่าน ท่านจึงบวชในเขตแขวง (อำเภอ) ศรีประจันต์ไม่ได้ ต้องไปบวชที่วัดในเขตอำเภอวิเศษชัยชาญ โดยมีพระอธิการแป้น วัดสิงห์ ตำบลศาลเจ้าโรงทอง แขวงวิเศษชัยชาญ เป็นพระอุปัชฌาย์ ส่วนคู่สวดท่านเคยบอกไว้ แต่ผู้เขียนลืม จึงไม่แน่ใจว่า เป็นหลวงพ่อผ่อง วัดยาง กับ

หลวงพ่อกาพย์ วัดจรรย์ หรือพระในแขวงวิเศษชัยชาญ

เหตุที่หลวงพ่ออ้นไม่ยอมบวชให้ท่าน เพราะเห็นว่าท่านไม่ได้สักข้อมือ เป็นคนข้อมือขาว คงจะยังไม่ผ่านการสักเลกหรือหนีการสักเลก ซึ่งเทียบได้กับหนีทหารในปัจจุบัน เท่ากับยังไม่ได้รับอนุญาตจากทางราชการ แต่ความจริงการสักเลกยกเลิกอย่างเด็ดขาดไปตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารจึงไม่ต้องถูกสักเลก แต่เนื่องจากเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบใหม่ได้ไม่นาน หลวงพ่ออ้นคงไม่ทราบชัดเจน เมื่อท่านไม่แน่ใจว่า เป็นคนหนีราชการหรือเปล่า ท่านจึงไม่บวชให้ และจะบวชในเขตอำเภอศรีประจันต์ซึ่งท่านปกครองอยู่ก็ไม่ได้

ตรงนี้ต้องขออธิบายเพิ่มเติมว่า ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเกิดและโตเป็นหนุ่มในช่วงประเทศไทยเปลี่ยนแปลงจากระบบเก่ามาเป็นระบบใหม่ ทั้งทางฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์

ทางฝ่ายบ้านเมืองหรือฝ่ายอาณาจักรนั้น ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยามาจนถึงกลางรัชกาลที่ ๕ ชายไทยทุกคนเป็นไพร่ คือคนของหลวง ไพร่มีสองประเภทคือไพร่หลวงและไพร่สม ไพร่หลวงขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ ไพร่สมขึ้นกับมูลนายที่พระมหากษัตริย์พระราชทานสิทธิ์ให้ พออายุ ๑๘ ปี ชายไทยต้องไปสักข้อมือตามสังกัดของตน เพื่อแสดงว่าตนเป็นไพร่หรือเลกที่ขึ้นกับมูลนายคนใด ไพร่ทุกคนต้องสังกัดมูลนายไปจนอายุ ๖๐ หรือมีลูกชายไปเป็นไพร่แทนตัวเอง ๓ คน จึงจะพ้นจากการเป็นไพร่ ไพร่ถูกหลวงหรือมูลนายเกณฑ์แรงงาน โดยต้องไปทำให้เปล่า

สมัยอยุธยา ไพร่ต้องไปทำงานหลวงปีละ ๖ เดือน โดยอยู่

บ้าน ๑ เดือน ไปทำงานหลวงหรืองานของมูลนาย ๑ เดือน เรียกว่า ระบบ "เข้าเดือน ออกเดือน " หญิงไทยสมัยก่อนจึงมีภาระครอบครัวหนัก เพราะสามีอยู่บ้านปีละ ๖ เดือนเท่านั้น แม่จึงต้องเป็นผู้นำครอบครัว

ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ลดเวลาการเข้าเวรของไพร่เหลือปีละ ๔ เดือนและ ๓ เดือน ตามลำดับ จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๐ ระบบไพร่จึงค่อยๆ ถูกเปลี่ยนแปลงและยกเลิกไปอย่างเด็ดขาดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้ระบบเกณฑ์ทหารแทน

ภาระของไพร่นั้นหนักมาก ยามศึกก็ต้องออกรบ ยามสงบก็ถูกเกณฑ์แรงงาน คนจึงมักหนีการถูกสักเลกเป็นไพร่ด้วยวิธีต่างๆ วิธีที่นิยมกันมาก คือ

๑. *หนีไปอยู่ตามป่าตามดง หรือที่ห่างไกล* ทางการตามไปจับตัวได้ยาก คนที่หนีสักเลกไปอยู่รวมกันที่ใดมากๆ ก็จะกลายเป็นชุมชนนอกกฎหมาย เรียกกันว่า "ซ่อง" หรือ "บ้านซ่อง" คนในซ่องส่วนมากก็ทำไร่ไถนาตามปกติ แต่ที่เป็นโจรผู้ร้ายบ้างก็มี บ้านซ่องที่โพธิ์พระยา ที่ศรีประจันต์และที่อื่นๆ คือ ชุมชนของคนหนีสักข้อมือเป็นไพร่ในอดีตนั่นเอง

๒. *บวช* การบวชทำให้พ้นจากฐานันดรไพร่ แต่ถ้าสึกออกไปอายุยังไม่ถึง ๖๐ ก็ต้องถูกสักข้อมือเป็นไพร่อีก ดังจะเห็นจากคำกลอนในเรื่อง*ขุนช้างขุนแผน* ตอนเณรแก้วไปลาสึก สมภารคง วัดแค ทักท้วงว่า

ฆราวาสนี้ชาติมันชั่วนัก จะสึกไปให้เขาสักเอ็งหรือหวา
ข้อมือดำแล้วระกำทุกเวลา โพล่กับบ่าแบกกันจนบรรลัย

ถ้ามูลนายรักมั่งจะยังชั่ว เอ็นดูตัวหาให้ทำการหนักไม่
ถ้าแม้นชังก็จะใช้ให้เจ็บใจ เลื่อยไม้ลากซุงสารพา

ในสมัยพระนารายณ์มีคนหนีสักข้อมือเป็นไพร่ไปบวชกันมาก บวชแล้วไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัย พระนารายณ์จึงให้มีการสอบความรู้พระธรรมวินัยพระ พวกที่สอบไม่ผ่านจะถูกไล่สึกออกไปเป็นไพร่ เป็นที่มาของคำว่า "สอบไล่"

ทางฝ่ายสงฆ์หรือฝ่ายพุทธจักรนั้น ก่อนมีพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) คณะสงฆ์มีอิสระปกครองกันเองตามหลักพระธรรมวินัย ฝ่ายบ้านเมืองให้การอุปถัมภ์คุ้มครอง ควบคุมดูแลอย่างหลวมๆ เท่านั้น เช่น การเป็นพระอุปัชฌาย์ พระเถระที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระวินัย และญาติโยมศรัทธา ก็เป็นอุปัชฌาย์พากุลบุตรเข้าอุปสมบทได้ โดยไม่ต้องมีตราตั้งจากทางราชการ และไม่มีข้อห้ามเรื่องคนหนีสักเลกไปบวช

ต่อมาตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ทางราชการควบคุมคณะสงฆ์มากขึ้น การเป็นพระอุปัชฌาย์นอกจากต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระวินัยแล้ว ยังต้องได้รับแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ตามระเบียบของทางราชการอีกด้วย ช่วง พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๔๗ ระบบไพร่ยังไม่หมดไปจากเมืองไทย คงจะมีข้อห้ามเรื่องห้ามให้อุปสมบทคนหนีสักข้อมือ ซึ่งต้องสักเมื่ออายุ ๑๘ อยู่ด้วย

แต่ความจริง ปีพ.ศ. ๒๔๕๒ ระบบไพร่หมดไปจากเมืองไทยแล้ว และท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารก็บวชเณรมาตั้งแต่อายุ ๑๖ ท่านจึงไม่ต้องสักข้อมืออย่างแน่นอน ทว่าพระครูธรรมสารรักษา (อ้น) คงจะไม่เข้าใจชัดเจน และท่านเข้มงวดตามกฎระเบียบ จึงไม่

ยอมเป็นพระอุปัชฌาย์ให้พระเมธีธรรมสาร

๓. การเสียเงินให้หลวงแทน ก็เป็นวิธีเลี่ยงจากการถูกสัข้อมือเกณฑ์แรงงานอีกวิธีหนึ่ง ไพร่พวกนี้ เรียกว่า ไพร่ส่วย ต้องมีใบเสียส่วยแสดงเป็นหลักฐาน เมื่อระบบไพร่ยังมีอยู่ คนข้อมือขาวที่อยู่ในเมือง ก็คือไพร่ส่วย ถ้าไม่มีใบเสียส่วยก็ต้องถูกจับสักข้อมือหรือเสียค่าปรับ

มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ปลอมตัวเสด็จประพาสนอกเขตพระนคร พร้อมด้วยเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ขุนนางคนสนิท ถูกตำรวจท้องที่จับเสียค่าปรับ เพราะเป็นคนข้อมือขาว และไม่มีใบเสียส่วย

พระครูเหลี่ยม มหาทิม การสอบบาลี

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร เล่าว่า ท่านเริ่มเรียนภาษาบาลีกับพระครูเหลี่ยม โดยแบกคัมภีร์มูลกัจจายน์มาเรียนที่วัดบ้านกร่าง แต่พระครูเหลี่ยมเป็นคฤหัสถ์ บ้านอยู่ริมน้ำเหนือวัด พื้นเพเดิมเป็นคนที่ไหนไม่ทราบชัด แต่บวชอยู่วัดสุทัศนเทพวรารามนาน จนได้เป็นพระครูฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราชแพ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี ครั้นลาสิกขาแล้วมาได้ภรรยา ตั้งครอบครัวอยู่ริมน้ำเหนือวัดบ้านกร่าง

พระมหาอินทร์ลูกชายของพระครูเหลี่ยม เป็นมหาเปรียญรุ่นแรกๆ ของอำเภอศรีประจันต์ และเป็นพระธรรมกถึกมีชื่อ เป็นคู่เทศน์ที่ดีที่สุดของท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร ถ้าสององค์นี้ได้

เทศน์ปุจฉาวิสัชนากันละก็ คนจะมาฟังกันเนืองแน่น เพราะเทศน์เข้ากันดีมาก จนเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว

ส่วนพระมหาทิมนั้น พระเมธีธรรมสารเขียนยกย่องไว้ว่า "เป็นปุพพาจารย์ของข้าพเจ้า" ท่านเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า พื้นเพเดิมของมหาทิมเป็นคนศรีประจันต์ ดูเหมือนจะอยู่ทางดอนปรู หรือปลายนา รักใคร่เคารพหลวงพ่อกาพย์มาก บวชเป็นเปรียญอยู่วัดสระเกศ เมื่อลาสิกขาแล้วได้ครอบครัวอยู่บ้านบาตร เป็นผู้ชวนพระเมธีธรรมสารย้ายจากวัดบางลำพูบนไปอยู่วัดสระเกศ

มหาทิมมีความรู้ภาษาไทยและภาษาบาลีดีมาก เป็นครูภาษาไทยรุ่นแรกๆ ของโรงเรียนอัสสัมชัญ ดังที่พระยาอนุมานราชธนเขียนถึงไว้ในหนังสือ *"ฟื้นความหลัง"* ของท่านว่า

> "ครูสอนภาษาไทยเท่าที่จำได้มีสองคน คนที่สอนภาษาไทยชั้นประถมเป็นครูไทย ชื่ออะไรจำไม่ได้ อีกคนหนึ่งสอนอยู่ในชั้นสูงขึ้นไป จำได้ว่าชื่อครูทิม เข้าใจว่าเป็นเปรียญ"

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเล่าว่า มหาทิมเป็นครูสอนภาษาบาลี แก่ภราดาฮีแลร์ อธิการโรงเรียนอัสสัมชัญด้วย ตัวท่านเจ้าคุณเองก็รู้จักคุ้นเคยกับภราดาฮีแลร์พอสมควร ฮีแลร์ยังเคยบ่นให้ท่านฟังว่า จ ศัพท์ในภาษาบาลี แปลได้หลายอย่าง จำยาก

ท่านเล่าว่า ครูมหาทิมของท่านแต่งหนังสือคำกลอนไว้ ๔ เรื่อง คือ กระทู้โอวาที สตรีบริหาร นิทานสุภาษิต และศุภมิตรชาดก สองเรื่องแรก พระครูปลัดสมัย สุพรรณโรจน์ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ ได้พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพโยมพวง โยม

มารดาของท่าน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ แต่สองเรื่องหลัง ปัจจุบันต้นฉบับอาจสูญไปแล้ว

เรื่องการสอบบาลีของท่านนั้น ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเล่าว่า ช่วงนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส รจนาหนังสือชุดบาลีไวยากรณ์ออกมาแล้ว แต่ยังไม่ค่อยแพร่หลาย การสอบก็พลอยใช้วิธีสอบข้อเขียนอยู่ช่วงหนึ่ง ไม่ทราบว่ากี่ปี แต่พอถึงปีที่ท่านสอบเปรียญ ๑ และเปรียญ ๒ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น กลับมาใช้วิธีสอบปากเปล่าอีก

ท่านว่าสอบปากเปล่ายากกว่าสอบข้อเขียน เพราะต้องสอบผ่านกรรมการถึงสามกอง ปีแรกท่านสอบเปรียญ ๑ ผ่าน ปีต่อมาสอบเปรียญ ๒ ไม่ผ่าน หลังจากนั้นท่านมีศาสนกิจมาก จึงไม่ได้เข้าสอบอีก แต่ท่านก็มีความรู้ภาษาบาลีใช้การได้ดี ผู้เขียนเคยเห็นท่านแปลคิริมานนทสูตรเป็นสำนวนของท่านเอง แต่น่าเสียดายที่ไม่มีต้นฉบับเหลืออยู่

เจดีย์วัดบ้านกร่าง

วัดบ้านกร่างมีเจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสองงามมากองค์หนึ่ง อยู่ริมน้ำทางตอนใต้ของวัด เดิมเรียกว่า "พระเจดีย์กลางน้ำ" เพราะตั้งอยู่บนโขดหินกลางแม่น้ำท่าจีน ต่อมาตลิ่งฝั่งตะวันตกงอกออกไปจนเชื่อมองค์เจดีย์ติดกับฝั่งแม่น้ำฟากตะวันตก

เจดีย์องค์นี้ เด็กที่เกิดหลังยุคหลวงพ่อทวน คงฺคสุวณฺโณ (สกุลเดิม สุนทรวิภาต เกิด พ.ศ. ๒๔๓๐ มรณภาพ พ.ศ. ๒๔๗๔)

มักเล่าเป็นเรื่องเชิงอิทธิปาฏิหาริย์สืบกันมาว่า เจดีย์องค์นี้ลอยน้ำมา พวกวัดบ้านกร่างและวัดยางแย่งเจดีย์องค์นี้กัน พระวัดยางใช้เชือกโยงเรือคล้องเจดีย์องค์นี้ลากไปทางฝั่งตน แต่หลวงพ่อทวนใช้สายสิญจน์คล้องยอดเจดีย์ดึงเจดีย์มาอยู่ฝั่งวัดบ้านกร่างได้ด้วยอานุภาพของท่าน

และยังมีเรื่องเล่ากันอีกว่า ที่เจดีย์องค์นี้เป็นถ้ำเงือก ถ้ำจรเข้เดิมในเจดีย์มีถ้วยชามทอง ชาวบ้านมายืมไปใช้แล้วไม่นำมาคืน นางเงือกจึงปิดถ้ำสมบัตินั้น และว่ากันว่า ที่หน้าเจดีย์เป็นวังวนด้านล่างเป็นปล่องน้ำ เชื่อมต่อกับบึงละหาร บ้านละหาร ถ้าเอาลูกมะพร้าวทำเครื่องหมายไปทิ้งที่วังวน ให้น้ำดูดจมหายไปแล้ว จะไปโผล่ที่บึงละหาร เรื่องเหล่านี้เป็นเพียงคำเล่าลือ

พระเมธีธรรมสารท่านเป็นรัตตัญญู รู้เรื่องเก่ามาก ประกอบกับพื้นเพเดิมของท่านเป็นคนบ้านหัวขนอน จึงรู้ประวัติภูมิสถานย่านนี้ดียิ่ง

ท่านบอกชัดเจนว่า เจดีย์องค์นี้ไม่ได้ลอยน้ำมาตามคำเล่าลือ เป็นเจดีย์ที่พระอธิการสิงห์ เจ้าอาวาสวัดยาง พระกรรมวาจาจารย์ของหลวงพ่อกาพย์ สร้างสมัยต้นรัชกาลที่ ๕

ท่านเล่าว่า แม่น้ำสุพรรณตลอดสาย ไม่มีที่ไหนเป็นหาดยาวตื้นเขินเท่าตรงบ้านหัวขนอน รัฐบาลจึงตั้งด่านภาษีขึ้นที่บ้านนี้ เพื่อเก็บภาษีสินค้า ทั้งทางเรือที่ขึ้นล่องผ่านมา และสินค้าที่บรรทุกหลังช้างหรือเกวียนมาขึ้นลงที่นี่ จึงเรียกว่าบ้านด่านขนอน หรือหัวขนอน "ด่านขนอน" แปลว่าด่านภาษี

เหนือด่านขนอนขึ้นมามีแก่งหินใหญ่อยู่กลางน้ำ ชาวบ้านเล่า

สืบกันมาว่า แก่งหินใหญ่นี้เดิมเป็นลูกบวบ (แพไม้ไผ่) ที่พม่าใช้ข้ามแม่น้ำท่าจีนไปตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อก่อนมีประตูน้ำโพธิ์พระยา หน้าแล้งน้ำแห้งเดินข้ามได้ พอถึงหน้าน้ำหลาก น้ำไหลมากระทบแก่งหินกลางแม่น้ำนี้แล้วเกิดน้ำวนเชี่ยว ดูน่ากลัว สภาพที่ท่านเล่านี้สอดคล้องกับที่สุนทรภู่เขียนไว้ใน*โคลงนิราศสุพรรณ*ว่า

ถึงย่านบ้านกร่างเวิ้ง วาริน
เกิดแก่งแหล่งเหวหิน ฮ่วงคุ้ง
ปล่องน้ำท่ำกุมภิน พวกเงือก เลือกแฮ
ยามเปลี่ยวเสียวทรวงสะดุ้ง ด่วนพ้นวนวัง

พระอธิการสิงห์เห็นว่า แก่งหินกลางแม่น้ำนี้เป็นฐานรากอันมั่นคง เหมาะที่จะสร้างเจดีย์ ถึงฤดูน้ำหลาก เจดีย์ก็จะเด่นงามอยู่กลางแม่น้ำ ท่านจึงเป็นหัวหน้านำพุทธศาสนิกชนสร้างเจดีย์องค์นี้ขึ้น คนเก่าที่เกิดรุ่น พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๐๕ เล่าว่า สร้างตอนพวกท่านยังเป็นเด็ก บางคนยังได้ไปช่วยเผาอิฐ ขนอิฐ

ครูชั้น อินทุมาร ได้ค้นคว้าเขียนประวัติเจดีย์องค์นี้ไว้ ใน *ประวัติวัดบ้านกร่าง* ว่า

> *"เจดีย์:* องค์เจดีย์ใหญ่ริมน้ำด้านใต้ กล่าวกันว่าคนวังกรานต์เป็นผู้ออกทุนสร้าง เนื่องจากได้สมบัติอันมีค่า ณ ถิ่นนี้ หลวงพ่อสิงห์ เจ้าอาวาสวัดยาง ราว พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นผู้อำนวยการสร้าง มีเรื่องเล่าสนับสนุนว่า สมัยนั้น สมุห์รอด บิดามหาสุมน อำเภอสามชุก เป็นศิษย์หลวงพ่อสิงห์ ได้มานั่งเล่นไก่อยู่ที่หาดทรายหน้าวัด หลวงพ่อสิงห์เห็นเข้า จึงทำโทษให้ไปขนอิฐที่เตาเผาใต้โรงสีบ้านกร่าง แม่น้ำท่าจีนหรือ

แม่น้ำสุพรรณช่วงนี้ แต่ก่อนฤดูแล้ง น้ำแห้ง มีหาดทราย มีคลองอ้อมเจดีย์ตามแนวต้นมะม่วงอ้อมลงแม่น้ำด้านใต้องค์เจดีย์ ต่อมาถมเต็ม ปัจจุบันจึงไม่มีคลอง พื้นฐานเจดีย์มีชานหินยื่นออกไปในลำน้ำ และกล่าวกันว่าภายในเจดีย์แต่ก่อน ถึงวันดีคืนดีได้ยินเสียงฆ้องกลอง และมีเครื่องใช้ เช่น ถาด ถ้วย ชามบรรจุอยู่ ประชาชนมายืมใช้ได้ ภายหลังไม่ส่งคืน จึงสูญหายไป"

ยายทวดของผู้เขียนซึ่งเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ เล่าว่า ตอนเด็กๆ ท่านเคยไปช่วยขนอิฐสร้างเจดีย์องค์นี้ เมื่อนำมาประกอบกับข้อเขียนของครูชั้นที่ว่า หลวงพ่อสิงห์เป็นเจ้าอาวาสวัดยาง เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๐๐ พอจะอนุมานได้ว่าเจดีย์นี้น่าจะสร้างในช่วง พ.ศ. ๒๔๑๕ - ๒๔๒๐

ส่วนคลองอ้อมเจดีย์ที่ครูชั้นกล่าวถึงนั้น น่าจะเป็นร่องน้ำเดิม เนื่องจากมีโขดหินอยู่กลางแม่น้ำ น้ำจึงแยกเป็นสองสาย ต่อมาเมื่อสร้างเจดีย์ มีประตูน้ำโพธิ์พระยาแล้ว น้ำไหลแรงเซาะไปทางด้านตะวันออกจนกว้างออกไปเป็นตัวแม่น้ำ ส่วนด้านตะวันตกค่อยๆ ตื้นเขินกลายเป็นคลองและถูกถมไปในที่สุด

ก่อนมีประตูน้ำโพธิ์พระยา เจดีย์องค์นี้อยู่กลางแม่น้ำ หน้าแล้งเดินมาถึงองค์เจดีย์ได้สะดวกจากทั้งสองฝั่ง หน้าน้ำ เจดีย์จะตั้งเด่นอยู่กลางสายน้ำ คนจึงนิยมมาปิดทอง ไหว้พระ และลอยกระทงที่เจดีย์องค์นี้กันมาก ถึงเทศกาลไหว้พระกลางเดือนสิบสอง ผู้คนจากต่างถิ่นมาปิดทองไหว้พระที่พระเจดีย์กลางน้ำนี้มากมาย ตั้งแต่ชัยนาท หันคาลงมา ไปจนถึงนครชัยศรี วัดยางขายทองได้เงินเข้า

วัดทุกปี

พระเมธีธรรมสารเล่าว่า วัดสมัยก่อนเอื้ออาทรเกื้อกูลซึ่งกัน พระต่างวัดก็เคารพกันตามอายุพรรษา พระผู้ใหญ่ก็อนุเคราะห์เกื้อกูลพระผู้น้อย และวัดที่ขัดสนยากจนกว่า

ท่านเล่าว่า ในยุคหลวงพ่อทวนเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างวัดยางมั่งคั่งสมบูรณ์กว่า มีอยู่ปีหนึ่งวัดบ้านกร่างขาดแคลนเงินที่ต้องใช้ในกิจอันจำเป็นของวัด หลวงพ่อทวนจึงไปขอความอนุเคราะห์จากหลวงพ่อผ่องวัดยาง ซึ่งดูเหมือนจะเป็นคู่สวดของท่าน ขออนุญาตให้วัดบ้านกร่างขายทองในเทศกาลปิดทองพระเจดีย์กลางน้ำในปีนั้นแทนวัดยาง หลวงพ่อผ่องก็อนุญาต และท่านยังได้เกื้อกูลต่อมา ให้วัดบ้านกร่างกับวัดยางผลัดกันขายทองคนละปี วัดใดขายก็นำเงินเข้าบำรุงวัดนั้น

พระเมธีธรรมสารท่านย้ำนักหนาว่า วัดไม่ควรแข่งขันกัน ควรเกื้อกูลกันโดยธรรม

เดิมทีพระเจดีย์กลางน้ำองค์นี้เป็นของวัดยาง เมื่อร่องน้ำเปลี่ยนแปลงจนเจดีย์มาอยู่ฝั่งตะวันตก วัดยางจึงยกให้เป็นของวัดบ้านกร่างไปโดยปริยาย แต่ถ้าดูปฏิปทาของพระยุคก่อนแล้ว ท่านถือเป็นศาสนสมบัติกลาง เป็นที่เคารพบูชาและใช้ประโยชน์ร่วมกันมากกว่าถือกรรมสิทธิ์ครอบครองเป็นของตน

ทำงานด้วยกตัญญู เพื่อพหูชน มิใช่เพื่อผลงานเป็นสะพานสู่ยศศักดิ์

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารอยู่วัดเทพธิดารามถึง ๑๗ ปี จนได้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๙ ถ้าท่านอยู่ต่อไปก็คงเจริญในสมณศักดิ์เป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวงสำคัญแห่งนี้ แต่ท่านกลับไม่คิดเอาดีในวิถีดังกล่าว

ใกล้เข้าพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๖๙ นั้นเอง ท่านก็ย้ายกลับมาจำพรรษาอยู่กับหลวงพ่อกาพย์ที่วัดจรรย์ ด้วยเหตุผลที่ท่านเล่าไว้ว่า "เพื่อปฏิบัติภารกิจหนักเบาต่างๆ ทดแทนพระเดชพระคุณท่านที่ได้อุปถัมภ์เลี้ยงดูมา เมื่อมาอยู่แล้วได้จัดการออกโฉนดวัด ปรับปรุงพื้นที่วัด จัดการโยกย้ายเสนาสนะให้เป็นหมวดหมู่ ชักชวนญาติโยมทายกทายิกาสร้างศาลาการเปรียญ ๑ หลัง ซึ่งปรากฏอยู่ทุกวันนี้" เห็นได้ชัดว่าท่านกตัญญูต่อบุพการี รักภูมิลำเนาเดิมยิ่งกว่ายศศักดิ์ความเจริญก้าวหน้าของตนเอง

ตั้งแต่ไปอยู่กรุงเทพแล้ว ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารไม่เคยลืมบุพการีและภูมิลำเนาเดิม ปี พ.ศ. ๒๔๖๐ บวชได้ ๙ พรรษา ก็ได้มาเป็นผู้นำในการผูกพัทธสีมาสร้างพระอุโบสถวัดจรรย์ ท่านเล่าเรื่องนี้ไว้ละเอียด น่าสนใจ ได้เห็นปฏิปทาอันน่าเลื่อมใสของหลวงพ่อกาพย์ ที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเงินทองว่า

> "ต่อมาเมื่อพรรษาครบ ๙ ได้มาเป็นหัวแรงนัดประชุมกำหนดงานผูกพัทธสีมาวัดจรรย์ ณ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำเป็น

วันเริ่มต้น ได้นิมนต์เจ้าคุณประสิทธิ์สุตคุณ วัดราชนัดดา มาเป็นประธานจัดงาน ๓ คืน ๓ วัน เสร็จงานแล้วคงเหลือเงิน ๔,๒๐๐ บาทเศษ หัวหน้าทายกทุกคนไม่กล้าเอาเงินไปรักษาไว้ที่บ้าน กลัวโจรปล้น จึงพร้อมกันยกหีบเหล็กมาตั้งไว้ที่หน้ากุฏิหลวงพ่อกาพย์ พอท่านรู้ว่าเป็นหีบเงิน ท่านพับผ้าอาบฟาดบ่าไปฟาดบ่ามา ลุกขึ้นยืนกลางนอกชาน พูดเอ็ดให้เอาไปไว้ที่อื่น

(พระเมธีธรรมสาร) ได้นั่งดูและฟังอยู่ในที่นั้นด้วย เมื่อได้เห็นและได้ยินอย่างนั้น จึงตัดสินใจทันทีว่าจะอุทิศชีวิตสร้างโบสถ์ จึงเรียกพระองค์หนึ่งมาช่วยกันหามหีบเหล็กเอาไปตั้งไว้ที่หน้าประตูหอสวดมนต์ แล้วกลับเข้าไปในกุฏิหลวงพ่อ ค้นหาดาบหนึ่งเล่ม เอามาไว้บนหลังหีบเงิน และบอกพระทุกองค์ว่า จำวัดเถิด ไม่ต้องเป็นห่วง ผมสละชีวิตแต่ผู้เดียว ได้มีชาวบ้านที่เป็นห่วงถือปืนมานั่งเรียงรายอยู่ตามขอบวัด

รักษาอยู่อย่างนี้สามวันสามคืน จึงประชุมแบ่งเงินก้อนนั้นไปซื้อไม้สักมาทำเครื่องบน มอบให้อีกคนหนึ่งไปซื้อกระเบื้องจากอยุธยา จ่ายค่าปูนและค่าแรงงาน เมื่อจ่ายเงินหมดแล้วก็ลากลับไปอยู่กรุงเทพตามเดิม"

ปี พ.ศ. ๒๔๖๘ หลวงพ่อผ่องวัดยางเรียกตัวให้มาช่วยกันรวมกำลังปฏิสังขรณ์วิหารหลังเก่า ช่วงนี้หลวงพ่อผ่องอาพาธ เกรงว่าตัวท่านจะมรณภาพเสียก่อนงานเสร็จ ได้ฝากฝังกะท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารนักหนาว่าให้เป็นกำลังสำคัญในการนี้ ท่านก็รับคำ

และทำการปฏิสังขรณ์ปีหนึ่งก็เสร็จเรียบร้อย แล้วท่านก็กลับไปวัดเทพธิดาราม

พ.ศ. ๒๔๖๙ พระครูธรรมรังษี (พัน) เจ้าอาวาสมรณภาพ ท่านจึงได้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเทพธิดาราม แต่พอใกล้เข้าพรรษาท่านก็กลับมาจำพรรษากับหลวงพ่อกาพย์ที่วัดจรรย์ตลอดมา

เมื่อสร้างศาลาการเปรียญเสร็จ กำหนดจะฉลองก็ป่วย สลบไปพักหนึ่ง จึงย้ายมาจำพรรษาที่วัดยาง ๑ พรรษา หายป่วยแล้วจึงกลับไปจัดการฉลองจนเสร็จ

พอดีถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๑ คณะสงฆ์มีคำสั่งให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง ท่านเล่าถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

> "ขัดกับความตั้งใจเดิมที่ฝังอยู่ในจิตไม่รู้ลืมว่า เมื่อช่วยหลวงพ่อกาพย์ปรับปรุงวัดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะลากลับไปหาสำนักที่ฝั่งธนบุรี เมื่อได้สำนักสมความตั้งใจแล้วจะมาเก็บเด็กกำพร้าแม่ในท้องถิ่นไม่ต่ำกว่าสิบคนไปชุบเลี้ยงให้ได้รับการศึกษาตามอุปนิสัยทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพราะเวลานั้นเป็นพระธรรมกถึกแล้ว เชื่อใจและล่ำใจว่า พอจะสามารถชุบเลี้ยงได้
>
> ที่คิดจะปฏิบัติอย่างนี้ เพราะยังไม่ลืมเหตุการณ์เมื่อครั้งเป็นเด็กยังเยาว์ คราวที่ขาดแม่ ขาดความอบอุ่น
>
> เมื่อช่วยปรับปรุงวัดจรรย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำความดำรินี้เรียนให้หลวงพ่อกาพย์ทราบ ท่านก็ยินดีด้วย จึงเล่าให้คณะญาติทราบ ญาติทั้งหลายคัดค้านไม่ยอมให้จากไป แม้ญาติจะคัดค้านก็ไม่ยอมล้มความตั้งใจ

แต่ต่อมาพอดีระหว่างนั้นเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรีเรียกตัวไป สั่งให้ย้ายจากวัดจรรย์ไปปกครองวัดบ้านกร่าง ได้เรียนคัดค้านท่านว่าไม่อาจจากหลวงพ่อกาพย์ไปได้ ท่านก็พูดชี้แจงต่างๆ นานาว่าเจ้าคณะมณฑลได้สั่งแล้ว ถึงกระนั้นก็ยังไม่ยอมจากวัดจรรย์

แต่ต่อนั้นมาไม่ช้าวัน เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรีก็ได้ออกหนังสือเป็นคำสั่ง ใช้อำนาจทางคณะสงฆ์บังคับให้มาปกครองวัดบ้านกร่าง

เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนี้ จึงตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่าพรรษานั้นอยู่สุพรรณไม่ได้แน่ และได้ไปติดต่อขอสำนักจะอยู่กับอาจารย์สมถกรรมฐานที่จังหวัดธนบุรี ท่านก็ยินดีต้อนรับ จึงกลับขึ้นมาบอกลาหมู่ญาติ ญาติทั้งหลายก็พากันร้องไห้ ไม่ยอมให้จากไป และพร้อมใจให้มาอยู่วัดบ้านกร่าง"

จากเรื่องที่ท่านเล่าทั้งหมดที่คัดมาในหัวข้อนี้ จะเห็นได้ว่าท่านมิได้สนใจเรื่องสมณศักดิ์ มุ่งอุทิศตนรับใช้ผู้มีพระคุณ ภูมิลำเนาเดิม มากกว่าหวังความเจริญก้าวหน้าส่วนตัว ที่คิดไปอยู่กรุงเทพก็เพื่อจะหาสำนักที่เหมาะสม เอาเด็กกำพร้าไปเลี้ยง ให้การศึกษา ที่ยอมมาอยู่วัดบ้านกร่างก็เพื่อไม่ให้ญาติพี่น้องเสียใจ และเป็นไปตามคำสั่งคณะสงฆ์ ตัวท่านเองก็เห็นว่า วัดบ้านกร่างอยู่ใกล้กลับไปรับใช้ดูแลหลวงพ่อกาพย์และวัดจรรย์ได้สะดวก

และเมื่อท่านมาอยู่วัดบ้านกร่างแล้ว ก็อุทิศตนเพื่อพระศาสนา เพื่อประโยชน์สุขของพหูชนเต็มที่ ไม่ได้พัฒนาแค่วัตถุ แต่มุ่งสร้างคุณภาพคน สร้างปัญญา โดยใช้การศึกษาเป็นสื่อสำคัญ

และพระธรรมวินัยเป็นหลักการ มิได้มุ่งสร้างผลงานให้ตนเองเพื่อใช้ขอสมณศักดิ์ ทั้งยังไม่เคยลืมหลวงพ่อกาพย์และวัดจรรย์ ไปดูแลรับใช้ท่านด้วยกตัญญูกตเวทีตลอดมาจนท่านมรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ แต่ก็ยังเอาใจใส่ช่วยเหลือ และผูกพันกับวัดจรรย์มาจนแม้บั้นปลายชีวิต เงินก้อนสุดท้ายจึงใช้สร้างศาลาทองไว้ที่วัดทั้งสองนี้ วัดยางท่านก็ไม่เคยทอดทิ้ง

ตลอดชีวิตท่านจะผูกพันอยู่กับวัดบ้านกร่าง วัดจรรย์ และวัดยางมากกว่าวัดอื่น แต่โดยหน้าที่การงาน ท่านดูแลเอาใจใส่คณะสงฆ์ทั่วทั้งอำเภอศรีประจันต์ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของท่านเต็มที่มาตลอด

ย้าย-สร้างเสนาสน์ จนวัดเข้ารูปปัจจุบัน

เมื่อมาเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างแล้ว พระเมธีธรรมสารได้ปรับปรุงภูมิสถาน ย้าย สร้างเสนาสนะจนเหมาะสมลงตัว

เดิมที หมู่กุฏิอยู่เหนือศาลาวัดเก่า ตรงบริเวณด้านใต้ศาลประดิษฐานรูปหล่อพระเมธีธรรมสารในปัจจุบัน

ช่วงนั้นเจ้าอาวาสมักลาสิกขาหรืออาพาธ ที่ลาสิกขาไปมีครอบครัว คือ หลวงตาปลั่ง อาจารย์โพธิ์ (ผู้สร้างศาลาหลังเก่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑) อาจารย์ศรี อาจารย์กลุ่มอาพาธด้วยโรคเรื้อนจนต้องลาสิกขา หลวงพ่อทวนอาพาธจนมรณภาพเมื่ออายุเพียง ๔๔ ปี

ชาวบ้านเชื่อตามคติโบราณว่า กุฏิอยู่เหนือโบสถ์ เจ้าอาวาสมักอยู่ได้ไม่นาน ประกอบกับพื้นที่บริเวณนั้นคับแคบ ปี พ.ศ.

๒๔๘๒ พระเมธีธรรมสารจึงย้ายกลุ่มกุฏิจากที่เดิมทางเหนือศาลาเก่าไปอยู่ด้านใต้ ตรงที่เป็นตลาดบ้านกร่างในปัจจุบัน สร้างกุฏิใหม่เพิ่ม และสร้างหอสวดมนต์ ผังวัดจึงเป็นพุทธาวาสอยู่ด้านเหนือ สังฆาวาสอยู่ด้านใต้

เขตสังฆาวาสใหม่นี้อยู่บนพื้นที่ส่วนใต้สุดของวัด ติดกับที่ชาวบ้าน ราว พ.ศ. ๒๔๙๕ เริ่มมีห้องแถวเป็นตลาดเล็กๆ อยู่ด้านใต้วัด ต่อมาก็เริ่มมีถนนไปดอนเจดีย์ ชุมชนใต้วัดขยายตัว มีผู้ต้องการที่สร้างห้องแถว ท่านเห็นว่าบ้านกับวัดต้องอาศัยกัน จึงปรึกษาหารือกรรมการวัดแล้วลงมติว่า ควรย้ายหมู่กุฏิ หอสวดมนต์ อันเป็นส่วนสังฆาวาสไปอยู่ด้านหลังพระอุโบสถซึ่งยังมีพื้นที่ว่างอยู่ ส่วนเขตสังฆาวาสเดิมให้ชาวบ้านเช่าที่สร้างห้องแถว พื้นที่ตอนใต้สุดของวัด ริมน้ำ ต่อจากถนน สร้างเป็นท่าจอดรถ

เขตสังฆาวาสแห่งใหม่นี้ท่านวางผังดีมาก หอสวดมนต์อยู่กลาง ด้านเหนือและใต้หอสวดมนต์เป็นกุฏิแถวฝาไม้สักสองแถวยาว กั้นเป็นห้องเล็กๆ สำหรับพระลูกวัดอยู่ห้องละองค์ ถ้าพระมากก็อยู่ได้ถึงห้องละสององค์ กุฏิแถวนี้ยกพื้นสูง เพราะท่านเตรียมการว่า ถ้าต่อไปพระเณรหรือเด็กวัดที่มาพักเรียนหนังสือมากก็ต่อเติมชั้นล่างเป็นห้องพักได้อีก ด้านตะวันออกสุดของกุฏิแถวทั้งสองแถวเป็นกุฏิเรือนไทย หลังเหนือเป็นกุฏิรองเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระปลัดฐานานุกรมของท่าน หลังใต้เป็นกุฏิพระใบฎีกาฐานานุกรมของท่าน พระผู้ใหญ่ทั้งสองรูปนี้จะดูแลพระที่กุฏิแถวทั้งสองแถวได้สะดวก ส่วนกุฏิพระเมธีธรรมสารอยู่ด้านตะวันตกของหอสวดมนต์ กึ่งกลางกุฏิแถวสองแถว ท่านจึงได้ยินเสียงพระเณรที่กุฏิแถวได้ และเดิน

ออกไปดูแลได้สะดวก

เพื่อประโยชน์ร่วมกันของบ้านและวัดอย่างเหมาะสมและชอบธรรม ท่านจึงย้ายหมู่กุฏิและหอสวดมนต์ไปอยู่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ แผนผังวัดจึงเป็นเขตพุทธาวาสอยู่ด้านหน้า เขตสังฆาวาสอยู่ด้านหลัง

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ศาลาเก่าทรุดโทรม ท่านจึงรื้อมาสร้างต่อเติมใหม่ ทางด้านเหนือกุฏิแถวเหนือ แผนผังวัดจึงลงตัวอย่างเหมาะสมยิ่งมาตั้งแต่นั้น

ศูนย์รวมจิตใจ-ยกหอสวดมนต์เดินไปได้ทั้งหลัง

ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้เขียนถึงเกียรติคุณด้านนี้ของท่านไว้ในหนังสือ ***ประเพณี-พิธีพจน์*** อนุสรณ์วันพระราชทานเพลิงศพพระเมธีธรรมสารว่า

> "เมื่อย้ายมาประจำ ณ วัดบ้านกร่างแล้ว ความสามารถของท่านในทางเทศนา ประกอบเข้ากับความรู้ความชำนาญด้านอื่นๆ เช่นในทางการปกครองเป็นต้น เป็นปัจจัยเสริมให้ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารได้รับความเคารพเลื่อมใส เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนอย่างมากมายกว้างขวาง ทั้งถิ่นใกล้ถิ่นไกล
>
> ตัวอย่างง่ายๆ ที่เป็นประจักษ์พยานแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจของประชาชน เช่น เมื่อท่านตกลงให้ย้ายเสนาสนะต่างๆ ในวัด โดยเฉพาะกลุ่มกุฏิ จากด้านใต้ของโบสถ์ ไปอยู่ด้านหลัง คือทิศตะวันตก ในพ.ศ. ๒๕๐๐

คราวนั้นเสนาสนะสำคัญหลังใดยังอยู่ในสภาพดี ก็ได้เคลื่อนย้ายด้วยวิธีให้ประชาชนช่วยกันยกเอาไปทั้งหลัง กล่าวคือ เมื่อช่างขันไม้ไผ่ยึดตรึงตัวอาคารและเตรียมที่จับยกไว้พร้อมแล้ว ทางวัดก็แจ้งข่าวนัดวันยกแก่ประชาชนในตำบลหมู่บ้านต่างๆ ถึงวันนั้นประชาชนจำนวนเป็นพันๆ คนมาชุมนุมพร้อมกันที่วัดตามศรัทธา เข้ายืนประจำที่ใต้ตัวอาคารเต็มทุกตารางฟุต เมื่อให้สัญญาณ ทุกคนก็ยกไม้ค้ำที่ขันไว้แล้วก้าวเดินพร้อมกัน หอสวดมนต์หลังใหญ่ก็เคลื่อนที่ไปช้าๆ เรียบรื่นไปบนพื้นดิน เหมือนอาคารนั้นเดินไปเอง ไปตั้งอยู่ ณ สถานที่ใหม่

เสนาสนะที่ยกย้ายด้วยวิธีนี้ นอกจากหอสวดมนต์แล้วก็คือ หอระฆัง และกุฏิประมาณ ๓ หลัง นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่ควรจารึกไว้เป็นอนุสรณ์สำคัญของวัด และของอำเภอศรีประจันต์หรือของจังหวัดสุพรรณบุรีทั้งหมด (ต่อมาอีกหลายปี ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารได้ไปเป็นประธานดำเนินการยกย้ายหอสวดมนต์วัดพยัคฆาราม โดยใช้วิธีเดียวกันนี้)"

หอสวดมนต์ที่ยกมาตั้งในที่ใหม่นี้ ตั้งเสาบนดิน สร้างเสริมเป็นสองชั้น ชั้นล่างเป็นหอฉัน ชั้นบนเป็นหอสวดมนต์

สละหมดเพื่อสร้างอาคารใหม่ ให้ ร.ร.วัดบ้านกร่าง

วัดบ้านกร่างมีโรงเรียนประถมศึกษาของทางราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ เริ่มแรกเรียนที่ศาลาวัด จนถึงสมัยอาจารย์กลุ่ม นูมหันต์ เป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างอาคารเรียนหลังแรกขึ้นเมื่อราว พ.ศ.

๒๔๗๘ - ๗๙ ชื่ออาคาร "ผดุงราษฎร์วิทยา"

ต่อมามีนักเรียนมากขึ้น อาคารผดุงราษฎร์วิทยาเล็กเกินไป พระเมธีธรรมสารจึงเป็นประธานสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ที่แรกตั้งชื่อว่า อาคาร "เมธีประสิทธิ์วิทยาคาร" ต่อมาตัดเหลือแค่ "เมธีประสิทธิ์" ชื่อเต็มของโรงเรียนจึงเรียกว่า โรงเรียนวัดบ้านกร่างเมธีประสิทธิ์

การสร้างอาคารเรียนหลังนี้ ท่านเป็นธุระขวนขวายทั้งเรื่องหาไม้ ทุนทรัพย์ ตัวท่านก็สมทบทุนด้วยจำนวนหนึ่ง

แต่เรื่องที่ซาบซึ้งประทับใจชาวบ้านมาก คือการสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ของ ร.ร.วัดบ้านกร่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ อาคารหลังนี้สำเร็จได้ด้วยบารมีท่านเป็นสำคัญ ทางการมีงบประมาณให้เพียง ๓๕๐,๐๐๐ บาท ไม่ถึงครึ่งของทุนที่จะใช้สร้าง ท่านเป็นประธานหาทุนจากเงินบริจาคได้อีก ๔๗๑,๓๕๙.๒๕ บาท ตัวท่านเองบริจาค ๑๐๐,๑๑๑ บาท

ที่มาของเงินนี้แสดงถึงความเป็นภิกษุผู้สละอย่างประเสริฐของพระเมธีธรรมสาร กล่าวคือ วันหนึ่งท่านนัดหมายให้กรรมการวัดมาประชุมพร้อมกันที่กุฏิท่าน กรรมการคนสำคัญได้แก่ ผู้ใหญ่ไท นูมหันต์ นายเรือง หรุ่มเรืองวงษ์ นายเลี่ยม ประจงการ ยังมีคนอื่นๆ อีกหลายคน แล้วท่านให้คนไปยกปี๊บใส่ซองเงินในห้องพระท่านลงมา ท่านบอกว่า ตั้งแต่ท่านมาอยู่วัดบ้านกร่างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ (=๓๐ ปี) เงินที่มีผู้ถวายท่านมา ส่วนหนึ่งก็ใช้ไปตามควรแก่สมณวิสัย และสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างอาคารเมธีประสิทธิ์หลังแรก สร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่ สร้างเมรุเผาศพ ส่วนที่เหลือทั้งหมด

อยู่ในปี๊บนี้ ขอให้กรรมการวัดเอาออกมานับรวมกัน ได้เท่าไรบริจาคสร้างโรงเรียนทั้งหมด

ในปี๊บเป็นซองเงินที่ญาติโยมถวายท่านมาในโอกาสต่างๆ กัน ซองล่างๆ เก่าจนกระดาษเหลือง กรรมการเปิดซองทีละซอง คนหนึ่งนำเงินออกมานับ คนหนึ่งลงบัญชี พระภิกษุเสวย (ต่อมาเป็นพระปลัดฐานานุกรม และต่อมาลาสิกขา) ฉีกซองเปล่าทิ้ง ได้เงินรวมทั้งสิ้นแสนกว่าบาท

เรื่องนี้ทำให้ผู้คนซาบซึ้งศรัทธาท่านมากยิ่งขึ้น ด้วยประจักษ์ว่า ท่านไม่ติดในปัจจัยที่ได้รับ เขาถวายซองปัจจัยมาก็ไม่ได้เปิดดู ไม่สนใจว่าเป็นเงินมากน้อยเท่าใด เอาใส่ปี๊บไว้ เมื่อจำเป็นก็ใช้ไป ส่วนที่เหลือก็อยู่อย่างนั้น จนกว่าจะมีเรื่องที่ควรใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสาธารณประโยชน์ และการศึกษา ซึ่งท่านให้ความสำคัญมาก เงินที่ญาติโยมถวายมาเกิดมีคุณค่าอย่างแท้จริง ท่านจึงเป็นภิกษุผู้ประเสริฐ เป็นเนื้อนาบุญของโลกโดยแท้

ด้วยความซาบซึ้งในศีลาจารวัตรอันงาม และปลื้มปีติในปฏิปทาที่ท่านประพฤติเป็นแบบอย่าง ญาติโยมจึงเกิดศรัทธาบริจาคเงินสร้างโรงเรียนกันเต็มที่ตามควรแก่ทุนทรัพย์ของตน เช่น นายเลี่ยม ประจงการ บริจาคเงิน ๑๐๑,๙๙๙ บาท ได้เงินบริจาครวมทั้งสิ้น ๔๗๑,๓๕๙.๒๕ บาท ภายในเวลาไม่นานนัก อาคารเรียนก็สร้างได้ในราคาประหยัด เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ตั้งชื่อว่าอาคาร "เมธีธรรมสารศึกษา"

อาคารเมธีธรรมสารศึกษาเป็นอาคารชั้นเดียว ยาว ๑๑๗ เมตร ตามราคาก่อสร้างทั่วไปในสมัยนั้น ควรจะถึงล้านบาท คน

ต่างถิ่นและข้าราชการในวงการศึกษามักถามท่านว่า "ทำไมหลวงพ่อสร้างได้ในราคาประหยัด วัสดุมีคุณภาพ" ท่านจะหัวเราะตอบว่า "เงินที่สร้างอาคารหลังนี้ ทุกบาท มีค่าครบร้อยสตางค์ ไม่ใช่บาทหนึ่งเหลือแค่แปดสิบสตางค์"

ความหมายของท่านคือ ไม่มีการโกงกิน เพราะครูใหญ่ของโรงเรียนซึ่งเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ในเวลานั้นคือครูเติม เทียรทอง ก็เป็นคนสุจริตอย่างยิ่ง หัวหน้าช่างก่อสร้างก็เป็นศิษย์เก่าโรงเรียนวัดบ้านกร่าง เคารพศรัทธาท่านมาก จึงซื้อวัสดุอย่างดีราคาประหยัด เมื่อทุกคนที่เกี่ยวข้อง ถือความถูกต้องดีงามเป็นอุดมคติเหมือนกัน งานจึงออกมาดีมีคุณภาพและราคาประหยัด ทั้งนี้ก็ด้วยบารมีความดีงามของพระเมธีธรรมสาร ที่เป็นแบบอย่างให้คนในสังคมเจริญรอยตาม

เมื่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่เสร็จแล้ว อาคารเรียนหลังเก่าก็ยังมิได้รื้อทิ้ง แต่ย้ายที่ใหม่ และซ่อมแซมใช้เป็นอาคารเรียนอีกหลังหนึ่งด้วย ในปีการศึกษา ๒๕๑๔ โรงเรียนวัดบ้านกร่างก็เปิดสอนชั้นประถมปลาย เป็นโรงเรียนประถมปลายรุ่นแรกๆ ของอำเภอศรีประจันต์

จิตไม่โน้มไปในการที่จะเรี่ยไรรับเงินญาติโยม

หลังจากสร้างอาคารเรียน "เมธีธรรมสารศึกษา" แล้ว ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารไม่มีปัจจัยส่วนตัวมากพอจะสร้างสิ่งก่อสร้างใหญ่ได้โดยสะดวก

ต่อมาในปี ๒๕๑๕ ท่านและกรรมการวัดเห็นว่าจำเป็นต้องสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมหลังใหม่ แทนหลังเก่าที่ทรุดโทรมและเล็กเกินไป ได้มีคหบดีผู้หนึ่งมีจิตศรัทธาออกเงินสร้างให้ก่อน คงจะด้วยความเกรงใจคหบดีผู้นั้น ท่านจึงรวมกำลังญาติโยมจัดทอดผ้าป่า ๘๐ กอง เท่าจำนวนพระอสีติมหาสาวก ได้เงินพอคืนให้คหบดีผู้นั้น

ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ท่านมีปัจจัยส่วนตัวที่ญาติโยมถวายมาเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง ชีวิตท่านผูกพันกับวัดจรรย์และวัดบ้านกร่างมาก ท่านจึงสร้างศาลาพักร้อนริมน้ำขนาดเล็กที่วัดจรรย์และวัดบ้านกร่าง วัดละหลัง รูปแบบเหมือนกันทุกประการ โดยท่านใช้ปัจจัยส่วนตัวก้อนสุดท้าย รวมกับเงินพระพุทธ สร้างขนาดเล็กเท่าที่มีเงินอยู่

ครั้งนี้มีญาติโยมศรัทธาจะถวายเงินร่วมสร้างกับท่านอีก บางคนจะถวายมาก ท่านไม่ยอมรับ ท่านรับคนละเล็กคนละน้อย ดูเหมือนจะไม่เกินคนละ ๒๐ บาท เพื่อฉลองศรัทธาเท่านั้น ท่านไม่ได้มุ่งความหรูหราใหญ่โต และไม่มุ่งหาเงินเข้าวัดโดยมิใช่เหตุอันควร

ท่านไม่เคยสะสมทั้งเงินส่วนตัวและเงินวัดไปเพื่อความร่ำรวยยิ่งใหญ่ เงินมหาชนก็ใช้เพื่อประโยชน์ของมหาชนโดยกิจอันควรเหมาะสมกับความเป็นสมณะ และวัด ซึ่งควรเป็นแบบอย่างในเรื่องความมักน้อย เรียบง่าย

ศาลาริมน้ำสองหลังนี้ ท่านเรียกตามสีกระเบื้องเคลือบว่า "ศาลาทอง" เป็นผลงานก่อสร้างชิ้นสุดท้าย แสดงถึงปฏิปทาอันงามของท่าน ที่ภิกษุทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระนักก่อสร้าง ควรเจริญรอยตาม

สร้าง รักษา เห็นคุณค่าของเก่า

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารสร้างถาวรวัตถุไว้ในวัดบ้านกร่างมาก แต่ท่านสร้างตามความจำเป็น เพื่อประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าแท้ ไม่ได้มุ่งคุณค่าเทียม เช่นความใหญ่โตหรูหรา ที่สำคัญท่านเห็นคุณค่าของเก่า บางอย่างท่านสร้างอย่างมีจุดมุ่งหมายที่ลึกซึ้ง

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารมีความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวกับวัดบ้านกร่าง

คุณมนัส โอภากุล นักโบราณคดีคนสำคัญของสุพรรณ เคยมาถามข้อมูลเกี่ยวกับกรุและพระเครื่องวัดบ้านกร่างจากท่าน ทำให้สรุปร่วมกันได้ว่า วัดบ้านกร่างเป็นวัดเก่าแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา คุณมนัสเห็นว่า พระเครื่องในกรุเก่านั้นสร้างสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตรงหาดใหญ่หน้าเจดีย์วัดบ้านกร่าง น่าจะเป็นที่ข้ามทัพของทั้งฝ่ายไทยและพม่า

ที่สำคัญคือ วิหารวัดบ้านกร่างเป็นวิหารสมัยอยุธยาแน่นอน เพราะรูปทรงและกระเบื้องดินเผารูปกาบกล้วยเป็นหลักฐานสำคัญ แต่อาจมีการปฏิสังขรณ์สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนิยมใช้เครื่องถ้วยจีนประดับที่หน้าบัน

รอบๆ พระวิหาร เคยมีพระเครื่องบ้านกร่างจมดินอยู่ สมัยที่ผู้เขียนเป็นเด็ก มีคนไปขุดรอบพระวิหารกันมาก เหลือกำลังที่ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารจะห้ามปรามได้เด็ดขาด หรือควบคุมได้ตลอดเวลา ที่มาลักขุดกลางคืนก็มี

ด้วยเหตุนี้ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ท่านจึงเทคอนกรีตรอบพระวิหาร และสร้างรั้วล้อมรอบ ที่รั้วทำเป็นที่บรรจุอัฐิคนตายขนาดเล็กๆ ไว้ทุกต้นเสา ให้ญาติโยมเอาอัฐิบรรพบุรุษมาบรรจุไว้ ด้วยท่านเห็นว่าเมื่อมีกระดูกปู่ย่าตายายบรรจุอยู่ที่รั้วพระวิหาร ลูกหลานก็ต้องช่วยกันระวังรักษา ตัวพระวิหารก็ย่อมได้รับการระวังรักษาไปด้วย เป็นการดึงคนในชุมชนมาช่วยกันเป็นหูเป็นตาด้วยกุศโลบาย "ใช้อัฐิปู่ย่าตายายเป็นยามประจำรั้วรักษาพระวิหาร"

แต่ตัวพระวิหารนั้น ท่านซ่อมแบบรักษาสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด และซ่อมเท่าที่จำเป็น คือหลังคาที่รั่วเพราะกระเบื้องแตก ท่านให้เอาสังกะสีแซมไว้กันรั่วเท่านั้น ไม่ยอมใช้กระเบื้องแบบอื่นแซมเข้าไป เพราะท่านเห็นว่าทำให้เสียของโบราณ ส่วนอื่นๆนอกนั้นท่านรักษาของเก่าไว้ทั้งหมด พื้นในตัวพระวิหารซึ่งอิฐทรุดแตกหัก ท่านก็ให้รักษาไว้ในสภาพเดิม ไม่ให้เอาอิฐเก่าออกไปและไม่เอาอิฐใหม่เข้ามาปน น่าอัศจรรย์ที่หลักการรักษาโบราณสถานของท่านนี้ถูกต้องตามหลักวิชาโบราณคดีทุกประการ ในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่พระวิหารหลังนี้จึงอยู่ในสภาพเดิม แม้จะเก่าแต่ก็เก่าอย่างลายคราม รักษาคุณค่าทางโบราณคดีไว้ได้อย่างถูกหลักวิชา และผู้รู้ยกย่อง

ที่วัดบ้านกร่างมีกุฏิเรือนไทยเล็กๆอยู่หลังหนึ่ง ท่านสั่งนักสั่งหนาว่าให้รักษาไว้ให้ดี เพราะเป็นตัวอย่างของกุฏิเดี่ยวทรงเรือนไทยที่ดีมาก ขนาดเล็กสมกับเป็นกุฏิพระ แต่มีลักษณะเรือนไทยที่สมบูรณ์ ท่านเล่าว่าสมเด็จพระสังฆราชวัดมกุฏกษัตริยาราม (จวน) รับสั่งชมว่า กุฏิเรือนไทยเล็กๆ อย่างนี้หาดูได้ยากแล้ว ขอให้รักษาไว้ให้ดี ดังนั้นแม้กุฏิหลังนั้นจะเล็กเก่า แต่ท่านก็รักษาไว้อย่างดี มีพระ

อยู่ดูแลตลอดมาจนสิ้นอายุของท่าน ต่อมาอีกไม่นานก็ถูกรื้อไป ซึ่งเป็นเรื่องน่าเสียดายอย่างยิ่ง

ในปี พ.ศ.๒๕๐๘ เมื่อสร้างรูปหล่อเหมือนองค์จริงของท่านเสร็จ ท่านให้สร้างมณฑปประดิษฐานไว้ริมฝั่งน้ำ เกือบสุดเขตวัดด้านเหนือ ทายกทายิกาหลายคนไม่เห็นด้วย ว่าเอาท่านไปอยู่ไกลน่าจะเอามาไว้ใกล้ๆ เช่น ด้านใต้พระอุโบสถซึ่งมีที่ว่างอยู่ ท่านให้เหตุผลอย่างติดตลกว่า "ที่เอาไปไว้เหนือสุด จะได้เป็นคนเฝ้าวัดทาง

๒. อาจิณจริยา

หลวงพ่อดุ แต่มีเหตุผล

พระเมธีธรรมสารเป็นนักปกครอง เข้มงวดเรื่องระเบียบวินัย และความถูกต้องเที่ยงธรรม คนจึงเคารพยำเกรงท่าน แต่บางคนก็ว่าท่านดุ แต่ท่านก็ดุอย่างมีเหตุผล

ครั้งหนึ่ง ลูกศิษย์ท่านสองคนเล่นกันเลยเถิดจนเป็นทะเลาะวิวาท ต่างฝ่ายต่างเด็ดลูกน้อยหน่าที่หน้ากุฏิท่าน (เมื่อครั้งกุฏิยังอยู่บริเวณตลาดในปัจจุบัน) ขว้างใส่กัน ท่านเรียกมาตีทันทีทั้งสองคน ตีมากด้วย ท่านให้เหตุผลว่า ลูกไม้อยู่กับต้นดีๆ ไปเด็ดเอามาขว้างปากัน ทำลายข้าวของอย่างไม่มีเหตุผล

ต่อมาเมื่อกุฏิย้ายมาอยู่แห่งปัจจุบัน ศิษย์คนหนึ่งของท่านเอาสำรับเปล่าไปส่งบ้านโยมห่ง อารยางกูร เพื่อให้เขาใส่ภัตตาหารมาถวายเพลท่านในวันต่อไป ระหว่างทางศิษย์ผู้นั้นทำสำรับตกถ้วยแตกหมด เขาตกใจมาก กลัวหลวงพ่อตี แต่ก็แข็งใจเข้าไปกราบท่าน บอกท่านว่า "หลวงพ่อครับ ผมทำสำรับตก ถ้วยแตกหมด เหลือแต่สำรับกับฝาถ้วยสองลูก" ท่านไม่ได้มีโทสะเลย กลับอบรมว่า "ทีหลังถือระวังหน่อย ทำอะไรผิดแล้ว อย่าทำผิดซ้ำอีก หาถ้วย

ใหม่จัดสำรับไปแทนก็แล้วกัน" ที่ท่านไม่ลงโทษคงเพราะเห็นว่าไม่ได้เจตนาทำให้ของเสียหาย และถ้วยชามเป็นของแตกได้ ย่อมมีพลาดพลั้งตกแตกบ้างเป็นธรรมดา

ราว พ.ศ. ๒๕๐๕ หนังขายยากำลังเฟื่องฟู ชาวบ้านก็ชอบดูมาก เพราะไม่ต้องเสียเงินและได้มาพบปะพูดคุยกัน ช่วงหนังฉายก็ดูหนัง ช่วงโฆษณาขายสินค้า ถ้าไม่สนใจก็พูดคุยกัน

ปีนั้น ยาสระผมยี่ห้อหนึ่งมีรถเผยแพร่สินค้านำหนังมาฉายที่วัดบ้านกร่าง ขออนุญาตท่านฉายสองคืน เป็นหนังอินเดียทั้งสองเรื่อง คืนแรกฉายเรื่องที่ไม่เด่นนัก แต่คนพากย์ พากย์ดีมาก คนก็ติดใจ คืนหลังจะฉายเรื่อง "ธรณีกันแสง" ซึ่งเป็นหนังดี โด่งดัง ออกจากวิกในกรุงเทพมาใหม่ๆ คืนหลังจึงมีคนดูเนืองแน่น

แต่พอหนังฉายไปได้หน่อยเดียว หลวงพ่อลงมาที่รถฉายหนังสั่งว่า "หยุดฉายเดี๋ยวนี้" คนฉายขอโอกาสแจ้งให้ผู้ชมทราบหน่อย ท่านก็ไม่ยอม ได้ยินแต่เสียงท่านออกลำโพงมาว่า "บอกให้หยุด ก็หยุดเดี๋ยวนี้" คนฉายต้องรีบปิดเครื่องฉาย คนดูกลับบ้านก็บ่นกันพึมว่า "หลวงพ่อดุจัง หนังกำลังฉายก็สั่งให้หยุดเอาดื้อๆ อดดูหนังดีเลย"

แต่วันรุ่งขึ้น ทุกคนจึงทราบว่า เพราะวันนั้นเป็นวันพระ คนรับศีลอุโบสถนอนที่ศาลาวัดกันมาก เสียงหนังรบกวนทำให้นอนไม่หลับ ท่านห่วงผู้รับอุโบสถเหล่านี้ว่านอนไม่หลับนานๆ จะถูกความหิวทรมาน จึงลงมาสั่งให้หยุดฉาย หยุดใช้เสียงทันที

และวันรุ่งขึ้นท่านก็ให้เด็กมาเชิญตัวคนฉายหนังไปพบแล้วถามว่า "เมื่อเย็นให้เด็กไปบอกว่าวันนี้เป็นวันพระ คนรับศีลอุโบสถนอนที่ศาลาวัด ขอให้งดฉายก่อน เด็กไม่ได้ไปบอกหรือ?" คนฉายก็

ยืนยันว่าไม่มีคนไปบอก ท่านจึงเรียกเด็กมาสอบถาม เรื่องกลายเป็นว่า เด็กก็อยากดูหนังเรื่องนี้มาก เข้าใจว่าถ้าไม่ได้ฉายคืนนั้นแล้ว หน่วยฉายหนังก็จะย้ายไปฉายที่อื่น จะอดดูกันทั้งหมด เลยไม่ไปบอกคนฉายหนัง ท่านคงทั้งโกรธทั้งขำ เข้าใจธรรมชาติเด็ก จึงได้แต่อบรมสั่งสอน ไม่ได้ตี แล้วท่านก็ขอโทษคนฉายหนังและบอกให้ฉายได้ในคืนนั้น ชาวบ้านเลยได้ดูหนังดีสมใจ คนฉายหนังก็ศรัทธาท่านมากว่าเป็นคนมีเหตุผล

เรื่องความมีระเบียบ มีเหตุผล และรักษาหลักการที่ถูกต้องนี้ ท่านย้ำเน้นมาก ท่านเห็นว่าการปล่อยตามใจอย่างไม่มีเหตุผล ไม่ยึดหลักการที่ถูกต้อง จะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ทั้งต่อตนเองและหมู่คณะ

ท่านพูดเสมอๆ ว่า ธรรมในพรหมวิหาร ๔ ต้องใช้ให้ถูกต้อง ท่านมักพูดว่า "เมตตาไม่มีประมาณ ก็เจอะแต่พาลร่ำไป" เมตตาไม่มีประมาณในที่นี้ของท่านหมายถึง เมตตาอย่างไม่ถูกหลักการ (คือขาดอุเบกขา) ย่อมทำให้คนพาลกำเริบ สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและสังคม คนที่ไม่เข้าใจหลักการของท่านจึงมักว่าท่านดุ เข้มงวด

เป็นหลักของความดีงาม ไม่ค้ำเกรงคนผิด

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร ถือความถูกต้องดีงามตามจริยธรรมเป็นหลัก หากใครทำผิดก็จะตักเตือน ยิ่งเป็นผู้ใหญ่ที่ควรเป็นแบบอย่างในทางที่ดีทำเรื่องไม่เหมาะสม ท่านจะตักเตือนทักท้วงโดยไม่เกรงกลัวอำนาจและอิทธิพลใดๆ

มีนายอำเภอศรีประจันต์คนหนึ่งเป็นคอสุรา มากินเหล้ากับพรรคพวก ณ สถานที่แห่งหนึ่งซึ่งอยู่ในพื้นที่วัดอยู่เสมอ กินแล้วส่งเสียงร้องรำทำเพลงดังรบกวนผู้อื่น ท่านรู้เห็นบ่อยเข้าก็ไปเอ็ดเอาทันทีว่า ในเขตวัดห้ามคนมากินเหล้าส่งเสียงอึกทึก นายอำเภอควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน นายอำเภอผู้นั้นจึงไม่กล้าไปกินเหล้าส่งเสียงเฮฮาในเขตวัดอีก เรื่องนี้ท่านบอกว่า ถ้าเตือนกันแล้วไม่ฟังท่านก็จะเอาเรื่องให้ถึงกรมการปกครอง

คราวหนึ่งมีตำรวจเอาอวนมาลอยจับปลาหน้าวัดตอนกลางคืน เมื่อเอาตัวมาสอบถามได้ความว่า นายตำรวจผู้ใหญ่ใช้มา ดูเหมือนท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารจะทำเรื่องร้องเรียนไปยังผู้ใหญ่ ว่าตำรวจมาทำผิดเสียเอง ต่อมานายตำรวจผู้นั้นเมาสุรา มีเรื่องวิวาทชกต่อยกับนายตำรวจด้วยกัน ถูกสอบสวนวินัยและถูกย้ายไปทั้งคู่

สร้างห้องแถวโดยเสมอภาค ให้จับฉลากทั่วทุกคน

การสร้างห้องแถวในตลาดนั้น ทางวัดให้เจ้าของห้องแต่ละคนลงทุนและดำเนินการก่อสร้างกันเอง ตามแบบแปลนของสุขาภิบาลศรีประจันต์ วัดเพียงให้เช่าที่ดินวัดในราคาถูก คูหาละ ๖๐ บาทต่อปี (ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๒ ปีละ ๑๐๐ บาท) แต่มีปัญหาเรื่องคนส่วนมากอยากได้ห้องหัวมุมตะวันออก ซึ่งใกล้ท่ารถท่าเรือเป็นทำเลเอื้ออำนวยประโยชน์แก่การค้าขายมากที่สุด

คหบดีบางคนเสนอต่อท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารว่า พวก

เขาขอสิทธิ์พิเศษเลือกเอาห้องหัวมุมตะวันออก โดยจะสร้างถวายวัดคนละห้องเป็นสิ่งตอบแทน เพื่อให้วัดเก็บค่าเช่าบำรุงวัด ท่านเจ้าคุณไม่ยอม เพราะเห็นว่าไม่ยุติธรรมต่อผู้อื่น และวัดจะกลายเป็นผู้รับสินบน เห็นแก่ผลประโยชน์

ท่านให้ทุกคนจับฉลาก ใครจับได้พื้นที่ตรงไหน ก็สร้างห้องของตนตรงนั้น ทีแรกคหบดีบางคนไม่พอใจ ถึงกับจะยกเลิกการสร้างห้องของพวกตน ด้วยคิดว่า ถ้าผู้มีทรัพย์ถอนตัวไปหลายคนหลายห้อง การสร้างห้องแถวก็อาจต้องล้มเลิกไป ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารก็ไม่ได้วิตกวุ่นวายอะไร ใครจะสร้างหรือไม่สร้างท่านก็ไม่ว่า แต่ตลาดก็สร้างสำเร็จ พวกคหบดีเหล่านั้นก็ยอมแพ้ความยุติธรรมของท่าน จับสลากสร้างห้องแถวของตนเหมือนคนอื่นๆ

ในการรับกิจนิมนต์ ท่านก็ถือตามพระวินัยและความเสมอภาคเป็นหลัก ท่านรับนิมนต์ตามลำดับก่อนหลัง ไม่รับนิมนต์ซ้ำซ้อนหรือเวลาใกล้กันจนต้อง "วิ่งรอก" ไปสองงาน แต่ถ้าทายกมานิมนต์พร้อมกัน ท่านจะให้ความสำคัญแก่งานอุปสมบทก่อน เพราะท่านถือเป็นกิจสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา

ประชุมสร้างอนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจัน ยืนยันหลักพระวินัย

เมื่อทางราชการตกลงจะสร้างอนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจัน ที่หน้าวัดโพธิ์เก้าต้น จังหวัดสิงห์บุรี ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารได้รับนิมนต์เป็นกรรมการด้วย เพราะวีรชนบางระจันมีพระอาจารย์

ธรรมโชติซึ่งเป็นพระภิกษุอยู่ด้วย

ในการประชุมครั้งหนึ่ง ผู้แทนจากกรมศิลปากร นำหุ่นจำลองวีรชนมาเสนอต่อที่ประชุม มีหุ่นพระอาจารย์ธรรมโชติยืนอยู่ตรงกลางหมู่วีรชนคนอื่นๆ เมื่อประธานถามความเห็น กรรมการทุกคนเห็นด้วย แต่ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารนิ่งอยู่ ไม่ออกความเห็นสนับสนุน

ประธานจึงนมัสการถามว่า "ทำไมหลวงพ่อไม่ออกความเห็นอะไรเลยครับ"

ท่านตอบว่า "ถ้าให้อาตมาออกความเห็น ก็จะเป็นการคัดค้านความเห็นชอบของทุกคน" แล้วท่านจึงอธิบายว่า ตามพระวินัยพระไปดูหรือไปในกระบวนทัพไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุจำเป็น เช่นมีโจรภัย ต้องอาศัยเดินทางไปพร้อมกับกองทัพ แต่ก็อยู่ได้ไม่เกินสามวัน และเวลาที่อยู่ในทัพตามกำหนดนั้น ถ้าไปดูเขารบกันก็ดี ดูเขาตรวจพลก็ดี ดูเขาจัดกระบวนทัพก็ดี ดูหมู่เสนาที่จัดเป็นกระบวนแล้วก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์ จึงไม่ควรมีรูปอาจารย์ธรรมโชติอยู่ในหมู่นักรบชาวบ้านบางระจัน ตามประวัติท่านก็ไม่ได้ออกไปกับกองทัพ เพียงแต่รับนิมนต์มาอยู่ที่วัดโพธิ์เก้าต้น แจกผ้ายันต์ รดน้ำมนต์ให้เป็นขวัญและกำลังใจเท่านั้น อนุสรณ์สถานส่วนตัวท่านจึงควรแยกไปอยู่ที่วัด จึงจะถูกต้องตามพระวินัย ไม่เสียหายแก่พระศาสนาและตัวพระอาจารย์ธรรมโชติเองด้วย

กรรมการทุกคนได้ฟังแล้วเห็นชอบตามเหตุผลของท่าน ที่อนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจันจึงไม่มีหุ่นพระอาจารย์ธรรมโชติอยู่ด้วย

เรื่องพระวินัยและหลักการที่ถูกต้องนี้ ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเข้มแข็งมั่นคงมาก ไม่โอนเอียงตามกระแส ถ้าเรื่องนั้นผิดพระธรรมวินัยหรือหลักการอันถูกต้องดีงาม แต่ท่านก็ไม่ทำอะไรตามใจตัวเอง ยิ่งเป็นเรื่องส่วนรวมแล้ว ท่านจะประชุมหมู่คณะปรึกษาหารือ เคารพมติของหมู่คณะที่ถูกหลักการอันดีงาม ท่านใช้ธรรมาธิปไตยเป็นแก่นของประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสมเสมอมา

ฉลาดในโวหาร ประสานสามัคคี ให้เกิดปีติในกุศล

วันหนึ่งเมื่อราวปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ผู้นำท้องถิ่นเรียกประชุมชาวบ้านที่โรงเรียนวัดบ้านกร่าง เรื่องขอเรี่ยไรเงิน เพื่อใช้เป็นทุนในการขยายถนนคันคลองชลประทานสายหลังวัดบ้านกร่าง ตั้งแต่โพธิ์พระยาไปถึงบ้านกล้วย

ทีแรกท่านผู้นำกำหนดจำนวนเงินว่า ขอให้ทุกครอบครัวบริจาคตามจำนวนที่กำหนด มีชาวบ้านคนหนึ่งว่า เงินจำนวนตามที่กำหนด เขาไม่มี เพราะฐานะยากจน จะให้เขาทำอย่างไร ท่านผู้นำไม่ค่อยพอใจนัก บอกว่าไม่มีก็ไม่ได้บังคับ ชาวบ้านเกิดความอึดอัด มีความเห็นแตกกันเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งตำหนิคนที่ถามว่า ไม่ควรถาม ควรให้ความร่วมมืออย่างเต็มใจ เพราะเป็นเรื่องส่วนรวม ไม่มีก็ควรขวนขวายหามาให้ได้ แต่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่าควรถาม และการเรี่ยไรไม่ควรกะเกณฑ์

คราวนั้น ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารไปนั่งเป็นประธานอยู่

แต่ท่านให้คฤหัสถ์ประชุมกันไปก่อน เมื่อเกิดความขัดแย้งตึงเครียดขึ้น ทุกคนจึงนิมนต์ให้ท่านตัดสิน

ท่านเจ้าคุณฯ เสนอความเห็นว่า ไม่ควรกะเกณฑ์ ขอให้ทุกคนร่วมมือกันเต็มที่ตามควรแก่กำลังทรัพย์ของตน จากนั้นท่านแสดงอานิสงส์ของการสร้างทางทั้งในแง่ประโยชน์ปัจจุบันทันตาเห็น ประโยชน์ระยะยาว และประโยชน์ในแง่อุดมคติ

ในแง่ประโยชน์ปัจจุบัน ท่านว่าทุกคนได้ใช้ถนนร่วมกัน ช่วยให้การเดินทางสะดวกขึ้น เอื้อต่อการทำมาหากิน ประโยชน์ระยะยาวคือประโยชน์แก่อนุชนคนรุ่นหลัง เมื่อผู้คนมากขึ้น ถนนหนทางก็จำเป็นต้องมีมากขึ้น ส่วนประโยชน์หรือคุณค่าในแง่อุดมคตินั้น ท่านบอกว่าเป็นการสละประโยชน์ตนเพื่อประโยขน์ของมหาชน ปลดเปลื้องความเห็นแก่ตัว บุญกุศลนี้ย่อมส่งผลไปยังภพหน้าด้วย

ท่านเล่า***เรื่องมฆมาณพ***และพวกพ้อง ที่ร่วมกันทำถนนหนทางและสาธารณประโยชน์ต่างๆ เมื่อล่วงลับดับขันธ์แล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มฆมาณพซึ่งเป็นผู้นำในการสร้างกุศล ได้เป็นพระอินทร์ ประมุขของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

การพูดของท่านในคราวนั้นใช้โวหารและน้ำเสียงที่ดึงดูดใจผู้ฟังมาก ฟังแล้วเกิดความร่าเริงใจในกุศล ปัญหาวันนั้นจึงจบลงด้วยดี

แต่การขยายถนนสายนั้นต่อมามีอุปสรรคจากทางราชการ จึงมิได้ดำเนินการแต่อย่างใด

เรื่องมฆมาณพนี้ ผู้ที่เคยบวชอยู่กับท่านนานบอกว่า ท่านเล่าเรื่องนี้เสมอ ทั้งแก่พระและคฤหัสถ์ พระนั้นท่านเล่าทั้งในการ

ประชุมอบรมเป็นส่วนรวมในบางครั้ง และเล่าเวลาที่พระนวดให้ท่าน

อาทรชุมชน เอื้อผลแม้ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม

สมัยที่อำเภอศรีประจันต์ยังไม่มีการประปา ชาวตลาด ชาวบ้านหมู่เหนือวัด ที่ไม่ได้อยู่ริมน้ำ ต้องลงอาบน้ำที่แม่น้ำทั้งสิ้น ที่ตลาดมีแพสำหรับลงตักน้ำ อาบน้ำ แต่ชาวบ้านหมู่เหนือวัดมาใช้ไม่สะดวก เพราะอยู่ไกลและต้องเดินผ่านหน้าตลาด ฉะนั้นเมื่อสร้างเขื่อนกันน้ำเซาะตลิ่งหน้าวัด ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารได้สร้างท่าบันไดลงอาบน้ำสองท่า ท่าเหนืออยู่ตรงหน้าศาลาเก่า ท่าใต้อยู่ตรงหน้าพระอุโบสถ ท่าเหนือเป็นท่าสำหรับชาวบ้าน ท่าใต้สำหรับพระภิกษุ แต่บางทีก็มีเด็กตลาด คฤหัสถ์ผู้ชายมาอาบบ้าง แต่นานไปชาวตลาดมาใช้เสียมากกว่าพระ

ท่านเจ้าคุณฯ เห็นว่า พระมาอาบปนกับชาวบ้านดูไม่เรียบร้อย จะห้ามชาวบ้านก็ไม่ได้ ท่านจึงสร้างที่สรงน้ำของพระในวัด โดยใช้เครื่องสูบน้ำสูบไปไว้บนแท้งค์แล้วทำระบบประปาภายในวัด แต่ให้พระสรงน้ำเป็นหลัก ส่วนเด็กวัดและการล้างบาตรปิ่นโต ข้าวของต่างๆ ให้ลงมาใช้ที่ท่าน้ำหน้าวัด การใช้น้ำสรงของพระท่านก็ควบคุมและอบรมให้ประหยัด

สมัยก่อน รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ยังไม่ค่อยมี ผู้คนเดินกันเป็นส่วนมาก มีใช้จักรยานบ้าง ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารทำทางเดินหลังพระอุโบสถเข้าตลาด เพื่อให้ชาวบ้านเหนือวัดเดินมาตลาดสะดวก ไม่ต้องเดินอ้อมทางหน้าวัด แต่ปัจจุบันรถมาก ทาง

วัดจึงต้องทำเสากั้นไม่ให้รถยนต์ผ่านได้สะดวก สร้างทางคอนกรีตอ้อมไปทางหน้าวัดแทน ส่วนจักรยาน-จักรยานยนต์และคนเดินเท้ายังเดินผ่านได้อยู่

แม้กระทั่งเรื่องศิลปวัฒนธรรม อะไรเป็นของแปลก หาดูได้ยากและมีคุณค่า ท่านก็หามาให้ได้ชม เช่น เมื่อคราวฌาปนกิจศพหลวงพ่อกาพย์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ท่านหาหมอลำมาให้ชาวบ้านดู คราวฉลองอาคารเมธีประสิทธิ์เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๙๗-๙๘ ท่านหาหุ่นกระบอกคณะนายเปียก ประเสริฐกุล มาให้ดู เพราะเป็นศิลปะการแสดงที่คนพื้นบ้านนี้ไม่เคยดู และมีคุณค่าทางศิลปะ ในการหามาแสดงนั้นกรรมการวัดเป็นผู้จัด ท่านเป็นเพียงผู้แนะนำ

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเป็นผู้นำชุมชน ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์ ในแง่พระศาสนาและพระธรรมวินัย ท่านวางบทบาทตัวเองได้เหมาะสม

ต่อพระภิกษุสงฆ์ ท่านเข้มงวดพระธรรมวินัย เอาตัวพระศาสนาแท้ๆ เป็นหลัก ไม่ปล่อยปละละเลยแม้แต่อาบัติเล็กน้อย

แต่ในระดับชาวบ้าน ท่านอนุโลมตามวัฒนธรรมและความเชื่อชาวบ้าน สิ่งใดดีก็สนับสนุน สิ่งใดไม่สอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนาก็ค่อยๆ โน้มน้าว ดึงเขาเข้าหาคำสอนที่แท้ของพุทธ เช่นชาวบ้านเชื่อเรื่องวัตถุมงคล เวทมนต์ ไสยศาสตร์อยู่บ้าง ท่านก็อนุเคราะห์เมื่อยามจำเป็นจริงๆ เช่นช่วยรักษาผู้ถูกคุณไสย ท่านเป็นสะพานเชื่อมดึงชาวพุทธที่ยังเข้าใจคำสอนในพุทธศาสนาคลาดเคลื่อนอยู่ ให้เข้ามาสู่คำสอนและการปฏิบัติที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

และท่านอนุเคราะห์เกื้อกูลมหาชนอยู่เสมอ เช่นท่านห้ามพระ

ถีบจักรยานเพราะไม่เหมาะแก่สมณสารูป แต่ท่านให้ชาวบ้าน เด็กๆ มาหัดถีบจักรยานและถีบจักรยานเล่นในลานวัดได้ แต่ต้องไม่ทำให้เกิดความเสียหาย

ปกติท่านเป็นคนเข้มแข็งเด็ดขาด แต่ก็ไม่เอาความคิดตนเป็นใหญ่ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล ท่านจึงเป็นที่เคารพของมหาชน และมีมิตรมาก

ใฝ่รู้ พหูสูต

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร เป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ แตกฉานแม่นยำในพระธรรมวินัย ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เป็นหลักและเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งแก่ภิกษุสงฆ์ด้วยกัน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ใครมีข้อสังสัยเรื่องธรรมวินัยข้อใด ถามท่าน ท่านจะอธิบายอย่างชัดเจน

ภาษาบาลีแม้ท่านจะสอบได้แค่เปรียญหนึ่ง แต่ท่านก็มีความรู้ภาษาบาลีดี อ่านเข้าใจ ใช้ถูก และอธิบายผู้อื่นได้ เวลากล่าวคำอาราธนาต่างๆ หรือสวดมนต์ บางทีสวดอักขระผิดเพี้ยน ไม่เปลี่ยนวิภัติให้ถูกตามไวยากรณ์บาลี ท่านจะทักท้วงบอกให้แก้ไขทันที

ในกุฏิท่านมีหนังสืออันเนื่องด้วยพุทธศาสนาดีๆ อยู่มากมาย หนังสือรวมบทเทศน์ดีๆ ก็มีมาก เช่น หนังสือ*พระธรรมเทศนาสอนประชาชน ฉบับกรมธรรมการ ๕๐ กัณฑ์* หนังสือ*เทศนาที่พระศพพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏปิยมหาราชปติวรัดา* พ.ศ. ๒๔๗๒ เพราะความแม่นยำในพระธรรมวินัยและใฝ่ศึกษานี่เอง

ท่านจึงเทศน์ดีนัก หนังสือฝ่ายปฏิบัติก็มีหลายเล่ม เช่นหนังสือ*พระสมถวิปัสสนาแบบโบราณ* รวมวิธีปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสนา-กรรมฐานไว้หลายแบบ

วิชาทางโลกที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและช่วยอนุเคราะห์ชาวบ้าน ท่านก็ศึกษา ที่เด่นมาก คือ วิชาแพทย์แผนโบราณ วิชานี้ท่านเรียนมาจากครูบาอาจารย์อย่างเป็นกิจจะลักษณะ และศึกษาเพิ่มเติมจากตำราอีก เช่น *ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์* ของพระยาพิศณุประสาทเวช นอกจากนี้ยังมีตำรายาส่วนตัวที่ท่านจดไว้ด้วยลายมือท่านอีกเล่มหนึ่ง

ก่อนที่การแพทย์แผนปัจจุบันจะเจริญแพร่หลาย ท่านปรุงยาแผนโบราณบางขนานที่ต้องใช้บ่อยๆ ไว้ เช่น ยาแดงรัตนะ แก้ไข้ ยาจักรวาลฟ้าครอบ ยาเหล่านี้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนจากโรคภัยไข้เจ็บได้ไม่น้อย ผู้เขียนเองก็รอดชีวิตเพราะยาจักรวาลฟ้าครอบของท่าน

แต่ท่านก็มิได้ตั้งตัวเป็นหมอรักษาโรคคน เพียงมียาบางขนานติดไว้ และช่วยรักษาในรายที่ต้องรักษาด่วนหรือรักษาด้วยตัวยาง่ายๆ ถ้าป่วยมาก แต่ไม่ฉุกเฉิน ท่านก็ให้เป็นเรื่องของหมอ ท่านสอนธรรมและมุ่งให้การศึกษาแก่คนเป็นสำคัญ

งานช่างท่านก็มีความรู้ กุฏิที่ทายกสร้างถวายท่านเมื่อคราวย้ายหมู่กุฏิไปอยู่ด้านใต้โบสถ์นั้น ไม้ส่วนหนึ่งได้จากมีผู้ถวาย อีกส่วนหนึ่งซื้อเพิ่มเติม ทีแรกจะจ้างให้ช่างรับเหมาสร้าง แต่ช่างคิดราคา ๕๐ บาท ท่านเสียดายเงินของส่วนรวม เลยทำกันเองเป็นทรงปั้นหยา ท่านเป็นผู้ฉลุไม้ที่เป็นลวดลายประดับ

ต่อมาเมื่อย้ายหมู่กุฏิไปอยู่ด้านตะวันตกพระอุโบสถ ทายกสร้างกุฏิถวายท่านใหม่ กุฏหลังที่มีส่วนของฝีมือท่านใช้เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม เมื่อสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ กุฏิหลังนี้ทิ้งว่างอยู่ ต่อมาถูกภิกษุรูปหนึ่งรื้อเอาไม้ไปสร้างกุฏิใหม่ ในที่สุดก็ถูกปลวกกินผุพังหมดอย่างน่าเสียดาย ฝีมืองานไม้ของท่านก็เลยสูญสลายไปด้วย

รวมความว่า ท่านเป็นผู้ใฝ่รู้ เป็นพหูสูต และมีศีลาจารวัตรอันงาม จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชน

ชาวบ้านหาเงินเหนื่อยยาก พระต้องประหยัดช่วยเขา

ชาวบ้านกร่างและชุมชนใกล้เคียง ทั้งเคารพทั้งยำเกรงหลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร แต่ก็มีคนนินทาท่านเหมือนกันว่าท่านขี้เหนียว เพราะท่านไม่ยอมให้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย เช่น ห้ามเปิดไฟทิ้งไว้ ไฟในกุฏิพระให้ใช้ ๒๕ แรงเทียน ห้ามเปิดน้ำทิ้งไว้ พระเณรหรือเด็กคนใดเปิดน้ำเปิดไฟทิ้งไว้ หรือใช้ไฟเกิน จะถูกท่านดุ ท่านออกตรวจตราอยู่เสมอ

ท่านย้ำนักหนาว่า วัดอยู่ด้วยเงินที่ชาวบ้านถวาย ชาวบ้านทำงานเหนื่อยยาก เป็นพระจะเอาเงินชาวบ้านมาใช้ฟุ่มเฟือยไม่ได้ พระต้องประหยัดยิ่งกว่าคฤหัสถ์ ไม่ควรฟุ่มเฟือยหรือมีความเป็นอยู่ฟุ้งเฟ้อหรูหรากว่าชาวบ้าน

วัดบ้านกร่างมีอาหารอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันพระและวันทำบุญตามเทศกาล มีข้าวเหลือมาก นอกจากนำไป

เลี้ยงปลาหน้าวัดแล้ว ท่านยังให้เด็กตากเก็บไว้บ้าง มีพระถามท่านว่าตากเก็บไว้ทำไม ท่านบอกว่า เผื่อข้าวยากหมากแพงหรือต้องเดินทางหนีภัย ข้าวตากเป็นเสบียงที่ดีที่สุด เพราะชงน้ำร้อนให้พองก็กินได้แล้ว ข้าวที่ตากไว้นี้บางทีเด็กวัดก็เอามาหุงกินมื้อเย็น บางทีก็แจกให้คนยากจนหรือคนขอทานไป

นอกจากประหยัดแล้ว ท่านยังรอบคอบ ถนอมข้าวของอีกด้วย ท่านห้ามตอกตะปูในกุฏิโดยไม่จำเป็น เพราะทำให้เสียเนื้อไม้ ห้ามจุดเทียนทิ้งไว้ เพราะกลัวไฟไหม้ ห้ามต่อไฟฟ้าเองโดยพลการ เพราะอาจถูกไฟช๊อตเป็นอันตรายหรือเกิดไฟไหม้ได้

แยกของสงฆ์ ของส่วนตัว

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารถือเคร่งครัด เรื่องไม่เอาของสงฆ์มาเป็นของส่วนตัว เงินวัดมีบัญชีแยกเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน ใครบริจาคเงินเพื่อการใด ท่านจะเอาเข้าบัญชีนั้น ไม่ปะปนกัน เช่น เงินค่าน้ำ ค่าไฟ เงินบำรุงการศึกษาพระภิกษุสามเณร เงินวัดแต่ละส่วนนี้มีกรรมการร่วมรับรู้ดูแล

เงินพระพุทธก็แยกไว้ต่างหาก ไว้ใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธหรือเรื่องของวัด เช่น ครั้งหนึ่งท่านเห็นว่ามีเงินพระพุทธเหลืออยู่มากพอสมควร ท่านบอกกับใบฎีกาเลื่อนว่า “เงินพระพุทธก็จะสร้างของให้พระพุทธ” แล้วท่านใช้เงินนั้นสร้างประตูเหล็กล้อมพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยบนหอสวดมนต์ เพื่อป้องกันการถูกโจรกรรม เพราะพระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยา

พุทธลักษณะงามมาก

นอกจากนี้ยังมีพระปางห้ามสมุทรสำริดอีกองค์หนึ่ง เดิมอยู่ในวิหาร กรขาด เศียรก็ถูกตัด มีผู้เอาเศียรปูนปั้นใส่แทนไว้ พุทธลักษณะไม่เข้ากับตัวองค์ นายเปลื้อง แจ่มใส ช่างหล่อพระมีชื่อได้ซ่อมถวาย ท่านจึงให้นำไปรวมกันไว้บนหอสวดมนต์ สร้างประตูเหล็กล้อมทั้งสี่ด้าน ด้วยเงินพระพุทธ

เรื่องแยกของสงฆ์กับของส่วนตัวนี้ ท่านเคร่งครัด แม้ในเรื่องที่คนทั่วไปอาจเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เมื่อผู้เขียนบวชในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ท่านเอาปิ่นโตที่เป็นของสงฆ์มาให้ยืมใช้ ก่อนวันลาสิกขา ท่านสั่งว่า พรุ่งนี้พอฉันเช้าเสร็จ ก่อนลาสิกขา ให้เอาปิ่นโตมาคืน เพราะเป็นของสงฆ์ ไม่ใช่ของส่วนตัวท่าน

หลังจากลาสิกขาแล้วสามวัน ก่อนลาออกจากวัด ผู้เขียนขอยืมหนังสือที่อยู่ในกุฏิท่าน สองเล่ม ท่านหยิบไปดูแล้วบอกว่า "ยืมเอาไปอ่านก็แล้วกัน หลวงตาต้องทบทวนดูก่อนว่าเป็นหนังสือของวัดหรือของหลวงตาเอง"

แต่ตกบ่ายวันนั้น ท่านก็เขียนหนังสือ ให้ลูกศิษย์ถือมาให้ผู้เขียนว่า "หนังสือสองเล่มนั้น หลวงตาตรวจสอบดูแล้ว ไม่ใช่ของวัด เป็นหนังสือของหลวงตาเอง ฉะนั้น ไม่ต้องเอามาคืน หลวงตายกให้เลย"

๓. งานสืบศาสนา คือ พัฒนาคน

สอนให้เชื่อกรรม เชื่อปัญญา ไม่มัวพึ่งคาถาและโชคลาง

เรื่องคาถาอาคม ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารศึกษามามาก ท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิสารเถระ (หลวงพ่อถิร) วัดป่าเลไลยก์ เคยกล่าวว่า "เรื่องคาถาอาคม ใครก็ไม่เกินหลวงพ่อวัดบ้านกร่าง" แต่ก็ไม่เคยปรากฏว่าท่านให้ความสำคัญแก่เรื่อง ฤทธิ์เดช เวทย์มนต์ การปลุกเสก สร้างวัตถุมงคล ตลอดการเชื่อโชคลาง ท่านมุ่งสอนธรรมะ สอนให้เชื่อกรรม เชื่อปัญญา

เรื่องการเสี่ยงโชค ท่านเคยบอกว่า "ถ้าอยากรวย อย่าเล่นหวยเลย ยิ่งเล่นมากจะยากจน" บางทีท่านก็พูดแรงๆ ว่า "อยากหมดน้อยก็เล่นให้น้อย อยากหมดมากก็เล่นให้มาก"

ท่านสอนให้พึ่งความพยายามของตนสร้างฐานะว่า "อยากจนให้ซื้อหวย อยากรวยให้ซื้อจอบ"

ท่านสอนเรื่องคาถาหัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" และอธิบายสาระของคาถาตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนว่า คนจะสร้างฐานะให้มั่นคงมั่งคั่ง มีความสุขในชีวิตปัจจุบันได้ ต้องเจริญธรรม ๔ ประการ

ประการแรก ต้องขยันหมั่นเพียร ทำมาหากินโดยสุจริต ด้วยสัมมาอาชีวะ ภาษาบาลีว่า **อุฏฐานสัมปทา** ย่อเป็นหัวใจว่า "อุ"

ประการที่สอง ต้องรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ใช่ใช้จนหมดสิ้น ภาษาบาลีว่า **อารักขสัมปทา** ย่อเป็นหัวใจว่า "อา"

ประการที่สาม ต้องคบคนดี ชีวิตจะได้พัฒนาไปในทางดี ไม่ถูกชักนำไปทางเสื่อมเสีย ภาษาบาลีว่า **กัลยาณมิตตตา** ย่อเป็นหัวใจว่า "กะ"

ประการสุดท้าย มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม เลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ใช้จ่ายเกินรายได้ ให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง ภาษาบาลีว่า **สมชีวิตา** ย่อเป็นหัวใจว่า "สะ"

ท่านสอนทั้งคาถา และอุปเทศ คือคำแนะนำอธิบายประจำคาถานี้ด้วย

สร้างวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง เพื่อเสริมกำลังใจให้หันเข้าหาธรรม

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารแจกและสร้างเครื่องรางของขลังและวัตถุมงคลบ้างเหมือนกัน แต่น้อยมาก เมื่อแจกจ่ายแก่ญาติโยม ท่านจะสอนธรรมะและหลักการประพฤติปฏิบัติตัวให้ถูกต้องเหมาะสมไปด้วย เช่น คนเริ่มทำการค้า ขอยันต์ให้ขายของดี ถ้าท่านให้ ท่านก็สอนให้ค้าขายด้วยความสุภาพ อ่อนหวาน ซื่อตรง

ต่อลูกค้า ไม่โกหกหลอกลวง คดโกง หรือเอาเปรียบ ท่านจะย้ำเรื่อง "ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน"

วัตถุมงคลที่ท่านแจก เช่น พระเครื่องของหลวงพ่อกาพย์ ท่านย้ำนักหนาเรื่องต้องประพฤติตัวถูกต้องดีงาม มีข้อห้ามบางอย่างอยู่ด้วย เช่น ห้ามเข้าสำนักโสเภณี มิฉะนั้นพระเครื่องนั้นจะไม่อยู่ด้วย

พระเครื่องและเหรียญที่ท่านสร้างมีน้อย *พระดินเผา* มีรุ่นเดียว ท่านตั้งชื่อว่า "พุทธนิมิต" *พระโลหะ* มีพระกริ่งยอดธง พระพุทธชินราช *เหรียญรูปเหมือน* ท่านสร้างเพียงสองรุ่น ท่านสร้างเพื่อให้ลูกศิษย์ลูกหาเก็บไว้เป็นที่ระลึก เคารพบูชา ไม่ให้เอาไปจำหน่ายเป็นพุทธพาณิชย์

ท่านเคยพูดว่า "พระหลวงพ่อมีน้อย และจะไม่มีราคาในตลาดพระ" และท่านพูดเสมอว่า "คล้องพระก็ต้องทำตามที่พระสอน ถ้าคล้องพระไปทำชั่ว พระท่านไม่คุ้มครองหรอก"

ท่านยังได้เล่าให้ผู้เขียนฟังด้วยว่า คนแต่ก่อนเคารพพระพุทธ-ปฏิมา ไม่เอาพระเครื่องมาคล้องกับตัว จะใช้ก็แต่เครื่องราง เช่น ตะกรุด พระเครื่องนั้นโบราณท่านสร้างฝังดินไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังที่ได้พบรู้ว่า พุทธศาสนาเคยรุ่งเรืองในดินแดนที่มีพระเครื่องนั้นฝังอยู่ นั่นคือสร้างพระเครื่องเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาไปยังคนรุ่นหลัง ถ้าใครนำมาเป็นสมบัติส่วนตัวก็จะเอาไว้กราบไหว้บูชาที่หิ้งพระ

ผู้ใหญ่ไท นูมหันต์ ก็เคยเล่าที่กุฏิพระใบฎีกากุหลาบว่า เมื่อท่านรุ่นหนุ่ม เคยเอาพระเครื่องมาคล้องคอ หลวงพ่อทวนเห็นเข้าดุเอาว่า "อย่าเอาพระมาคล้อง เหงื่อไคลเราจะเปื้อนท่านเป็นบาป เอาไปไว้ที่หิ้งพระ เอาท่านไว้กราบไหว้บูชา"

มาถึงยุคท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารมีชื่อเสียง การคล้องพระเครื่องเป็นเรื่องปกติ ท่านก็ไม่ขัด แต่ท่านใช้พระเครื่อง ตลอดจนวัตถุมงคลทั้งหลาย ชักนำคนเข้าหาธรรมะ และย้ำให้เชื่อกรรม เชื่อความพยายามในทางสุจริต ความขยันหมั่นเพียร มากกว่าฝากชีวิตไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และโชคลาง

ท่านเคยใช้ฤทธิ์ปราบฤทธิ์ ช่วยแก้อุบาสิกาผู้หนึ่งให้หายป่วย เพราะถูกคุณไสยของหมอผีคนหนึ่ง ผู้คนตื่นเต้นเล่าลือมาก แต่ท่านไม่เคยแสดงตัวเป็นผู้วิเศษ อีกทั้งไม่ให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้เลย ท่านสอนธรรม ให้เชื่อกรรม เชื่อปัญญา ใฝ่ศึกษาเป็นสำคัญอยู่ตลอดเวลา

มุ่งสร้างคน สร้างปัญญา มากกว่าพัฒนาวัตถุ

แม้ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารจะมีผลงานด้านสาธารณูปการเด่นมาก แต่ผู้ที่คุ้นเคยใกล้ชิดท่านจะทราบชัดว่า ท่านสร้างศาสนวัตถุตามความจำเป็น เพื่อประโยชน์ใช้สอยอันเป็นคุณค่าแท้เป็นสำคัญ ไม่มุ่งความหรูหราใหญ่โตอันเป็นคุณค่าเทียม

ดังจะขอยกตัวอย่างเฉพาะที่สร้างในวัดบ้านกร่าง ศาลาใหม่กุฏิที่สร้างเพิ่มล้วนเป็นสิ่งจำเป็น เขื่อนก็สร้างเพื่อกันน้ำเซาะตลิ่ง เมรุก็สร้างอย่างเรียบง่าย ไม่ใหญ่โตสิ้นเปลืองมาก วิหารก็ซ่อมรักษาอย่างถูกหลักโบราณคดี ไม่เอาของใหม่ไปปนของเก่า

ศาลาทองริมน้ำวัดบ้านกร่าง และวัดจรรย์ ก็สร้างเป็นอนุสรณสถานรำลึกถึงวัดที่ท่านผูกพันใกล้ชิด เมื่อจะสร้างศาลา

สองหลังนี้ มีผู้เกรงว่าจะถูกคนจรจัดยึดเป็นที่อยู่ถาวร ท่านก็ให้ช่างออกแบบ เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อน ใช้เป็นที่อยู่ถาวรไม่ได้

ที่สำคัญท่านจะไม่รบกวนเงินชาวบ้านมาสร้างของใหญ่โตเกินจำเป็นเลย ถ้าจะต้องรบกวนเรี่ยไรก็ต้องเพื่อสร้างสิ่งที่มหาชนได้ประโยชน์ยาวนานคุ้มค่า เช่นอาคารเรียน

สิ่งที่ท่านเน้นมากคือการสร้างคนดี มีปัญญา ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ท่านจึงมุ่งให้ "ธรรม" ให้ "การศึกษา"

ในด้าน "ธรรม" นั้น ท่านทั้งสอนและประพฤติเป็นแบบอย่าง ท่านปฏิบัติศาสนกิจตามพระธรรมวินัยให้เป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งแก่สงฆ์และคฤหัสถ์

การอบรมสั่งสอนท่านจะทำอยู่ตลอดเวลา สอดแทรกในแทบทุกกิจกรรมที่ท่านเกี่ยวข้อง เช่น เมื่อพระมานวดท่าน ท่านจะสอนเรื่องพระธรรมวินัย และเล่าความรู้ต่างๆ ให้ฟังด้วย

กับคฤหัสถ์ ในวันทำบุญ พอพระฉันเสร็จ ก่อนจะยถาสัพพี ท่านจะสอนธรรมหรือข้อคิดสั้นๆ แก่ชาวบ้านแทบทุกครั้ง ช่วงพระฉันชาวบ้านจะคุยกันเป็นปกติ แต่พอจะยถาสัพพี ท่านจะรอให้หมดเสียงคุยก่อน ถ้ายังคุยกันเซ็งแซ่ท่านก็จะนิ่งอยู่จนชาวบ้านรู้ตัวหยุดคุย แล้วท่านจะสอนธรรมหรือข้อคิดสั้นๆ ก่อนจึงยถาสัพพี

ในศาสนพิธีทุกครั้ง ท่านจะอธิบายความหมายและคุณค่าของศาสนพิธีนั้น ให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจปฏิบัติได้ถูกต้องได้ประโยชน์อย่างแท้จริง ยิ่งกับพระภิกษุแล้วท่านเอาใจใส่อบรม ปกครองให้อยู่ในพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง ดุจบิดาเอาใจใส่ดูแลบุตรฉะนั้น

การศึกษาอย่างเป็นแบบแผนนั้น ท่านทะนุบำรุงทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายสงฆ์

การศึกษาของเยาวชน

การศึกษาฝ่ายคฤหัสถ์นั้น นอกจากผลงานที่โรงเรียนวัดบ้านกร่างแล้ว ท่านยังเป็นกำลังสำคัญช่วยทางการตั้งโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอศรีประจันต์ขึ้นที่วัดจรรย์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๓ จึงย้ายไปตั้งที่วัดเสมาซึ่งเป็นวัดร้างสืบต่อมาจนปัจจุบัน ด้วยเหตุที่ได้อาศัยท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารเป็นกำลังสำคัญก่อตั้งทางราชการจึงตั้งชื่อโรงเรียนเป็นเกียรติแก่ท่านว่า "โรงเรียนศรีประจันต์เมธีประมุข"

โรงเรียนมัธยมแห่งแรกของอำเภอศรีประจันต์ คือ โรงเรียนบำรุงวุฒิราษฎร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชน ดำเนินกิจการอยู่ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๘

แห่งที่สองคือโรงเรียนอำนวยเวทย์ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนเช่นกัน เริ่มกิจการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ สืบมาจนปัจจุบัน โดยใน พ.ศ. ๒๔๙๗ ย้ายมาเรียนที่ศาลาวัดบ้านกร่าง, พ.ศ. ๒๔๙๘ สร้างอาคารเรียนชั้นเดียว, พ.ศ. ๒๕๐๐ เพิ่มเป็นสองชั้น แต่ก็ยังต้องใช้ศาลาวัดเป็นห้องเรียนด้วย โดยโรงเรียนถวายเงินบำรุงวัดตามจำนวนนักเรียนคนละ ๒ บาทต่อปี จึงนับว่าพระเมธีธรรมสารได้ช่วยอนุเคราะห์เกื้อกูลโรงเรียนนี้อยู่ไม่น้อย

ปีการศึกษา ๒๕๐๔ ทางการเปลี่ยนหลักสูตรมัธยมต้น (ม.๑-๒-๓) เดิม เป็นประถมปลาย (ป.๕-๖-๗) มัธยมปลาย (ม.๔-๕-๖) เดิม

เป็นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ.๑-๒-๓) โรงเรียนศรีประจันต์เมธีประมุข เปิดรับนักเรียนชั้น ม.ศ. ๑ แทน ม.๑ เดิม ซึ่งถูกเปลี่ยนเป็น ป. ๕

ปีนี้เองได้มีผู้สร้างโรงเรียนประถมปลายแห่งใหม่ของเอกชนขึ้นที่วัดจรรย์ โดยใช้ศาลาวัดเป็นอาคารเรียนตั้งแต่ต้นตลอดมาจนเลิกกิจการ ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร ซึ่งช่วยอุปถัมภ์วัดจรรย์อยู่ ก็ได้มีส่วนเกื้อกูลโรงเรียนราษฎร์แห่งใหม่นี้ด้วย เจ้าของโรงเรียนจึงตั้งชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนเมธีอนุกูล"

ช่วงนั้นจึงมีโรงเรียนที่อาศัยร่มบารมีท่านอยู่ถึง ๔ โรงเรียน คือ โรงเรียนเมธีประสิทธิ์, โรงเรียนเมธีประมุข, โรงเรียนเมธีอนุกูล และโรงเรียนอำนวยเวทย์

นอกจากนี้ วัดบ้านกร่างยังเป็นที่พักอาศัย กินอยู่หลับนอนของเด็กต่างถิ่น ที่มาเรียนโรงเรียนอำนวยเวทย์และโรงเรียนศรีประจันต์เมธีประมุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กโรงเรียนอำนวยเวทย์รุ่นเก่า ก่อนมีโรงเรียนสามชุกรัตนโภคาราม โรงเรียนธรรมโชติศึกษาลัย อำเภอเดิมบางนางบวช เพราะเด็กจากสองอำเภอนี้และเด็กศรีประจันต์(รวมดอนเจดีย์) ส่วนมากมาเรียนมัธยมที่โรงเรียนอำนวยเวทย์ และพักเป็นเด็กวัดอยู่ที่วัดบ้านกร่าง

เด็กวัดเหล่านี้ ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารอุปถัมภ์ อบรมสร้างระเบียบวินัยและนิสัยที่ดีงามให้ด้วยความเอาใจใส่ อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ ที่พักสะดวกสบาย แต่ท่านฝึกความเรียบง่าย ประหยัด รู้จักรักษาของใช้ส่วนรวม ทุกคนต้องสวดมนต์เย็นที่หอสวดมนต์หลังพระทำวัตรเย็นเสร็จ จากนั้นต้องอ่านหนังสือ

เมื่อกุฏิพระย้ายมาอยู่ที่ปัจจุบันแล้ว ช่วงหน้าของกุฏิท่าน

กว้างขวาง ท่านจะให้เด็กวัดมาอ่านหนังสือรวมกันที่นั่นพักหนึ่ง เพื่อท่านจะได้อบรมดูแลด้วยตนเองบ้าง จากนั้นจึงให้แยกย้ายไปอ่านต่อที่ห้องของแต่ละคน

ท่านย้ำกับเด็กเหล่านี้เสมอว่า "บ้านไม่ต้องเช่า ข้าวไม่ต้องซื้อ ตั้งใจเรียนหนังสือให้เต็มที่" เด็กที่ไม่เอาใจใส่ ท่านก็มักเอ็ดว่า "บ้านไม่ต้องเช่า ข้าวไม่ต้องซื้อ ยังไม่เอาใจใส่เรียนหนังสือ จะไปเอาดีอะไรได้" เด็กที่ผ่านการอบรมจากท่านไป มักเรียนสำเร็จได้ดีกันเป็นส่วนมาก

การศึกษาของพระสงฆ์

ด้านการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์นั้น ท่านสนับสนุนทั้งการศึกษานักธรรมและบาลี มีสำนักสอนนักธรรมตลอดมา ส่วนบาลีเคยเปิดสำนักศึกษาอยู่ระยะหนึ่ง เมื่อครั้งหมู่กุฏิอยู่ด้านใต้พระอุโบสถ ครูผู้สอนเท่าที่สืบชื่อได้มี พระมหาผล ภทฺทิโย วัดพังม่วง (ต่อมาเป็นพระภัทรมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี) พระมหาสัมฤทธิ์ เทพประสิทธิ์ วัดพยัคฆาราม แต่สำนักบาลีดำเนินกิจการอยู่ได้ไม่นาน เพราะครูหายากและมีพระเณรเรียนน้อย ส่วนมากจะไปเรียนที่วัดปราสาททอง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี หรือไม่ก็ไปเรียนสำนักในกรุงเทพฯ

ภิกษุสามเณรที่บวชเอาพรรษาทุกรูปต้องเรียนนักธรรมและเข้าสอบ ที่บวชระยะสั้น ไม่มีโอกาสเรียน ท่านก็จะอบรมเรื่องพระวินัยด้วยตนเองก่อน และมีพระพี่เลี้ยงคอยดูแล บางปีมีคฤหัสถ์สนใจ ขอเข้าเรียนธรรมศึกษา ท่านก็สนับสนุนดียิ่ง

การบวชต้องมีคุณค่า มุ่งศึกษาพระธรรมวินัย

การให้อุปสมบทแก่กุลบุตรนั้น ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร เข้มงวดมาก ต้องทำให้ถูกพระวินัยและได้คุณค่า ไม่ใช่สักแต่ว่ามาบวช ต้องมีศรัทธา เตรียมตัวอย่างดี บวชแล้วศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ตัวท่านเองก็เอาใจใส่อบรมสั่งสอนตลอดเวลา

๑. ช่วงเตรียมตัวบวช

การเตรียมนั้น ผู้บวชต้องมาเป็นนาคอยู่วัดก่อนระยะหนึ่ง ถ้าเป็นชาวบ้าน ท่านกำหนดอย่างน้อยหนึ่งเดือน แต่บางคนก็เป็นนาคอยู่ถึง ๒-๓ เดือน เรียกว่าหมดหน้านาก็มาอยู่วัดตั้งแต่เดือนสี่เดือนห้า ใกล้เข้าพรรษาจึงบวช ถ้าเป็นข้าราชการ ท่านอนุโลมให้อยู่วัด ๗-๑๕ วัน แต่ผู้จะบวชทุกคน ต้องท่องบทต่อไปนี้ได้ถูกต้องชัดเจน โดยท่านมีเหตุผลกำกับด้วยว่า ทำไมต้องให้ท่องให้ได้

๑. คำขออุปสมบท หรือที่นิยมเรียกกันว่า "ขานนาค" ท่านว่าการบวชต้องมีศรัทธาอย่างแท้จริง คำขออุปสมบทเป็นคำแสดงเจตนา ศรัทธา และความประสงค์ที่จะบวช ถ้าท่องไม่ได้ก็แสดงว่าไม่มีศรัทธาจริง บวชแล้วก็ย่อมจะสวดบทอื่นๆ ที่ยาวและยากกว่า และประกอบศาสนกิจไม่ได้ ตลอดจนไม่ตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัย

๒. ปฏิสังขาโย ๔ บท ซึ่งมักเรียกกันว่า คาถาเสกข้าว เสกจีวร ซึ่งใช้สวดพิจารณาเมื่อจะบริโภคหรือใช้ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

๓. ยถาปัจจยัง ๔ บท ใช้ในการสวดพิจารณาเมื่อรับปัจจัย ๔

เช่นบท ยถาปัจจยัง...ปิณฑปาโต ซึ่งใช้ตอนรับบิณฑบาต

๔. อัชฌยา ๔ บท เป็นบทพิจารณาการบริโภคปัจจัย ๔ ย้อนหลัง (อดีตปัจจเวกขณะ) ใช้สวดตอนทำวัตรเย็น และสวดมนต์ก่อนนอน เผื่อว่าในวันนั้นอาจบริโภคปัจจัยสี่ โดยลืมกำหนดพิจารณาไปบ้าง ก็ใช้บทอดีตปัจจเวกขณะ สวดพิจารณาย้อนหลังชดเชย

๕. บทกรวดน้ำ อิมินา เพราะต้องใช้อยู่เสมอ

ไม่ว่าจะอยู่วัดแค่เจ็ดวันหรือนานเป็นเดือน ก็ต้องท่องปาฐะสำคัญ ๕ หัวข้อนี้ให้ได้ คนที่อยู่วัดเพียง ๗ วัน ต้องเตรียมท่องมาก่อนตั้งแต่ยังไม่มาอยู่วัด ช่วงอยู่วัด ๗ วัน เป็นช่วงฝึกซ้อมบทสวดและระเบียบพิธีต่างๆ ที่ต้องใช้ในการบวชให้ถูกต้องคล่องตัว คนที่อยู่วัดนานเป็นเดือน ท่อง ๕ บทนี้ได้แล้ว ก็ท่องบทอื่นๆ ต่อไป เช่น พาหุง มหากาฯ เจ็ดตำนาน ทำวัตรเช้าเย็น พวกอยู่วัดเป็นเดือนส่วนมากจะสวดทำวัตรเช้าเย็น พาหุง มหากาฯได้ด้วย บางคนก็ได้เจ็ดตำนานหลายบท

ช่วงที่อยู่วัดนี้ ท่านมอบหมายให้ใบฎีกาหรือปลัดฐานานุกรมของท่านเป็นผู้ฝึกสอน บางครั้งตอนค่ำ ท่านก็เรียกไปแนะนำสอนเองบ้าง และช่วงนี้ต้องประพฤติตัวเรียบร้อย ไม่ออกนอกวัดโดยไม่ขออนุญาต ท่านไม่ใช้ให้ทำงานที่เสี่ยงอันตราย เช่น ปีนขึ้นที่สูง เพราะท่านเกรงว่าจะเกิดอุบัติเหตุเสียชีวิตหรือพิการจนบวชไม่ได้ ท่านห่วงใยเรื่องนี้มาก

๒. ช่วงบวช

ก่อนบวช เจ้าภาพจะทำขวัญนาค หรือนิมนต์พระไปเทศน์

สอนนาค ก็แล้วแต่ความพอใจ แต่เมื่อมาบวช อัฐบริขารต้องเรียบร้อย ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคำขอบวชได้ถูกต้องชัดเจน ถ้าไม่คล่องเพราะประหม่า ท่านจะไม่ดุ แต่ถ้าเพราะจำไม่ได้จริงๆ ท่านจะดุทั้งนาคและพระพี่เลี้ยงผู้ฝึกสอน จังหวะต้องไม่ช้าเร็วเกินไป เคยมีนาคที่ชอบร้องเพลง ท่องช้า ออกลีลาเหมือนร้องเพลง ท่านดุแกมล้อเอาว่า "หาฉิ่งหากลองมาด้วยซิ"

ถ้ากล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทไม่ได้ ท่านไม่บวชให้แน่นอน อัฐบริขารไม่ถูกต้องท่านก็ไม่บวชให้

เคยมีเรื่องเกิดที่วัดน้อยชมภู่ งานนั้นมีการทำขวัญกินเลี้ยงแต่พอถึงวันบวช พอท่านตรวจดูไตรจีวร เล็กเกินไปไม่ได้ขนาด ท่านเอ็ดเอาทันที และระงับพิธีบวชไว้ จนกระทั่งหาไตรจีวรที่ถูกต้องมาแล้วจึงได้ทำพิธีบวชต่อไป

ตอนบอกกรรมฐาน ท่านจะสอนให้รู้คุณค่าสาระของการบวช และหลักปฏิบัติตัวเมื่อบวชแล้ว*

หลังจากเสร็จการบรรพชาแล้ว เข้าสู่ช่วงอุปสมบท ซึ่งเรียกกันว่า "สวดญัตติ" สงฆ์จะทำสังฆกรรม ท่านจะไม่ยอมให้ญาติโยมซึ่งเป็นอนุปสัมบันอยู่ในสีมามณฑลเป็นอันขาด โบสถ์วัดบ้านกร่างเดิมสั้น ท่านต้องให้ออกนอกโบสถ์ทั้งหมด เคยมีบางครั้งญาติโยมโอ้เอ้ ไม่ค่อยจะยอมออก ท่านก็บอกว่า "ถ้าจะนั่งดูก็ไม่ต้องสวดญัตติหรอก นั่งดูกันไปเถอะ"

---

* เนื่องจากหลวงพ่อวัดบ้านกร่างถือการอบรมสั่งสอนพระใหม่เป็นเรื่องสำคัญ เริ่มแต่มาอยู่วัดและสอนนาคในพิธีบวช แต่ไม่มีบันทึกคำสอนของท่านไว้ จึงตกลงนำคำ *สอนนาค-สอนศิต* ของพระธรรมปิฎก ปยุตฺโต มาลงพิมพ์ไว้เป็นภาค ๒ ของหนังสือนี้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา

๓. บวชเสร็จแล้ว

ก) การดูแลกวดขันกิจวัตร

หลังจากบวชเสร็จแล้ว ช่วงบ่ายหรือค่ำท่านจะเรียกพระบวชใหม่ไปสอนเรื่องพระวินัย บอกให้พินทุผ้า วิกัปผ้าไตรอาศัย ถ้าสององค์อยู่กุฏิเดียวกันก็จะให้วิกัปด้วยกัน หรือไม่ก็เป็นกุฏิข้างเคียงกัน หรืออยู่ห้องติดกัน การครองผ้าท่านจะให้พระรุ่นพี่เป็นพี่เลี้ยงดูแล

กิจวัตรประจำวัน พอย่ำระฆังเช้าตอนตี ๔ พระทุกรูปต้องตื่นขึ้นครองผ้า ตัวท่านเองตื่นตี ๔ ทุกวัน แล้วสรงน้ำ ไม่ว่าอากาศจะหนาวอย่างไร ท่านก็ไม่สรงน้ำอุ่น สรงน้ำธรรมดา ท่านเล่าว่าเป็นปกติวิสัยของท่าน แม้อากาศหนาวจัด ตอนจำวัดกลางคืนต้องห่มผ้าห่ม ท่านก็จะไม่ห่มเท้า ต้องให้เท้าโผล่ออกมา เพราะเป็นความเคยชิน และร่างกายท่านแข็งแรง ทนร้อนทนหนาวได้ดีมาก

พระที่ครองผ้าเสร็จแล้ว จะสวดมนต์หรืออ่านหนังสือก็ตามแต่อัธยาศัย พอฟ้าสางก็ออกบิณฑบาต แยกเป็น ๓-๔ สาย คือ *สายเหนือ* รับบิณฑบาตทางหมู่บ้านกร่าง *สายใต้* รับหมู่ใต้วัดและตลาด *สายตะวันออก* ข้ามเรือจ้างไปรับบิณฑบาตในตลาดศรีประจันต์ เพราะชาวตลาดนิมนต์ไว้แต่เก่าก่อน ชาวตลาดศรีประจันต์ใส่บาตรพระสองวัด ทั้งวัดบ้านกร่างและวัดยาง ถ้าเป็นช่วงในพรรษา พระมาก มี*สายตะวันตก* ไปทางบ้านดอนกระเบื้อง นาป่า อีกสายหนึ่ง

ตอนรับบิณฑบาตนี้ ท่านให้ท่องบท “ยถาปัจจะยัง” ท่านให้ระวังอย่าทำบาตรตกเป็นอันขาด ท่านบอกว่า ถ้าทำตกหน้าบ้าน

ใคร ต้องสวดมหาสมัยสูตรให้เขา เพราะถือกันมาว่า พระทำบาตรตกหน้าบ้านใคร แสดงว่าเจ้าบ้านมีเคราะห์ พระต้องสวดมหาสมัย-สูตรแก้เคราะห์ให้ มหาสมัยสูตรยาวมาก พระจึงกลัว ระมัดระวังกลัวทำบาตรตกกันมาก

บิณฑบาตเสร็จกลับมา ต้องรอให้มาพร้อมกันทุกสายเสียก่อน จึงฉันพร้อมกันที่หอฉันซึ่งเป็นชั้นล่างของหอสวดมนต์ ท่านย้ำนักย้ำหนาว่า ก่อนฉันต้องพิจารณาด้วยบท “ปฏิสังขา โยนิโส ปิณฑะปาตัง . . . ” เสียก่อน

ท่านบอกว่า ฉันอาหารที่ชาวบ้านถวายนั้น ต้องศีลบริสุทธิ์ มิฉะนั้นจะได้ชื่อว่ากินอย่างโจร แม้ศีลบริสุทธิ์ก็ต้องพิจารณาว่ากินเพื่อยังชีพ มิใช่เพื่อความเอร็ดอร่อย ถ้าไม่พิจารณาถือว่า กินเป็นหนี้

เรื่องนี้ถือกันมากมาแต่โบราณ ดังที่สุนทรภู่เขียนไว้ใน*นิราศเมืองเพชร*ว่า “อ้ายโคเฒ่าเขาล้มคือสมภาร มันขี้คร้านทดข้าวเขาจึงแทง” พระยาอนุมานราชธนอธิบายว่า “ทดข้าว” คือ ทดแทนข้าวด้วยการพิจารณา ฉันอย่างมีสติ ถ้าฉันโดยไม่พิจารณา แม้จะเป็นพระผู้ใหญ่ถึงสมภารเจ้าวัด ก็ถือว่ากินเป็นหนี้ ต้องเกิดไปเป็นวัวควายไถนาให้ชาวบ้านชดใช้ ต้องถูกแทงด้วยปฏัก ทั้งเจ็บปวดและเหน็ดเหนื่อย

ฉันเสร็จแล้ว ยถา สัพพี หลังจากนั้นเป็นเรื่องของเด็กวัดจัดการต่อ ส่วนพระกลับไปทำธุระส่วนตัวกันสักครึ่งชั่วโมงแล้วทำวัตรเช้า ก่อนทำวัตรต้องปลงอาบัติก่อน เรื่องปลงอาบัตินี่ท่านย้ำมากว่าต้องทำทุกวัน บางองค์ก็ปลงตั้งแต่ก่อนออกบิณฑบาต หรือก่อนฉันอาหารเช้า

ทำวัตรเช้าเสร็จแล้ว ท่านให้เป็นช่วงเวลาอิสระ อ่านหนังสือท่องบทสวดมนต์

ฉันเพลเสร็จแล้ว ถ้าเป็นช่วงในพรรษา พอบ่ายโมงเรียนนักธรรมจนถึงสี่โมงเย็น แล้วกวาดวัด หรือซ้อมสวดมนต์เป็นกลุ่ม กุฏิแถวเหนือซ้อมรวมกันกลุ่มหนึ่ง แถวใต้ซ้อมรวมกันกลุ่มหนึ่ง บางครั้งก็ซ้อมรวมกันทั้งสองแถว ท่านจะนั่งฟังอยู่ที่กุฏิ ถ้าไม่ค่อยซ้อม ท่านจะกระตุ้นเตือน

การสวดมนต์ ท่านเคร่งครัดเรื่องความถูกต้องชัดเจน ทั้งอักขระและทำนองของมหานิกาย ท่านออกเสียงแบบเก่า ที่ต่างกับปัจจุบันชัดเจนคือ เสียง "เอยฺย" ในภาษาบาลี เช่นคำว่า "อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย" "อธิคเมยฺย" ท่านให้ออกเสียงเป็น "ไอย" ทุกคำ เป็น อาหุไนยโย ปาหุไนยโย อธิคไมยยะ เพราะเสียง "เอ" ในภาษาบาลีจะกลายเป็นเสียง "ไอย" ในภาษาไทย ท่านไม่ให้สวดเป็นเสียง 'เออย" แต่ปัจจุบันนิยมสวดเป็นเสียง "เออย" กันเสียมาก เพราะหนังสือสวดมนต์พิมพ์ตามอักขระวิธีไทย คำที่เป็นเสียง "เอยฺย" ทุกคำ ตัดพินทุใต้ ยฺ ซึ่งเป็นตัวสะกดออก และตัด ย ที่เป็นตัวตามออกด้วย เป็น "อาหุเนยโย ปาหุเนยโย" "อธิคเมยยะ นะโร สะปัญโญ" ความจริงถ้ารักษาเสียงโบราณ ต้องพิมพ์เป็น "อาหุไนยโย ปาหุไนยโย" 'อธิคไมยยะ นะโร สะปัญโญ"

นอกจากเรื่องอักขระ และทำนองแล้ว ท่านยังพิถีพิถันความช้าเร็ว ให้พอเหมาะ ชวนฟังด้วย

ส่วนเรื่อง***การห่มผ้า*** ปกติวัดบ้านกร่างห่มดองคาดรัดประคดและห่มคลุมตามแบบมหานิกาย แต่การครองผ้าออกนอกวัดด้วย

ธุระทั่วๆ ไป เช่น ไปบ้านโยม จะห่มคลุมหรือห่มแหวก ท่านก็ไม่ได้ถือเข้มงวดอย่างวัดพังม่วง ซึ่งพระมหาผล ภทฺทิโย ห้ามห่มแหวก แบบธรรมยุติ ตามแบบแผนที่ท่านรับมาจากวัดราชบูรณะ

ช่วงเย็นราว ๕-๖ โมงเย็น ทำวัตรเย็น ช่วงค่ำอ่านหนังสือหรือท่องสวดมนต์เป็นส่วนตัว บางองค์ก็ลงไปฟังโอวาทพร้อมกับนวดท่านไปด้วย ทุกคืนจะมีพระลงไปทำวัตรนวดท่านคืนละ ๒-๔ องค์ ช่วงนี้ท่านจะอบรม ให้ความรู้เรื่องพระธรรมวินัย เล่าเรื่องเก่าที่น่ารู้น่าสนใจ การลงไปนวดท่านนี้ ไปหลังจากญาติโยมที่มาเยี่ยมท่านกลับแล้ว ปกติช่วงเย็นช่วงหัวค่ำมักจะมีญาติโยมมาเยี่ยมสนทนากับท่าน

ข) ความเอาใจใส่ห่วงใยลูกวัด

ท่านเข้มงวดเรื่องพระวินัย ศีลาจารวัตรและสมณสารูป บางเรื่องเข้มงวดเป็นพิเศษ เช่น การทะเลาะวิวาท ยิ่งถ้าถึงกับชกต่อยกัน ท่านจะลงโทษ ท่านห้ามพระถีบจักรยาน เพราะไม่เหมาะกับสมณสารูป เคยมีพระต่างถิ่นถีบจักรยานเข้ามาในวัดบ้านกร่าง ท่านเรียกไปถามว่ามาจากวัดไหน อุปัชฌาย์อาจารย์ไม่ห้ามเรื่องนี้หรือ? แล้วท่านบอกว่า อย่ามาถีบในวัดท่าน แต่ถ้าเป็นพระในเขตอำเภอศรีประจันต์ซึ่งท่านเป็นเจ้าคณะอำเภอ ท่านจะดุและอบรมด้วย

เรื่องดูการละเล่น ท่านห้ามลงดูรวมกับคฤหัสถ์ ถ้าอยากดู ให้ดูอยู่บนกุฏิ ท่านสอนให้ดูแบบ “ดูหนังดูละครแล้วย้อนดูตัว” และดูแบบน้อมเข้าหาธรรมะ ดูอย่างเจริญปัญญา พระที่ลงดูการละเล่นรวมกับชาวบ้านจะถูกลงโทษ ถ้าลงไปดูกันหลายองค์ ท่านเคยให้สวดมนต์ตลอดทั้งคืน โดยท่านคอยเดินตรวจอยู่ด้วย ท่านเล่าว่า

พอท่านเดินไปทางท้ายแถว พวกหัวแถวก็สับหงก พอท่านมาตรวจทางหัวแถว ท้ายแถวก็สับหงก ท่านก็จะเอ็ดเอาว่า "ทีดูหนังดูละครไม่ง่วง พอสวดมนต์แล้วง่วง"

ยิ่งถ้าหนีไปดูการละเล่นที่วัดอื่น ท่านจะเอาโทษมาก ครั้งหนึ่งเมื่อกุฏิยังอยู่ทางใต้พระอุโบสถ ช่วงเย็นท่านออกไปเยี่ยมญาติโยมกลับมาตอนค่ำ พบว่าเหลือพระผู้ใหญ่อยู่ในวัดไม่กี่รูป นอกนั้นหนีไปดูการละเล่นที่วัดอื่น ดูเมือนจะเป็นวัดดอนบุบผาราม บางรูปเคยทำผิดเรื่องลงดูการละเล่นปะปนกับชาวบ้านที่วัดบ้านกร่างอยู่แล้ว ท่านจึงเอาเรื่องรุนแรง ถึงกับจะให้ปัพพาชนียกรรม เพราะทำผิดพระวินัยเป็นอาจิณ ท่านซึ่งเป็นอุปัชฌาย์ไม่สามารถควบคุมดูแลได้

คราวนั้นเป็นเรื่องใหญ่ ถึงกับโยมของพระเหล่านั้นต้องไปนิมนต์พระมหาผล ภทฺทิโย เจ้าอาวาสวัดพังม่วงมาช่วยเจรจา และรับรองกับท่านว่าจะช่วยอบรมพระเหล่านี้ไม่ให้ประพฤติเสียหายอีก ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารจึงยอมงดโทษปัพพาชนียกรรม

ถ้าลูกใครมาบวชอยู่วัดบ้านกร่าง โยมก็ต้องเอาใจใส่ดูแลรับผิดชอบเรื่องความประพฤติของพระลูกชายตัวเองด้วย ถ้าไม่มาเยี่ยมมาดูแลบ้างเลย ท่านจะบ่นเอาว่า "เอาลูกมะตูมห่อผ้าเหลืองมาทิ้งไว้วัดเท่านั้นเอง ไม่ได้ให้ลูกบวชเพื่อเป็นญาติกับพระศาสนา"

ท่านอธิบายเรื่องบวชเป็นญาติกับพระศาสนาว่า เมื่อลูกบวช พ่อแม่ก็ต้องเข้าวัด มาเยี่ยม มาดูแลพระลูกชาย มาทำบุญ ฟังพระธรรมเทศนา มีโอกาสได้เข้าใจพระพุทธศาสนาถูกต้องมากขึ้น ลูกที่มาบวชเป็นผู้ดึงให้พ่อแม่เข้าวัดหรือเข้าวัดมากขึ้น มีโอกาสรับรู้และเข้าใจพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น ใกล้ชิดพระพุทธ

ศาสนามากขึ้น จนถือได้ว่าเป็นญาติกับพระศาสนา เป็นคุณค่าแก่ชีวิตผู้บวชเองและญาติพี่น้อง ยิ่งผู้บวชปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อานิสงส์แก่ตนเองและญาติโยมก็มากขึ้น

เรื่องนี้ทางจีนก็ถือเป็นเรื่องสำคัญ ถึงกับมีคำพังเพยว่า "ลูกบวชบรรลุมรรคผลคนหนึ่ง แม้ไก่และหมาในบ้านนั้นก็ได้ขึ้นสวรรค์"

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารจึงอบรมดูแลให้ผู้บวชปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ทั้งเพื่ออานิสงส์แก่ตนเอง ญาติโยม และสืบทอดพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องต่อไปยังชนรุ่นหลังอีกด้วย

เรื่องความเอาใจใส่พระลูกวัดนี้ ท่านทั้งกวดขันและห่วงใย เวลาทำบุญที่วัดหรือบ้านญาติโยม ท่านจะกวดขันเรื่องสวดมนต์ให้ถูกต้อง น่าฟัง แต่ก็ห่วงใยเรื่องฉันอาหาร ท่านจะคอยชำเลืองดูพระลูกวัดที่นั่งฉันท้ายแถวหรือต่างวง ดูว่าทุกองค์ฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านจึงจะรวบช้อนส้อมหยุดฉัน เพราะท่านรู้ดีว่า พระใหม่มักจะขัดเขินฉันช้า ฉันก็จะฉันชะลอตาม รอจนฉันอิ่มเรียบร้อยทุกองค์

อยู่ในวัด ท่านก็ห่วงใยความปลอดภัย ทั้งของวัดและพระลูกวัด เช่น ถ้าไฟฟ้าดับเฉพาะในวัด ท่านจะให้ตรวจตราอย่างรอบคอบว่าไฟลัดวงจรที่ไหน ถ้าพบว่าไฟฟ้าลัดวงจรเพราะมีคนแอบต่อไฟเอง และต่อผิดวิธี ท่านจะดุว่าตำหนิโทษอย่างมาก เพราะท่านกลัวไฟไหม้วัด

ท่านเป็นคนช่างสังเกตและมีไหวพริบปฏิภาณดีมาก ถ้ามีคนแปลกหน้ามาด้อมๆ มองๆ ในวัด ท่านก็จะให้พระคอยช่วยกันระแวดระวังข้าวของในวัด มีเสียงเอะอะดึงดังที่กุฏิไหนท่านจะออกไปดูทันที ถ้าเงียบผิดปกติ ท่านก็ออกดูเหมือนกัน จนครั้งหนึ่งมีเรื่อง

ขำเกิดขึ้น

ครั้งนั้นกุฏิยังอยู่ด้านใต้พระอุโบสถ ท่านเห็นพระเงียบหายกันไปหมด มีเสียงคุยกันเบาๆ และเสียงหัวเราะคิกคักในกุฏิพระองค์หนึ่ง พระองค์นี้เป็นครู ถนัดเรื่องร้องรำทำเพลง ท่านจึงย่องไปแอบดู เห็นพระองค์นั้นกำลังรำให้เพื่อนพระดูอย่างงดงาม พวกที่ดูก็ชอบใจ หัวเราะกันคิกคัก ท่านเล่าว่าท่านเองก็ขำและก็เห็นว่ารำสวยด้วย ตกค่ำพระองค์นั้นลงไปทำวัตรนวดท่าน พอนวดไปได้หน่อยหนึ่ง ท่านก็ชมว่า "เมื่อกลางวันคุณรำสวยดีนี่" พระทุกองค์ตกใจคิดว่าจะถูกตำหนิ แต่ท่านกลับหัวเราะ บอกว่าไม่เป็นไรหรอก ไม่เสียหายอะไรมาก ปลงอาบัติเสียก็แล้วกัน

แต่ท่านมิได้ปล่อยปละละเลยให้พระล่วงอาบัติเล็กน้อย ท่านอบรมอยู่เสมอว่า "อย่าประมาทว่าเป็นอาบัติเล็กน้อย เพราะอาบัติเล็กน้อยก็เหมือนริ้วรอยแผลเล็กๆ ทำให้เสียผิว หม่นหมอง มีมลทิน ถ้าทำเป็นอาจิณก็เป็นช่องทางให้ล่วงอาบัติใหญ่ได้ เหมือนแผลเล็กๆ ที่ลุกลามกลายเป็นแผลใหญ่ได้"

ท่านย้ำเสมอว่า "เป็นพระน่ะเหมือนนั่งอยู่บนเหล็กแหลม ต้องนั่งให้ดี นั่งให้ถูกแบบถูกวิธี จึงจะไม่ถูกเหล็กทิ่ม ถ้านั่งไม่ถูกนั่งไม่ดี ก็ถูกเหล็กทิ่มเอาบาดเจ็บ" ท่านหมายถึง เป็นพระต้องสำรวมระวังตั้งอยู่ในปาริสุทธิศีล ๔ คือปาฏิโมกขสังวร อินทรียสังวร อาชีวปาริสุทธิ และปัจจยปัจจเวกขณะ ถ้าศีลไม่บริสุทธิ์ก็เป็นบาป เป็นโทษแก่ตัวเอง ทั้งในภพนี้และภพหน้า

พระที่สนใจเรียนวิชาสามัญตามระบบการศึกษาผู้ใหญ่ ท่านก็ไม่ห้าม แต่ต้องเรียนวิชานักธรรมไปด้วย หรือไม่ก็เรียนจบนักธรรมเอกแล้ว ท่านย้ำมากว่าบวชแล้วต้องเรียน ศึกษาพระธรรมวินัย ได้พัฒนาตนเอง การบวชจึงจะมีคุณค่าสมบูรณ์

เมื่อคราวฉลองอาคารเรียนเมธีธรรมสารศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารได้เขียนหนังสือเรื่อง *"ชีวิต วิชา เมตตาธรรม"* เผยแพร่ ในหนังสือนั้นท่านย้ำเน้นเรื่องกรรม การศึกษา และเมตตาไว้เด่นชัด จึงขอคัดบางตอนมาแสดง เพื่อให้เห็นเรื่องสำคัญที่ท่านย้ำเน้น ดังนี้

"ชีวิตจะเจริญรุ่งเรือง เป็นสุขหรือจะทรุดโทรม เดือดร้อนเป็นทุกข์ เนื่องมาจากเหตุคือการกระทำ

หากจะมีคำถามสอดแทรกเข้ามาว่า "ชีวิตมีอะไรเป็นเครื่องประดับ จึงจะสุกใสไพโรจน์รุ่งเรืองเจริญ" มีคำเฉลยตอบว่า "ต้องมีศิลปวิชาความรู้ และจรรยาความประพฤติเรียบร้อยดีงามเป็นเครื่องประดับ"

ถามต่อไปว่า "เครื่องประดับดังกล่าว จะได้มาจากที่ใด ใครจะเป็นผู้ให้" ตอบว่า "ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียนทั้งสิ้น ครูอาจารย์เป็นผู้ให้" ... สำหรับบิดามารดานั้นท่านให้นามว่า "บุพพาจารย์" หมายความว่าเป็นผู้ได้ทำการอบรมสั่งสอนมาก่อนเกจิอาจารย์ทั้งหลาย ทุกๆ วิชาความรู้ จะต้องมีครูเป็นเบื้องต้น ทุกๆ คนจะต้องมีอาจารย์ มีครู

อันวิชาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา เป็นอาภรณ์เครื่องประดับอันประเสริฐ สูงด้วยค่า มีราคาเหนือกว่า ดีกว่าเครื่อง

ประดับธรรมดา ไม่เป็นพิษเป็นภัยหรือให้โทษให้ทุกข์แก่ผู้ประดับ อันเครื่องประดับที่ชาวโลกนิยมว่าสวยงาม มีราคา มีค่าสูง มี เพชรนิลจินดาและทองคำทำเป็นรูปพรรณต่างๆ เป็นต้น เมื่อ ประดับแล้ว ก็แลดูสวยงามตามความนิยม แต่อาจมีโทษ มีภัย เป็นพิษ เกิดทุกข์ ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ประดับ ดังได้เห็นได้ ยินได้ฟังอยู่เนืองๆ ในยุคนี้

สรรพวิชาความรู้ที่ครูสอน เป็นอาภรณ์เครื่องประดับอัน ประเสริฐดังกล่าว ผู้ที่จะมีศิลปวิชาความรู้เป็นอาภรณ์เครื่อง ประดับกาย ก็ต้องได้รับการศึกษา การศึกษาเล่าเรียนเป็นต้นทาง แห่งความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต ชีวิตของผู้ที่มีศิลปวิชาความรู้ ย่อมเป็นที่เคารพนับถือของปวงชนในที่ทั่วๆ ไป

ศิลปวิชาใช่จะเป็นอาภรณ์เครื่องประดับอันล้ำค่าเท่านั้นก็ หาไม่ ยังเป็นนิธิขุมทรัพย์สำหรับบำรุงชีวิตไปตลอดกาล ทั้งเป็น ทรัพย์ที่จับจ่ายไม่รู้หมดรู้สิ้น และเป็นทรัพย์ที่ใครๆ จะแย่งยึด เอาไปไม่ได้ ไฟก็ไหม้ไม่ถูก น้ำก็ท่วมไม่ถึง จึงจัดว่าเป็นทรัพย์ที่ ปลอดพ้นจากสรรพภัย ทุกคนจึงควรบำรุง "วิริยะ" ตั้งความ เพียร อุตสาหะพยายามขวนขวายรีบเร่งแสวงหาความรู้ เพื่อเป็น อาภรณ์ประดับชีวิตของตน

ทุกคนไม่ควรลงโทษตัวเองโดยทางจิตใจ คือมีความคิด หรือกล่าวด้วยวาจาว่า "เรามีอายุพ้นสมัยการศึกษาเสียแล้ว" ดังนี้ เรื่องจริงของการศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ ย่อมมีอยู่สำหรับเป็น อาภรณ์ประดับทุกชนชั้น วิชาใดไม่เรียนก็ไม่รู้ ขาดอาจารย์ขาดครู ก็ไม่รู้วิชา ซึ่งตรงกับคำโบราณที่คนผู้เฒ่าพูดเล่ากันต่อมาว่า "ทุก

สิ่งทุกอย่าง ไม่เรียนไม่รู้ ไม่ดูไม่เห็น ไม่ทำไม่เป็น" แสดงว่าศิลปวิชาความรู้ทุกอย่างทุกชนิด ต้องเล่าเรียนศึกษา จึงมีขึ้นเกิดขึ้น

อนึ่ง คนโบราณพูดติดต่อกันมาอีกคำหนึ่งว่า "วิชาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด" ได้ความว่า มีวิชาดีอย่างเดียวเอาตัวรอดยาก ต้องมีสุจริต คือความประพฤติดี ประพฤติชอบด้วย จึงจะช่วยตัวได้ คือชีวิตจะรุ่งเรืองเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือของปวงชนทั่วๆไป ก็ต้องอาศัยคุณธรรมทั้งสองประการดังกล่าวมา บุคคลผู้ใดเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปวิชาและมีสุจริต มีกิริยาเรียบร้อย ย่อมเป็นที่เคารพรักใคร่ของชนทั้งหลาย จัดเข้าในลักษณะประเภทว่าเป็นคนดี"

ด้วยการศึกษาที่ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารจัดให้ และเอาใจใส่สั่งสอนธรรม อีกทั้งประพฤตินำเป็นแบบอย่าง วัดบ้านกร่างและชุมชนที่เกี่ยวข้อง จึงเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ควร มีธรรมเป็นแก่นเป็นสาระ เพราะมีภิกษุสงฆ์ผู้ทรงความเป็นปราชญ์เป็นผู้นำ

ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเป็นปราชญ์ผู้มีธรรมเป็นแก่นสารและชำนาญในการนำสารธรรมนั้นไปสู่พหูชน ทั้งโดยการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่าง และเทศนาจูงใจได้อย่างดี สมราชทินนาม "เมธีธรรมสาร" ดังที่ท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (พลอย) วัดเทพธิดาราม ได้เขียนสดุดีท่านไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ว่า

"อนึ่ง ท่านทรงคุณ คือฉลาดในการแสดงธรรมที่เป็นสาระแก่นสาร ไพเราะจับใจ ให้ประชาชนได้รับความรู้และเข้าใจแจ่มแจ้งเป็นลำดับมา ราชทินนามที่ว่า "พระเมธีธรรมสาร" นี้ ย่อมเหมาะสมกับปฏิปทาของท่าน"

สอนนาค – สอนฑิต

ชีวิตพระ – ชีวิตชาวพุทธ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

สอนนาค: ชีวิตพระ*

(คำสอนในพิธีอุปสมบท)

นาคทั้งสามได้นำผ้ากาสาวพัสตร์เข้ามา กล่าวคำขอบรรพชา คือขอบวชในพระพุทธศาสนา

การที่มาบวชนี้ก็ด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา และมีฉันทะที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือการศึกษาอบรมในพระธรรมวินัย

การที่มีศรัทธาและฉันทะนี้ นับว่าเป็นบุญเป็นกุศลอยู่ในตัวเองแล้ว เพราะจะเป็นทุนเบื้องต้นที่ดีในการที่จะเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าสืบต่อไป

นอกจากนั้น การที่มาบรรพชาอุปสมบทครั้งนี้ ก็ย่อมเป็นไปพร้อมด้วยน้ำใจเมตตา ความรักความปรารถนาดีของท่านผู้ใหญ่มีคุณพ่อ คุณแม่ เป็นต้น ที่ท่านได้ตั้งใจสนับสนุน จึงเป็นความพร้อมใจกันโดยสมานฉันทะทุกฝ่าย ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้กำลังใจทำให้เอาใจใส่ ตั้งใจในการบวช และได้ประโยชน์จากการบวช

แต่การที่จะให้การบวชสำเร็จประโยชน์อย่างแท้จริงนั้น จะ

---

* คำสอนของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ในพิธีอุปสมบท ของนาคสุรเดช พรทวีทัศน์ นาค ม.ล.โอรัส เทวกุล และนาคจักรพันธ์ มากเทพวงศ์ ณ อุโบสถวัดพระพิเรนทร์ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๙ (บทคัดลอกจากแถบบันทึกเสียง โดยความเอื้อเฟื้อของคณะคุณบุบผา คณิตกุล เพื่อพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์ ๒๐ ปี หลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร วัดบ้านกร่าง ๑๘ ส.ค. ๒๕๔๒)

ต้องมีความเข้าใจในความหมายของการบวช

การบวชนี้เราเรียกกันว่า "บรรพชา" แต่บรรพชานั้นหมายถึงการบวชเป็นสามเณร ถ้าจะเป็นพระภิกษุก็ต้องมีการบวชอีกขั้นตอนหนึ่ง เรียกว่า "อุปสมบท"

สำหรับการบวชในวันนี้ ผู้ที่มาสมัคร ต้องการจะบวชเป็นพระภิกษุ เพราะฉะนั้นจึงจะสำเร็จได้ด้วยการอุปสมบท แต่การที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ จะต้องผ่านการบรรพชา คือบวชเป็นสามเณรก่อน เป็นขั้นตอนเบื้องต้น

ความเป็นมาของการบวช

บรรพชาหรือการบวชนั้น ตามความหมายทั่วไป มีมาแต่เดิมก่อนพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น คือในหมู่ประชาชนนั้น มีบุคคลบางคนที่รู้จักคิดพิจารณา มองเห็นชีวิตของหมู่มนุษย์ในสังคมมีความเป็นไปทั้งทางดีและทางร้าย บางครั้งสังคมก็มีความเสื่อม บางครั้งก็มีความเจริญ ผันผวนปรวนแปรไปต่างๆ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน หาสาระและความสุขแท้จริงไม่ได้

การมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคม นอกจากวุ่นวาย หาความสุขจากความสงบได้ยากแล้ว ก็มักไม่เปิดโอกาสแก่การที่จะแสวงหาความเข้าใจ และความรู้จริงเกี่ยวกับชีวิต จึงมีคนบางคนในหมู่ชนเหล่านั้นปลีกตัวออกจากสังคม แล้วออกไปอยู่ในที่ห่างไกลเพื่อจะได้มีความสุขสงบ และมีเวลาคิดค้นสิ่งต่างๆ ไม่ถูกรบกวนด้วยเรื่องวุ่นวายที่เกี่ยวกับคนอื่น

ด้วยการปลีกตัวออกไปจากสังคมนั้น ก็จึงได้เกิดมีชีวิตแห่ง

การบวชขึ้นมา ผู้ที่ออกบวชเหล่านี้ก็ไปอยู่ตามป่าตามเขา ในที่สงัด เช่นในถ้ำ แล้วก็หาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ไปคิดค้น พิจารณา ตลอดจนหาความสงบของจิตใจ และได้มีความสุขจาก สันติ อันเป็นความสงบที่ปราศจากเรื่องวุ่นวายทางโลก

การแสวงหาความหมายของชีวิต และชีวิตที่มีความหมาย พร้อมกับหาความสงบของจิตใจอย่างนี้ ได้มีมาเป็นพื้นฐาน จน ระทั่งถึงสมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ประสูติ

ตอนแรก เจ้าชายสิทธัตถะก็อยู่ท่ามกลางชีวิตในโลก โดย ประทับอยู่ในวัง และวุ่นวายอยู่กับเรื่องการหาความสุขจากวัตถุที่ รียกว่า กามสุข

แต่ต่อมาก็ทรงเห็นว่า การที่จะอยู่ตามๆ กันไปกับผู้อื่น เกิด งาแล้วก็แก่ แล้วก็เจ็บตายกันไป วนเวียนกันอยู่แค่นี้ โดยไม่รู้ไม่ ข้าใจในความจริงของชีวิต ไม่ช่วยให้เข้าถึงชีวิตที่ดีงาม ตลอดจน จความเป็นอิสระของจิตใจ ในที่สุดพระองค์ได้ทรงพิจารณาหาทาง ว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้าถึงความจริงและความดีงามนั้นได้

การมีชีวิตอยู่ท่ามกลางความวุ่นวายในสังคมนั้น ไม่อำนวย อกาส เพราะชีวิตการครองเรือนมีห่วงกังวลรุงรัง วุ่นวายผูกรัดตัว งาก อย่างที่ท่านกล่าวว่า *สมฺพาโธ ฆราวาโส* แปลว่า ชีวิตครอง รือนนี้คับแคบ

ทรงเห็นว่า การออกบวชอย่างนักบวชที่มีในยุคพุทธกาลสืบ ต่อกันมาแต่สมัยโบราณนั้น เป็นทางออกที่ดี *อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชา* การบรรพชานั้น เหมือนกับการออกมาสู่ที่โล่งแจ้ง ปลอดโปร่ง เป็น อิสระ คล่องตัว ไปไหนไปได้ จึงตัดสินพระทัยสละชีวิตในวัง เสด็จ

ออกผนวช เรียกว่าบรรพชา แล้วก็เสด็จไปแสวงหาความรู้ความเข้าใจจากสำนักต่างๆ และทรงประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของพวกนักบวชเหล่านั้นทุกแบบ

พระองค์ทรงไปทดลองตามแนวทางปฏิบัติของนักบวชสมัยนั้น ในที่สุดก็ทรงเห็นว่า ลัทธิของนักบวชเหล่านั้น รวมทั้งฤาษีดาบสต่างๆ ไม่เป็นทางที่จะให้บรรลุความรู้ความเข้าใจ เกิดปัญญา ที่จะรู้แจ้งความจริงและทำชีวิตจิตใจให้เป็นอิสระหลุดพ้นได้ จึงทรงแสวงหาหนทางของพระองค์เอง แล้วก็ได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือน ๖ เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว ดังที่เราเรียกวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ว่าวันวิสาขบูชา

เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว ก็ได้นำธรรมะมาสั่งสอนเผยแพร่ต่อไป ผู้ที่เห็นด้วยและศรัทธาในคำสอนของพระองค์ เข้าใจความจริงของชีวิต และเข้าใจหลักความดีต่างๆที่พัฒนาชีวิตให้ถึงความสุข ความเจริญงอกงามที่แท้จริง ก็ขอมาประพฤติปฏิบัติอยู่กับพระองค์ โดยสละความเป็นอยู่ท่ามกลางบ้านเรือน เรียกว่าออกบวช

เมื่อมีผู้มาขอบวชอยู่กันมากขึ้น มีนิสัยใจคอความประพฤติต่างๆ กัน บางคนก็ทำสิ่งที่ไม่เหมาะไม่ควร พระพุทธเจ้าก็ทรงจัดตั้งวางระเบียบวินัยขึ้น ทำให้ชีวิตการบวชมีแบบแผนเฉพาะขึ้นมาสำหรับพระพุทธศาสนา

ตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าจัดวางไว้นั้น ในขั้นต้น ขอบวชเป็นสามเณรก่อน เรียกว่า **บรรพชา** ต่อมาเมื่อมีคุณสมบัติพร้อมแล้ว จะบวชให้สมบูรณ์ จึงเข้าที่ประชุมสงฆ์บวชเป็นพระภิกษุ เรียกว่า **อุปสมบท**

การบวชเป็นสามเณร ที่เรียกว่า บรรพชานั้น ไม่จำเป็นต้องมีสงฆ์ มีแต่พระอุปัชฌาย์องค์เดียวก็พอ แต่ถ้าจะบวชเป็นพระภิกษุ คือจะอุปสมบท ต้องมีสงฆ์ประชุมพิจารณาให้มติความเห็นชอบร่วมกัน

สำหรับวันนี้ ทั้งสามท่านมีความประสงค์จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ แต่ในขั้นต้นนี้จะเข้าสู่การบรรพชา คือบวชเป็นสามเณรก่อน เมื่อบวชเป็นสามเณรเรียบร้อยแล้ว จึงจะเข้าสู่การอุปสมบทโดยมติของที่ประชุมสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง

ความหมายของการบวช

การบวช คือ "บรรพชา" นั้น แปลความหมายง่ายๆ ว่า เว้น สละ ละได้ทั่วๆไป หมายความว่า สละละสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หรือบาปอกุศลต่างๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพราะว่าอกุศล สิ่งไม่ดี หรือบาปต่างๆนั้น ไม่ใช่ว่าจะละได้ง่ายๆ บางทีละภายนอกแล้ว แต่ภายในยังละไม่ได้ ละทางกายแล้วก็ยังติดอยู่ในใจ กว่าจะละทางใจได้ต้องฝึกฝนพัฒนากันมาก การบวชนี้จึงถือว่าเป็นการฝึกฝนตนเอง คือการศึกษาในการที่จะพยายามละหรือขจัดกิเลสสิ่งเศร้าหมองจิต ความชั่วร้ายต่างๆให้หมดไป

กิเลสตัวสำคัญที่เด่นชัด อันจะพึงละ ก็คือความเห็นแก่ตัว ที่ทำให้คนแสวงหาแต่สิ่งเสพเครื่องบำรุงบำเรอตัวเอง หลงละเลิงมัวเมาในกามหรืออามิสต่างๆ และข่มเหงรังแกแย่งชิงเบียดเบียนกัน บรรพชาคือการบวช จึงมีความหมายด้วยว่า เป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิเลส

กามและวัตถุกาม

อีกความหมายหนึ่งที่พ่วงมาด้วยก็คือ สละเครื่องห่วงกังวลภายนอก คือทรัพย์สินเงินทอง วัตถุสิ่งของต่างๆ ไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งมีความหมายต่อไปว่า จะได้มีชีวิตที่เป็นอิสระ

เพราะฉะนั้น คำว่า บวชนี้ จึงมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า "ไปได้ทั่ว" คือเป็นอิสระ

ชีวิตของพระภิกษุนั้น พระพุทธเจ้าทรงเปรียบไว้ว่าเหมือนกับนกที่มีแต่ปีกสองปีก จะไปไหนเมื่อไรก็ไปได้ แต่เมื่อมีภาระอะไรต่างๆ ในกิจการของสงฆ์มากขึ้น อย่างสมัยนี้จะเห็นว่า ชักจะไปไหนไม่ค่อยได้ จึงจะต้องมีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า อุดมคติของชีวิตพระนั้นมุ่งสู่ความเป็นอิสระ เพื่อจะได้ทำหน้าที่ของตนโดยไม่ต้องมีความพะวักพะวงในสิ่งต่างๆ

ทั้งหมดนี้เป็นความหมายตามรูปศัพท์ แต่โยงมาหาสาระด้วย

ส่วนคำว่า "**อุปสมบท**" แปลว่า การเข้าถึงภาวะที่สูงขึ้นไป คือเข้าสู่ชีวิตในชุมชนของพระภิกษุ โดยมีการบวชที่สมบูรณ์ คือผู้บรรพชาแล้วที่ได้รับมติเห็นชอบจากสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง

เมื่อบวชแล้ว ก็ไม่ใช่เสร็จแค่นั้นแล้วมาอยู่เฉยๆ แต่การบวชเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น จะต้องเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อบรรลุผลที่เป็นจุดหมายของการบวชต่อไป

การที่จะบรรลุผลของการบวช ก็ต้องมีการ "เรียน" คือศึกษาฝึกหัดพัฒนาชีวิตของเรา ทั้งกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ดี ให้ประณีต ให้เจริญงอกงามยิ่งๆ ขึ้นไป จนกว่าจะละบาปอกุศลได้

หมด และเจริญกุศลให้เต็มที่ หลุดพ้นจากกิเลสและปวงทุกข์ มีชีวิตจิตใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นอิสระ สงบสุขอย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า "**บวชเรียน**" หมายความว่า บวชเพื่อเรียน หรือว่าการบวชก็คือชีวิตแห่งการเรียน

"เรียน" เป็นคำไทยง่ายๆ หมายถึงการเรียนรู้ศึกษาฝึกหัดพัฒนาให้ชีวิตทุกด้านดีขึ้น อย่างที่พูดแล้วข้างต้น ตรงกับที่ภาษาพระเรียกว่า "สิกขา"

สาระสำคัญของการบวชทั้งหมดก็อยู่ที่การศึกษาอบรมที่ทางพระเรียกว่า สิกขานี่แหละ

วัตถุประสงค์ของการบวช

การบวชแต่เดิมมีความหมายอย่างที่พูดมานั้น แต่ต่อมาได้มีวิวัฒนาการทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งเป็นเรื่องของวัฒนธรรมของเรา ทำให้การบวชมีความหมายใหม่เพิ่มขึ้นในแง่ของวัฒนธรรมไทยด้วย

เนื้อหาสาระแต่เดิมของการบวช ก็คือเรื่องของการศึกษาอบรมฝึกหัดขัดเกลา ทำให้เป็นคนที่ดี มีคุณสมบัติต่างๆ เจริญงอกงามขึ้น จนเป็นคนที่สมบูรณ์

คนไทยแต่อดีตได้เห็นประโยชน์ของการบวช ก็จึงคิดว่าถึงแม้จะไม่บวชอยู่ตลอดไป แม้แต่จะบวชชั่วคราวระยะหนึ่ง ก็เป็นประโยชน์ ที่จะช่วยขัดเกลาให้ชีวิตเจริญงอกงามขึ้น ยิ่งเป็นผู้ที่จะอยู่รับผิดชอบสังคมต่อไป ถ้าเป็นคนไม่ได้ฝึกหัดขัดเกลา ไม่พัฒนาตนเองแล้ว ก็จะไม่สามารถรับผิดชอบสังคม ไม่สามารถไปสร้าง

สรรค์สังคมได้ แต่อาจจะไปก่อปัญหาแก่สังคมด้วยซ้ำ ถ้าเขาได้มาบวช มีการศึกษาอบรมแล้ว เป็นคนดี มีปัญญา มีจิตใจงอกงาม ก็จะไปช่วยรับผิดชอบสร้างสรรค์สังคมได้

ต่อมาก็เลยเกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาว่า ในสังคมไทยนี้ กุลบุตรถ้ามีโอกาสก็ควรจะบวชอย่างน้อยระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะได้ศึกษาอบรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

เวลานี้การบวชในสังคมไทย ได้มีความหมายหลายประการด้วยกัน อาจสรุปได้เป็น ๔ อย่าง คือ

ประการที่ ๑ เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน หมายความว่า พุทธศาสนิกชนนั้น อยากจะช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนา โดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะว่าถ้าพระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงาม และสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข

วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือ การบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไป เรียกว่า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

ยิ่งกว่านั้น เมื่อเรียนรู้แล้วประพฤติตาม คือดำเนินชีวิตของเราตามธรรม ก็เท่ากับเอาพระศาสนาเข้ามาไว้ในชีวิตของเรา หรือเอาตัวเราเป็นที่รักษาพระพุทธศาสนา ถ้าทำได้อย่างนี้ ตราบใดที่ชาวพุทธแต่ละคนยังมีชีวิตอยู่ พระพุทธศาสนาก็ยังอยู่ อย่างนี้แหละเรียกว่า การบวชเป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน

ประการที่ ๒ เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของ

ชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ให้หลักธรรมคำสอน ทำให้คนประพฤติดีงาม เป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้ก็อยู่ได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา

นอกจากช่วยในทางคุณธรรมความดีงาม ทางความประพฤติและทางจิตใจแล้ว ก็ยังมีประโยชน์เป็นรากฐานของวัฒนธรรมของเราด้วย แม้แต่ภาษาของเราก็มาจากภาษาบาลี ตลอดจนภาษาสันสกฤตมากมาย ดนตรีและศิลปะต่างๆ ก็มาจากวัดวาอาราม สิ่งทั้งหลายที่เป็นเครื่องหมายของความเจริญงอกงามของสังคมนี้มาจากรากฐานทางพระพุทธศาสนามากมายเหลือเกิน

ด้วยเหตุผลที่ว่ามานั้น เราจึงเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นสมบัติประจำชาติของเรา ที่คนไทยควรช่วยกันรักษาสืบต่อไว้ การบวชนี้เป็นการช่วยรักษาพระพุทธศาสนาที่เป็นทรัพย์สมบัติของชาติ เราก็เลยตกลงว่า ให้คนไทยได้มีโอกาสมาบวช จะได้ช่วยกันรักษาทรัพย์สมบัติของชาติไทยให้ยั่งยืนต่อไป นั้นเป็นความหมายประการที่สองของการบวช คือการทำหน้าที่ของคนไทย

ประการที่ ๓ เป็นการสนองพระคุณของบิดามารดา ดังที่เราถือกันมาเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญได้กุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา การบวชก็เลยมีความหมายเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา

บวชให้พ่อแม่ได้เป็นญาติของพระศาสนา

ทำไมจึงถือว่า การบวชเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา และทำให้บิดามารดาเป็นญาติของพระศาสนา เรื่องนี้เป็นคติที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาตั้งแต่สองพันกว่าปีมาแล้ว เพราะได้ทรงส่งพระสงฆ์ออกมาเผยแผ่พระศาสนาจนถึงประเทศไทยเราด้วย

พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ครั้งหนึ่งได้ตรัสถามพระเถระผู้ใหญ่ว่า ที่โยมได้อุปถัมภ์บำรุงพระศาสนามามากมายนี้ ก็อยากได้เป็นญาติกับพระศาสนา และได้เป็นญาติของพระพุทธเจ้า เท่าที่โยมได้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามามากมายนี้ โยมได้เป็นญาติของพระศาสนาหรือยัง

พระเถระก็ทูลตอบไปว่า ยัง พระเจ้าอโศกมหาราชก็ตรัสถามต่อไปอีกว่า จะทำอย่างไร โยมได้บำรุงพระศาสนาไปแล้วไม่รู้เท่าไร หมดเงินทองไปมากมาย ก็ยังไม่ได้เป็นญาติของพระศาสนา ทำอย่างไรถึงจะเป็นได้

พระเถระทูลตอบว่า ถ้าใครได้มีลูกมาบวชในพระพุทธศาสนา จะเป็นลูกชายหรือลูกหญิงก็ตาม ก็ได้เป็นญาติของพระศาสนา

สมัยนั้นยังมีภิกษุณีอยู่ พอดีพระเจ้าอโศกมีโอรสธิดาอยู่ ๒ องค์ที่อยากจะบวชอยู่แล้ว ก็เลยอาสาบวชให้พระราชบิดา เพื่อจะได้เป็นญาติกับพระศาสนา คือ เจ้าชายมหินท์กับเจ้าหญิงสังฆมิตตา ทั้งสององค์ ก็เลยผนวชเป็นพระภิกษุ และพระภิกษุณี แล้วก็ทำ

หน้าที่สืบต่อพระพุทธศาสนา

พระมหินทเถระได้มาประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป ส่วนพระสังฆมิตตาเถรี ก็ได้นำเอาพระภิกษุณีสงฆ์มาตั้งในศรีลังกา และนำเอากิ่งพระศรีมหาโพธิ์มาปลูกที่นั่นด้วย ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญสืบต่อมา ก็เลยถือคติกันว่า ใครบวชลูก ก็ได้เป็นญาติกับพระศาสนา นี้เป็นความหมายแบบประเพณี

การบวชทดแทนคุณพ่อแม่นี้ ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไป ก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือ ตามธรรมดาพ่อแม่ย่อมรักลูก สุดยอดของความรักก็คือรักลูก เมื่อรักลูกก็อยากให้ลูกได้ดีมีความสุข ถ้าลูกได้ดีมีความสุข พ่อแม่ก็มีความสุขด้วย แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าลูกไม่ดี ไม่มีความสุข พ่อแม่ก็มีความทุกข์มาก และถ้าทุกข์เพราะลูก ก็จะทุกข์ที่สุด เป็นทุกข์อย่างใหญ่หลวง

เพราะฉะนั้น เมื่อพ่อแม่หวังดี จึงคิดว่าทำอย่างไรจะให้ลูกมีความสุข การที่ลูกจะได้ดีมีความสุขก็คือลูกจะต้องมีการศึกษา ได้รับการฝึกอบรมอย่างดี ไม่ใช่เป็นอยู่ดีและประพฤติตัวดีเฉพาะปัจจุบันเท่านั้น แต่หมายถึงอนาคตภายหน้าด้วย เพราะในกาลข้างหน้าพ่อแม่จะไม่ได้อยู่กับลูกตลอดไป แล้วลูกจะเป็นอย่างไร พ่อแม่ก็เป็นกังวลในเรื่องอนาคตของลูกว่า ต่อไปข้างหน้า ลูกจะเป็นคนดี มีความสุข มีความสำเร็จ จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้ดีหรือไม่ จะรักษาวงศ์ตระกูลได้หรือไม่ สารพัดจะคิดไป นี่เป็นข้อกังวลของพ่อแม่ทั้งหลาย รวมความว่า ความอยากให้ลูกเป็นคนดีมีความสุขนี่ อยู่ในจิตใจของพ่อแม่ตลอดเวลา

ที่นี้พระศาสนามาช่วยให้การศึกษาอบรม อย่างน้อยในเวลาที่สำคัญที่สุดคือในวัยกำลังหนุ่มคะนอง ในสมัยโบราณนั้นก็เป็นธรรมดาคนหนุ่มๆ ย่อมชอบไปโน่นไปนี่ และคบเพื่อนมากมาย แต่ละวันๆ นี่พ่อแม่ย่อมเป็นห่วงลูก โดยเฉพาะลูกผู้ชายวัยคะนอง เมื่อไปโน่นไปนี่ พ่อแม่ก็ห่วงเป็นกังวล มักตั้งตาคอย ไม่ค่อยสบายใจ คิดว่าลูกจะไปมีเรื่องกับใครที่ไหนหรือเปล่า จะทำดีทำถูกต้องหรือเปล่า อะไรต่ออะไร จนกว่าลูกกลับมาบ้านทีจึงโล่งใจ

พ่อแม่จึงคิดนักว่า ทำอย่างไรจะให้มีหลักประกันว่าลูกจะเป็นคนดี รับผิดชอบชีวิตตนเองได้ รับผิดชอบครอบครัวได้ และรับผิดชอบสังคมได้

เมื่อมีการบวช พอลูกบวชแล้ว เป็นพระอยู่ในวัด ครองผ้าเหลือง มีวินัย มีศีล เป็นกรอบ พอได้บวชเท่านั้น พ่อแม่ก็สบายใจว่า คราวนี้ไม่ต้องเป็นห่วงแล้ว ลูกอยู่ที่วัด ไม่ได้ประพฤติเสียหาย ไม่ไปเที่ยววุ่นวายที่ไหน จิตใจพ่อแม่ก็สงบ หายวุ่นวาย คลายกังวล

เพราะฉะนั้นการบวชจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข แต่ไม่ใช่แค่นั้น พ่อแม่ยังมีความปลาบปลื้มใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีความสุขเพิ่มขึ้นอีก

นอกจากนั้น ขณะที่ลูกไปเป็นพระอยู่ที่วัดนั้น ยังมีผลตามมาอีก คือตามปกติพ่อแม่วุ่นวายกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ บางทีก็ไม่มี

เวลาเข้าวัด ไม่มีเวลาแม้แต่จะนึกถึงพระ หรือนึกถึงวัด แต่พอลูกบวชแล้ว นึกถึงลูกเมื่อไร ก็เท่ากับนึกถึงพระด้วย เมื่อนึกถึงพระ ก็นึกถึงวัด นึกถึงพระศาสนา จึงเท่ากับว่าลูกได้ช่วยโน้มน้อมจิตใจของพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนา และมาสู่คำสอนของพระพุทธเจ้า คือเข้ามาสู่ธรรมะ

เพราะฉะนั้น เมื่อลูกเข้ามาบวช จึงเท่ากับจูงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย เริ่มตั้งแต่ทำให้จิตใจของพ่อแม่เข้ามาใกล้ชิดพระศาสนามากขึ้น ตลอดจนมีโอกาสไปวัดมากขึ้น เพราะจะไปหาพระลูกของตัวเองก็ต้องไปที่วัด เมื่อไปวัดก็ได้ไปพบพระ บางทีก็ได้มีโอกาสฟังธรรมะ และได้เรียนรู้ธรรมะไปด้วย นี้แหละจึงเป็นทางที่ช่วยให้พ่อแม่ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่าเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง

บวชทดแทนพระคุณบิดามารดา

ลูกที่มีความรู้ความเข้าใจดี เมื่อมาบวชแล้ว ตัวเองได้เห็นคุณค่าของพระศาสนา เมื่อมองเห็นคุณค่าของธรรมะแล้วก็นำธรรมะนั้นไปเผยแผ่ให้แก่พ่อแม่ญาติพี่น้องของตน ทำให้ความดีงามแผ่ขยายออกไป ช่วยให้จิตใจของพ่อแม่และญาติมิตรร่มเย็นเป็นสุขด้วย และถ้าตนเองสามารถนำเอาธรรมะที่ได้ศึกษาปฏิบัติไปใช้ประโยชน์ทำตัวเองให้ดีด้วย และไปช่วยแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ดีงามมีความสุข ก็จะช่วยให้พ่อแม่ยิ่งมีความสุขความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปอีก

การตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่นั้น เบื้องต้นที่สุดก็ถือกันว่า

หมายถึงการเลี้ยงดูบำรุงท่านในด้านร่างกาย เช่นด้วยอาหาร และปัจจัยสี่อื่นๆ แต่สาระสำคัญก็คือจะทำอย่างไรให้ท่านมีความสุข โดยเฉพาะทำให้ท่านมีความสุขใจ เมื่อทำให้พ่อแม่มีความสุขใจได้แล้ว ก็เป็นการตอบแทนคุณพ่อแม่อย่างดีที่สุด เพราะถ้าลูกทำให้พ่อแม่เดือดร้อนใจมีความทุกข์ เช่นมีความกลุ้มกังวล เร่าร้อนใจ ทุกข์ใจ หรือหนักใจเพราะลูก ก็แสดงว่าเราได้เบียดเบียนท่าน แต่ถ้าเราทำให้ท่านมีความสุขมีความมั่นใจได้ ทำให้ท่านอิ่มใจมีปีติสุขได้ ก็จะเป็นการตอบแทนคุณของท่านอย่างลึกซึ้งทีเดียว

ยังมีการตอบแทนพระคุณที่ยิ่งกว่านั้นอีก คือว่า ถ้าท่านยังไม่รู้จักธรรมะ เช่นถ้าท่านเป็นคนไม่มีศรัทธา เราก็ชักจูงให้ท่านมีศรัทธา ถ้าท่านเป็นคนประพฤติไม่ดี ก็ชักจูงให้ท่านตั้งอยู่ในศีล ถ้าพ่อแม่ไม่มีความรู้ความเข้าใจอะไร เราก็ชักจูงให้ท่านมีความรู้ความเข้าใจในธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าและความรู้ที่ดีงามอื่นๆ ถ้าพ่อแม่ไม่มีความเสียสละ เป็นคนเอาแต่ตัว ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีน้ำใจ ก็ชักจูงให้พ่อแม่เป็นคนเสียสละมีน้ำใจ บำเพ็ญประโยชน์มากขึ้น ถ้าพ่อแม่ไม่มีปัญญา ก็ชักจูงให้ท่านมีปัญญามากขึ้น อย่างนี้ท่านเรียกว่า เป็นการตอบแทนพระคุณอย่างสูงสุด ดียิ่งกว่าตอบแทนด้วยวัตถุสิ่งของอื่นๆ

การตอบแทนด้วยวัตถุสิ่งของ เป็นของภายนอก ไม่ใช่เนื้อหาสาระแท้จริง ไม่เข้าไปถึงเนื้อแท้ของจิตใจ และไม่ทำให้ชีวิตดีงามประเสริฐ แต่ถ้าเราชักจูงให้พ่อแม่เข้าสู่ธรรมะได้ ให้ท่านเป็นคนดีงามมีปัญญาได้ นั่นก็คือทำให้ท่านได้สิ่งที่มีค่าเป็นสาระของชีวิต จึงถือว่าเป็นการตอบแทนพระคุณอย่างสูงสุด

แต่อย่างน้อยเมื่อมาบวช เราตั้งใจประพฤติให้ดีที่สุด ให้คุณพ่อคุณแม่ระลึกถึงเราแล้วก็เกิดความอิ่มใจมีความสุข พอนึกถึงลูกบวชเป็นพระอยู่ที่วัด รู้ว่าลูกตั้งใจศึกษาธรรมวินัย อยู่ในศีลประพฤติดีงาม พอระลึกถึงลูก ระลึกถึงพระศาสนา จิตใจก็เอิบอิ่มมีความสุข พอเห็นลูกห่มผ้าเหลืองสำรวมเรียบร้อย มาบิณฑบาต จิตใจพ่อแม่ก็ได้ปีติ มีความอิ่มใจอีก เห็นลูกเมื่อไร ระลึกถึงลูกเมื่อไร ก็มีความสุขเมื่อนั้น นี้แหละถือว่าตอบแทนคุณของพ่อแม่อย่างดีที่สุด กว่าลูกจะสึก ก็ช่วยให้โยมพ่อแม่มีความสุขมากมายไม่รู้เท่าไร

อย่างน้อยในระยะเวลาที่บวช ๓ เดือนนี้ เรามาตั้งใจว่าจะช่วยรักษาจิตใจของโยมพ่อโยมแม่ให้มีความสุขตลอดเวลา ตั้งใจว่าให้ท่านได้ความสุขจากเราตลอดสามเดือนนี้ เพียงแค่นี้ก็คุ้มค่า

เมื่อทำให้พ่อแม่มีจิตใจที่เป็นสุข ก็ทำให้ท่านเจริญงอกงามขึ้นในทางบุญกุศล และทำให้ท่านมั่นใจต่อลูกว่า ลูกจะประพฤติปฏิบัติดี มีการศึกษาอบรมแล้วจะมีชีวิตที่ดีงามต่อไปในอนาคต ถ้าทำได้อย่างนี้พ่อแม่จะหายห่วงหายกังวล มีความสุขอย่างบริบูรณ์ทีเดียว

สรุปว่า ลูกตอบแทนพระคุณพ่อแม่ได้ ๓ ระดับ คือ

๑. เลี้ยงดูช่วยเหลือท่านทางด้านร่างกาย
๒. บำรุงรักษาใจของท่านให้เอิบอิ่มเป็นสุข
๓. ชักจูงให้ท่านเจริญสูงขึ้นไปในธรรม มีความดีงามและปัญญามากขึ้น

ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของการตอบแทนคุณบิดามารดาด้วยการ

บวชของตนเอง

ประการที่ ๔ เป็นการศึกษาฝึกอบรมพัฒนาตนเอง พอถึงข้อสุดท้าย จุดหมายของการบวชก็มาอยู่ที่ตัวเอง คือเป็นการพัฒนาชีวิต ทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา ทั้งในด้านจิตใจที่จะมีความดีงามเข้มแข็งมั่นคงเป็นสุข และในด้านปัญญาคือความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามเป็นจริง

ถ้าตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้บรรลุจุดหมายข้อที่ ๔ นี้ คือการศึกษาอบรมตนเองแล้ว จุดหมาย ๓ ข้อต้นก็สำเร็จด้วย เพราะว่าในที่สุดแล้ว จุดหมายทั้ง ๔ ประการก็มารวมที่จุดเดียวกัน คือที่สิกขาคือการศึกษาของตนเอง

เมื่อตนเองประพฤติปฏิบัติดี ตั้งใจเรียนรู้ฝึกหัดอบรมในพระธรรมวินัย เจริญในศีล สมาธิ ปัญญา ผลแก่พ่อแม่ก็ได้ด้วย ผลแก่สังคมไทยก็ได้ด้วย ผลแก่พระพุทธศาสนาก็ได้ด้วย พร้อมกันหมด

เพราะฉะนั้นจึงอยู่ที่ตนเองจะต้องตั้งใจประพฤติปฏิบัติ เมื่อบวชแล้วก็พยายามให้ได้ประโยชน์สูงสุดจากการบวชในครั้งนี้ ด้วยความไม่ประมาท ตั้งใจที่จะเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา ทำกิจวัตรให้สมบูรณ์ ด้วยกำลังใจที่ตั้งไว้อย่างดีนี้ จะเป็นฐานที่ทำให้การบวชของตนมีผลอย่างที่ท่านเรียกว่าเป็นกำไรอย่างแท้จริง

การฝึกศึกษาเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์

ได้บอกแล้วว่า การบวชนี้เพื่อการศึกษาอบรม จึงเรียกว่าบวชเรียน ถ้าบวชแล้วตั้งใจเรียน คือฝึกอบรมตนให้เจริญในศีล สมาธิ ปัญญา ก็จะทำให้บรรลุจุดหมายของการบวชครบหมดทั้ง

๔ ประการ

บัดนี้ จึงจะต้องทำความเข้าใจกันในเรื่อง "สิกขา" หรือการศึกษานี้ ให้เป็นแนวทางที่จะปฏิบัติต่อไป

สิกขา แปลเป็นภาษาไทยว่า ศึกษา ที่จริงศึกษาเองก็เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า *ศิกฺษา* สามคำนี้ความหมายเดียวกัน คือ สิกฺขาเป็นบาลี ศิกฺษาเป็นสันสกฤต แล้วก็ศึกษาเป็นคำไทยที่แผลงจากสันสกฤตมา

สิกขา คือการศึกษา หมายถึงการเรียนรู้ และการฝึกฝนพัฒนา

พระพุทธศาสนาถือหลัก "สิกขา" ตามธรรมชาติของมนุษย์เรานี่เอง หมายความว่า มนุษย์เรานี้ท่านเรียกว่าเป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและก็ฝึกได้ด้วย คือชีวิตของมนุษย์ที่เป็นอยู่นี้เป็นชีวิตที่ได้มาด้วยการเรียนรู้และฝึกหัดพัฒนา ไม่ใช่เป็นอยู่เพียงด้วยสัญชาตญาณต่างจากสัตว์ทั้งหลายอื่น ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะอยู่ด้วยสัญชาตญาณเท่านั้น มันมีการเรียนรู้เพียงนิดหน่อย เกิดมาไม่นานเท่าไร ก็หากินเป็นอยู่เองได้ แต่มันก็อยู่แค่สัญชาตญาณไปจนตาย ฝึกหัดได้น้อย

ส่วนมนุษย์นั้นสัญชาตญาณไม่พอ เราอาศัยสัญชาตญาณได้น้อยอย่างยิ่ง ความรู้ที่เราจะใช้ในการเป็นอยู่หรือดำเนินชีวิตนั้นต้องเรียนรู้เอา ต้องฝึกต้องหัดเอา

เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงต้องอาศัยผู้อื่น เช่น พ่อ แม่เลี้ยงดูเป็นเวลายาวนาน เกิดมาแล้วอยู่เป็นเดือนเป็นปี แม้แต่สิบปีก็ยังอยู่ด้วยตนเองไม่รอด ต้องอาศัยพ่อแม่คอยอุ้มชูเลี้ยงดูด้วยประการต่างๆ จึงจะสามารถอยู่รอดได้

ในระหว่างที่พ่อแม่และผู้อื่นเลี้ยงดูอยู่นั้น ตนเองก็ต้องเรียนรู้ทุกอย่าง ฝึกหัดทุกอย่าง โดยที่พ่อแม่เป็นต้นนั้น คอยแนะนำหรือถ่ายทอดความรู้ให้ แม้แต่จะรับประทานอาหาร แม้แต่ขับถ่าย แม้แต่นั่ง-นอน-ยืน ก็ต้องเรียนรู้ ต้องฝึกต้องหัดพัฒนาขึ้น ต่อมาก็หัดพูด หัดเดิน แล้วจึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้

รวมความว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น ไม่ได้มาเปล่าๆ ต้องเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา คือ สิกขา จึงพูดสั้นๆว่า ชีวิตที่จะเป็นอยู่ดีนั้น ได้มาด้วยสิกขา คือการศึกษาฝึกหัดเรียนรู้ ถ้าเราไม่หยุดการศึกษา เราก็จะทำชีวิตให้ดีงามประเสริฐยิ่งขึ้นได้ไม่มีที่สิ้นสุด

เพราะฉะนั้น มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์ที่ต้องฝึกนี้ จึงมีแง่ดีที่ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ด้วย ส่วนสัตว์ชนิดอื่นนั้น เขาอาศัยสัญชาตญาณอยู่ได้จริง แต่เขาก็ฝึกให้มากกว่านั้นไม่ได้ เขาฝึกได้เพียงเล็กน้อย หรือให้มนุษย์ฝึกให้ แล้วมนุษย์ก็เอามาใช้งาน หรือเอามาเล่นละครสัตว์ แต่เสร็จแล้วเขาก็อยู่ด้วยสัญชาตญาณต่อไป เกิดมาอย่างไรก็ตายไปอย่างนั้น ไม่เหมือนมนุษย์ที่เป็นสัตว์ฝึกได้ พอฝึกแล้วก็เป็นอย่างที่ฝึกได้ทุกอย่าง คิดได้ พูดได้ ทำได้ มากมายสุดพรรณนา

ในทางวัตถุภายนอก มนุษย์ก็ฝึกศึกษาเรียนรู้จนกระทั่งสามารถสร้างสรรค์โลกนี้ให้เจริญก้าวหน้า มีเทคโนโลยีต่างๆ อย่างที่มองเห็นกันนี้ ทำให้โลกเจริญด้วยวัฒนธรรม มีอารยธรรม

ในทางจิตใจก็เช่นเดียวกัน มนุษย์ก็สามารถเรียนรู้ปฏิบัติฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรม มีจิตใจที่ดีงาม สูงส่งประเสริฐ จนกระทั่งเป็นพระพุทธเจ้าผู้มีพระทัยสะอาดบริสุทธิ์ ประกอบด้วยพระมหากรุณา

แต่ที่สำคัญที่สุด เป็นความประเสริฐเลิศล้ำของมนุษย์ ก็คือในทางปัญญา ที่พัฒนาจนตรัสรู้ เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ มองเห็นสัจธรรมแท้จริง

ฉะนั้น มนุษย์จึงเป็นสัตว์ประเสริฐ คือประเสริฐด้วยการฝึก ด้วยการศึกษา ด้วยการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ถ้ามนุษย์ตั้งใจปฏิบัติตามธรรมชาติของตนที่เป็นสัตว์ผู้ฝึกได้ ก็จะเป็นผู้ที่ประเสริฐอย่างยิ่ง

ตอนแรกเมื่อเกิดมาใหม่ๆ ยังไม่ได้ฝึก มนุษย์สู้สัตว์เดรัจฉานทั้งหลายไม่ได้ แต่พอได้ฝึกก็จะเก่งขึ้นดีขึ้นจนกระทั่งในที่สุดจะประเสริฐ แม้แต่ยิ่งกว่าเทวดา หรือยิ่งกว่าพระพรหม ตอนแรกมนุษย์ไปกราบไหว้เทวดา บูชาพระพรหมกัน แต่ถ้ามนุษย์ฝึกตนเอง พัฒนาตนให้ดีแล้ว เทวดาและพรหมกลับมากราบไหว้มนุษย์

ทุกคนจึงควรระลึกไว้เสมอ ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถือว่าความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนเองที่เรียกว่า สิกขานี้ ถ้าเราไม่หยุด ก็จะสิกขาได้จนกระทั่งเป็นพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าก่อนโน้นก็เป็นมนุษย์สามัญ แต่ด้วยสิกขาคือการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนนี้ จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธศาสนาถือหลักการว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกได้ ซึ่งจะเป็นสัตว์ที่ประเสริฐด้วยการฝึก และเมื่อฝึกแล้วก็เลิศประเสริฐสุดยิ่งกว่าแม้แต่เทพเทวาประดาพรหม อย่างที่พูดมานี้ จึงเป็นหลักการที่ทำให้มนุษย์มีกำลังใจที่จะฝึกฝนพัฒนาตน แต่ข้อสำคัญก็คือ จะต้องตั้งใจเพียรพยายามและไม่ประมาทในการเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนเรื่อยไปไม่หยุดยั้ง

ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เพื่อนำเราในการศึกษา

การบวชนี้ วัตถุประสงค์สำคัญก็เพื่อ"สิกขา" คือการศึกษานี้เอง เราต้องเอาพระพุทธเจ้ามาเป็นต้นแบบว่า พระองค์ได้เรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาพระองค์จนกระทั่งได้เป็นพระพุทธเจ้า เราก็จะมาเรียนรู้วิธีการที่พระองค์ได้ใช้ปฏิบัติมา แล้วเราจะปฏิบัติตาม เพื่อเราจะได้เข้าถึงชีวิตที่ดีงาม เป็นผู้ประเสริฐเช่นเดียวกับพระองค์

เพราะเหตุนี้แหละ ชาวพุทธเบื้องต้นจึงต้องถือเอาพระพุทธเจ้าเป็น*สรณะ* คือเป็นที่พึ่งที่ระลึก การเป็นที่พึ่งที่ระลึกก็คือเป็นเครื่องเตือนใจเราให้ระลึกถึงตัวเองว่า พระพุทธเจ้าของเรานี้เดิมทีพระองค์ก็เป็นมนุษย์สามัญคนหนึ่ง แต่บัดนี้พระองค์ได้บรรลุผลสำเร็จในการเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนเอง ได้เป็นบุคคลผู้ประเสริฐเรียกว่าพระพุทธเจ้า เราก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน เราก็มีศักยภาพมีความสามารถที่จะฝึกนี้อยู่ เมื่อระลึกอย่างนี้เราก็จะเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์

เมื่อเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่เป็นสัตว์ที่ฝึกได้แล้ว ก็จะเกิดกำลังใจขึ้น ต่อจากนั้นก็เกิดความสำนึกตระหนักในหน้าที่ของตน ว่าเราจะต้องตั้งใจฝึกฝนพัฒนาชีวิตของเรา เพราะว่าชีวิตมนุษย์ที่จะอยู่ดีและเจริญงอกงามจนประเสริฐได้นั้น ไม่มีทางที่จะได้มาเปล่าๆ เราจะต้องเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนอย่างแน่นอน แล้วก็ตั้งใจ "สิกขา" ฝึกหัดพัฒนาไป

นอกจากนั้น การฝึกการปฏิบัติ การบำเพ็ญความดีงาม

ต่างๆ นี้ ต้องใช้ความเพียรพยายาม เมื่อพบความยากลำบาก ถ้าจิตใจอ่อนแออยู่ บางทีก็เกิดความท้อถอย หรือท้อแท้ขึ้นมา ถ้าเป็นอย่างนั้นเราก็นึกถึงพระพุทธเจ้า ว่าพระองค์ได้บำเพ็ญบารมีมาจนสำเร็จอย่างนี้ได้ด้วยความเพียรพยายามอย่างจริงจัง พระพุทธเจ้ามีความเข้มแข็ง มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวไม่ท้อถอย เราก็จะต้องเข้มแข็งไม่ท้อถอยเช่นเดียวกับพระองค์ เมื่อนึกถึงพระพุทธเจ้าแล้วก็เกิดกำลังใจ เดินหน้าต่อไป การระลึกถึงพระพุทธเจ้า จึงทำให้เกิดกำลังใจที่จะก้าวสูงยิ่งขึ้น

ต่อจากนั้นก็ได้แบบอย่างจากพระองค์ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเพียรบำเพ็ญบารมีนั้น พระองค์ต้องลองผิดลองถูกมามาก เพราะไม่มีใครเป็นต้นแบบ ไม่มีใครเป็นตัวอย่างให้ พระองค์ต้องเรียนรู้ฝึกหัดด้วยพระองค์เอง ยากยิ่งนักกว่าจะสำเร็จ เมื่อพระองค์ได้ผ่านประสบการณ์มาแล้ว ก็เอามาถ่ายทอดให้พวกเรา พวกเราได้ตัวอย่างจากพระองค์แล้ว ก็เท่ากับมีวิธีลัด ที่ปฏิบัติได้ทันที ไม่ต้องไปลองผิดลองถูกอย่างพระองค์

นี่คือการปฏิบัติที่เรียกว่า "***ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ***" คือถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ตามความหมายที่กล่าวมา รวม ๔ อย่าง คือ

๑. ทำให้เราเกิดความมั่นใจในความเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ของตน
๒. สำนึกในหน้าที่ที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง
๓. เกิดกำลังใจในการที่จะปฏิบัติเช่นนั้น และ
๔. ได้พระองค์เป็นแบบอย่าง พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติที่ประทานไว้

พระพุทธเจ้านำเราเข้าถึงธรรม และเข้าร่วมสังฆะ

การที่จะฝึกฝนปฏิบัติตามอย่างพระพุทธเจ้านั้น เราก็ต้องรู้ด้วยว่า การที่พระองค์จะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ก็ด้วยการเข้าถึงความจริงในธรรมชาติ

เรื่องของความจริงในธรรมชาติ มีหลักเบื้องต้นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไปตามธรรม คือเป็นไปตามเหตุปัจจัย เราจะต้องรู้เข้าใจความจริงนั้น จึงจะพัฒนาตนได้ เพราะการที่จะพัฒนาตนเองให้สำเร็จ เราก็ต้องปฏิบัติตามหลักความจริงนั่นแหละ

ชีวิตของเราก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เราจะให้ชีวิตของเราดีงามขึ้นไป เราก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่เรียกว่า กฎธรรมชาตินั้น เมื่อเราปฏิบัติได้ถูกต้อง ชีวิตของเราก็จะดีงาม หมายความว่า เมื่อเราทำเหตุปัจจัยที่ดี ผลที่ดีก็เกิดตามมา

เพราะฉะนั้น เราจะต้องอาศัยหลักความจริง ที่เรียกว่า "ธรรม"นี้ ผู้ใดเข้าถึงความจริงของธรรมชาติอย่างแท้จริง มีปัญญารู้แจ้ง ก็จะปฏิบัติได้ถูกต้อง เรียกว่าเป็นอยู่ชอบ ชีวิตก็จะเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ เราจะฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ ก็ด้วยการปฏิบัติไปตามธรรม คือความเป็นจริงที่มีอยู่ในธรรมชาตินี้แหละ

เมื่อเราเอาธรรม มาเป็นหลักชีวิต หรือเป็นเครื่องนำทางของชีวิต ธรรมก็จะเป็นสรณะ คือเป็นที่พึ่งที่ระลึกข้อที่ ๒ ของเรา คือเป็นหลักและเป็นเครื่องนำทาง ในการฝึกฝนพัฒนาตน และในการเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตของเรา

ในการดำเนินชีวิตนั้น ผู้ใดเอาธรรม คือหลักความจริงในธรรมชาติ มาใช้ประโยชน์ได้ ผู้นั้นก็สามารถดำรงชีวิตด้วยตัวเองอย่างดี เครื่องมือของเราที่จะเอาธรรมมาใช้ประโยชน์ได้ ก็คือปัญญาที่รู้ความจริง แต่ถ้าเรายังไม่รู้ความจริงนั้นโดยสมบูรณ์ เราก็เอาธรรมมาใช้ได้ไม่เต็มที่ หรือไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นเราจึงต้องพัฒนาตนเอง ด้วยสิกขา คือฝึกศึกษาเรียนรู้ยิ่งขึ้นไป เราก็จะได้ปัญญาความรู้นั้น

ที่พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็เพราะสร้างสมปัญญามาจนเข้าถึงความจริงของธรรมนั่นเอง และเราเองก็มีปัญญาที่พัฒนาได้ สามารถเข้าถึงความจริงได้

เพราะฉะนั้น เราจึงเอาธรรมมาเป็นหลัก หรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต คือ จะดำเนินชีวิตโดยใช้ปัญญา เริ่มต้นแต่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยของมัน โดยรู้จักค้นหาความจริงในสิ่งทั้งหลายเพื่อที่จะปฏิบัติให้ถูกต้อง เมื่อทำได้อย่างนี้ เราจะพัฒนาตนเองขึ้นไปเรื่อยๆ และจะเป็นบุคคลที่มีชีวิตดีงาม มีชีวิตที่เจริญ เป็นอารยชน เป็นคนผู้ประเสริฐ

ถึงสงฆ์ ครบองค์พระรัตนตรัย นำเข้าในไตรสิกขา

คนผู้ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนาตนเองนี้ ย่อมบรรลุผลสำเร็จในระดับต่างๆกัน แต่ก็จะมาประกอบกันเข้าเป็นชุมชนหรือสังคมที่ดีงาม สังคมมนุษย์นี้จะดีงาม ก็ต้องประกอบด้วยมนุษย์ที่ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ถ้าปล่อยอยู่ตามธรรมชาติพื้นเดิม ไม่ฝึกฝนก็จะชุมชนของคนที่มีกิเลสหนา สังคมก็จะเต็มไปด้วยการเบียด

เบียน แย่งชิงกัน เดือดร้อนมาก

พระพุทธเจ้าสอนให้เราทุกคนพัฒนาตนเอง เมื่อเรามีคุณธรรมความดีขึ้นมา ก็จะเป็นส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามนี้ สังคมหรือชุมชนที่ดีงาม ซึ่งประกอบด้วยคนผู้ประเสริฐด้วยคุณธรรมความดีที่ได้ศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองนี้ เรียกว่าเป็น **"สังฆะ"** ชุมชนผู้ประเสริฐ

เราทุกคนมีสิทธิ และมีความสามารถพิเศษ ที่จะฝึกฝนพัฒนาตนให้เข้าไปร่วมสร้างสรรค์และเป็นสมาชิกของสังฆะนี้ได้ โดยเริ่มแรกอาจจะเข้าร่วมสมมติสงฆ์ คือ สังฆะโดยรูปแบบก่อน

สมมติสงฆ์ เป็นสังฆะที่เกิดจากการปฏิบัติตามวินัย คือข้อบัญญัติต่างๆ ที่เป็นกรอบในการเป็นอยู่ เมื่อมาปฏิบัติและมีชีวิตเป็นอยู่ตามหลักปฏิบัติ หรือประพฤติตามวินัยแบบแผนนั้นแล้ว ก็มีชีวิตที่ดีงามขึ้นมา ก็ถือว่า เป็นสงฆ์โดยสมมติ ตามรูปแบบ

ถ้าสามารถทำจิตใจให้เข้าถึงคุณธรรมความดีงามนั้นได้ ให้ความดีงามนั้นไม่เป็นเพียงข้อปฏิบัติที่เป็นกรอบอยู่ภายนอก แต่เข้ามาเป็นเนื้อแท้ในชีวิตจิตใจของเรา ก็จะกลายเป็นผู้ประเสริฐโดยชีวิตจิตใจ ไม่ใช่เพียงรูปแบบ ถ้าปฏิบัติได้ถึงขั้นนี้ ก็เรียกว่าบรรลุธรรม เข้าร่วมในสังฆะแท้ ที่เรียกว่า ***อริยสงฆ์*** คือเป็นส่วนร่วมในสงฆ์อันประเสริฐที่เกิดจากการบรรลุธรรมนั้น

เพราะฉะนั้น สงฆ์จึงมี ๒ ขั้น และทุกขั้นนี้เราสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้

ที่พูดมานี้รวมเป็นหลักใหญ่ ๓ ประการ คือ พุทธะ ธรรมะ สังฆะ หรือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ หลักทั้ง ๓ นี้เป็น

ข้อสำคัญที่จะต้องรู้ก่อน ถ้ารู้เข้าใจหลัก ๓ อย่างนี้ คือ ***รัตนตรัย*** ก็จะได้สิ่งที่ยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและในการที่จะฝึกฝนอบรมตนเองต่อไป ผู้ที่มาบวชต้องเข้าใจถึงพระรัตนตรัย พร้อมทั้งยึดถือเอาหลักพระรัตนตรัยนี้เป็นแนวทางในการที่จะประพฤติปฏิบัติสืบต่อไป

การถือเอาพระรัตนตรัยเป็นหลักในการฝึกศึกษาพัฒนาตัวของเรานี้ เรียกว่า***ไตรสรณคมน์*** แปลว่า การถึงสรณะทั้ง ๓ คือ ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

เมื่อได้หลักการนี้แล้ว ต่อแต่นั้นก็เข้าสู่ "**สิกขา**" เพราะว่าเมื่อ***พระพุทธเจ้า***เข้าถึงสัจธรรมความจริงแล้ว ก็ทรงวางแนวสิกขาไว้ให้เรา เพื่อให้เราพัฒนาชีวิตของเราได้ตามหลักความจริงคือธรรมนั้น จนเข้าถึงธรรม คือหลักความจริงนั้นโดยสมบูรณ์

จะเห็นว่า ผลสำเร็จของการศึกษาหรือ*สิกขา*ที่***พระพุทธเจ้า***ทรงวางหลักไว้นี้ ก็คือการเกิดปัญญารู้แจ้ง***ธรรมะ*** และมี***ธรรมะ***เพิ่มมากขึ้นในตัวเรา แล้วตัวเราก็พัฒนาขึ้นมาเป็นส่วนร่วมใน***สังฆะ***

พระรัตนตรัยที่เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา มารวมกันที่สิกขา นำทางให้เราก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จด้วยสิกขาคือการฝึกศึกษาพัฒนาตน โดยปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า *สิกขา* นั้นมี ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. สิกขาเพื่อการพัฒนาในด้านพฤติกรรม คือฝึกฝนอบรมความประพฤติทั่วไป ทางกาย วาจา และการอยู่ร่วมสังคม พร้อมทั้งการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหลายภายนอก ด้านนี้เรียกว่า ***ศีล***

๒. สิกขาเพื่อการพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งเป็นการฝึกอบรม

ปลูกฝังคุณธรรมความดีต่างๆมากมาย เช่น เมตตา กรุณา ศรัทธา ความเคารพ ตลอดจนความเพียร สติ สมาธิ และพัฒนาในด้านความสุข ให้มีจิตใจที่ไม่มีทุกข์ ไม่เศร้าหมอง ไม่ขุ่นมัว ไม่เครียด ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย มีความปลอดโปร่ง เบิกบานสดใส เรียกรวมๆ ว่า *สมาธิ*

๓. สิกขาเพื่อการพัฒนาในด้านปัญญา คือฝึกการมองการดู การคิดการพิจารณาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่จะทำให้สามารถเข้าถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย แล้วนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต แก้ปัญหาและทำการต่างๆให้สำเร็จได้ด้วยดี เป็นด้าน *ปัญญา*

เมื่อตั้งใจศึกษาตามหลักสิกขา ๓ ประการนี้แล้ว ก็จะบรรลุจุดมุ่งหมายดังได้กล่าวมา

ที่พูดมานี้เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจกันในเบื้องต้น

พึงระลึกว่า การบรรพชาที่เข้ามามีชีวิตอยู่ในพระศาสนานั้น มีหลักการเบื้องต้นที่เป็นเนื้อหาสาระแท้ๆ ดังที่กล่าวมา

บอกกรรมฐานเบื้องต้น เป็นทุนประเดิมก่อนเริ่มศึกษา

บัดนี้ท่านทั้ง ๓ ผู้มีความตั้งใจเข้ามาบวชด้วยศรัทธาและฉันทะ ได้เข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของการบวชแล้ว พร้อมที่จะเข้าสู่เพศบรรพชิต เพื่อเริ่มต้นเจริญไตรสิกขา คือฝึกศึกษาพัฒนาตนต่อไป เมื่อมีความเข้าใจร่วมกันดีแล้ว ก็ถือว่ามี

ความพร้อมที่จะบรรพชา

การบรรพชา คือบวชเข้ามาเป็นบรรพชิตนี้ เป็นการเข้ามาสู่ชีวิตใหม่

การมีชีวิตใหม่เป็นบรรพชิตนั้น ไม่ว่าจะบวชเป็นสามเณรก็ตาม เป็นภิกษุก็ตาม ก็เป็นการเปลี่ยนจากชีวิตชาวบ้านผู้ครองเรือน เปลี่ยนระบบความเป็นอยู่ เปลี่ยนสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่

เมื่อเข้ามาใหม่ๆ ยังไม่ได้เรียนรู้ฝึกหัดอะไรมาก่อน ก็อาจจะมีจิตใจวุ่นวาย จึงควรจะมีบทเรียนเบื้องต้น ถึงจะยังไม่ได้รู้อะไรมาก ก็ให้มีวิธีรักษาจิตใจของตนเอง โดยเฉพาะเมื่อบวชเข้ามาอยู่วัด เรื่องสำคัญก็อยู่ที่ใจว่า เมื่อไม่มีเรื่องวุ่นวายต่างๆ ภายนอก พออยู่กับจิตใจของตัวเอง จิตใจของเรานั้นก็อาจจะฟุ้งซ่านวุ่นวาย คิดถึงโน่นคิดถึงนี่ คิดถึงเงินทองทรัพย์สิน คิดถึงผู้คนที่เคยรู้จัก ทั้งที่ชอบใจ และไม่ชอบใจ จิตใจก็อาจจะวุ่นวาย จึงต้องมีหลัก

ตอนแรกนี้ยังไม่ได้เรียนอะไรมา จะทำอย่างไร ท่านก็บอกว่าใจเราต้องมีงานทำ เมื่อเป็นอย่างนั้น ก็หางานให้ใจทำเสีย โดยเฉพาะหาอะไรที่ง่ายๆให้ใจทำ ใจเราจะได้ไม่ดิ้นรน ไม่ฟุ้งซ่านวุ่นวาย

ธรรมดาว่า คนที่บวชใหม่ๆ ซึ่งออกมาจากบ้านเรือนและสังคม เคยพบเคยอยู่กับคนอื่นๆ มาก พอห่างออกมาอยู่เงียบๆ จึงอาจจะนึกถึงคิดถึงคนโน้นคนนี้วุ่นวาย พอนึกขึ้นมาแล้วก็เกิดปัญหาแก่จิตใจ ทำให้คิดฟุ้งซ่านและอาจจะปรุงแต่งไปต่างๆ ท่านจึงสอนว่า ให้เอาวิธีแก้ง่ายๆก่อน คือหางานให้ใจทำ เรียกว่ากรรมฐานเบื้องต้น ภาษาพระว่า “มูลกัมมัฏฐาน”

ในเวลาที่เรานึกถึงคนอื่น หรือมองเขานั้น เรามองเห็นอะไร

คนที่เรามองเห็นว่าเป็นคนนั้นคนนี้ ก็เห็นกันแค่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง แต่เพราะไปติดอยู่กับความจำหมายว่าเป็นคนนั้นคนนี้ ชื่อนั้น ชื่อนี้ เคยพบกันที่นั่นที่นี่ ทำโน่นทำนี่ นึกถึงคนนั้นชอบใจ นึกถึงคนนี้ไม่ชอบใจ แล้วก็คิดปรุงแต่งยุ่งไป ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวาย พอนึกถึงใคร ก็มองแค่ว่าเป็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง แล้วก็จบแค่นั้น ใจก็สงบได้ นี้คือกรรมฐานเบื้องต้น เป็นการหางานให้ใจทำ

เป็นอันว่า นึกถึงใคร ก็นึกว่า ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ภาษาบาลีว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ก็เอาอันนี้เป็นกรรมฐาน เป็นการหางานให้ใจทำเบื้องต้น ใจจะได้อยู่กับงาน ไม่ฟุ้งซ่านวุ่นวาย หรือคิดปรุงแต่งไปไกล

แม้จะไม่ได้นึกถึงใคร ก็เอามาเป็นคำพูดในใจเฉยๆ ทำให้ใจมีจุดจับ ไม่ฟุ้งซ่าน อย่างที่ชอบพูดกันว่าภาวนา ก็ทำใจให้เป็นสมาธิได้ ผมนั้น เรียกว่า *เกสา* ขน เรียกว่า *โลมา* เล็บ เรียกว่า *นขา* ฟัน เรียกว่า *ทันตา* หนัง เรียกว่า *ตโจ*

จึงให้กรรมฐานคืองานที่ใจจะทำในเบื้องต้น เป็นกรรมฐานที่มีเพียง ๕ อย่าง คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ว่าเป็นคำบาลีว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เรียกว่ามูลกัมมัฏฐาน คือกรรมฐานชั้นมูล เอาอันนี้ไปใช้ในเบื้องต้นก่อน

ต่อไปนี้ ลองว่าพร้อมกัน โดยมีสติ ให้ใจอยู่กับคำที่กล่าวนั้นดังนี้

เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี้ว่าตามลำดับ เรียกว่าโดยอนุโลม

ทีนี้ว่าย้อนลำดับ *ตโจ ทันตา นขา โลมา เกสา* นี้เรียกว่าโดย

ปฏิโลม

กรรมฐานเบื้องต้น เอาไว้แค่นี้ก็ใช้ประโยชน์ได้แล้ว พอรักษาจิตใจของตัวเอง และสามารถใช้ในการทำสมาธิได้ด้วย เรียนรู้แค่นี้ก็เรียกว่าขั้นพื้นฐาน พออยู่ได้ ต่อจากนั้นค่อยศึกษาเพิ่มเติมให้ก้าวหน้าในไตรสิกขาต่อไป

ต่อนี้ไปถือว่าได้เตรียมตัวพร้อมแล้วสำหรับพิธีบรรพชา ขอมอบผ้ากาสาวพัสตร์ให้ไปครอง แล้วต่อจากนั้นจะได้ไปรับสรณคมน์พร้อมทั้งศีล จากพระอาจารย์ เรียกว่า ทศศีล คือศีล ๑๐

การบรรพชาเป็นสามเณร จะสำเร็จด้วยการที่ได้รับไตรสรณคมน์ และศีล ๑๐ นั้นจากพระอาจารย์

พิธีอุปสมบท

ขอนิสัย ขอให้เป็นอุปัชฌาย์

บัดนี้ คุณทั้ง ๓ ได้รับไตรสรณคมน์ และทศศีล คือศีล ๑๐ สำหรับการบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว แต่สามเณรทั้ง ๓ มีความประสงค์ที่จะบวชให้สมบูรณ์เป็นพระภิกษุด้วยการอุปสมบท จึงได้เข้ามากล่าวคำ "ขอนิสัย" ขอให้ข้าพเจ้าเป็นอุปัชฌาย์

การขอนิสัยนั้น แปลว่าการขออยู่ด้วย คำว่า *นิสัย* แปลว่า การอยู่อาศัย คือ เข้ามาอยู่เพื่อจะได้อาศัย ให้เป็นผู้ดูแลในการศึกษาอบรม

คำว่าอาศัย ในที่นี้ไม่ใช่อาศัยที่อยู่เฉยๆ แต่อาศัยอยู่ด้วยเพื่อให้ได้โอกาสในการที่จะศึกษาอบรมตามหลักไตรสิกขา ทั้งนี้เพราะพระวินัยกำหนดไว้ว่า ผู้ที่เข้าสู่การอุปสมบท จะต้องมีผู้ดูแลเบื้องต้น เพราะว่าผู้ที่บวชใหม่ยังไม่รู้ธรรมวินัย ยังไม่รู้ว่าจะต้องประพฤติปฏิบัติอะไรบ้าง ยังปกครองตัวเองไม่ได้ ไม่มีความรู้ที่จะรักษาตน จึงต้องมีผู้ที่ช่วยแนะนำในเบื้องต้น เท่ากับว่า ขอให้ท่านเข้ามาปกครองดูแล

การปกครองนี้ ไม่ใช่เพียงแค่ให้อยู่ได้เป็นปกติ แต่ปกครองเพื่อให้ได้รับการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของพระศาสนา

ท่านที่ผู้บวชจะมาอยู่ด้วยนี้มีชื่อพิเศษเรียกว่า ***พระอุปัชฌาย์*** การที่มาขอนิสัย ขออยู่ด้วย ก็คือมาขออยู่กับพระอุปัชฌาย์

เมื่อมาอยู่กับพระอุปัชฌาย์แล้ว ตัวท่านเองก็จะมีฐานะขึ้นมาเรียกว่า ***สัทธิวิหาริก*** แปลว่า ผู้อยู่ด้วย

ต่อไปนี้จะต้องจำคำนี้ไว้ ว่ามาอยู่กับพระอุปัชฌาย์ และตนเองเป็นสัทธิวิหาริก และเกิดมีความสัมพันธ์ต่อกัน

เมื่อกี้นี้สามเณรทั้งสามกล่าวคำว่า *นิสฺสยํ เทถ เม ภนฺเต* แปลว่า ขอท่านจงให้การพึ่งพาอาศัย หรือการอยู่ด้วย แก่ข้าพเจ้า คือบอกว่า ขอได้โปรดอนุญาตให้ข้าพเจ้ามาอยู่ด้วยนะ คือจะมาอาศัยท่านช่วยนำทางในการศึกษา คือ ไตรสิกขา อุปัชฌาย์ก็ได้กล่าวคำย้ำต่อกันว่า *ปฏิรูปํ* เห็นเหมาะแล้วหรือที่จะทำอย่างนี้ *โอปายิกํ* เป็นการชอบแล้วหรือ ท่านก็ตอบว่า ขอรับ *ปาสาทิเกน สัมปาเทหิ* ถ้าอย่างนั้นท่านก็จงปฏิบัติให้สำเร็จผลด้วยอาการที่น่าเลื่อมใส หรือโดยอาการที่น่าพึงพอใจ ท่านก็ตอบรับว่า *สมฺปฏิจฺฉามิ* แปลว่า ขอรับกระผม

เมื่อตกลงกันอย่างนี้ก็เกิดความผูกพันกัน จึงบอกว่า *อชฺช-ตคฺเคทานิ เถโร มยฺหํ ภาโร* นี่เป็นคำสรุปว่า นับแต่วันนี้เป็นต้นไป *เถโร มยฺหํ ภาโร* พระเถระเป็นภาระของกระผม หมายความว่า ผมจะเอาใจใส่ ท่านพูดอะไร แนะนำอะไร กระผมจะใส่ใจรับผิดชอบปฏิบัติตาม เพื่อให้การอยู่กับท่านได้ผลเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์

ที่ว่าเป็นภาระ ก็คือการที่มีความรับผิดชอบคอยเอาใจใส่ ถือเป็นเรื่องสำคัญว่า ท่านจะให้การศึกษาอบรมแนะนำสั่งสอนอะไร เวลาไหน เราก็คอยดู คอยฟัง คอยสังเกต คอยสำเหนียก ท่านให้ประพฤติปฏิบัติอย่างไร ก็ปฏิบัติตามนั้น นับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ท่านพระเถระเป็นภาระของกระผม กระผมจะเอาใจใส่รับผิดชอบ

อย่างที่ว่านั้น

อหมฺปิ เถรสฺส ภาโร แม้กระผมก็เป็นภาระของท่านพระเถระด้วย คือบอกว่า ท่านก็ต้องเอาใจใส่ผมเหมือนกัน เป็นความรับผิดชอบต่อกัน เป็นความสัมพันธ์ที่พระวินัยต้องการให้มีความใกล้ชิดกัน ถึงขั้นเป็นส่วนตัวเลย แม้กระทั่งไปดูแลความเป็นอยู่ต่างๆ เพื่อจะได้มีความสนิทสนม จะได้เห็นกระทั่งความประพฤติเล็กๆน้อยๆ ว่าถูกหรือผิด จะได้แก้ไขปรับปรุงให้พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ทุกเวลา เพื่อเจริญงอกงามในธรรมวินัย นี้เป็นความสัมพันธ์ต่อกันระหว่าง อุปัชฌาย์ กับ สัทธิวิหาริก

มีวินัยกำหนดไว้ด้วยว่า ในกรณีที่ ถ้าบวชไปแล้วอยู่กับพระอุปัชฌาย์ไม่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่นอุปัชฌาย์มีอันเป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้ พระบวชใหม่จะทำอย่างไร เพราะผู้ที่บวชใหม่นี้ พระวินัยกำหนดว่าต้องถือนิสัย คืออยู่รับการดูแลให้การศึกษาอบรม ๕ ปีเป็นอย่างน้อย ก่อนที่จะเป็นอิสระ

ตามหลักพระวินัยนั้นกำหนดว่า ก่อนที่จะเป็นนิสัยมุตก์ คือพ้นจากนิสัยรับผิดชอบตัวเองได้ ต้องอยู่กับอุปัชฌาย์ ๕ ปี ถ้าในระหว่างนี้อุปัชฌาย์มีอันเป็นไป หรือตัวเองมีอันจะต้องแยกไป ท่านว่า ต้องไปหาพระภิกษุที่มีคุณสมบัติและอายุพรรษาในระดับเดียวกับพระอุปัชฌาย์ แล้วไปขออยู่กับท่าน โดยขอนิสัยใหม่

เมื่อไปขออยู่กับพระภิกษุรูปอื่น ท่านที่เราจะไปอยู่ด้วยนั้นไม่เรียกว่าอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์ใช้เฉพาะท่านที่นำเราเข้าสู่การบวช ส่วนท่านที่เราไปขออยู่ด้วยใหม่เรียกว่า ***อาจริยะ*** คือ***อาจารย์*** และตัวเองของผู้ที่ไปอยู่ด้วย เปลี่ยนชื่อเป็น ***อันเตวาสิก*** แปลว่า ผู้อยู่

ภายใน คืออยู่ในสำนัก

เป็นอันว่า อาจารย์ คู่กับ อันเตวาสิก ถ้าอยู่กับอุปัชฌาย์ ก็คู่กัน เรียกว่า อุปัชฌาย์ กับ สัทธิวิหาริก

ตอนนี้จะอยู่กับอุปัชฌาย์ ตัวเราก็เป็น สัทธิวิหาริก มีข้อผูกพันกันคือนิสัย คือการที่ต้องอยู่อาศัยท่านเพื่อให้เจริญงอกงามในการศึกษาอบรมที่เรียกว่า สิกขานี้

ในการบวชจะต้องมีกำหนดแน่นอนว่า ใครเป็นอุปัชฌาย์ มิฉะนั้นสงฆ์จะไม่ยอมรับ เพราะฉะนั้น จึงต้องจัดการเรื่องหาอุปัชฌาย์กันมาให้เรียบร้อย ให้รู้ว่าใครจะเป็นผู้ดูแล เพราะถ้าบวชเข้าไปแล้ว ไม่มีผู้ดูแล คือไม่มีอุปัชฌาย์ สงฆ์ก็จะมีความกังวลใจว่า จะมีหลักประกันอะไร ว่าบวชแล้วจะได้รับการศึกษาอบรม

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติว่า ถ้าใครยังไม่มีอุปัชฌาย์ ก็ยังไม่ให้บวช ก็จึงต้องมาจัดการเรื่องขอนิสัยให้ได้อุปัชฌาย์ ต่อแต่นี้ก็เกิดมีความผูกพันกันแล้ว ท่านก็เอาอุปัชฌาย์ที่ได้มาตกลงขอนิสัยแล้วนี้ไปอ้างกับสงฆ์ได้

เมื่อได้นิสัย ก็พร้อมจะก้าวไปในสิกขา

ความผูกพันด้วยนิสัยนี้สำคัญ ดังได้บอกแล้วว่าหมายถึงการมาอยู่ด้วยเพื่อได้รับการศึกษา ที่ภาษาพระเรียกว่า "สิกขา"

สิกขาคือการศึกษาในพระศาสนานี้ เป็นเรื่องที่จะได้ร่ำเรียนกันต่อไปในชีวิตของพระทั้งหมด แต่วันนี้เพียงพูดสรุปว่า สิกขามี ๓ อย่าง คือ

๑. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาตนในด้านพฤติกรรม คือเรื่องของ

กาย วาจา ในการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์คือในทางสังคม และในการปฏิบัติต่อวัตถุทั้งหลายภายนอก ตั้งแต่ปัจจัย ๔ มีอาหารการกิน เป็นต้นไป ทั้งหมดนี้เป็นด้าน***ศีล***

คนเราที่อยู่ในโลกจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางสังคมและทางวัตถุให้ถูกต้อง การที่มีปัญหาปัจจุบันในโลกแทบทั้งหมดก็มาจากเรื่องที่มนุษย์ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างหนึ่ง ต่อวัตถุทั้งหลายอย่างหนึ่ง เมื่อปฏิบัติไม่ถูกต้อง ปัญหาก็เกิดตามมาสารพัด ปัญหาสังคมในยุคปัจจุบัน ส่วนมากก็อยู่ขั้นนี้ เพียงแต่คนฝึกหัดพัฒนาตนเองในพฤติกรรมที่ดี เรียกว่า มีศีลเท่านั้นเอง ปัญหาก็หมดไปค่อนโลก แต่แค่นี้มนุษย์ก็ทำไม่ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องศีลนี้จึงใหญ่มาก เพียงแค่พัฒนากันขั้นศีลเท่านั้น พูดกันปฏิบัติกันตลอดชีวิตก็ไม่จบ การพัฒนาพฤติกรรมแม้แต่แค่กินอาหารอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิต ไม่เป็นโทษแก่ตนเอง และไม่เบียดเบียนสังคม และไม่เกิดโทษต่อธรรมชาติแวดล้อม เพียงแค่ปัญหาศีลที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่างเดียวเท่านั้นก็เป็นปัญหาของมนุษย์ทั่วทั้งโลก

ว่าโดยสรุปตามหลัก ศีลนั้นจัดเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) การรักษากฎเกณฑ์กติกาในการเป็นอยู่ ที่เป็นแบบแผนชีวิตแห่งชุมชนของตน ซึ่งสำหรับพระภิกษุ ก็คือ ศีล ๒๒๗ เรียกว่า *ปาฏิโมกขสังวรศีล*

๒) การใช้อินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของตน ให้รับรู้ดูฟังอย่างมีสติ ได้ปัญญา เป็นประโยชน์ ไม่เกิดโทษ เรียกว่า *อินทรียสังวรศีล*

๓) การเลี้ยงชีพด้วยเรี่ยวแรงความเพียรของตนโดยสุจริต ไม่ผิดวินัย เช่น ไม่หลอกลวง หรือแสวงหาลาภโดยทางมิชอบ เรียกว่า *อาชีวปาริสุทธิศีล*

๔) การเสพบริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ โดยใช้ปัญญารู้เข้าใจคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริง ไม่บริโภคเพียงด้วยตัณหา เรียกว่า *ปัจจัยสันนิสิตศีล*

๒. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาในด้านจิตใจ คือจะทำอย่างไรให้มนุษย์มีคุณธรรม ไม่ตกอยู่ใต้การครอบงำของความชั่ว ไม่เอาแต่กิเลส ไม่ทำการต่างๆ ไปตามอำนาจโลภ โกรธ หลง ไม่เห็นแก่ตัวแล้วกลั่นแกล้งเบียดเบียนคนอื่น หรือลุ่มหลงมัวเมา ทำอย่างไรจิตใจจะอ่อนโยน มีเมตตากรุณา มีความกตัญญูกตเวที มีหิริโอตตัปปะ และเข้มแข็ง มั่นคง มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ ไม่หดหู่ ไม่ท้อแท้ ก็แก้ไขพัฒนากันตลอดชีวิต

อีกอย่างหนึ่งคือเรื่องความสุข ความทุกข์ คนเรานั้น ปัญหาใหญ่ก็เรื่องสุขเรื่องทุกข์ ทำอย่างไรจะหายทุกข์มีสุข ทำอย่างไรจะให้จิตใจสดชื่น เอิบอิ่ม เบิกบาน ผ่องใส ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่เครียด ไม่กลุ้มกังวล ก็แก้ไขกันตลอดชีวิตเหมือนกัน มนุษย์ก็อยู่แค่นี้ เรื่องสุข เรื่องทุกข์ อย่างเดียวก็ไม่จบ

การที่มาศึกษานี้ พูดในแง่หนึ่ง ก็เพื่อแก้ไขไม่ให้มีทุกข์ มีแต่สุข ถ้าทำได้สำเร็จก็จบกัน ใครไม่มีทุกข์แล้ว มีแต่สุขอย่างเดียว ก็เป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น จึงบอกว่าแค่นี้ก็จบพระพุทธศาสนา

การฝึกศึกษาพัฒนาด้านจิตใจนี้ เรียกรวมๆ ว่า ***สมาธิ***

๓. การศึกษาฝึกหัดพัฒนาในด้านปัญญา คือความรู้ความ

เข้าใจในสิ่งต่างๆ มนุษย์ต้องอยู่ด้วยความรู้ ถ้าไม่รู้เสียอย่างเดียว ก็ทำอะไรไม่ถูก เราจะปฏิบัติอะไรถูกต้อง ก็ต้องรู้ว่าอะไรเป็นอะไร

คนเราเกิดมาแล้วอยู่ด้วยตนเองไม่ได้ ก็เพราะยังไม่รู้ เช่นไม่รู้ว่าจะทำอะไรอย่างไร ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรเป็นคุณเป็นโทษ อะไรเป็นประโยชน์หรือว่าเป็นอันตรายแก่ชีวิต ยังไม่รู้ทั้งนั้น เราต้องเรียนรู้ทุกอย่าง แล้วจึงจะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้อง

เมื่อเรียนรู้ก็เกิดมีปัญญา เมื่อเกิดปัญหาถ้ามีปัญญาก็รู้ว่าจะแก้อย่างไร จะทำงานใหม่ๆ จะสร้างสรรค์อะไร จะทำสิ่งที่ดีอะไรให้เกิดขึ้น ก็ต้องมีปัญญาความรู้ จะทำชีวิตให้ดี มีความสุขที่แท้และเป็นอิสระได้ ก็ต้องรู้จักชีวิตของตัวเอง รู้จิตใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง

เรื่องรู้ หรือเรื่องปัญญา จึงเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด เพียงแค่ว่าให้มีปัญญารู้ความจริงของสิ่งทั้งหลายแค่นี้ ตลอดชีวิตก็ศึกษาไม่จบ แต่ก็ต้องเพียรพยายามเท่าที่จะทำได้ในเรื่องนี้ ซึ่งเรียกว่า ***ปัญญา***

ตกลงว่าศีล สมาธิ ปัญญา คือเรื่องพฤติกรรม เรื่องจิตใจ และเรื่องปัญญา สามอย่างนี้มนุษย์เรียนรู้ฝึกศึกษาพัฒนากันไป ตลอดชีวิตก็ไม่จบ พระพุทธศาสนาสอนว่า ชีวิตที่ดีของเราอยู่ที่นี่

จบการศึกษาเมื่อเป็นพระอรหันต์

ถ้าท่านผู้ใดก้าวหน้าในสิกขา ชีวิตก็จะดีงามมีความสุขยิ่งขึ้น เมื่อก้าวหน้าไประดับหนึ่ง ท่านเรียกว่าเป็น *เสขะ* แปลว่า เป็นนักศึกษา เสขะ หรือเสกขะ ก็มาจากสิกขานี่แหละ

สิกขาเป็นการกระทำ หรือเป็นระบบข้างนอก ถ้าเป็นคนที่มี

สิกขาก็เปลี่ยน "อิ" เป็น เอ และทำ "อา" ให้สั้นเข้าเป็น อะ ก็เป็น เสกขะ เสกขะบางครั้งพูดยากขัดลิ้นก็ตัด "ก" ออก เป็น เสขะ แปลว่า ผู้ศึกษา ตั้งแต่เป็นพระโสดาบันขึ้นไปจนถึงเป็นพระอนาคามี แค่นี้ก็ก้าวหน้าไปมากแล้ว มีพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาดีมาก เรียกว่าเป็นเสขะ เป็นนักศึกษาที่แท้จริง

แต่เดี๋ยวนี้ไม่ต้องสิกขาหรือศึกษาถึงขั้นนั้น แค่ไปเรียนในมหาวิทยาลัยก็ได้เป็นนักศึกษาแล้ว แต่ของพระท่านไม่ยอม ถ้ายังมีพฤติกรรมไม่เข้ามาตรฐาน ยังมีจิตใจไม่เข้ามาตรฐาน ปัญญายังไม่เข้ามาตรฐานตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ก็ไม่ให้เป็นนักศึกษา เป็นได้แค่ผู้เตรียมศึกษา หรือเป็นนักเรียนเตรียมเท่านั้น คืออยู่ในขั้นปุถุชน

ปุถุชนก็คือคนทั่วไปที่ยังมีกิเลสมาก ดำเนินชีวิตไปตามความรู้สึก ไม่ดำเนินชีวิตไปด้วยความรู้และปัญญา คือเอาความรู้สึกหรืออารมณ์เข้าว่า ใช้กิเลสเข้าว่า แต่เมื่อเริ่มศึกษา มีการพัฒนาตัวเอง มีคุณธรรมเพิ่มขึ้น ท่านยกให้เป็นปุถุชนชั้นดี เรียกว่า กัลยาณปุถุชน ก็ยังเป็นชั้นเตรียมอยู่นั่นแหละ ต่อมาเมื่อได้พัฒนาดีขึ้นอีกระดับหนึ่ง เข้ามาตรฐานตามเกณฑ์วัด ท่านจึงให้เป็นนักศึกษา เรียกว่าเสขะ

พอพัฒนาไปจนจบ มีพฤติกรรมดีงามพร้อม มีคุณธรรมสมบูรณ์ดี มีแต่สุข ไม่มีทุกข์ พ้นจากกิเลส มีปัญญารู้เข้าใจชีวิตและโลกตามเป็นจริง จิตใจเป็นอิสระ จบการศึกษาเมื่อใด ก็เป็นพระอรหันต์เมื่อนั้น เรียกว่า "อเสขะ" แปลว่า ผู้ไม่ต้องศึกษา(ต่อไปอีก) ถ้ายังไม่จบสิกขา แม้แต่เป็นพระอนาคามี ก็ยังเป็นนักศึกษา

แม้แต่ญาติโยมทั่วไปก็ศึกษา แต่ไม่ศึกษาแบบเข้มข้น ยังไม่

เอาจริงเอาจังนัก ชีวิตของคนเราต้องอยู่ด้วยการศึกษาทั้งนั้น จึงจะอยู่ดีได้

เป็นอันว่า การที่บวชเข้ามานี้ ชีวิตทั้งชีวิตต่อแต่นี้ไปคือชีวิตแห่งไตรสิกขา คือพัฒนาตนเองในเรื่องพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา

เพื่อให้มีความเจริญงอกงามในไตรสิกขา ก็ขอให้ทั้งสามท่านตั้งใจว่า เมื่อบวชแล้วจะฝึกหัด ฝึกฝน อบรมตน เรียนรู้ในไตรสิกขา พัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญายิ่งขึ้นไป จนกว่าจะบรรลุจุดหมายที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา

บอกฉายา บอกบริขาร

เมื่อเข้าใจหลักการดี และพร้อมจะบวชแล้ว ก็จะต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่ขอบวช

ถึงตอนนี้ ท่านผู้หนึ่งที่มีความรู้ความสามารถพอสมควร ก็จะสมมติตนขึ้นมา คือแต่งตั้งเสนอตัวเองขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้ซักถามคุณสมบัติของผู้บวช เรียกว่าคู่สวด ซึ่งเป็นพระอาจารย์เรียกว่า กรรมวาจาจารย์ กับอนุสาวนาจารย์

ตอนนี้ที่ประชุมสงฆ์ก็เริ่มดำเนินสังฆกรรม พระอาจารย์ที่เป็นคู่สวดก็จะออกไปซักถามคุณสมบัติของท่านที่เข้ามาบวชนอกที่ประชุมสงฆ์ แล้วเอามาแจ้งแก่สงฆ์ แล้วเรียกตัวผู้ขอบวชเข้ามาซักถามคุณสมบัติในที่ประชุมสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ผู้ร่วมประชุมได้พิจารณาทั่วกัน

สงฆ์พิจารณาคุณสมบัติของท่านผู้ที่มาขอบวชเสร็จแล้ว

พระอาจารย์คู่สวดก็จะตั้งข้อเสนอเรียกว่า ญัตติ ซึ่งเดี๋ยวนี้ทางบ้านเมืองก็เอาไปใช้ เช่นในสภาผู้แทนราษฎร เรียกว่า ตั้งญัตติ ว่าผู้ขอบวชมีคุณสมบัติถูกต้อง ดังที่ประชุมสงฆ์ก็ได้เห็นเองแล้ว จะมีมติยอมรับให้ทั้ง ๓ ท่านนี้อุปสมบทไหม

ถ้าไม่มีใครคัดค้าน ท่านที่ตั้งตัวทำหน้าที่นี้ก็จะประกาศมติสงฆ์เรียกว่า อนุสาวนา ว่าที่ประชุมสงฆ์ยอมรับ ไม่มีผู้ใดคัดค้าน มีการประกาศย้ำ ๓ ครั้ง แน่ใจแล้วก็เป็นอันว่า สำเร็จความเป็นพระภิกษุ

ต่อไปนี้จะเข้าสู่ สังฆกรรม คือการอุปสมบท ท่านผู้ทำหน้าที่ดำเนินการประชุมนี้เรียกกันเป็นภาษาไทยว่า คู่สวด องค์หนึ่งเป็นผู้ใหญ่กว่า เรียกว่า กรรมวาจาจารย์ องค์ที่ช่วยเรียกว่า อนุสาวนาจารย์

ในสังฆกรรมนั้น ตัวคู่สวดหรือพระอาจารย์ที่กล่าวคำตั้งญัตติและประกาศมตินั้น จะต้องเอาชื่อของผู้ที่ขอบวชไปแจ้งแก่สงฆ์พร้อมกันนั้นก็บอกให้รู้ด้วยว่าใครเป็นอุปัชฌาย์ เพราะฉะนั้นตอนนี้จะต้องใช้ชื่อของทั้งสองฝ่ายในการประกาศแก่สงฆ์ แต่ชื่อของทั้งสองฝ่ายเป็นภาษาไทย จึงมีปัญหาอีก เวลาประกาศให้ใช้ภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่มีไวยากรณ์ จะใช้ชื่อภาษาไทยก็ไม่สะดวก เพราะเข้ากับไวยากรณ์นั้นไม่ได้ จึงได้มีประเพณีกันมาว่า ให้ตั้งชื่อเป็นภาษาบาลีเสียก่อน เพราะฉะนั้น ตอนนี้จะให้ชื่อภาษาบาลี เรียกว่า ฉายา

สามเณร สุรเดช ตกลงว่ารับฉายา *กนฺตวโร*
สามเณร โอรัส ตกลงว่ารับฉายา *ปญฺญาโสภโณ*
สามเณร จักรพันธ์ ตกลงว่ารับฉายา *กิจฺจปสุโต*

เมื่อพระอาจารย์ถามว่า *กินฺนาโมสิ* สามเณรสุรเดชก็ตอบว่า *อหำ ภนฺเต กนฺตวโร นาม* สามเณรโอรัส ก็ตอบว่า *อหำ ภนฺเต ปญฺญาโสภโณ นาม* สามเณรจักรพันธ์ก็ตอบว่า *อหำ ภนฺเต กิจฺจปสุโต นาม* แต่ละท่านก็ได้ชื่อฉายาของตนแล้ว

ทีนี้ฝ่ายพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ก็ต้องถามเพื่อประกาศแก่ที่ประชุมสงฆ์ ว่าใครเป็นอุปัชฌาย์ของทั้งสามรูปนี้ ตอนแรกท่านจะซักซ้อมถามผู้บวชก่อน เพื่อให้ตอบให้ถูก ว่า *โก นาม เต อุปชฺฌาโย* แปลว่า อุปัชฌาย์ของท่านชื่ออะไร อุปัชฌาย์มีฉายาว่า *ปยุตฺโต* เพราะฉะนั้นก็ต้องตอบว่า *อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา ปยุตฺโต นาม* อุปัชฌาย์ของข้าพเจ้าชื่อว่า ท่านปยุตฺโต

การซักถามมี ๒ ขั้น ตอนแรกไปซ้อมนอกที่ประชุมก่อน เมื่อซ้อมนอกที่ประชุมมั่นใจดีแล้ว จึงกลับเข้ามาซักในที่ประชุม เมื่อซักในที่ประชุมต้องให้คล่อง

ผู้บวชต้องมีบริขารคือเครื่องใช้ประจำตัว บริขารนี้เรียกชื่อว่าอะไรบ้างก็ต้องรู้ เพราะฉะนั้นจะบอกบริขารให้ด้วย จึงเอาบาตรมาตั้งข้างหน้า

บริขารที่จำเป็นสำหรับการบวช ก็มีแค่บาตรกับจีวร บาตรนี่สำหรับเป็นเครื่องมือเลี้ยงชีพ และจีวรคือเครื่องนุ่งห่ม มี ๓ ผืน เรียกว่า ไตรจีวร ได้แก่

๑. สังฆาฏิ เป็นผ้าทาบหรือผ้าซ้อน เดิมใช้สำหรับห่มกันหนาว

๒. ผ้าห่มทั่วไปเรียกว่า อุตราสงค์ เดี๋ยวนี้เรามาเรียกเพี้ยนเป็นจีวร ที่จริงจีวรนั้นเรียกได้ทั้ง ๓ ผืน และ

๓. ผืนที่นุ่งเรียกว่า อันตรวาสก แต่ภาษาไทยเรียกกันง่ายๆ ว่า สบง

ผ้า ๓ ผืนนี่แหละเป็นของคู่ชีวิตของท่าน นอกนั้นเป็นอติเรก คือเป็นส่วนเกิน หรือของเหลือเฟือ พระรักษาหลักการว่ามีของใช้ให้น้อย ทรัพย์สมบัติไม่จำเป็นต้องมี มุ่งที่ว่าจะตั้งหน้าทำกิจหน้าที่ของตน คือศึกษาบำเพ็ญไตรสิกขา พัฒนาตนเอง ด้วยการเล่าเรียนปริยัติคือคำสอนของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติตามคำสอนนั้น เมื่อรู้เข้าใจคำสอนดีแล้ว ก็ไปบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยการเผยแพร่คำสอนต่อไป นี้เรียกว่าเป็นศาสนกิจของพระภิกษุ

เมื่อเข้าใจหลักการนี้แล้ว ก็ถือว่าพร้อมที่จะเข้าสู่สังฆกรรมแห่งการอุปสมบท จะให้ไปยืนนอกที่ประชุมสงฆ์ ตรงที่พระอาจารย์จะไปซ้อมถามก่อน เพื่อสังฆกรรมแห่งการอุปสมบทจะได้เริ่มต้น

ทั้งนี้มีพระบาลีแห่งวินัยกำหนดไว้ว่า *"ปฐมๆ อุปชฺฌๆ คาหาเปตพฺโพ อุปชฺฌๆ คาหาเปตฺวา ปตฺตจีวรๆ อาจิกฺขิตพฺพๆ"* แปลว่า พึงให้ถืออุปัชฌาย์ก่อน ครั้นให้ถืออุปัชฌาย์แล้ว พึงบอกบาตรและจีวร

อยนฺเต ปตฺโต — นี้บาตรของเธอ (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)
อยๆ สงฺฆาฏิ — นี้สังฆาฏิ (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)
อยๆ อุตฺตราสงฺโค — นี้อุตราสงค์ (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)
อยๆ อนฺตรวาสโก — นี้อันตรวาสก (*อามะ ภันเต* — ขอรับท่าน)
คจฺฉ อมุมฺหิ โอกาเส ติฏฺฐาหิ — จงไปยืน ณ โอกาสที่โน้น

บอกอนุศาสน์

บัดนี้ทั้ง ๓ รูปได้รับการอุปสมบท สำเร็จเรียบร้อยโดยมติของที่ประชุมสงฆ์แล้ว มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยดังที่ทำความเข้าใจกันไว้แล้ว

แต่ก่อนจะได้ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขานั้น ตอนแรกนี้บวชใหม่ๆ ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติไว้ว่า เมื่ออุปสมบทเสร็จทันทีนั้น ให้อุปัชฌาย์บอกสิ่งที่ควรรู้เบื้องต้นเสียก่อน

หนึ่ง ให้รู้สิ่งที่สำคัญแก่ชีวิตความเป็นพระว่า ชีวิตของพระภิกษุจะอยู่ได้ด้วยเครื่องอาศัยเลี้ยงชีพอย่างไร

สอง บอกให้รู้ว่าอะไรทำไม่ได้ ถ้าทำแล้วขาดจากความเป็นพระภิกษุ เรื่องนี้ต้องบอกไว้ก่อน เพราะถ้าเผลอไผลไปทำ ก็จะขาดจากความเป็นพระภิกษุโดยไม่รู้ตัว

สาม บอกหน้าที่ของพระภิกษุคือการเจริญไตรสิกขา ซึ่งได้ทำความเข้าใจไปแล้ว

หมวดที่ ๑ เรียกว่า ***นิสัย ๔*** พบคำว่านิสัยอีกแล้ว แต่นิสัยในที่นี้เป็นวัตถุ เมื่อครู่นี้ก็มาขอนิสัย นิสัยอันนั้นเป็นบุคคล คือบุคคลที่เราอาศัย แต่นิสัยคราวนี้เป็นวัตถุสิ่งของ คือปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชีวิตอาศัย

เมื่อครู่นี้อาศัยอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ในการศึกษาอบรม แต่นอกจากอุปัชฌาย์อาจารย์แล้ว ก็ยังต้องอาศัยวัตถุปัจจัย ๔

เพื่อเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต มิฉะนั้นก็จะไม่มีกำลังเล่าเรียนศึกษา

วัตถุคือปัจจัย ๔ ที่อาศัยนี้ ท่านเรียกว่านิสัย ๔ ก็คือปัจจัย ๔ สำหรับชีวิตของพระภิกษุ คือ

๑. อาหาร อาหารสำหรับพระภิกษุ เป็นอาหารที่ต้องอาศัยผู้อื่นเขามีศรัทธาแล้วถวายจึงจะฉันได้ จะไปหา หรือจะทำเอง โดยเที่ยวประกอบอาชีพ หรือแม้แต่ไปเก็บผลไม้ตกหล่นกินเอง ก็ไม่ได้ ต้องให้ปากท้องขึ้นกับประชาชน และต้องประพฤติตัวให้น่าศรัทธาด้วย

อาหารที่ชาวบ้านถวายนี้เรียกว่า ***บิณฑบาต*** จึงต้องใช้ลำแข้งของตัวเองเดินไป เขาศรัทธาก็ใส่บาตรให้ ต่อมามีผู้ศรัทธานำมาถวายถึงวัด พระพุทธเจ้าก็อนุญาตเพราะเขาถวายด้วยศรัทธา เรียกว่าเป็น อดิเรกลาภ

๒. เครื่องนุ่งห่ม แต่เดิมนั้นไปขอใครไม่ได้ ไม่มีสิทธิ อาหารก็ขอไม่ได้ ต้องเดินไปโดยสงบ พูดบอกเขาไม่ได้ เขาศรัทธาก็ให้เอง ท่านบัญญัติไว้ว่า ภิกษุไปขออาหารกับชาวบ้านที่เขาไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณา คือไม่ได้บอกแจ้งไว้ว่าให้ขอได้ ถ้าขอมาเพื่อตนเป็นความผิด

เครื่องนุ่งห่มก็เช่นเดียวกัน ไปขอเขาไม่ได้ ถ้าเขาไม่มีศรัทธาถวาย จะทำอย่างไร ก็ต้องไปเก็บหาผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะ สมัยก่อนมักไปหาตามป่าช้าที่เขาห่อศพมาทิ้ง แล้วก็เอามาต้ม เอามาตัดเย็บ เอามาย้อมทำจีวรเอง ท่านเรียกว่าผ้าบังสุกุล เป็น ข้อ ๒ ที่พระอาศัย เรียกว่า ***บังสุกุลจีวร*** แต่เมื่อมีญาติโยมเอาผ้าดีๆ มาถวายด้วยใจศรัทธาเอง ถ้าไม่เป็นผ้าชนิดต้องห้าม พระพุทธเจ้าก็

ทรงอนุญาต เรียกว่าเป็นอดิเรกลาภ

๓. ที่อยู่อาศัย คือที่นั่งที่นอน เรียกว่า เสนาสนะ พระไม่มีที่อยู่ของตนเองจะทำอย่างไร สมัยแรกนั้นพระเดินทางเรียกว่าจาริกอยู่เรื่อย ก็ต้องไปนั่งนอนตามโคนไม้ เพราะฉะนั้นที่อยู่พื้นฐานของพระคือโคนไม้ เรียกว่ารุกขมูล

ต่อมาชาวบ้านเขาศรัทธาสร้างที่อยู่ถวาย โดยเลื่อมใสว่าพระทำดี ประพฤติดี สอนธรรมให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน จึงมีวัดอย่างที่เป็นปัจจุบัน คือ มีกุฏิ

เวลานี้พระองค์ไหนต้องการจะประพฤติเคร่งครัด จะไปอยู่ตามโคนไม้ก็ได้ นี่เป็นที่อยู่พื้นฐานของพระ คือ ***รุกขมูลเสนาสนะ*** ส่วนที่อยู่ที่เขาสร้างถวายก็เป็น อดิเรกลาภ

๔. ยารักษาโรค ยาพื้นฐานคือยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า เรียกว่า ***ปูติมุตตเภสัช*** ปกติพระโบราณจะใช้สมอเอามาดองน้ำมูตร ยาอื่นสำหรับใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บก็เป็น อดิเรกลาภ

นี้เรียกว่า นิสัย ๔ ที่พระใช้เลี้ยงชีวิตกันมา

หมวดที่ ๒ สิ่งที่ทำไม่ได้ เรียกว่า ***อกรณียกิจ*** มี ๔ ข้อ คือ

๑. เสพเมถุน ร่วมประเวณีไม่ได้

๒. ถือเอาทรัพย์สินเงินทองของผู้อื่นที่เขาไม่ได้ให้แม้แต่บาทเดียว ก็ขาดจากความเป็นพระภิกษุ

๓. ทำลายชีวิตมนุษย์ คือ ฆ่ามนุษย์ แม้แต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา ทำให้เขาแท้ง ก็ขาดจากความเป็นพระภิกษุ

๔. อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน เช่น ไม่ได้สมาธิ ไปอวดว่าได้สมาธิ ไม่ได้ฌาน ไม่ได้มีฤทธิ์ ไม่ได้เป็นพระอริยบุคคล

ไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ไม่ได้เป็นโสดาบัน แล้วไปอวดว่าตัวเองเป็น ว่าตนเองได้ ก็ขาดจากความเป็นพระภิกษุ ๔ ข้อนี้สำคัญมาก ต้องรู้ไว้ก่อนเพื่อกันพลาด

หมวดสุดท้าย ก็คือ ***ไตรสิกขา*** ที่อธิบายไปแล้วว่า ต่อไปนี้ชีวิตของท่านที่มาถือนิสัยอยู่กับอุปัชฌาย์ และอาศัยปัจจัย ๔ เป็นนิสัยเลี้ยงชีพ ก็เพื่อจะได้ดำเนินไปในไตรสิกขา โดยพัฒนาตนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา จึงบอกศีล สมาธิ ปัญญา ให้ตั้งใจศึกษาต่อไปตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะสำเร็จผลสูงสุดเป็นพระอรหันต์

อนุศาสน์ ๘ และไตรสิกขานี้ เป็นธรรมเนียมให้บอกเป็นภาษาบาลี เมื่อได้ทำความเข้าใจกันแล้ว ต่อไปนี้จะได้บอกเป็นภาษาบาลี

อนุโมทนาท้ายพิธี

บัดนี้ พิธีอุปสมบทได้จบสิ้นสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อไปนี้พระสงฆ์จะได้กล่าวคำอนุโมทนา อวยชัยให้พร เป็นการให้กำลังใจแก่พระภิกษุบวชใหม่

วันนี้ ไม่เฉพาะสังฆกรรมฝ่ายภิกษุสงฆ์เท่านั้น โยมญาติมิตร มีโยมพ่อ โยมแม่ เป็นต้น ก็ได้มาด้วยเมตตาธรรม โดยมีน้ำใจรักใคร่ จึงมาสนับสนุน และมาอนุโมทนาบุญด้วย นับว่าทุกท่านมีน้ำใจประกอบด้วยธรรม เป็นบุญเป็นกุศล จึงขอให้ทุกคนมีปีติ มีความอิ่มใจ มีความยินดี

โดยเฉพาะพระภิกษุใหม่ ขอให้มีกำลังใจและตั้งใจทำกิจในการบวชเรียน ให้เจริญในไตรสิกขา เพื่อให้มีชีวิตที่เจริญงอกงามทั้งด้วยตนเอง และจะได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ทำให้โยมญาติมิตร มีโยมพ่อ โยมแม่ เป็นต้น มีความสุข พลอยได้รับผลจากการอุปสมบทครั้งนี้ด้วย

โยมญาติมิตรทุกท่านมาวันนี้ ถือว่าได้มาส่งเสริมกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่จะปฏิบัติตามธรรม ขอให้ท่านดีใจว่า ได้มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญบุญกุศลคือการอุปสมบทนี้ โดยได้ร่วมอนุโมทนา ขอให้ทุกท่านได้รับบุญกุศลจากการอุปสมบทของพระใหม่ทั้งสามรูป และขอให้ทุกท่านได้รับพร มีความสุขความเจริญพรั่งพร้อมด้วยจตุรพิธพรชัยยิ่งขึ้นไป และจงมีความก้าวหน้า งอกงาม มีความสำเร็จร่มเย็นเป็นสุข ในร่มพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยทั่วกันทุกท่าน ตลอดกาลนาน เทอญ

สอนฑิต: ชีวิตชาวพุทธ*

(คำสอนและคำอวยพรในพิธีลาสิกขา)

วันนี้เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของคุณผู้ลาสิกขา เพราะเป็นวันที่มีความเปลี่ยนแปลงในชีวิต การอุปสมบทถือว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่ง ตอนนี้จะลาสิกขากลับไปเป็นคฤหัสถ์ ก็เป็นเหตุการณ์สำคัญอีกเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งนี้ถือว่าเป็นการเริ่มต้น และการเริ่มต้นนั้นก็ควรให้เป็นการเริ่มต้นที่ดี เพื่อจะได้เป็นมงคล ทำให้เกิดความสุขความเจริญ

เตรียมใจให้เป็นการเริ่มต้นที่ดี

การเริ่มต้นที่ดีก็คือเริ่มต้นด้วยการทำบุญกุศล ทำสิ่งที่ดีงาม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ฤกษ์งามยามดีอยู่ที่กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่ดีงามเป็นกุศล และส่วนตั้งต้นที่สุดก็คือมโนกรรม เพราะเริ่มขึ้นในใจแล้วจึงจะออกมาเป็นกายกรรม และวจีกรรม เพราะฉะนั้นจุดเริ่มในใจนี่จึงสำคัญที่สุด ที่จะทำให้เกิดความเป็นมงคล

---

* พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (ขณะยังเป็นพระเทพเวที) กล่าวในพิธีลาสิกขา ของ ร.ต.วิทยา บุญมาก (ปัจจุบันเป็น ร.อ.วิทยา บุญมาก) วันพุธที่ ๓ พ.ย. ๒๕๓๖ ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม จ.ฉะเชิงเทรา ต่อมา คุณบุบผา คุณธวัช คณิตกุล พร้อมทั้งคุณละเอียด และ ร.ท.วิทยา บุญมาก ได้พิมพ์เป็นธรรมทานในโอกาสขึ้นปีใหม่ ม.ค. ๒๕๓๗ ในชื่อว่า *มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ*

ในการพิมพ์ครั้งใหม่ ๒๕๔๒ นี้ ซึ่งนำมาเข้าชุดกับ *"สอนนาค: ชีวิตพระ"* ได้ปรับปรุงถ้อยคำสำนวนตลอดทั้งเล่ม และเปลี่ยนชื่อเป็น *"สอนฑิต: ชีวิตชาวพุทธ"*

จุดเริ่มต้นในใจที่จะทำให้เกิดมงคล ก็คือต้องทำจิตใจให้เป็นบุญเป็นกุศล จิตใจที่เป็นบุญเป็นกุศลก็คือ จิตใจที่ผ่องใส เบิกบาน บริสุทธิ์ สงบ เพราะฉะนั้นตอนนี้ก็ทำจิตใจให้สบาย แล้วก็นึกถึงบุญกุศลว่า ที่บวชมานี้ได้ตั้งใจเล่าเรียนศึกษา ได้ประพฤติปฏิบัติดีงามตลอดมาเป็นอย่างดี

นอกจากนั้น โยมพ่อ โยมแม่ และญาติมิตร ก็เดินทางมากันที่นี่ด้วยความรักความหวังดี ประกอบด้วยเมตตา และไมตรี บรรยากาศแวดล้อมก็ดี ธรรมชาติก็งดงาม อากาศก็สบาย ต้นไม้ทั่วไปก็สดชื่น ล้วนแต่เป็นเครื่องนำจิตใจให้มีความสุข เพราะฉะนั้น ก็ทำตัวให้สบาย ทำจิตใจให้สงบผ่องใส ไม่ต้องรีบเร่งกระวนกระวาย เป็นเวลาของเรา เมื่อทำใจสบาย พร้อมแล้ว ก็ตั้งนโม โดยน้อมใจระลึกถึงพระรัตนตรัย จะได้เป็นเครื่องประสิทธิประสาทพรให้แก่ตนเอง แล้วกล่าวคำลาสิกขาตามที่ตั้งเจตนาไว้

การลาสิกขาคืนสู่เพศคฤหัสถ์สำเร็จเมื่อพร้อมด้วยองค์ ๓ คือ

๑. มีเจตนาที่จะสละเพศพระภิกษุ กลับไปเป็นคฤหัสถ์

๒. เปล่งวาจาแสดงเจตนานั้นออกมา

๓. มีบุคคลอื่นที่รู้ความ ได้ยินเป็นพยาน

เมื่อครบองค์ ๓ นี้แล้ว การลาสิกขาก็เป็นอันสำเร็จ

เป็นอุบาสกที่ดี
ช่วยกันทำหน้าที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

บัดนี้ คุณผู้ลาสิกขา ได้ประกาศเจตนาสละเพศบรรพชิต กลับคืนสู่เพศคฤหัสถ์ โดยมีพระสงฆ์เป็นพยานรับทราบแล้ว

การลาสิกขาสละความเป็นพระภิกษุออกไปนี้ ไม่ใช่หมายความว่า จะออกจากพระพุทธศาสนา เป็นแต่เพียงเปลี่ยนเพศจากพระภิกษุมาเป็นคฤหัสถ์ ถึงจะเป็นคฤหัสถ์ก็ยังนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ ยังคงอยู่ในวงแห่งพุทธบริษัทนั่นเอง คือเปลี่ยนไปเป็นอุบาสก

เมื่อเป็นคฤหัสถ์ที่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระรัตนตรัย มีพระรัตนตรัยเป็นหลักประจำใจ ก็เรียกว่าเป็นอุบาสก รวมอยู่ในพุทธบริษัท ๔ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นหลักไว้ว่า ได้แก่

๑. ภิกษุ
๒. ภิกษุณี
๓. อุบาสก
๔. อุบาสิกา

เรียกกันสั้นๆ สรุปว่า เป็นบรรพชิต กับคฤหัสถ์

เมื่อลาสิกขาแล้ว เวลานี้ก็เป็นอุบาสก จึงได้มาอาราธนาและสมาทานศีล การสมาทานศีลนั้นเป็นการประกาศอีกครั้งหนึ่งว่า ที่กระผมเป็นคฤหัสถ์นี้ก็ยังนับถือพระพุทธศาสนา และขอตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยตั้งอยู่ในหลักความประพฤติของคฤหัสถ์ที่มีศีล ๕ เป็นพื้นฐาน แสดงตนว่าเป็นอุบาสก

เมื่อเป็นอุบาสกแล้วก็มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าต่อไป พร้อมทั้งช่วยกันเผยแพร่สิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์นี้ให้กว้างขวางออกไป

โดยเฉพาะในโอกาสที่ได้เข้ามาบวชนี้ ก็เป็นการอุปสมบท

ด้วยความตั้งใจที่จะบวชเรียนอย่างจริงจัง จนกระทั่งบวชได้เต็ม ๓ เดือน ซึ่งในสมัยปัจจุบันนี้มีน้อย หมายความว่า คนที่จะมีโอกาสอุปสมบทได้เต็ม ๓ เดือนนี้ มีจำนวนลดน้อยลงไปๆ มีการบวชเพียงเดือนหนึ่งบ้าง ครึ่งเดือนบ้าง แม้กระทั่ง ๗ วันก็มี เมื่อบวชได้ ๓ เดือน ก็ต้องถือว่าเป็นบุญเป็นกุศลมาก เป็นการบวชที่นับว่าเต็มตามประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

เมื่อบวชแล้วก็ไม่ได้บวชอยู่เฉยๆ แต่ได้เล่าเรียนศึกษา ได้ปฏิบัติ และการที่ได้ตั้งใจเรียนนั้นก็ปรากฏผลออกมา สอบได้ประสบความสำเร็จ ซึ่งแสดงว่าเป็นผู้รู้หลักธรรมวินัย คือรู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว อันเป็นทุนที่ดี ที่จะนำไปใช้ดำเนินชีวิตของตนเอง ให้เจริญก้าวหน้าประสบความสุขและความสำเร็จต่อไป

นอกจากนำความรู้หลักธรรมวินัยไปดำเนินชีวิตของตนเองแล้ว ความรู้นี้ก็จะเป็นประโยชน์ในการแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ชี้แจงอธิบายให้เข้าใจ ตั้งแต่ในครอบครัว และคนใกล้ชิดเป็นต้นไป เป็นการทำประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและผู้อื่น

นอกจากทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นแล้ว ก็ถือว่าทำประโยชน์ให้แก่พระศาสนาด้วย คือเท่ากับช่วยกันสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา แล้วก็เผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป นี่ก็คือการรักษาธรรมและเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน เพราะการที่พระพุทธศาสนาเกิดมีขึ้นมานั้น ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนนั่นเอง

ขอย้ำว่า พระพุทธศาสนาไม่ใช่มีอยู่เพื่อตัวพระพุทธศาสนาเอง แต่มีอยู่ดำรงอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หรือแก่สังคม

มนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงนำเอาธรรมคือความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดาในธรรมชาติมาประกาศ ก็เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมของมนุษย์ อันนี้เป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าเมื่อประกาศพระพุทธศาสนา ก็ได้ตรัสย้ำไว้ว่าให้พระศาสนานี้ดำรงอยู่ยืนนาน เพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนหรือคนจำนวนมาก ตามคำบาลีที่ว่าพหุชนหิตาย พหุชนสุขาย เพราะฉะนั้น เราก็ชวนกันทำหน้าที่สืบต่อไป ให้สมกับที่ได้บวชได้เรียนมาอย่างจริงจัง

ในการที่ได้ลาสิกขาเปลี่ยนจากเพศภิกษุไปเป็นคฤหัสถ์นั้น ถึงแม้จะเป็นอุบาสก หลักธรรมโดยทั่วไปก็อันเดียวกันกับเมื่อเป็นพระภิกษุ ต่างแต่ข้อปฏิบัติสำหรับชีวิตคฤหัสถ์กับพระภิกษุ ซึ่งมีรายละเอียดไม่เหมือนกัน

มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ

คฤหัสถ์นั้น อยู่ในสภาพแวดล้อมอีกแบบหนึ่ง และมีวิถีทางดำเนินชีวิตต่างออกไปแบบหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงมีหลักความประพฤติบางอย่าง โดยเฉพาะในส่วนเบื้องต้นและที่เป็นด้านภายนอก เช่นในระดับศีล ซึ่งเป็นเรื่องของคฤหัสถ์ที่จะประพฤติต่างจากพระภิกษุ เพราะฉะนั้นเมื่อลาสิกขาแล้วจึงเริ่มด้วยการมาขอสมาทานศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักความประพฤติเบื้องต้นของคฤหัสถ์ อย่างที่ได้เล่าเรียนไปแล้วว่า ศีล ๕ นี้เป็นหลักประกันให้สังคมอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสงบสุขพอสมควร ให้แต่ละคนพอเป็นอยู่ได้โดยไม่เบียดเบียนกันมากนัก สังคมจะได้ไม่เดือดร้อนเกินไป เมื่อมีศีล ๕ เป็นหลักประกันแล้ว เราก็มีโอกาสที่จะทำความดีขยายกว้างและสูงขึ้นไป

วางฐานชีวิตให้มั่นคงแน่นหนา

คำสอนสำหรับคฤหัสถ์ที่เป็นหลักความประพฤติพื้นฐานนี้ยังมีอีกมาก ไม่ใช่มีแค่ศีล ๕ เท่านั้น พระพุทธเจ้าเคยแสดงคำสอนหรือเทศน์ไว้กัณฑ์หนึ่ง คำเทศน์ของพระพุทธเจ้าเรื่องหนึ่งๆ เรียกว่าสูตรหนึ่งๆ

พระสูตรหนึ่งที่แสดงหลักความประพฤติของคฤหัสถ์ ซึ่งประมวลข้อปฏิบัติไว้มาก พระอาจารย์สมัยต่อมาให้ถือเป็น *วินัย*

ของคฤหัสถ์ ก็คือพระสูตรที่เรียกว่า *สิงคาลกสูตร* พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่มาณพ คือชายหนุ่มลูกผู้ดี ที่มีชื่อว่า สิงคาลกะ บางทีเรียกว่า สิคาโลวาทสูตร

คำสอนของพระพุทธเจ้าในสิงคาลกสูตรนี้ ชาวพุทธทุกคนควรให้ความสำคัญ และนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ให้สมกับที่ท่านเรียกว่าเป็นวินัยของคฤหัสถ์ เท่ากับ*เป็น มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ* หรือเป็น *เกณฑ์วัดความเป็นชาวพุทธ*

คนที่มีความประพฤติทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานนี้ จึงจะเรียกได้ว่าเป็น "ชาวพุทธ"

เมื่อประพฤติปฏิบัติตามหลักนี้ดีแล้ว ก็ชื่อว่าวางฐานของชีวิตได้มั่นคง พร้อมที่จะก้าวหน้าต่อไปในวิถีชีวิตที่ดีงาม และมีความสุขอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่สังคม

สิงคาลกสูตรนั้นมีเรื่องราวอย่างไร จะเล่าไว้สักหน่อย เรื่องมีว่า

วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จจากวัดเวฬุวัน จะเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ เมื่อผ่านไปใกล้ๆ เมือง ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นมาณพคนหนึ่งชื่อว่าสิงคาลกะ ซึ่งตื่นแต่เช้า ออกมานอกเมืองราชคฤห์ แล้วก็ลงอาบน้ำ ร่างกายผ้าผ่อนเปียก ผมเปียก ขึ้นมายืนกลางแจ้ง แล้วก็หันไปทางทิศต่างๆ ไหว้ทิศโน้นทิศนี้ รวมทั้ง ๖ ทิศครบหมด ทิศตะวันออกเป็นทิศเริ่มต้น แล้วก็ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน

พระพุทธเจ้าก็เสด็จเข้าไปทักทาย แล้วก็ทรงสนทนาด้วย โดยไถ่ถามว่าท่านทำอะไร ชายหนุ่มนั้นทูลตอบว่าข้าพระองค์ไหว้

ทิศ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามว่าทำไมจึงไหว้อย่างนั้น เขาก็เล่าว่า

พ่อของกระผม เมื่อท่านนอนอยู่บนเตียง ตอนที่จะถึงแก่กรรม ท่านสั่งไว้ว่า เมื่อพ่อสิ้นไปแล้ว ขอให้ลูกปฏิบัติตามคำสั่งพ่อ ขอให้ลูกไหว้ทิศเป็นประจำ จะได้เกิดสิริมงคล เจริญงอกงาม กระผมก็เลยปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อ เพื่อจะได้เป็นลูกที่ดี

พระพุทธเจ้าตรัสว่า การปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่นั้นดี เพราะท่านมีความหวังดี แต่การไหว้ทิศของเธอ ยังไม่ถูกต้อง ไม่ใช่การไหว้ทิศในอริยวินัย คือในระบบแบบแผนของอารยชน มาณพก็สงสัยว่า ทิศในอริยวินัยเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าก็จึงทรงแสดงหลักคำสอนที่เรียกว่า *สิงคาลกสูตร*

ก่อนที่มาณพจะไหว้ทิศ เขาจะไปอาบน้ำชำระล้างร่างกายเป็นการเตรียมตัวก่อน แล้วก็มายืนไหว้ พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนการไหว้ทิศในอริยวินัย ในทำนองอย่างนั้น

ขั้นที่ ๑ รักษาชีวิตให้สะอาด

ขั้นแรก ละเว้นความชั่วต่างๆ เหมือนทำความสะอาดชำระล้างร่างกายให้หมดจด เสร็จแล้วจึงมาไหว้ทิศ

สิ่งชั่วร้ายที่ต้องชำระล้างมี ๑๔ ประการ คือ

๑. กรรมกิเลส ๔ คือการกระทำที่ทำให้ชีวิตมัวหมอง เป็นการกระทำที่เสียหาย คือการดำเนินชีวิต หรือความประพฤติที่เบียดเบียนกัน ๔ ประการ ได้แก่

๑. *ปาณาติบาต* การทำร้าย เบียดเบียนชีวิตร่างกายผู้อื่น

๒. *อทินนาทาน* การลักทรัพย์ ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น

๓. *กาเมสุมิจฉาจาร* การประพฤติผิดในกาม ล่วง

ละเมิดคู่ครองของคนอื่น

๔. *มุสาวาท* การพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ทำร้ายเขาด้วยวาจา

สี่อย่างนี้เป็นกรรมกิเลส คือความประพฤติเสียหาย ท่านให้ละเว้นเสีย ดูก็คล้ายๆ กับ ๔ ข้อแรกในหลักศีล ๕ แต่อาจจะสงสัยว่าข้อสุดท้าย คือ สุราฯไปไหน เดี๋ยวจะมีเอง

สี่ข้อนี้เป็นตัวกรรม แต่ข้อสุราฯนั้น ไม่ใช่กรรม เวลาเราพูดถึงหลักศีล ๕ เราเรียกว่า สิกขาบท สี่ข้อต้นนั้นเป็นกรรมบถด้วยและเป็นสิกขาบทด้วย แต่ข้อสุราฯ ไม่เป็นกรรมบถ เป็นเพียงสิกขาบท

กรรมบถเป็นตัวกรรม การไปทำร้ายชีวิตร่างกายเขา ไปลักทรัพย์เขานี้เป็นกรรมชั่ว แต่การดื่มสุรา ยังไม่ใช่เป็นกรรมในตัวเอง เพราะมันเป็นเรื่องของการดื่มเข้าไปแล้วทำให้ขาดสติ แล้วจะไปทำร้าย ไปทำอะไรไม่ดี จึงเป็นกรรมอีกทีหนึ่ง แต่เป็นสิกขาบท คือเป็นข้อฝึกหัดว่าจะเว้นจากสิ่งที่ไม่ดี ที่จะก่อให้เกิดโทษอย่างอื่น จึงมาเป็นสิกขาบทด้วย เพราะว่าเอามาใช้ในการฝึก เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดดำเนินชีวิตที่ดี

ในที่นี้ พูดถึงเฉพาะกรรมก็เลยมีแค่ ๔ ข้อ เรียกว่ากรรม-กิเลส เพราะเป็นกรรมที่เศร้าหมอง คือเป็นความประพฤติเสียหาย กรรมนี้คลุมไปถึงอาชีพการงานด้วย อาชีพการงานเป็นหลักสำคัญของชีวิตของเรา ก็ไม่ให้มีเจ้าสี่ตัวนี้ คือให้ละเว้น ไม่ให้เป็นอาชีพการงานประเภทที่มีการทำร้ายเบียดเบียนชีวิตเขา ไม่เป็นอาชีพที่ล่วงล้ำละเมิดทรัพย์สินของคนอื่น ไม่ใช่อาชีพลักขโมย ไม่ใช่อาชีพที่จะทำความประพฤติผิดทางกาม และไม่ใช่อาชีพที่หลอกลวง ใช้

วาจาโกหกผู้อื่น

กรรมกิเลส คือความประพฤติมัวหมองเสื่อมเสียแก่ชีวิตนี้ ทำให้เกิดเวรภัยในสังคม เป็นการสร้างเครื่องกีดกั้นขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและก่อกวนความสงบสุขในชีวิตของตนเอง

ผู้ที่ไม่ก่อกรรมกิเลสทั้ง ๔ นี้ จะมีชีวิตที่ปลอดโปร่ง เหมือนคนที่ร่างกายสะอาด รู้สึกโปร่งโล่งเบาและมั่นใจที่จะก้าวไปทำอะไรๆ ด้วยความสบายใจ

๒. อคติ ๔ ได้แก่ความลำเอียง หรือความประพฤติออกนอกทางของธรรม ๔ อย่าง คือ

๑. *ฉันทาคติ* ความลำเอียงเพราะชอบ
๒. *โทสาคติ* ความลำเอียงเพราะชัง
๓. *โมหาคติ* ความลำเอียงเพราะเขลา
๔. *ภยาคติ* ความลำเอียงเพราะกลัว

คฤหัสถ์ เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น จะต้องรับผิดชอบกลุ่มคนหรือหมู่ชน เช่นเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นหัวหน้าหน่วยงาน เป็นหัวหน้าชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะต้องรักษาความเป็นธรรม ให้ความเป็นธรรม แก่คนในความดูแลของตน เพื่อให้กลุ่มคนหรือหมู่ชนนั้นอยู่กันโดยสามัคคี มีความสงบสุข พระพุทธเจ้าจึงทรงให้เว้นความลำเอียง คือความประพฤติผิดธรรม หรือคลาดจากธรรม เพราะชอบ ชัง เขลา กลัว แต่ให้ดำรงอยู่ในธรรม คือความถูกต้องดีงาม และความเที่ยงธรรม

๓. อบายมุข ๖ ได้แก่ ทางแห่งความเสื่อม โดยเฉพาะช่องทางสิ้นเปลืองหมดไปของทรัพย์สินเงินทอง

ในการทำมาหาเลี้ยงชีพของคฤหัสถ์นั้น เรื่องสำคัญก็คือ

ต้องสามารถเก็บเงินเก็บทองได้ แต่ถ้ามีอบายมุขแล้วเงินก็หมด เก็บไม่ได้ เงินไม่อยู่ พูดตามสำนวนของท่านว่า เงินทองที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิดขึ้น เงินทองที่เกิดขึ้นแล้ว ก็หมดสิ้นไป

นอกจากเสื่อมทรัพย์สินเงินทองแล้ว ก็เสื่อมอย่างอื่นด้วย จิตใจก็ไม่อยู่กับหน้าที่การงาน ถ้าอยู่ในวัยเรียน ก็เสียการศึกษา ซ้ำร้ายสุขภาพก็เสื่อมโทรมด้วย เพราะฉะนั้น ท่านจึงให้เว้นอบาย-มุขที่เป็นทางแห่งความเสื่อมทั้ง ๖ อย่าง คือ

๑. ความเป็นนักเลงสุรา เป็นนักดื่ม หมกมุ่นกับสุรายาเมา และสิ่งเสพติดต่างๆ

๒. ความเป็นนักเที่ยว เที่ยวไม่เป็นเวลา เที่ยวเสเพลเรื่อยเปื่อย สมัยก่อนเรียกว่า นักเที่ยวกลางคืน

๓. ความเป็นนักหมกมุ่นการบันเทิง สมัยก่อนเรียกว่าดูการละเล่น หมายความว่า หมกมุ่นเอาแต่เรื่องสนุกสนานบันเทิง วนเวียนอยู่กับสถานและรายการบันเทิง จะหาแต่ความสนุกอย่างเดียว มัวเมา ทิ้งการเรียน ไม่เอาการเอางาน ไม่มีเวลาหาเงินหาทอง และผลาญเงินทองที่มีอยู่

๔. ความเป็นนักเลงการพนัน ซึ่งผลาญทรัพย์อย่างยิ่ง อย่างที่โบราณว่าไฟไหม้ยังดีกว่าเล่นการพนัน เพราะไฟไหม้นั้น ถึงบ้านจะหมด ที่ดินก็ยังอยู่ แต่ถ้าเล่นการพนัน แม้แต่ที่ดินก็หมดด้วย ไม่มีอะไรเหลือ

๕. การคบคนชั่วเป็นมิตร เช่น คบนักเลงสุรา นักดื่ม นักการพนัน นักเที่ยวเสเพล คบคนอย่างไร ก็พาไปเป็นอย่างนั้น ทำให้เราพลอยเสียไปด้วย

๖. ความเกียจคร้านการงาน คือไม่เอาใจใส่การงาน เอาแต่จะนอนสบาย พอมีงานหรือเรื่องที่จะต้องทำยากหน่อย ก็อ้างโน่นอ้างนี่หลบหลีกไปเรื่อย

นี่คืออบายมุข ๖ นับต่อจากกรรมกิเลส ๔ และอคติ ๔ รวมแล้วเป็น ๑๔ ข้อ เป็นสิ่งสกปรกเสียหายหรือเปรอะเปื้อนที่ควรละเลิกหลีกเว้น เพื่อชำระล้างชีวิตให้บริสุทธิ์ สะอาด โปร่งโล่ง เบาสบาย

การที่มาณพไปอาบน้ำชำระร่างกาย เขาก็ได้ความสะอาดแค่ข้างนอก แต่ถ้าเราชำระความชั่ว ๑๔ อย่างนี้แล้ว ก็จะทำชีวิตให้สะอาดบริสุทธิ์ เมื่อชีวิตสะอาดดี ก็พร้อมที่จะอยู่ร่วมสังคมและดำเนินชีวิตอยู่ในโลกโดยสวัสดี

ขั้นที่ ๒ เตรียมตัวไหว้ทิศ

การจะไหว้ทิศนั้น แม้จะขึ้นจากน้ำชำระล้างร่างกายเสร็จมาแล้ว ก็ยังมีขั้นตระเตรียมอีก เช่นมาจัดแจงบริเวณและที่ยืนเป็นต้น ซึ่งรวมแล้วยังมีอีกสองขั้น

๑. เลือกคบคน ในตอนเว้นอบายมุข ได้บอกแล้วว่า ไม่ให้คบคนชั่วเป็นมิตร ทีนี้ก็มาเตรียมตัวเลือกคนที่จะคบ โดยรู้จักแยกว่ามิตรดี และมิตรชั่ว เป็นอย่างไร มิตรมีกี่ประเภท ดูลักษณะคนที่ควรคบ

การคบคนนี่ท่านถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ หลักกัลยาณมิตรสอนว่า ในการอยู่ร่วมสังคมนี้ การรู้จักเลือกคนที่เกี่ยวข้องคบหาเป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะฉะนั้นจึงต้องรู้จักแยกว่า ใครเป็นมิตรแท้ ใครเป็นมิตรเทียม

เรื่อง*มิตรแท้ ๔* ประเภท *มิตรเทียม ๔* ประเภทนี่เรียนกันยาว เมื่อพูดเอาแค่หลักการก็คือ ให้รู้จักแยกได้ว่า คนอย่างไรเป็นมิตรแท้ คนอย่างไรเป็นมิตรเทียม แล้วก็คบแต่มิตรแท้*

ท่านไม่ได้บอกว่าไม่ให้เกี่ยวข้องกับคนชั่วเลยนะ เดี๋ยวจะพูดว่า ถ้าอย่างนั้นคนไม่ดีเราก็ละทิ้งเลยสิ พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า *ไม่ให้คบคนชั่ว เว้นแต่จะช่วยเหลือเขา*

แต่ถ้าเราจะช่วยเขา เราต้องพร้อมก่อน ต้องเห็นชัดว่าเราอยู่ในภาวะที่เข้มแข็งพอ และมีปัญญา ต้องเข้าใจว่าสิ่งที่เขาทำเป็นสิ่งที่ไม่ดี จะทำให้เกิดความเสื่อมหรือเสียหายอย่างไร และอยู่ในวิสัยที่จะช่วยได้ หรือมีทางเข้าไปเกื้อกูลชักนำดึงเขาขึ้นมา แต่ถ้าเราเป็นฝ่ายอ่อนแอกว่า เราเองอาจจะแย่ อาจจะกลายเป็นฝ่ายที่ถูกเขาชักจูงหรือดึงลงไป เพราะฉะนั้นจึงต้องประมาณกำลังของตน

เป็นอันว่า ไม่คบคนชั่ว เว้นแต่จะช่วยเหลือ แต่ตามปกติ ว่าโดยหลักการทั่วไปก็คือ คนชั่วคนไม่ดีเป็นพาล เราไม่เอา เราคบหาบัณฑิต ที่จะชักพาชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญ ตามหลักที่ท่านว่า *ยํ เว เสวติ ตาทิโส* - คบคนใด ก็เป็นเช่นคนนั้น

นอกจากคบกันธรรมดาแล้ว ก็รู้จักคบคนในวงการหรือกิจการงาน ในการงานนั้น ถ้าเรารู้จักเลือกคบหาคน ก็จะเป็นทางของความเจริญก้าวหน้า เช่นคนที่ประกอบธุรกิจการค้า ก็ต้องรู้ว่าคนไหนมีความสำคัญอยู่ในวงการธุรกิจที่ตัวเกี่ยวข้อง คนไหนรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ดี คนไหนจะชักพาให้เข้าถึงทางของความก้าวหน้าได้ เรารู้ว่าเราควรจะเข้าหาใคร ในเรื่องอะไร เรามีความต้องการอะไร มี

---

* ดู มิตรแท้ ๔ ประเภท และมิตรเทียม ๔ ประเภท ในภาคผนวก

ธุระประเภทไหน ควรจะเข้าหาคนชนิดใด ตลอดกระทั่งหนังสือสื่อแหล่งความรู้แหล่งข้อมูล ถ้ารู้จักเลือกคบคน รู้จักปรึกษา รู้จักเข้าหา ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย และคนทุกระดับ เข้าได้หมด ก็จะทำให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จมาก

บางคนดีกับคนที่ต่ำกว่าตน บางคนดีได้เฉพาะกับคนระดับเดียวกับตน บางคนดีกับคนเหนือตน บางคนเข้ากับผู้ใหญ่ได้ดี แต่เข้ากับเด็กไม่ได้ หรือบางคนเข้ากับเด็กได้ แต่กับผู้ใหญ่มักขัดแย้ง บางคนเข้ากับผู้น้อยได้ดี แต่เข้ากับเพื่อนร่วมงานระดับเดียวกันไม่ได้ ก็เกิดปัญหา

ถ้าเราเข้าคนได้ทุกระดับ เมื่ออยู่ในวงงาน ผู้ใหญ่ก็รักนับถือเคารพกัน ผู้น้อยก็รัก เพื่อนก็ไปด้วยกันได้ อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นไปด้วยดี แต่ทั้งหมดนี้ก็ต้องเข้ากับธรรมด้วย เอาละ นี่ก็เป็นเรื่องของมิตรซึ่งจะต้องรู้จักแยก รู้จักคบ

๒.วางแผนจัดสรรทรัพย์ ต่อจากนั้น อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นการเตรียมตัวขั้นสำคัญ *คือการจัดสรรการใช้จ่ายเงินทอง* ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ในชีวิตของผู้ครองเรือน เพราะเงินเป็นหลักประกันของชีวิตสำหรับคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้าทรงย้ำความสำคัญอยู่เสมอ ต่างจากพระสงฆ์ที่ชีวิตพึ่งวัตถุน้อยและญาติโยมเลี้ยง เพราะฉะนั้นคฤหัสถ์จะต้องมีความมั่นใจโดยมีหลักการจัดสรรทรัพย์ จะจัดสรรอย่างไร ก็ให้เหมาะกับยุคสมัยท้องถิ่นนั้น แต่ต้องวางแผนให้มั่นใจ

สำหรับในพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เป็นหลักใหญ่ๆ ให้เหมาะกับยุคสมัยนั้นว่า ให้จัดแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน

๑ ส่วนใช้เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงบิดามารดา เลี้ยงคน

ในความรับผิดชอบ เลี้ยงคนที่ควรเลี้ยง ตลอดจนทำอะไรต่างๆ ที่เป็นสิ่งดีงาม เป็นบุญกุศล ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม

อีก ๒ ส่วนใช้ทำกิจการงาน เช่น เป็นนักธุรกิจก็ลงทุนในการอาชีพ เรื่องทุนทำการงาน ทำกิจการ ท่านให้ความสำคัญมาก ให้ถึง ๒ ส่วน และ

อีก ๑ ส่วน คือส่วนที่สี่ เก็บไว้เป็นหลักประกันชีวิตในยามจำเป็น เช่น เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีเรื่องที่คาดไม่ถึงอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องมีเงินเตรียมไว้

เป็นอันว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้เหมาะกับคนสมัยนั้นว่า จัดสรรทรัพย์เป็น ๔ ส่วน หนึ่งส่วนใช้ อีกสองส่วนทำกิจการ อีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ เราก็เอาหลักการนี้มาประยุกต์ คือจัดเรื่องทรัพย์ให้ดี เตรียมวางแผนการใช้จ่ายต่างๆ ให้เป็นที่สบายใจว่าชีวิตของเราจะมีความมั่นคง คนที่จัดสรรเงินได้ดี ตัวเองก็มีความมั่นใจ และชีวิตก็มีความมั่นคง

ตอนนี้ถือว่าเตรียมพร้อมแล้ว คราวนี้ก็ไหว้ทิศได้

ขั้นที่ ๓ ไหว้ทิศทั้ง ๖

๑. ไหว้ทิศ คืออย่างไร? การที่เราอยู่ในโลกนี้ ก็คือ อยู่ในสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะเพื่อนมนุษย์ ที่อยู่รอบตัว มนุษย์ที่อยู่รอบตัวเรานี้ย่อมจะมีความสัมพันธ์กับเราในฐานะต่างๆกัน เปรียบคนทั้งหลายที่อยู่ในฐานะต่างๆ ก็เหมือนกับเป็นทิศน้อยใหญ่ ที่อยู่ล้อมรอบ ซึ่งเราจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง จึงจะมีชีวิตอยู่ด้วยดีมีความสุขความเจริญ การไหว้ทิศก็คือการปฏิบัติโดยถูกต้องต่อบุคคลเหล่านั้น

คนที่เขาบัญญัติเรื่องทิศนั้น เขาบัญญัติโดยเอาทิศที่พระอาทิตย์ขึ้นเป็นหลัก เพราะฉะนั้นเขาจึงหันหน้าไปหาพระอาทิตย์ก่อน พระอาทิตย์ขึ้นทางไหน ก็หันหน้าไปทางนั้น พอเห็นพระอาทิตย์แล้วก็เริ่มกำหนดทิศ ก็เลยถือว่า ทิศเบื้องหน้าเป็นทิศตะวันออก เพราะฉะนั้นภาษาบาลีจึงเรียกทิศตะวันออกว่า *ปุรัตถิมทิศ* คือทิศบูรพา แปลว่า ทิศข้างหน้า ก็คือทิศตะวันออก

๑. ***ทิศเบื้องหน้า*** เป็นทิศที่มาก่อน บุคคลที่มาก่อนเราก็คือพ่อแม่ ท่านเกิดก่อนเรา และเป็นผู้นำเรา เริ่มตั้งแต่ให้ชีวิตและเลี้ยงดูเรา เพราะฉะนั้นทิศแรกจึงได้แก่ พ่อแม่

ไหว้ทิศเบื้องหน้า ก็คือปฏิบัติหน้าที่ต่อพ่อแม่ เคารพบำรุงพ่อแม่ให้ถูกต้อง เช่น ท่านเลี้ยงดูเรามาแล้ว ก็เลี้ยงท่านตอบ ช่วยเหลือทำกิจธุระการงานของท่าน ดำรงรักษาวงศ์ตระกูล ประพฤติให้สมควรแก่ความเป็นทายาท และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็ทำบุญอุทิศให้ท่าน นี้ว่าไปตามหลักที่เรียนมาแล้ว และถ้าตัวเองไปเป็นพ่อแม่ ก็ปฏิบัติต่อลูกตามหลักที่ท่านจัดไว้คู่กัน

๒. ***ทิศเบื้องขวา*** พอหันหน้าไปทางตะวันออก ข้างขวามือก็เป็นทิศใต้ ท่านเรียกว่าทิศเบื้องขวา คือทักษิณทิศ ทักษิณหรือขวานี้คติโบราณถือเป็นเรื่องของการแสดงความเคารพ อะไรไว้ทางขวาก็หมายความว่าเราเคารพ ทิศเบื้องขวาก็เลยยกให้อาจารย์ จัดครูอาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาคือทิศใต้ ก็ปฏิบัติหน้าที่ต่อครูอาจารย์ให้ถูกต้อง

๓. ***ทิศเบื้องหลัง*** หมายถึงคนที่มาทีหลัง ซึ่งตอนแรกเมื่อเราเกิดมายังไม่มี ก็คือ บุตร ภรรยา หรือถ้าเป็นผู้หญิงก็ได้แก่สามีกับ

ลูก ตอนเราเกิดยังไม่มี มามีทีหลัง เพราะฉะนั้นจึงเป็นทิศเบื้องหลัง ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสามี ภรรยา และบุตร ให้ถูกต้อง

๔. ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหายและผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นผู้ยืนอยู่เคียงข้าง ช่วยประคับประคองสนับสนุน ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้อง

๕. ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนคนงาน ลูกจ้าง และคนรับใช้ ต้องเอาใจใส่ ให้เขาอยู่ดี อบอุ่น และคุ้มครองให้เขาได้รับความเป็นธรรม ส่วนทางฝ่ายลูกจ้าง และคนงาน ก็ต้องตั้งใจทำงานให้ได้ผลดี

๖. *ทิศเบื้องบน* ได้แก่ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่เราเคารพนับถือ เราก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อท่านให้ถูกต้อง ให้ท่านสามารถดำรงรักษาธรรมไว้ให้แก่สังคม ส่วนทางฝ่ายพระสงฆ์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติต่อชาวบ้านให้ถูกต้อง โดยเฉพาะต้องให้ธรรม และชักจูงให้เขาตั้งอยู่ในธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ถึง ๖ ข้อ*

เป็นอันว่าครบ ๖ ทิศ การไหว้ทิศก็คือ การปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลที่อยู่ในฐานะต่างๆ ที่เราเกี่ยวข้องในสังคมให้ถูกต้อง เมื่อเราปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลเหล่านั้นถูกต้องแล้ว ก็ทำให้ชีวิตปลอดโปร่งเป็นอยู่และดำเนินไปด้วยดี ท่านเรียกว่ามีความสวัสดี สังคมก็เรียบร้อย ร่มเย็น มั่นคง

เมื่อเราไหว้ทิศได้ถูกต้องอย่างนี้ ก็เป็นมงคล นำความสุข ความเจริญมาให้อย่างแน่นอน เป็นการไหว้ทิศแบบอารยชน ไม่ใช่ไปยืนไหว้หรือนั่งกราบทิศตะวันออก ทิศเหนือ ฯลฯ เหมือน

---

* ดู รายละเอียดวิธีปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖ ใน *ภาคผนวก*

สิงคาลกมาณพ

๒. สังคหวัตถุ ๔ หลังจากตรัสเรื่องทิศ ๖ แล้ว ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็ทรงปิดท้ายด้วย *สังคหวัตถุ ๔*

ขออธิบายว่า บุคคลที่อยู่แวดล้อมเราทั้ง ๖ ทิศนั้น เรามีหน้าที่ที่จะปฏิบัติต่างกันไปแต่ละทิศ แต่ในที่สุดทุกคนก็เป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน ดังนั้นจึงต้องมีสังคหวัตถุ ๔ นี้ไว้สำหรับใช้กับทุกคนทั่วทั้งสังคม พระพุทธเจ้าจึงตรัสสังคหวัตถุ ๔ ไว้คุมท้ายอีกทีหนึ่งว่า เราอยู่ในสังคมจะต้องใช้สังคหวัตถุ ๔ นี้กับทุกคน

สังคหวัตถุ ๔ นี้เป็นธรรมภาคปฏิบัติ จะเห็นว่า ในธรรมหมวดนี้ไม่พูดถึงเมตตากรุณาเลย เพราะอันนั้นเป็นคุณธรรมในใจ ในที่นี้เอาแต่เรื่องการปฏิบัติที่แสดงออกภายนอกจริงๆ

สังคหวัตถุ แปลว่า หลักการสงเคราะห์ คือ หลักการยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ทำให้ตนเองก็เป็นที่รัก และชุมชนก็รวมกันอยู่ได้ ไม่แตกแยกกระจัดกระจาย ทำให้สังคมมีเอกภาพและมีความมั่นคง สังคหวัตถุ ๔ คือ

๑. ***ทาน*** การให้ปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เฉลี่ยเจือจาน แจกจ่าย ช่วยเหลือด้วยสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนวิชาความรู้ (ช่วยด้วยทุน สิ่งของ หรือความรู้)

- ให้ด้วยเมตตา แสดงน้ำใจไมตรี สร้างเสริมมิตรภาพ
- ให้ด้วยกรุณา ช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ความเดือดร้อน
- ให้ด้วยมุทิตา ส่งเสริมผู้ทำความดี คนที่เจริญก้าวหน้า

๒. ***ปิยวาจา*** พูดอย่างรักกัน ใช้คำสุภาพ ให้เกียรติกัน พูด

ด้วยความหวังดีมีน้ำใจ บอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ (ช่วยด้วยถ้อยคำ)

- พูดด้วยเมตตา ทักทายปราศรัยแสดงน้ำใจไมตรีพาที สุภาพ
- พูดด้วยกรุณา เห็นใจ ปลอบใจ แนะนำ ให้คำปรึกษา บอกทางแก้ปัญหา
- พูดด้วยมุทิตา พูดให้กำลังใจ แสดงความส่งเสริม สนับสนุน

๓. ***อัตถจริยา*** ทำประโยชน์แก่เขา สละเรี่ยวแรงกำลังกาย ช่วยเหลือผู้อื่น และบำเพ็ญประโยชน์ (ช่วยด้วยกำลังงาน)

- ช่วยด้วยเมตตา แบ่งเบาภาระ ร่วมมือ แสดงน้ำใจไมตรี
- ช่วยด้วยกรุณา นำพาผู้อ่อนแอหรือตกอยู่ในอันตราย ให้หลุดรอดพ้นภัย
- ช่วยด้วยมุทิตา ให้กำลังสนับสนุนร่วมมือแก่ผู้ทำความดี และเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

๔. ***สมานัตตตา*** เอาตัวเข้าเสมอสมาน ร่วมหมู่ ร่วมมือ ร่วมจุดหมาย ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมสุขร่วมทุกข์ ปฏิบัติต่อกันโดยเสมอภาค เสมอต้นเสมอปลาย ด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ให้เหมาะกับแต่ละสถานการณ์ (ช่วยด้วยการร่วมสร้างสรรค์และแก้ปัญหา)

เป็นอันว่าครบถ้วนแล้ว ทั้งหมดนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้เป็นแบบแผน ท่านเรียกว่าวินัยของคฤหัสถ์

คำว่า *วินัยของคฤหัสถ์* นี้ เป็นคำที่พระอรรถกถาจารย์มา

เรียกอีกทีหนึ่ง ซึ่งก็เป็นคำที่เหมาะดี เป็นชุด เป็นลำดับ ชาวพุทธควรจะยึดถือข้อปฏิบัติในสิงคาลกสูตรนี้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

เมื่อได้หลักนี้เป็นพื้นฐานที่ดีแล้ว ก็บำเพ็ญคุณธรรมอย่างอื่นต่อไปได้สะดวก เพราะสร้างฐานไว้ดีแล้ว ชีวิตของเราจะมีความมั่นคง ทั้งในด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินเงินทอง และในด้านการอยู่ร่วมสังคม เรียบร้อยสบายใจ ต่อจากนี้ก็บำเพ็ญคุณความดีตามหลักธรรมข้ออื่นยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งจะปฏิบัติก้าวหน้าไปอย่างไรก็ได้ เพราะวางฐานไว้เรียบร้อยดีแล้ว

ทั้งหมดนี้คือหลักหรือแบบแผนชีวิตของคฤหัสถ์ เมื่อลาสิกขาเป็นคฤหัสถ์แล้ว ก็ขอให้นำเอาหลักนี้ไปเป็นเครื่องเตือนใจตนและทบทวน เพื่อจะได้ดำเนินตามพระพุทธประสงค์ และช่วยแนะนำผู้อื่นต่อไป

นำพาชีวิตไปให้ถึงจุดหมาย

เมื่อเตรียมพื้นฐานหรือวางฐานชีวิตเรียบร้อยดีอย่างนี้แล้ว ก็มาดูหลักต่อจากนั้น เพื่อดำเนินชีวิตให้ก้าวหน้า จะได้ประสบความสำเร็จที่สูงขึ้นไปจากพื้นฐานนั้น จนบรรลุจุดหมาย

คนเราเกิดมาก็มุ่งหาสิ่งที่เรียกว่า *ประโยชน์* ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าอัตถะ ซึ่งแปลอีกอย่างหนึ่งว่า จุดมุ่งหมาย

เราควรจะมีจุดหมายของชีวิต ที่ถูกต้อง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแบ่งไว้เป็น ๓ ระดับ หรือแบบย่อเป็น ๒ ระดับ เรียกว่า *อัตถะ* แปลว่าจุดหมาย หรือประโยชน์

จุดหมายของชีวิต ๓ ระดับนั้น คือ

๑. ประโยชน์เฉพาะหน้า เรียกว่า *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* ทิฏฐธรรม แปลว่า สิ่งที่ตามองเห็น หรือทันเห็น จึงแปลกันว่าประโยชน์ปัจจุบัน หรือประโยชน์ทันตา ได้แก่ประโยชน์ระดับที่ตามองเห็น ได้แก่ การมีทรัพย์สินเงินทอง ความเป็นที่ยอมรับในสังคม มีมิตรสหายบริวาร ชีวิตครอบครัวที่ดี การมีร่างกายแข็งแรงไร้โรค เป็นต้น

๒. *ประโยชน์เลยตาเห็น* คือ ประโยชน์ในขั้นที่ลึกลงไป แปลกันว่า ประโยชน์เบื้องหน้า ภาษาบาลีเรียกว่า *สัมปรายิกัตถะ* เบื้องหน้า ก็คือ ลึกซึ้งเลยไป ตาไม่เห็น

ประโยชน์ที่เป็นจุดหมายขั้นตาไม่เห็น คือเรื่องนามธรรมเกี่ยวกับคุณธรรมความดี ที่เป็นการพัฒนาชีวิตจิตใจ ให้มีความสุขความซึ้งอย่างประณีตที่ตามองไม่เห็น เช่น ความสุขใจ อิ่มใจ ภูมิใจ มั่นใจ ความรู้สึกในคุณค่าและความหมายของชีวิต ที่เกิดจากศรัทธา การดำรงอยู่ในความประพฤติที่ดีงาม ความมีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ ตลอดจนการสละละกิเลสในจิตใจออกไปได้ ให้ใจโล่งใจโปร่งผ่องใส และมีปัญญาที่รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายถูกต้องตามเป็นจริง ทั้งหมดนี้เป็นประโยชน์ขั้นที่ลึกซึ้งเข้าไป เลยจากที่ตามองเห็น

ในขั้นแรก ประโยชน์ที่ตามองเห็น โดยมากเป็นประโยชน์ที่เราเอาเข้ามาให้ตัวเอง เช่นทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งเป็นหลักประกันชีวิตในโลก แต่พอถึงประโยชน์ขั้นที่สองนี้ ทรัพย์สินเงินทองหรือประโยชน์ที่ตามองเห็นที่เข้ามาเมื่อกี้นั้นกลับออกไป คือออกไปทำ

ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นหรือวงสังคม และเป็นเรื่องของการทำสิ่งที่ดีงาม บำเพ็ญความดีที่ทำให้เกิดความสุขทางจิตใจ

ในขั้นแรกได้ความสุขทางด้านร่างกาย แต่ในขั้นนี้ได้ความสุขทางจิตใจ ในขั้นแรกมีความสุขจากการได้จากการเอา แต่ในขั้นนี้มีความสุขจากการให้ จากการที่ใจมีคุณธรรม เป็นการพัฒนาชีวิตให้ได้ประโยชน์สูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง จึงเรียกว่าสัมปรายิกัตถะ

๓. *ประโยชน์สูงสุด* คือ การมีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตจนกระทั่งจิตใจเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ เรียกว่า *ปรมัตถะ*

คนที่บรรลุสัมปรายิกัตถะนั้น อยู่ในขั้นของความดี แต่พึงทราบว่า คนดีก็ยังมีความทุกข์ คนชั่วก็มีทุกข์แบบคนชั่ว คนดีก็มีทุกข์แบบคนดี คนดีทำความดีก็อยากให้เขาชมบ้าง บางคนทำดีแล้วเห็นว่าไม่ได้ผลที่ต้องการ ก็บอกว่าแหม...ทำดีแล้วไม่ได้ดีสักทีอย่างนี้แสดงว่ายังมีความหวังผลอยู่ พอไม่สมหวังก็เศร้า เพราะฉะนั้น ถึงแม้เป็นคนทำความดีก็ยังมีทุกข์อยู่

แต่ยิ่งกว่านั้นไปอีก ก็คือ ทุกชีวิต ทุกคน ไม่ว่าคนดีหรือคนชั่ว ก็ล้วนอยู่ในโลก และอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ คือความจริงของธรรมดาที่ว่า สิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง มีความผันผวนปรวนแปรไป ไม่คงอยู่ยั่งยืนตลอดไป เป็นไปตามเหตุปัจจัย เมื่อประสบความเปลี่ยนแปลงผันผวนปรวนแปรไปอย่างนี้ มีการได้สิ่งที่ปรารถนา แต่ต่อมาก็พลัดพรากจากของรัก เป็นต้น คือพบสิ่งที่ชอบใจบ้าง ไม่ชอบใจบ้าง ก็ประสบสุขและทุกข์ เรียกว่า ฟู-ฟุบ ยุบ-พอง ไปตามสถานการณ์ คนดีจึงยังมีปัญหา

แต่พอถึงประโยชน์สูงสุดคือ *ปรมัตถ์* แล้ว จะมีปัญญารู้เท่า

ทันความจริงของโลกและชีวิต มองเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีจิตใจบริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ ถึงจะประสบโลกธรรม ไม่ว่าฝ่ายร้ายฝ่ายดี คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุขหรือทุกข์ ก็รู้ทันตามเป็นจริง จิตใจไม่หวั่นไหว เรื่องชั่วนั้นพ้นไปนานแล้ว แล้วยังไม่ทุกข์เพราะความดีด้วย เลยพ้นไปอีกขั้นหนึ่ง

ยิ่งกว่านั้น ยังสามารถเอาประโยชน์และใช้ประโยชน์ ทั้งสิ่งที่น่าชอบใจ และสิ่งไม่น่าชอบใจนั้นด้วย กับทั้งเป็นหลักให้แก่ผู้อื่นท่ามกลางกระแสที่ปั่นป่วนผันแปรในโลก นี้เรียกว่ามาถึงประโยชน์ขั้นสูงสุด หลุดพ้นอยู่นอกเหนือสิ่งผูกรัด กิเลสและความทุกข์ทาบไม่ถึง ปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใสเบิกบานได้ตลอดเวลา

ทั้งสามขั้นนี้เรียกว่า *อัตถะ* หรือจุดหมายของชีวิต ๓ ระดับที่เราควรจะเข้าถึง

เมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้ว จะต้องให้ได้อย่างน้อยขั้นที่หนึ่ง คือ *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* หรือประโยชน์ที่ตามองเห็น ให้มีทรัพย์สินเงินทองอย่างน้อยพอพึ่งตัวเองได้ สามารถสังคมกับคนอื่นได้ มีชีวิตครอบครัวก็อยู่กันดี รักษาสุขภาพไว้ แล้วใช้ทิฏฐธัมมิกัตถะนั้นเป็นฐานพยายามเข้าถึง*สัมปรายิกัตถะ* คือประโยชน์ลึกซึ้งลงไปที่ตามองไม่เห็น ด้วยการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม พัฒนาชีวิตของตน พัฒนาจิตใจ ทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ จนกระทั่งเข้าถึงขั้นที่สามคือ *ปรมัตถะ* ซึ่งทำให้จิตใจเป็นอิสระด้วยปัญญา ที่รู้เท่าทันโลกและชีวิต ก็จบสมบูรณ์

สำหรับข้อที่ ๓ นี้ บางทีท่านพูดให้คนทั่วไปฟังง่ายๆ โดยไม่

ออกชื่อเลย เพราะคนทั่วไปจะเน้นข้อ ๑ คือทิฏฐธัมมิกัตถะ ส่วนข้อ ๒ และ ๓ ก็รวมเข้าด้วยกันเป็นข้อเดียว คือรวมข้อ ๓ เข้าในข้อ ๒ เอาปรมัตถะรวมเข้าไว้ในสัมปรายิกัตถะ

คนที่บรรลุประโยชน์เหล่านี้ ถือเป็นคนแบบอย่างได้ เป็นคนมีชีวิตที่ดี ซึ่งเรียกว่าเป็นบัณฑิต ดังมีคาถาว่า

ทิฏเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา ธีโร ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจติ

แปลว่า ประโยชน์ในปัจจุบันที่ตามองเห็นหนึ่ง ประโยชน์ที่ลึกซึ้งเลยตาเห็นออกไปอีกอย่างหนึ่ง เพราะบรรลุประโยชน์ทั้งสองนี้ จึงเรียกว่าเป็นบัณฑิต

คนเราที่จะเป็นบัณฑิต ก็เพราะเข้าถึงจุดหมายของชีวิตที่ว่ามานั้น เมื่อว่าตามหลักของพระพุทธศาสนาก็ถือว่า แม้จะเรียนจบอะไรต่ออะไร ถ้าไม่บรรลุประโยชน์ที่ว่านี้ ก็ไม่ถือว่าเป็นบัณฑิต แต่ใครจะเรียนวิชาอะไรหรือไม่เรียนก็ตาม ถ้าสามารถดำเนินชีวิตได้จนถึงจุดหมายนี้ ก็เป็นผู้มีการศึกษา ท่านถือว่าเป็นบัณฑิต ซึ่งแปลว่าผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

ผู้ที่บวชเรียนแล้วคนโบราณเรียกว่า ทิด ซึ่งสันนิษฐานกันไปมาก็ได้ความว่าที่ถูกควรจะเขียนเป็น 'ฑิต' เพราะเป็นคำย่อหรือคำกร่อนของคำว่า *บัณฑิต* ในภาษาไทย ตัว ฑ มณโฑนี่ เรานิยมอ่านเป็น ท แต่ในภาษาบาลีอ่านออกเสียงเป็น ด เด็ก เช่น ปณฺฑิโต พอแผลงมาเป็นไทยแล้วอ่านแบบบาลีก็เป็นบัณฑิต (บัน-ดิด) แต่พอตัดเป็นตัวเดียวเหลือแต่ 'ฑิต' เราก็อ่านแบบไทยแท้ เป็น ทิด ไป เพราะฉะนั้น ทิดก็คือฑิต และก็คือบัณฑิต

คนที่บวชเรียนแล้ว ลาสิกขามาเรียกว่า ฑิต ก็คือเป็นบัณฑิต เมื่อเป็นบัณฑิตก็ต้องดำเนินชีวิตให้เข้าถึงจุดหมาย ๓ ประการ หรือที่ย่อเป็น ๒ ประการอย่างที่พูดมาแล้ว จึงจะสมชื่อว่าเป็นบัณฑิต เป็นแบบอย่างในการดำเนินแนวทางของชีวิตที่ดีงามทั้งหมด

ส่วนคนอื่นๆ ที่ไม่ได้บวชเรียน ถึงจะไม่ได้บวชกาย ก็บวชใจได้ แม้จะเป็นคฤหัสถ์ก็เล่าเรียนพระพุทธศาสนา ปฏิบัติธรรมได้ เมื่อเป็นชาวพุทธแล้วก็ควรทำตัวให้เป็นบัณฑิต ดำเนินชีวิตให้ถึงจุดหมายขั้นต่างๆ ที่ได้พูดมานี้เหมือนกันทุกคน

สรุป

เป็นอันว่า คฤหัสถ์มีหลักความประพฤติพื้นฐาน เป็นหลักประกันของชีวิต ได้แก่การปฏิบัติตามสิงคาลกสูตร ที่เรียกว่า ***คิหิวินัย*** คือวินัยของคฤหัสถ์ ได้แก่ เว้นความชั่ว ๑๔ ประการ แล้วเตรียมชีวิตด้วยการคบหาคนและจัดสรรทรัพย์ให้ดี แล้วก็ไหว้ทิศ ๖ พร้อมทั้งปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔

เมื่อวางฐานดีอย่างนี้แล้ว ก็ดำเนินชีวิตให้เข้าถึงจุดหมายทั้งในขั้นประโยชน์ที่ตามองเห็น ประโยชน์ที่เลยตามองเห็น และประโยชน์สูงสุด ลุถึงสันติสุขและอิสรภาพของชีวิต

เพื่อความสะดวกในการทบทวนและใช้เป็นแนวปฏิบัติ จะสรุปหลักทั้งหมดไว้ที่นี่อีกครั้งหนึ่ง คือ

๑. วางฐานชีวิตไว้ ให้มั่นคงแน่นหนา *ด้วยวินัยของคฤหัสถ์* กล่าวคือ

ก. ทำชีวิตให้สะอาด โดยหลีกเว้นความชั่วเสียหาย ๑๔ ประการ

๑. **เว้นกรรมกิเลส** คือ ความประพฤติมัวหมอง ๔ อย่าง

๒. **เว้นอคติ** คือ ความลำเอียงประพฤติคลาดจากธรรม ๔ อย่าง

๓. **เว้นอบายมุข** คือ ช่องทางแห่งความเสื่อมทรัพย์อับชีวิต ๖ อย่าง

ข. เตรียมทุนชีวิตให้พร้อม โดยสร้างและวางแผนทุนสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม ๒ ด้าน คือ

๑. เลือกหาคบคน โดยหลีกเว้นมิตรเทียม ๔ จำพวก และคบหามิตรแท้ ๔ ประเภท

๒. จัดสรรทรัพย์ วางแผนการใช้จ่ายให้ชัดเจนเป็นที่มั่นใจ

ค. สร้างสรรค์สังคมให้สวัสดี ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีงามเกื้อกูล

๑. ทิศ ๖ ทำหน้าที่ถูกต้องสมบูรณ์ ต่อบุคคลรอบด้าน

๒. สังคหวัตถุ ๔ ยึดเหนี่ยวใจคน และประสานสามัคคีของหมู่ชน ให้สังคมมีเอกภาพ

๒. นำชีวิตไปให้ถึงจุดหมาย เป็นบัณฑิตและดำเนินชีวิตให้บรรลุอัตถะทั้ง ๓

๑. *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* ประโยชน์ทันตาเห็น โดยมีสุขภาพดี ครอบครัวดี พึ่งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ และเป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม

๒. *สัมปรายิกัตถะ* ประโยชน์เลยตาเห็น โดยมีความอิ่มใจ ภูมิใจ สุขใจ มั่นใจ ในคุณธรรมความดี ความมีชีวิตที่สะอาดสุจริต มีคุณค่า เป็นประโยชน์

๓. *ปรมัตถะ* ประโยชน์สูงสุด โดยมีปัญญารู้แจ้งเห็นความจริงของโลกและชีวิต วางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย มีจิตใจเบิกบานผ่องใส เป็นอิสระ สุขเกษม ถึงสันติ

ตามหลักที่พูดมานี้แสดงว่า แม้จะเป็นคฤหัสถ์ก็มีชีวิตที่ดีงามได้ จะเห็นว่าในพุทธกาล คฤหัสถ์ก็เป็นอริยบุคคลกันมากมาย เพราะฉะนั้น ถึงจะลาสิกขาไปเป็นคฤหัสถ์แล้ว ก็ยังเป็นพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเป็นอุบาสก ยังมีความรับผิดชอบต่อพระศาสนาอยู่ จึงต้องมาช่วยกัน

ที่ว่า "ช่วยกัน"นั้น อาจจะมองในแง่การบำรุงพระพุทธศาสนา อันนั้นก็ถูก แต่ที่จริง การรับผิดชอบก็คือการปฏิบัติตัวเองตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง ถ้าปฏิบัติธรรมแล้วเผยแผ่ความดีนี้ออกไป ก็เป็นการทำหน้าที่ของอุบาสกที่ดี เมื่อทำได้อย่างนี้ ตนเองก็จะมีชีวิตที่ดีงาม พร้อมกับช่วยเหลือสร้างสรรค์สังคมให้สงบสุข มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไปด้วย

วันนี้เราบอกว่าเป็นสิริมงคล เราก็ชวนกันมาทำโอกาสนี้ให้เป็นมงคลจริงๆ ด้วยการทำสิ่งที่ดีงาม ทั้งกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม โดยเฉพาะจิตใจของเรานั้น เราทำให้เป็นจิตที่มีความสดชื่น ผ่องใส เบิกบาน มีความสงบ และเป็นจิตใจที่มีคุณธรรม เริ่มด้วยมีความตั้งใจเป็นกุศล ตั้งใจว่าจะดำเนินชีวิตที่ดีงามต่อไป จะตั้งใจทำอาชีพการงานให้เจริญก้าวหน้า จะตั้งใจเอาธรรมที่ได้เล่าเรียนนี้ไปใช้ประโยชน์ และไปเผยแผ่ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นยิ่งขึ้นไป อย่างนี้ก็เป็นสิริมงคลเกิดขึ้นแล้ว

ในโอกาสนี้ ขอส่งเสริมกำลังใจ การที่ญาติมิตร เริ่มด้วยคุณพ่อ คุณแม่ ได้เดินทางมานี้ ก็เพราะมีเมตตาไมตรีธรรม ประกอบด้วยความปรารถนาดี นับว่าเป็นพรแก่คุณผู้ลาสิกขา พระสงฆ์ก็จะ

อวยชัยให้พรเสริมด้วยพุทธมนต์ ให้เป็นคำอวยพรจากพระพุทธเจ้า *รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยเตชสา* ด้วยอานุภาพคุณพระรัตนตรัย พร้อมทั้งบุญกุศลความดีงาม ที่ได้บำเพ็ญมาในการเล่าเรียนศึกษา ด้วยการบวชเรียนครั้งนี้ พร้อมทั้งความตั้งใจดีเป็นกุศลเจตนา ที่จะทำความดีในกาลสืบต่อไป ประมวลเข้ากับความมีเมตตาไมตรีของญาติมิตรทุกท่าน ที่เคารพนับถือ จงเป็นพลวปัจจัยอวยพรให้คุณผู้ลาสิกขามาเป็นฑิตนี้ มีความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ในการประกอบวิชาชีพการงาน ให้ประสบความสำเร็จ มีชีวิตที่ดี มีความสุขกายและสุขใจ ประสบสิ่งที่เป็นสิริมงคลทุกประการ และขอญาติมิตรมีคุณพ่อคุณแม่เป็นต้น ก็จงได้ประสบจตุรพิธพรชัย มีความร่มเย็นเป็นสุข เจริญงอกงามเช่นเดียวกันทุกท่าน ตลอดกาลนาน

สนทนาหลังพิธี

คุณธวัช เทปม้วนนี้ ผมอยากจะขอไปทำเป็นหนังสือเล่มเล็กๆ

คุณบุบผา จะทำเป็น ส.ค.ส.ปีใหม่

คุณธวัช จะหยิบเอาจุดเด่นๆ ออกมาพิมพ์เน้นเป็นหน้าพิเศษต่างหาก เช่น

- ✳ การลาสิกขา ไม่ใช่เป็นการลาออกจากพระพุทธศาสนา ให้รู้อย่างนี้เพื่อทำให้คนตื่นตัว
- ✳ พุทธศาสนาเกิดขึ้น ไม่ใช่เพื่อตัวของพระพุทธศาสนาเอง แต่เพื่อทำให้มนุษย์หรือชาวโลกส่วนรวมเป็นสุข
- ✳ ข้อปฏิบัติต่างๆ ๑๔ ข้อที่พระพุทธเจ้าสอนมาณพหนุ่ม มีกรรมกิเลส ๔ อคติ ๔ แล้วก็อบายมุข ๖ เสร็จแล้วก็ลงท้ายด้วยการคารวะทิศทั้ง ๖ ให้ถูกต้อง
- ✳ สุดท้าย คือให้รวมลงในการใช้สังคหวัตถุ ๔
- ✳ เรื่องความทุกข์ในการทำชั่ว กับทุกข์ในการทำดี ตลอดจนว่าทำดีแล้วทำอย่างไรถึงจะไม่ทุกข์ เป็นปรมัตถ์
- ✳ เรื่องทรัพย์สมบัติที่เห็นด้วยตา กับทรัพย์สมบัติที่ไม่เห็นได้ด้วยตา
- ✳ ในด้านเศรษฐกิจ การจัดทรัพย์ เก็บหนึ่ง ใช้หนึ่ง แล้วลงทุนสอง
- ✳ ไม่คบคนพาล ไม่ใช่หมายถึงว่า ไม่เกี่ยวข้องเลย จะต้อง

ให้ความช่วยเหลือ แต่ตัวเราเองต้องอยู่ในความสามารถที่จะช่วยเขาได้

* ทิด เป็นคำย่อและกร่อนของคำว่า บัณฑิต อันนี้ก็เป็นประโยชน์ เพราะคำว่าทิดนี่ส่วนมากก็ยังไม่ค่อยเข้าใจกัน จะได้รู้ความหมาย เชื่อมไปถึงธรรมะ

จุดเน้นเหล่านี้จะเป็นประโยชน์

ท่านเจ้าคุณ ในแบบเรียนนักธรรม ท่านไม่ได้เรียงลำดับอย่างนี้ ธรรมชุดนี้อยู่ในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสโดยตรง ซึ่งจะเห็นลำดับเลย ว่าทรงเทียบการปฏิบัติธรรมชุดนี้ กับการอาบน้ำไหว้ทิศของเขา แต่เวลาเราเรียนนักธรรม หลักธรรมกระจายกันไป เพราะท่านจัดแยกใหม่ไปตามจำนวนหัวข้อ เพื่อความสะดวกในการค้น

ตอนนี้เมื่อลาสิกขาแล้ว ก็กลับไปหาคุณพ่อ คุณแม่ กราบท่าน และเคารพไหว้ท่านที่เคารพนับถือ

ให้คุณพ่อ คุณแม่ มีความสุขด้วย และเป็นสิริมงคล ลูกได้บวชเรียนแล้ว ก็ทำให้คุณพ่อคุณแม่มีความสุขว่า ลูกเป็นผู้ที่มีความรู้ธรรมะ เป็นคนดี จะได้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ทำให้สุขด้วยกันทั้งสองฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการรับพรจากพระรัตนตรัย

ภาคผนวก

เพื่อความสะดวกในการศึกษา ทบทวน และตรวจสอบการปฏิบัติ จึงนำหลักธรรมที่เป็นมาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ ตามที่ได้แสดงไว้ในเนื้อความข้างต้น มาประมวลไว้ ณ ที่นี้ ให้เห็นระบบทั้งหมด ดังต่อไปนี้

มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ

*

มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ สรุปตามพุทธพจน์ได้ดังนี้

หมวดหนึ่ง พื้นฐานชีวิต

จัดระเบียบชีวิต และระบบความสัมพันธ์ในสังคม ให้เป็นพื้นฐานที่มั่นคง ด้วย *วินัยของคฤหัสถ์* ดังนี้

กฎ ๑ เว้นชั่ว ๑๔ ประการ

ก. เว้นกรรมกิเลส (กรรมที่ทำให้มัวหมอง) ๔ คือ

๑) ปาณาติบาต ทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต

๒) อทินนาทาน ลักทรัพย์ละเมิดกรรมสิทธิ์

๓) กาเมสุมิจฉาจาร ประพฤติผิดทางเพศ

๔) มุสาวาท พูดเท็จโกหกหลอกลวง

ข. เว้นอคติ (ความลำเอียง/ประพฤติคลาดธรรม) ๔ คือ

๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ

๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง

๓) ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาด

๔) โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา

ค. เว้นอบายมุข (ช่องทางเสื่อมทรัพย์อับชีวิต) ๖ คือ

๑) ติดสุรายาเมา

๒) เอาแต่เที่ยวกลางคืน

๓) จ้องจะดูการเล่น

๔) ไม่เว้นการพนัน

๕) มั่วสุมมิตรชั่ว

๖) มัวแต่เกียจคร้าน

กฎ ๒ เตรียมทุนชีวิต ๒ ด้าน

ก. เลือกสรรเสวนาคน เพื่อนำชีวิตไปในทางแห่งความรุ่งเรืองและสร้างสรรค์ โดยหลีกเว้นมิตรเทียม คบหาแต่มิตรแท้ คือ

ก) รู้ทันมิตรเทียม หรือ ***ศัตรูผู้มาในร่างมิตร*** (มิตรปฏิรูปก์) ๔ ประเภท

๑. คนปอกลอก มีแต่ขนเอาของเพื่อนไป มีลักษณะ ๔

๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว

๒) ยอมเสียน้อย โดยหวังจะเอาให้มาก

๓) ตัวมีภัย จึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน

๔) คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์

๒. คนดีแต่พูด มีลักษณะ ๔

๑) ดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย

๒) ดีแต่อ้างของยังไม่มีมาปราศรัย

๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้

๔) เมื่อเพื่อนมีกิจ อ้างแต่เหตุขัดข้อง

๓. คนหัวประจบ มีลักษณะ ๔

๑) จะทำชั่วก็เอออ

๒) จะทำดีก็เอออ

๓) ต่อหน้าสรรเสริญ

๔) ลับหลังนินทา

๔. คนชวนฉิบหาย มีลักษณะ ๔

๑) คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา

๒) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน

๓) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น

๔) คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

ข) รู้ถึงมิตรแท้ หรือ ***มิตรด้วยใจจริง*** (สุหทมิตร) *๔ ประเภท*

๑. มิตรอุปการะ มีลักษณะ ๔

๑) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน

๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน

๓) เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้

๔) มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔

๑) บอกความลับแก่เพื่อน

๒) รักษาความลับของเพื่อน
๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง
๔) แม้ชีวิตก็สละให้ได้

๓. มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะ ๔
๑) จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้
๒) แนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง
๔) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

๔. มิตรมีใจรัก มีลักษณะ ๔
๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)
๒) เพื่อนมีสุข พลอยแช่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)
๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ให้
๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

ข. จัดสรรทุนทรัพย์ คือ ขยันหมั่นหาหมั่นทำหมั่นเก็บออมโดยธรรม ให้ทรัพย์เพิ่มพูน ดุจผึ้งสร้างรังหรือตัวปลวกก่อจอมปลวก และวางแผนการใช้จ่าย ดังนี้

- หนึ่งส่วน เลี้ยงตัว ครอบครัว คนเกี่ยวข้อง และทำความดี
- สองส่วน ลงทุนทำกิจการงาน
- หนึ่งส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

กฎ ๓ รักษาความสัมพันธ์ ๖ ทิศ

ก. ไหว้ทิศรอบตัว โดยปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลที่สัมพันธ์กับตนให้ถูกต้องตามฐานะทั้ง ๖ คือ

ทิศที่ ๑ *ในฐานะที่เป็นบุตรธิดา พึงเคารพบิดามารดา ผู้เปรียบเสมือน* ทิศเบื้องหน้า *ดังนี้*

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
๒. ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน
๓. ดำรงวงศ์สกุล
๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

บิดามารดาอนุเคราะห์บุตรธิดา ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว
๒. ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. เป็นธุระในเรื่องจะมีคู่ครองที่สมควร
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส

ทิศที่ ๒ *ในฐานะที่เป็นศิษย์ พึงแสดงความเคารพนับถืออาจารย์ ผู้เปรียบเสมือน* ทิศเบื้องขวา *ดังนี้*

๑. ลุกต้อนรับ แสดงความเคารพ
๒. เข้าไปหา เพื่อบำรุง รับใช้ ปรึกษา ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น
๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา
๔. ปรนนิบัติ ช่วยบริการ
๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ

อาจารย์อนุเคราะห์ศิษย์ ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
๔. ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ
๕. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริงและรู้จักดำรงตนด้วยดี ที่จะเป็นประกันให้ดำเนินชีวิตดีงามโดยสวัสดี มีความสุขความเจริญ

ทิศที่ ๓ *ในฐานะที่เป็นสามี พึงให้เกียรติบำรุงภรรยา ผู้เปรียบเสมือน ทิศเบื้องหลัง ดังนี้*

๑. ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่นอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้าน
๕. หาเครื่องแต่งตัวมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ภรรยาอนุเคราะห์สามี ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
๓. ไม่นอกใจ
๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
๕. ขยัน ช่างจัดช่างทำ เอางานทุกอย่าง

ทิศที่ ๔ *ในฐานะที่เป็นมิตรสหาย พึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย ผู้เปรียบเสมือน ทิศเบื้องซ้าย ดังนี้*

๑ เผื่อแผ่แบ่งปัน
๒. พูดจามีน้ำใจ
๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย

๕. ซื่อสัตย์จริงใจ

มิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน

๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน

๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

ทิศที่ ๕ *ในฐานะที่เป็นนายจ้าง พึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ผู้เปรียบเสมือน* ทิศเบื้องล่าง *ดังนี้*

๑. จัดงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลัง เพศ วัย ความสามารถ

๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่

๓. จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น

๔. มีอะไรได้พิเศษมา ก็แบ่งปันให้

๕. ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจ ตามโอกาสอันควร

คนรับใช้และคนงาน แสดงน้ำใจต่อนายดังนี้

๑. เริ่มทำงานก่อน

๒. เลิกงานทีหลัง

๓. เอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น

๕. นำความดีของนายงานและกิจการไปเผยแพร่

ทิศที่ ๖ *ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน พึงแสดงความเคารพนับถือต่อพระสงฆ์ ผู้เปรียบเสมือน* ทิศเบื้องบน *ดังนี้*

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

พระสงฆ์อนุเคราะห์คฤหัสถ์ ตามหลักปฏิบัติดังนี้

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสุข ความเจริญ

ข. ช่วยเหลือทั่วทุกคน โดยร่วมสร้างสรรค์ประสานสังคมให้ดีงาม สามัคคีมีเอกภาพ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ

๑) *ทาน* เผื่อแผ่แบ่งปัน (ช่วยด้วยเงินด้วยของ)
๒) *ปิยวาจา* พูดอย่างรักกัน (ช่วยด้วยถ้อยคำ)
๓) *อัตถจริยา* ทำประโยชน์แก่เขา (ช่วยด้วยกำลังแรงงาน)
๔) *สมานัตตตา* เอาตัวเข้าสมาน (ช่วยด้วยร่วมสร้างสรรค์และแก้ปัญหา)

หมวดสอง
จุดหมายชีวิต

ดำเนินชีวิตให้บรรลุ **อัตถะ** คือประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต ๓ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* **จุดหมายขั้นตาเห็น** หรือ **ประโยชน์ปัจจุบัน**

ก) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืน

ข) มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ

ค) มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม

ง) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่นับถือ

ทั้งหมดนี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรม และใช้หรือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยชอบ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

ขั้นที่ ๒ *สัมปรายิกัตถะ* **จุดหมายขั้นเลยตาเห็น** หรือ **ประโยชน์เบื้องหน้า**

ก) ความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ด้วยศรัทธา มีหลักใจ

ข) ความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การสุจริต

ค) ความอิ่มใจ ในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้เสียสละทำประโยชน์

ง) ความแกล้วกล้ามั่นใจ ที่มีปัญญาแก้ปัญหานำชีวิตได้

จ) ความโล่งจิตมั่นใจ ว่าได้ทำกรรมดี มีทุนประกันภพใหม่

ขั้นที่ ๓ *ปรมัตถะ* **จุดหมายสูงสุด** หรือ **ประโยชน์อย่างยิ่ง**

ก) ไม่หวั่นไหวไปตามความผันผวนปรวนแปรต่างๆ

ข) ไม่ผิดหวังเศร้าบีบคั้นจิตเพราะความยึดติดถือมั่น

ค) ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา

ง) เป็นอยู่และทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย

ถ้าบรรลุจุดหมายชีวิตถึงขั้นที่ ๒ ขึ้นไป เรียกว่าเป็น "บัณฑิต"

จุดหมาย หรือประโยชน์ ๓ ขั้นนี้ แยกเป็น ๓ ด้าน

ด้านที่ ๑ *อัตตัตถะ* **จุดหมายเพื่อตน** หรือ **ประโยชน์ตน** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนให้ลุถึง

ด้านที่ ๒ *ปรัตถะ* **จุดหมายเพื่อผู้อื่น** หรือ **ประโยชน์ผู้อื่น** คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือให้ผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ได้บรรลุถึง ด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาเองขึ้นไปจนเข้าถึงตามลำดับ

ด้านที่ ๓ *อุภยัตถะ* **จุดหมายร่วมกัน** หรือ **ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย** คือ ประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ขั้นข้างต้น

เรื่องวัดบ้านกร่าง

ประวัติวัด-โบสถ์-วิหาร-พระเครื่อง

ประวัติวัดบ้านกร่าง

(ฉบับที่ ๑)

ครูชั้น อินทุมาร

วัดบ้านกร่าง เดิมชื่อวัดแสลงพวน เล่ากันว่าเคยมีรอยพระพุทธบาทลอยน้ำมาหน้าวัด พระและชาวบ้านใช้มวนผูกรั้งแต่ไม่อยู่ มวนขาด ปัจจุบันรอยพระพุทธบาทนั้นอยู่วัดเสาธงทอง

การสร้างวัด

ตาพิม นูมหันต์ เล่าว่า เมื่อเป็นเด็กได้รับบอกเล่าจาก ตายิ้ม นูมหันต์ ซึ่งเป็นบิดาของปลัดคง และป้าขอด อยู่ในหมู่บ้านกร่างว่า ผู้ที่สร้างวัดชื่อ เหม็น ได้ความเพียงเท่านี้ เมื่อได้ทราบเช่นนี้ ข้าพเจ้านึกถึงประวัติศาสตร์ ลองถามคณะครูหาชื่อ เหม็น ก็ได้ชื่อบุคคลที่เข้าใจว่ามิได้พ้องกับคนใดอีกคือ ทองเหม็น อยู่ค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ที่เป็นผู้รวบรวมสมัครพรรคพวกคือ นายจัน หนวดเขี้ยว นายแก้ว นายโชติ โดยมีขุนสรรค์พรรณเรืองจากกรุงศรีอยุธยามาเป็นหัวหน้า รวบรวมบริวารต่อต้านพม่าข้าศึกที่จะยกมาล้อมกรุงศรีอยุธยาที่ค่ายบางระจัน เมื่อได้ความเช่นนี้ก็พออนุมานได้ว่าบุคคลชื่อเหม็น ที่สร้างวัดผู้นี้ ก็คือนายทองเหม็น คนเดียวกับชาวคณะที่ค่ายบางระจัน

เนื่องด้วยบางระจันกับที่ตั้งวัดบ้านกร่างอยู่ไม่ไกลกัน อยู่ในเขตติดต่อไปมาถึงกัน ครั้งนั้นนายทองเหม็นคงต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือและยำเกรง มีฐานะมีอิทธิพลกว้างขวาง หรืออาจเป็นเชื้อเจ้า หรือเคยเป็นนักบวชมีชื่อเสียงทางไสยศาสตร์อยู่ด้วย อย่างใดอย่างหนึ่ง นายทองเหม็น หรือ เจ้าเหม็น (คือประชาชนเห็นเป็นบุคคลใหญ่โตจึงเรียกเจ้า) คงต้องคุมสมัครพรรคพวกมาสอดแนมดูพม่าข้าศึกเดินทางมาทางศรีประจันต์ ซึ่งเป็นทางเดินทัพของพม่า และคงมาเห็นว่าถิ่นบ้านกร่างมีลำน้ำเหมาะสมที่จะปลูกสร้างที่อยู่อาศัยไว้พักแรม จึงคงจะให้ผู้ใดผู้หนึ่งหรือตนเองบวชอยู่ประจำหรือชั่วคราว เพื่อประโยชน์แก่การสอดแนมทัพพม่า เพราะเป็นต้นทางจะเข้าสู่บางระจันและเลยต่อเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา การปลูกสร้างที่พักอาศัยครั้งแรกคงเป็นเพียงสถานที่เล็กน้อยเพราะเป็นป่าหนาทึบ ครั้นนานมาจึงมีการต่อเติมเป็นวัดถาวรขึ้น

นายทองเหม็นมีชีวิตอยู่จนกระทั่งค่ายบางระจันถูกพม่าตีแตก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ คราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง หลังจากเสียกรุงได้ ๗ - ๘ เดือน (กรุงศรีอยุธยาเริ่มตั้ง พ.ศ. ๑๘๙๓ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ รวม ๔๑๗ ปี มีกษัตริย์ ๓๓ พระองค์ ฉะนั้น จากค่ายบางระจันแตกปีเสียกรุง ถึง พ.ศ. ปัจจุบัน ๒๕๑๐ เป็นเวลา ๒๐๐ ปี ในจำนวน ๒๐๐ ปีนี้ อยู่ในสมัยกรุงธนบุรีเสีย ๑๕ ปี กรุงรัตนโกสินทร์ ๑๘๕ ปี)

หากนายทองเหม็นเป็นผู้สร้าง ก็คงต้องสร้างก่อนค่ายบางระจันแตก จึงประมาณว่าราวๆ พ.ศ. ๒๓๐๐ เศษๆ ในสมัยกษัตริย์ราชวงศ์บ้านพลูหลวง พระเจ้าบรมโกษฐ์ซึ่งครองราชย์ พ.ศ. ๒๒๗๕ ถึง ๒๓๐๑ หรือในสมัยพระที่นั่งสุริยามรินทร์ คือพระเจ้าเอกทัศน์

ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๐๑ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ (เสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระเจ้ากรุงธนบุรีกู้อิสรภาพเป็นผลสำเร็จ ได้ย้ายราชธานีไปอยู่ที่กรุงธนบุรี) นับว่าอยู่ในสมัยหลังกว่าพระพุทธรูปวัดป่าเลไลยก์ซึ่งมีแต่งไว้ในนิราศสุพรรณฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๓ ว่ามีอายุก่อนนั้นกว่า ๑๐๐ ปี

เจ้าอาวาส

ได้สอบถามจากท่านที่กล่าวนามมาข้างต้น เท่าที่จำได้คือ

๑. พระอุปัชฌายะขวัญ คำนวณตามอายุผู้บอกประมาณ ๒๐๐ ปีล่วงมา สมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ปลูกกุฏิอยู่ริมน้ำด้านเหนือสุด

๒. อาจารย์สอน ปลูกกุฏิอยู่คณะหนึ่งกับอาจารย์สุข เป็นหมอ ต่อมาลาเพศได้ภรรยาบ้านกระพุ้ง ภายหลังทำอัตวินิบาตกรรม ผูกคอตาย นับถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ ประมาณ ๑๓๐ ปีล่วงมา

๓. หลวงตาแก้ว สมัยนี้หลวงพ่อพระเมธีธรรมสารเป็นเด็กมาเรียนหนังสือที่วัดบ้านกร่าง มีพระในวัด ๓ - ๔ องค์

๔. หลวงตาปลั่ง ภายหลังลาเพศอยู่บ้านลาดสิงห์

๕. อาจารย์โพธิ์ ผู้สร้างศาลาการเปรียญหลังเก่า เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๖๑ รื้อปลูกใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ภายหลังลาเพศได้ภรรยาอยู่ที่บ้านยางขาคีม แล้วย้ายไปอยู่ดงตาป้อม

๖. พระอุปัชฌายะทวน อุปสมบท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ อยู่ได้ ๒ พรรษาลาสิกขา ต่อมาอีก ๒ - ๓ ปี บวชอีกครั้งอยู่ตลอดจนกระทั่งมรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นศิษย์พระครูธรรมรักษา หลวงปู่อ้น

เจ้าอาวาสวัดดอนบุบผาราม เป็นผู้เรียนวิชาไสยศาสตร์คาถาอาคมขลัง ประชาชนเลื่อมใส

๗. อาจารย์ศรี ภายหลังลาเพศได้ภรรยาบ้านดงตาป้อม

๘. อาจารย์กลุ่ม ภายหลังลาเพศได้ภรรยาชื่อนางต้อย บ้านกร่าง ไม่มีบุตร แต่มีบุตรบุญธรรม

๙. พระเมธีธรรมสาร เจ้าคณะอำเภอศรีประจันต์ เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ จนถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เวลา ๒๑.๒๓ น. รวมเวลาที่ท่านอยู่วัดบ้านกร่าง ๔๓ ปี

หลังจากท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารถึงมรณภาพแล้ว พระครูอาภัสศีลคุณ รองเจ้าอาวาส ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างสืบต่อมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒*

ปูชนียวัตถุ-สถานในวัด

เจดีย์ องค์เจดีย์ใหญ่ริมน้ำด้านใต้ กล่าวกันว่า คนบ้านวังกรานต์เป็นผู้ออกทุนสร้าง เนื่องจากได้สมบัติแผ่นดินอันมีค่า ณ ถิ่นนี้ หลวงพ่อสิงห์ เจ้าอาวาสวัดยางราว พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นผู้อำนวยการสร้าง มีเรื่องเล่าสนับสนุนว่า สมัยนั้นสมุห์รอด บิดามหาสุมล อำเภอสามชุก เป็นศิษย์ของหลวงพ่อสิงห์ ได้มานั่งเล่นไก่อยู่ที่หาดทรายหน้าวัด หลวงพ่อสิงห์เดินมาเห็นเข้าจึงทำโทษให้ไปขนอิฐที่

---

* พระครูอาภัสศีลคุณ อยู่วัดบ้านกร่างตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นฐานานุกรมของท่านเจ้าคุณ ใน พ.ศ. ๒๔๘๖ ทำการแทนเจ้าคณะอำเภอตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร พ.ศ. ๒๕๑๖

เตาเผาใต้โรงสีบ้านกร่าง แม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำสุพรรณช่วงนี้แต่ก่อนฤดูแล้งน้ำแห้งมีหาดทราย มีคลองอ้อมเจดีย์ตามแนวต้นมะม่วงอ้อมลงแม่น้ำด้านใต้องค์เจดีย์ ต่อมาถมเต็ม ปัจจุบันจึงไม่มีคลอง พื้นฐานเจดีย์มีซานหินยื่นออกไปในลำน้ำ และกล่าวกันว่าภายในเจดีย์แต่ก่อน ถึงวันดีคืนดีได้ยินเสียงฆ้อง-กลอง และมีเครื่องใช้ เช่น ถาด ถ้วย ชาม บรรจุอยู่ ประชาชนไปยืมมาใช้ได้ ภายหลังไม่ส่งคืนจึงสูญหายไป

โบสถ์ โบสถ์หลังเก่ายังอยู่ ณ ที่เดิม ไม่ปรากฏว่าสร้างในสมัยใด ใหญ่เท่าวิหาร ต่อมาซ่อมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ในสมัยของอาจารย์กลุ่ม มาสำเร็จในสมัยของหลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร เครื่องบนไปตัดมาเอง ปรุงเอง อาจารย์โตเป็นช่าง อาจารย์โตผู้นี้บวชแก่ เรียนทางวิปัสสนา เมื่อบวชถือธุดงค์ ต่อมาลาเพศ

กุฏิ สมัยอาจารย์สอน อาจารย์สุข มีสองคณะอยู่เหนือ-ใต้ ต่อมามีคณะเดียวอยู่สุดเขตวัดด้านเหนือแถวริมน้ำขึ้นไป ต่อมาสมัยหลวงพ่อพระเมธีธรรมสารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ย้ายไปอยู่ทางด้านใต้ของโบสถ์ตรงที่สร้างตลาดปัจจุบันนี้ เนื่องจากท่านทราบหลักที่ถือกันแต่โบราณว่า กุฏิอยู่เหนือโบสถ์เจ้าอาวาสมักจะมีเหตุไม่ค่อยดี ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๐ หลวงพ่อพระเมธีธรรมสารได้ย้ายกลุ่มกุฏิอีกครั้ง (เฉพาะกุฏิแถวที่ต่อกัน เป็นของสร้างใหม่ เป็นเรือนฝาไม้สัก) อยู่เบื้องหลัง (ทิศตะวันตก) ของโบสถ์ปัจจุบันนี้

หอสวดมนต์ เดิมปลูกฝังเสาลงดินชั้นเดียว หลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร ซื้อเสาจากตาอ้นบ้านหนองไผ่ เป็นเสาไม้ซากล้วนทุกต้น ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้ย้ายโดยมิได้รื้อ คือ ใช้วิธียกมาทั้งหลังพร้อมกับ

คราวที่ย้ายกุฏิมาตั้งใหม่ เมื่อตั้งในที่ใหม่ได้ยกเสาตั้งบนดิน ยกขึ้นเป็น ๒ ชั้น ชั้นหนึ่งเป็นหอฉัน อีกชั้นเป็นหอสวดมนต์

ศาลาการเปรียญ หลังเก่าสร้างสมัยอาจารย์โพธิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ อยู่ด้านอีสานของวิหาร ส่วนหลังใหม่ปัจจุบันอยู่เหนือกุฏิ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เสร็จในปีเดียวกัน สิ้นค่าก่อสร้าง ๔๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่แสนบาทเศษ)

เขื่อนคอนกรีตหน้าวัด สร้างเมื่อเขื่อนชัยนาทเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๐๑ สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาทเศษ

อนุสาวรีย์หลวงพ่อทวน ตั้งอยู่หน้าตลาด แต่เดิมเป็นหน้ากุฏิสร้างสมัยอาจารย์กลุ่ม อาจารย์โตเป็นช่างดำเนินการก่อสร้าง

ที่ดิน ที่ดินของวัดบ้านกร่างเดิมมี ๒๒ ไร่ ซื้อเพิ่มใหม่จากนายอี๋ ธรรมกิจ ด้านหลังวัดอีก ๔ ไร่ ราคาไร่ละ ๒๐,๐๐๐ บาท รวม ๘๐,๐๐๐ บาท เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ รวมที่ดินของวัดปัจจุบันมี ๒๖ ไร่

พระเครื่องบ้านกร่าง ชื่อว่า พลายเพชร-พลายบัว คงจะเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระเอกาทศรถ สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา ใส่เกวียนบรรทุกมาจากกรุงศรีอยุธยาจะไปบรรจุที่อนุสาวรีย์ดอนเจดีย์ เกวียนมาหักที่หัวขนอน (เดิมชื่อสามขนอน เป็นชื่อตำบลที่สมเด็จพระนเรศวรยกทัพมาทางเรือ มาตั้งรับทัพพระยาพะสิม เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๑๒๗ คือหลังจากสมเด็จพระนเรศวรประกาศอิสรภาพได้ ๗ เดือน พระเจ้าหงสาวดีให้พระยาพะสิมยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาแก้มือ ตั้งทัพอยู่ที่เขาพระยาแมน แต่ก็ต้องพ่ายแพ้กลับไป) คาดว่าสร้างหลังจาก พ.ศ. ๒๓๐๐ มาแล้ว แต่ไม่อาจทราบได้ว่าเมื่อใดแน่ พระเครื่องดังกล่าวนี้ปัจจุบันหายาก

พระปลัดทวี (ต่อมาเป็นพระครูอาภัสศีลคุณ) สร้างใหม่ผสมผงเดิมที่ชำรุด พุทธาภิเษกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ บรรจุไว้ในเจดีย์หลังวิหาร

วิหาร หลวงพ่อพระเมธีธรรมสารได้ไปเห็นวิหารที่วัดบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี รูปทรงเหมือนกันกับวิหารวัดบ้านกร่าง จึงมีความเห็นว่าคงจะสร้างสมัยนั้น วัดบางระจันเป็นวัดที่อาจารย์ธรรมโชติเดิมอยู่วัดอำเภอเดิมบางนางบวช ได้รับอาราธนาไปเป็นอาจารย์ปลุกเสกเวทมนตร์คาถาให้แก่ทหาร ต่อต้านรบกับพม่าข้าศึกที่ยกมาตีกรุงศรีอยุธยา โดยคณะนายจัน นายทองเหม็น ตั้งค่ายรับที่บางระจัน

อนุสาวรีย์หลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตั้งแต่ท่านยังไม่ได้มรณภาพ โดยความประสงค์ของศิษยานุศิษย์เดิมประดิษฐานในมณฑป ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเกือบสุดเขตวัดด้านเหนือ ปัจจุบันย้ายมาประดิษฐานในมณฑประหว่างอุโบสถกับวิหาร

สัญลักษณ์ เดิมบ้านกร่างมีต้นกร่างใหญ่ริมน้ำ แต่สูญไป ข้าพเจ้านายชั้น อินทุมาร จึงหามาปลูกใหม่ที่ริมเขื่อนหน้าวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

[ประวัติวัดบ้านกร่างข้างต้นนี้ นายชั้น อินทุมาร ครูใหญ่โรงเรียนอำนวยเวทย์ สมาชิกสภาจังหวัดสุพรรณบุรี กรรมการสุขาภิบาลและประธานกรรมการยามท้องถิ่นตลาดบ้านกร่าง อยู่บ้านเลขที่ ๓๖ ต.บ้านกร่าง อ.ศรีประจันต์ ปัจจุบันอายุ ๔๗ ปี ได้ค้นคว้ารวบรวมขึ้น เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๐ โดยสอบถามจากท่านผู้สูงอายุ มีหลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร อายุ ๗๙ ปีเศษ กับตาพิม นุมหันต์ อยู่บ้านกร่าง ปัจจุบันอายุ ๘๐ ปีเศษ; เคยพิมพ์ใน "ประเพณี-พิธีพจน์" อนุสรณ์พระเมธีธรรมสาร วันพระราชทานเพลิงศพ ๙ ม.ค. ๒๕๒๕]

พระเครื่องวัดบ้านกร่าง

(ประวัติวัดบ้านกร่าง ฉบับที่ ๒)

มนัส โอภากุล

๑. อารัมภบท

วัดบ้านกร่าง ตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ริมฝั่งทิศตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณ (ท่าจีน) มีเขตอุปจารของวัด ๒๗ ไร่ ๓ งาน ๕๒ ตารางวา กว้างขวางพอสมควร มีเสนาสนะมั่นคงแข็งแรง โบสถ์งามสง่า มีวิหารเก่าสมัยอยุธยาซึ่งยังรักษามาจนปัจจุบัน สิ่งที่มีชื่อลือกระฉ่อนไปทั่วประเทศไทย คือพระเครื่องตระกูล "วัดบ้านกร่าง" เป็นพระเนื้อดินเผาศิลปะอยุธยา สร้างมานานเท่าใดไม่มีหลักฐานปรากฏ มีมากพิมพ์มากแบบกรุหนึ่งในประเทศไทย ทั้งจำนวนพระก็มากมายมหาศาล เล่ากันว่ากองไว้ใต้ต้นพิกุล ต้นโพธิ์และในวิหารเก่าเป็นกองพะเนิน อาจจะถึง ๘๔,๐๐๐ องค์ เท่ากับพระธรรมขันธ์หรือมากกว่าก็เป็นได้ ใครเป็นผู้สร้างจะได้สันนิษฐานโดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นข้อวินิจฉัย

ใครสร้างวัดบ้านกร่าง สืบทราบไม่ได้แน่ชัด เพราะเป็นวัดเก่าแก่มีมานานหลายชั่วอายุคน เกินสถานภาพความเป็นจริงของคน

รุ่นหลังจะทราบได้ ถามผู้เฒ่าผู้แก่ก็บอกว่ามีมานาน เกิดมาเห็นวัดบ้านกร่างมีอยู่แล้ว

จะอย่างไรก็ดี มีสิ่งที่ควรยึดถือเป็นสมมติฐานในการวินิจฉัย คือ วิหารเก่ากับพระเครื่องตระกูลวัดบ้านกร่าง ทั้งสองสิ่งนี้เป็นโบราณวัตถุศิลปะอยุธยา ดังนั้น วัดบ้านกร่างควรมีอายุสมัยอยุธยาไม่ตอนใดก็ตอนหนึ่ง จำต้องยึดหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาบรรจบกันเป็นข้อวินิจฉัยและอ้างอิง

๒. ใครสร้างพระและวัดบ้านกร่าง

ไทยกับพม่าเกิดศึกสงครามกันเสมอ อันสืบเนื่องมาจากความอยากเป็นใหญ่ของกษัตริย์พม่า จึงรุกรานไทยเป็นอาจิณ การศึกติดพันตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางเรื่อยมาจนกระทั่งกรุงธนบุรีแล้วย่างเข้าสู่รัตนโกสินทร์ สงบเอาในรัชกาลที่ ๔ เมื่อพม่าถูกอังกฤษยึดครองเป็นเมืองขึ้น หากจะพูดว่าเป็นการสมน้ำหน้า ก็น่าจะถูกต้อง ที่มารุกรานไทย ฆ่าฟันปล้นสดมภ์ทรัพย์สินของคนไทยกลับไปเมืองพม่า ปฏิบัติการเยี่ยงโจร สงครามไทยกับพม่าต้องสู้รบกันเป็นเวลายาวนานถึง ๒๗๕ ปี รบกันถึง ๔๓ ครั้ง ครั้งสำคัญผ่านเมืองสุพรรณเข้าตีกรุงศรีอยุธยาถึง ๕ ครั้ง ด้วยกัน

ครั้งแรก พ.ศ. ๒๐๙๑ พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ยกไพร่พลมาทางด้านเจดีย์สามองค์ ผ่านหัวเมืองต่างๆ ของเมืองกาญจน์ เมืองสุพรรณ เข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิออกชนช้างกับพระเจ้าแปร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสียทีขับช้างหนี สมเด็จพระสุริโยทัยขับช้างถลันเข้าไปช่วย ถูกพระเจ้าแปรฟันสิ้น

พระชนม์บนคอช้าง ศึกครั้งนี้ไม่แพ้ชนะต่อกัน เมื่อเข้ากรุงศรีอยุธยาไม่ได้ ถอยทัพกลับไปเมืองพม่า

ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๑๒๗ พระเจ้าหงสาวดีให้พระยาพสิมยกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรให้พระยาจักรียกกองทัพเรือมาช่วยทหารสุพรรณรบ เอาปืนใหญ่ยิงพม่าหนีไปอยู่เขาพระยาแมน เห็นท่าเอาชนะไทยไม่ได้ถอยกองทัพกลับพม่า

ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๑๓๓ พระมหาอุปาราชายกกองทัพผ่านเจดีย์สามองค์มาอีก สมเด็จพระนเรศวรซุ่มทัพหลวงไว้ที่สุพรรณบุรี ตามทางสันนิษฐานของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเข้าพระทัยว่า ที่ลำน้ำบ้านคอย[๑] แต่งกองทัพน้อยออกไปล่อข้าศึก เมื่อปะทะกับข้าศึก ทำทีถอยร่น ถึงที่ซุ่มของทัพหลวง สมเด็จพระนเรศวรนำทัพออกโจมตีกองทัพพม่าแตกพ่าย พระยาภุกามแม่ทัพหน้าของพม่าตายในที่รบ และตามจับพระยาพสิมได้ที่บ้านจระเข้สามพัน

ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๑๓๕ พระมหาอุปาราชายกกองทัพใหญ่ พล ๒๐๐,๐๐๐ มาอีก หมายขยี้กองทัพไทยให้แหลกลาญ เกณฑ์หัวเมืองต่างๆ เช่น เจ้าเมืองจาปะโร พระเจ้าแปรเมืองตองอู พร้อมกับให้พระเจ้าเชียงใหม่ยกกองทัพมาจากเหนือ สมเด็จพระมหาอุปราชาเป็นกองทัพหลวง

เช่นเดียวกับสงครามครั้งแรก สมเด็จพระนเรศวรไม่ตั้งรับในเมือง ยกกองทัพออกสู้ศึกนอกเมือง ขณะนั้นกำลังจะเสด็จยกกองทัพไปตีกรุงกัมพูชา จึงทรงรับสั่งให้ยกกองทัพมาตั้งที่ทุ่งป่าโมก

---

[๑] *ไทยรบพม่า* สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ หน้า ๑๘๐

แขวงเมืองวิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง เพื่อยกไปสุพรรณบุรี ให้พระยาศรีไสยณรงค์กับพระยาราชฤทธานนท์ยกกองทัพไปอยู่ที่ริมน้ำท่าคอย แขวงเมืองสุพรรณบุรี ต่อมาเลื่อนกองทัพออกไปตั้งทัพรับที่บ้านดอนระฆัง (รอยค่ายยังมีอยู่)[๒] แล้วพระองค์ยกกองทัพหลวงออกจากทุ่งป่าโมกไปเมืองสุพรรณทางบ้านสามโก้ ข้ามลำน้ำสุพรรณถึงค่ายหลวงหนองสาหร่ายและริมน้ำบ้านคอย

มีหลักฐานทางด้านโบราณคดีเป็นประจักษ์พยาน เมื่อวันที่ ๑๖ ต.ค. ๒๕๒๖ ข้าพเจ้าไปทอดกฐินของสมาคมสุพรรณพระนครที่วัดบ้านคอย อ.ศรีประจันต์ พบเศษกระเบื้องเกลื่อนกลาดตามบริเวณริมแม่น้ำบ้านคอย และก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้าไปตามริมน้ำเชิงสะพานบ้านคอย พบเศษกระเบื้องเป็นอันมาก จากเศษกระเบื้องนี้บ่งบอกให้เราทราบได้ว่า กองทัพของสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถน่าจะมาพักที่นี่จริง ทหารจำนวนแสนพักทัพถึง ๔-๕ วัน จะไม่ทำภาชนะหุงต้มแตกบ้างเจียวหรือ ตามข้อสันนิษฐานคาดว่าจะควรเป็นไปได้ ถ้าไม่เช่นนี้จะมีเศษกระเบื้องเกลื่อนกลาด ตามชายฝั่งแม่น้ำบ้านคอยได้อย่างไร ประจักษ์พยานข้อนี้บ่งชัดบอกว่า กองทัพของสมเด็จพระนเรศวรพักที่ริมน้ำบ้านคอยและหนองสาหร่ายจริงตามประวัติศาสตร์กล่าวถึง

เมื่อกองทัพพม่าปะทะกับกองทัพหน้าพระยาศรีไสยณรงค์กับพระยาราชฤทธานนท์ กองทัพไทยมีกำลังน้อยกว่าจำต้องถอยร่น สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถทรงยกพลจากริมน้ำบ้านคอยและหนองสาหร่ายเข้าสู่สมรภูมิ ขณะนั้นช้างพระที่นั่งชื่อ

---

[๒] เหมือนข้อ ๑ หน้า ๑๗๒

สมเด็จพระนเรศวร กับสมเด็จพระเอกกาทศรถทรงในวันนั้น เป็นช้างชนะงา กำลังตกน้ำมันทั้งสองเชือก แล่นออกไปข้างหน้าโดยเมาน้ำมัน พาสมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถเข้าไปท่ามกลางหมู่ข้าศึก มีแต่จตุลังคบาทกับพวกทหารรักษาพระองค์ตามติดไป เพราะกำลังรบพุ่งกันโกลาหล ฝุ่นฟุ้งตลบจนมืดมัวทั่วทิศ พวกแม่ทัพนายกองตามไม่ทัน ไม่เห็นองค์สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถ ซึ่งตะลุยข้าศึกเข้าไปลึกในราว ๑๐๐ เส้น

พอฝุ่นจาง สมเด็จพระนเรศวรทรงทอดพระเนตรเห็นพระมหาอุปราชายืนช้างอยู่ใต้ร่มไม้กับเหล่าท้าวพระยา ทรงขับช้างออกไปด้วยพระสติที่ไม่หวาดหวั่น พร้อมกับตรัสท้าทายพระมหาอุปราชาให้มาทำยุทธหัตถีกัน ด้วยวิสัยกษัตริย์พระมหาอุปราชาจึงขับพลายพัทธกอออกชนกับพระยาไชยานุภาพ ซึ่งเป็นพระคชาธารของสมเด็จพระนเรศวร

ฝ่ายพระยาไชยานุภาพเห็นพลายพัทธกอออกมา ก็โถมเข้าแทงทันทีโดยไม่ยับยั้ง พลาดจังหวะเสียที ถูกพลายพัทธกอแบกรุนเอาพระยาไชยานุภาพเบนจะขวางตัว พระมหาอุปราชาได้ทีฟันด้วยพระแสงของ้าว สมเด็จพระนเรศวรเบี่ยงพระองค์หลบทัน ถูกพระมาลาหนังซึ่งทรงในวันนั้นขาดลิ พอพระยาไชยยานุภาพสะบัดหลุดกลับได้ล่างแบกรุนพลายพัทธกอเสียหลักเบนไป สมเด็จพระนเรศวรใช้พระแสงของ้าวจ้วงฟันพระมหาอุปาราชาที่ไหล่ขวาขาดสิ้นพระชนม์บนคอช้าง ท้าวพระยาเมืองหงสาวดีเห็นพระมหาอุปาราชาเสียทีต่างก็กรูเข้าช่วยแก้ไข นำพระศพกลับไปเมืองหงสาวดี

สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงโปรดให้สร้างพระเจดีย์ขึ้น ๑ องค์

ตรงที่ทรงกระทำยุทธหัตถี ตามเยี่ยงอย่างพระเจ้าทุฏฐคามณีอภัย ได้ทรงสร้างพระเจดีย์ในลังกาทวีป ตรงที่ทำยุทธหัตถีกับพระยาเอฟ์ารทมิฟ์

เมื่อทรงชำนะศึกแล้ว ยกกองทัพกลับมาทางเดิม ซึ่งจะต้องผ่านอำเภอศรีประจันต์ อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ เพราะเป็นเส้นทางตรงเพื่อข้ามทัพตรงนี้ อันเป็นตอนที่แม่น้ำตื้นที่สุด พระองค์อาจจะพักทัพตามริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณ (ท่าจีน) เพื่อให้ทหารหาญได้พักผ่อนสัก ๓-๔ วัน

ในระหว่างพักทัพอยู่นี้ พระองค์อาจรับสั่งให้ทหารในกองทัพสร้างเป็นพระเครื่องพระบูชาขึ้น เพื่อประจุไว้ในพระสถูปเป็นพุทธบูชาอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ทหารที่ต้องเสียชีวิตในสงครามยุทธหัตถีครั้งนี้ โดยสร้างเป็นกรุสี่เหลี่ยมบุอิฐโดยรอบ เอาพระเครื่องพระบูชาประจุลงไปในกรุแล้ว สร้างองค์พระเจดีย์ขนาดเล็กครอบกรุไว้

ทำไมเราจึงเชื่อว่า สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถทรงสร้างพระเครื่องพระบูชาประจุลงไปในกรุ มีเหตุผลอันใดในข้อนี้ข้าพเจ้าสันนิษฐานได้ ๔ ข้อ ดังนี้

๒.๑ พระวัดบ้านกร่างเป็นศิลปะอยุธยาอย่างชัดแจ้ง จะเป็นสมัยอื่นไม่ได้อย่างเด็ดขาด จึงควรเชื่อว่าพระเครื่องวัดบ้านกร่างสร้างในสมัยอยุธยา บางท่านบอกว่าสร้างจากอยุธยาแล้วนำเอามาบรรจุภายหลัง ในข้อนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น ถ้าจะสร้างมาประจุภายหลังทำไมจึงนำเอาบรรจุไว้ที่วัดบ้านกร่าง ควรนำเอาไปบรรจุในเจดีย์ยุทธหัตถีมากกว่า จึงเห็นว่าสร้างในขณะพักทัพ

นั่นแหละ จำนวนทหารในกองทัพเป็นแสนคน จะต้องมีศิลปินติดมาด้วยไม่น้อยกว่า ๔-๕ คน ศิลปินเหล่านี้แหละเป็นผู้แกะแม่พิมพ์ขึ้นโดยเร่งรีบ

๒.๒ เมื่อศิลปินแกะแม่พิมพ์ออกมา หลายแบบหลายพิมพ์ หาทัพสัมภาระคือดิน มากดลงบนแม่พิมพ์อย่างหยาบๆ โดยไม่ได้เอาดินนั้นไปตากแห้ง แล้วปนให้ละเอียดหรือใช้แร่งร่อนเอาสิ่งสกปรกและเม็ดทรายออก ได้ดินมาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น โดยมิได้มีการพิถีพิถัน เป็นการกระทำอย่างเร่งรีบ เนื่องด้วยยังอยู่ในสภาวะสงคราม ดังนั้น ผงของพระเครื่องที่สำเร็จรูปออกมาจึงมีเนื้อหยาบเป็นเจ้าเรือน ฟ่าว ฟุ คล้ายฟองเต้าหู้ เม็ดทรายมาก ผิดกับพระแทบจะทุกกรุที่พึงมี

๒.๓ พระวัดบ้านกร่างคู่ เป็นพระที่มีความหมายมากยิ่งนักในการสร้างพระครั้งนี้ ศิลปินอาจแกะแม่พิมพ์เป็นองค์พระปฏิมากรสององค์คู่กันด้วยเจตนาและเจาะจงโดยตรง เพื่อสมมติเป็นองค์สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถ พระปฏิมากรสององค์คู่กันนี้ หายากในกรุอื่นๆ ทั่วประเทศไทย ถึงจะมีก็น้อย แต่ที่วัดบ้านกร่างมีพระวัดบ้านกร่างคู่เป็นจำนวนมากมาย พอๆ กับพระวัดบ้านกร่างเดี่ยว

๒.๔ การพบพระเครื่องตระกูลเดียวกันกับพระวัดบ้านกร่างที่อยุธยาก็มี เช่น กรุวัดใหญ่ชัยมงคล มีพระขุนแผนเคลือบ (พิมพ์เดียวกับพระวัดบ้านกร่างห้าเหลี่ยม อกใหญ่) และไม่เคลือบ กับที่วัดเดิมและที่กรุโรงทอแต่มีจำนวนน้อย เป็นการยืนยันว่ามีความสัมพันธ์ต่อกัน โดยเฉพาะวัดใหญ่ชัยมงคลเป็นวัดที่สมเด็จพระ

นเรศวรทรงสร้างขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ๔ ข้อ ควรเชื่อว่าเป็นไปได้ คือ พระวัดบ้านกร่างเป็นพระที่มีศิลปะอยุธยาอย่างชัดแจ้ง ย่อมแสดงว่าสร้างในสมัยอยุธยา จะเป็นสมัยอื่นมิได้ ทัพสัมภาระหรือดินที่เอามากดลงในแม่พิมพ์เป็นพระนั้น ปราศจากความพิถีพิถัน ได้มาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น โดยมิได้นำเอาร่อนมากรองเพื่อให้เศษขี้ผงต่างๆ หมดไปเพราะอยู่ในสภาวะสงคราม ในเนื้อพระจึงเต็มไปด้วยเม็ดทรายเป็นจำนวนมากกว่าพระตระกูลอื่นๆ

โดยเฉพาะพระวัดบ้านกร่างคู่นั้น ควรเป็นสัญลักษณ์ขององค์สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถ ซึ่งมีความหมายยิ่งนัก และที่อยุธยาก็มีพระตระกูลวัดบ้านกร่างเหมือนกัน คือพระขุนแผนเคลือบ (พิมพ์ห้าเหลี่ยม) กับไม่เคลือบและพิมพ์อื่นๆ อีก การเคลือบพระย่อมทำในเวลาปรกติ ไม่ใช่ภาวะสงคราม และมีจำนวนน้อย ถ้าสร้างที่อยุธยาแล้วนำมาบรรจุที่วัดบ้านกร่างย่อมไม่มีเหตุมีผลที่ควรเป็นไปได้

สำหรับวัดบ้านกร่างนั้น มีมาก่อนหรือสร้างภายหลังที่มีองค์เจดีย์แล้วทราบไม่ได้ ใคร่จะสันนิษฐานว่ามีมาก่อน เพราะเจดีย์นั้นอยู่ช่วงหลังของวิหาร ซึ่งอาจจะมีเจดีย์ล้อมรอบวิหารอยู่ก็ได้ เมื่อสร้างพระเจดีย์ขึ้นทีหลังจึงสร้างทางด้านหลังของวิหาร ดังนี้ จึงเชื่อว่าวัดบ้านกร่างควรสร้างก่อนสงครามยุทธหัตถี ซึ่งอยู่ในช่วงสมัยอยุธยานั่นแหละ

มีผู้บอกว่าพบศิวลึงค์ในวัดบ้านกร่างเป็นศิลาแลง ถ้าเป็นจริงวัดบ้านกร่างน่าจะมีอายุถึงสมัยลพบุรี จากการพิจารณาถึงข้อมูล

ในขณะนั้นไม่มีใครสนใจพระเครื่องเหล่านั้นเลย ในข้อนี้มีความจริงเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าพยายามสืบว่าที่ตลาดอำเภอศรีประจันต์นั้น ใครมีพระวัดบ้านกร่างบ้าง ปรากฏว่ามีแต่จำนวนน้อยมาก เปรียบไม่ได้กับพระที่กองไว้เป็นกองพะเนิน เพราะทุกคนถือคติ "ไม่ยอมนำเอาพระเข้าบ้าน"

ผู้ที่มีความสนใจมากที่สุด ไม่ใช่ใครที่ไหน คือ เด็กๆ ตามอาณาบริเวณวัดบ้านกร่าง และเด็กลูกศิษย์วัด ชอบจริงๆ เมื่อถึงฤดูน้ำเหนือหลาก เด็กๆ จะไปขนเอาพระเหล่านั้นไปที่ท่าน้ำ แล้วร่อนพระลงไปกลางแม่น้ำ ซึ่งมีกระแสน้ำเชี่ยวกราก ใครร่อนได้ไกลก็ตีปีกพับๆ เป็นการแสดงถึงความพออกพอใจในความสามารถของตน บางคนพอขว้างไปถูกน้ำจ๋อมเสียตรงนั้นก็มี

ไม่เพียงเท่านั้น เด็กๆ ในวัยซนเหล่านั้นยังเอาพระนั้นมาทอยกองกันเล่นเป็นที่สนุกเสียอีก โดยไม่ประสีประสาว่านั่นคือองค์พระพุทธปฏิมากร อันเป็นสัญลักษณ์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สนุกไปด้วยความคึกคะนอง แล้วท่านชี้นิ้วกราดไปรอบๆ วัดว่า คนมีอายุรุ่นปูนท่าน (ประมาณ ๗๐ ปีเศษ) นั้น เป็นนักร่อนพระและเอาพระมาเล่นทอยกองมือฉกาจทั้งนั้น

ท่านเล่าต่อไปอีกว่า พอถึงฤดูแล้ง น้ำที่ "ท่าขนอน" อยู่ต่ำวัดบ้านกร่างไปเล็กน้อยตื้นเขิน แทบจะไม่มีน้ำเหลือติดก้นแม่น้ำ เนื่องด้วยสมัยโน้นยังไม่มีประตูน้ำ (ประตูน้ำโพธิ์พระยา สร้าง พ.ศ. ๒๔๖๖) น้ำจึงตื้นเขิน ท่านบอกว่า ไม่เพียงแต่คนจะเดินข้ามได้โดยไม่ต้องหยักรั้ง แม้ไก่ก็ยังเดินข้ามได้สบายโดยไม่ต้องบินข้าม แสดงว่าน้ำตรงนั้นมีระดับความสูงเพียงไม่ถึงตาตุ่มของคนเราเสียด้วยซ้ำไป

โบราณวัตถุสมัยลพบุรีแล้ว ไม่น่าจะอยู่ริมแม่น้ำสุพรรณ ส่วนมากอยู่ลึกเข้าไป เช่นที่วัดละหารเป็นต้น ถามคุณบันเทิง พนูศิลป์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ อ.อู่ทอง สุพรรณบุรี บอกว่าเป็นศิวลึงค์ ทำด้วยหินสีเขียว ท่านพระครูอาภัสศีลคุณบอกว่าเอามาจากบ้านหนองแจง ต.ไร่รถ อ.ดอนเจดีย์ ปัญหานี้จึงหมดไป

๓. พระวัดบ้านกร่างแตกกรุเมื่อใด

ไม่มีใครจดจำได้ว่าพระวัดบ้านกร่างแตกกรุเมื่อใด ใครเป็นผู้ขนเอาขึ้นมากองไว้ที่โคนต้นไม้และในวิหารหลังเก่า ผู้ที่มีอายุ ๖๐–๗๐ ปี เพียงบอกได้ว่า เห็นพระกองไว้ตามโคนต้นไม้และในวิหาร หาได้มีผู้ใดสนใจเลยแม้แต่น้อยไม่ กองอยู่นานเป็นปีๆ แล้ว พระก็หมดไปเอง ชาวบ้านกร่างไม่มีใครสนใจที่จะเก็บเอาไปบูชา เพราะถือคตินิยมของวัดก็ให้อยู่ในวัด ไม่ยอมนำเอาเข้าไว้ในบ้านเป็นอันขาด แม้เจ้าคุณเมธีธรรมสารก็บอกว่าเห็นกองอยู่ ไม่ทราบว่าใครขนเอาขึ้นมาจากกรุ

เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงบางประการ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๐๖ ข้าพเจ้ากับเพื่อนเดินทางไปวัดบ้านกร่าง เข้านมัสการท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสาร (หลวงพ่อไสว) เจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างในขณะนั้น ขอทราบเรื่องราวของพระวัดบ้านกร่าง โดยคิดว่าท่านเจ้าคุณคงจะรู้บ้างไม่มากก็น้อย เพราะเมื่อเด็กๆ ท่านมาเรียนหนังสือที่วัดบ้านกร่าง

ท่านเจ้าคุณกรุณาเอื้อเฟื้อเล่าให้ฟังโดยความยินดีว่า สมัยที่ท่านยังเป็นเด็กมีอายุในราว ๑๒ ขวบ (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๒

เพราะท่านเกิด พ.ศ. ๒๔๓๐) บ้านท่านอยู่วัดจรรย์ ใต้วัดบ้านกร่าง ไปประมาณเกือบ ๑ ก.ม. ฝั่งทิศตะวันออกของแม่น้ำสุพรรณ (ท่าจีน) ท่านมาเรียนหนังสือไทยและอักขระบาลีที่วัดบ้านกร่าง แสดงได้ว่าวัดบ้านกร่างขณะนั้นมีความเจริญกว่าวัดอื่นๆ ในละแวกนั้น เพราะมีการสอนหนังสือแล้ว

การเรียนเขียนอ่านสมัยโน้นไม่สะดวกสบาย หนังสือหายากหรือไม่มี กระดานที่จะต้องนำเอามาใช้เขียนหรือคัดลายมือ ต้องไปหาแผ่นกระดานไม้สักมาตัดให้ได้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หาดินหม้อจากก้นหม้อข้าวมาผสมกับน้ำข้าว ผสมแล้วละเลงทาตากให้แห้งสนิท เอามาทำเป็นกระดานเขียน โต๊ะนักเรียนไม่มี นักเรียนทุกคนนั่งประจำตามเสาของหอสวดมนต์ เสาละคน มิได้นั่งปะปนกัน ก็ดีไปอย่าง เด็กๆ ทุกคนไม่มีโอกาสได้พูดคุยกัน ต่างคนต่างคร่ำเคร่งเรียนหนังสือโดยไม่หยุด

พอเพลเสียงกลองดังตูม เลิกเรียน เตรียมจัดสำรับมาถวายพระภิกษุฉันภัตตาหารเพล เสร็จแล้วลูกศิษย์ก็ไปพักผ่อน ส่วนมากไม่ได้ไปไหน วิ่งเล่นกันในลานวัดตามประสาเด็ก ท่านบอกว่าเห็นพระวัดบ้านกร่างถูกขนมากองไว้ที่โคนต้นพิกุล ต้นโพธิ์และในวิหาร เอาขึ้นมาเมื่อใดก็ไม่ทราบ มีจำนวนมากมายก่ายกอง

ตามที่ท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารบอกเล่า ควรเชื่อว่าพระวัดบ้านกร่างขนขึ้นมาจากองค์เจดีย์ที่บรรจุ คงจะเนื่องจากองค์เจดีย์พัง และมีผู้ไปพบพระเครื่องเหล่านั้นเข้า จึงขนขึ้นมากองไว้ ไม่รู้จะขนเอาขึ้นมาทำไม จึงพอประมาณได้ว่า พระวัดบ้านกร่างน่าจะแตกกรุก่อน พ.ศ. ๒๔๔๒ หรืออย่างช้าก็ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ นั่นแหละ

ชาวเรือที่ขึ้นล่องค้าขาย ส่วนมากมีชาวสมุทรสาคร สมุทรสงคราม บรรทุกกะปิ น้ำปลา มะพร้าวมาเที่ยวเร่ขาย ชาวนครชัยศรี (ต่อมาเปลี่ยนเป็นนครปฐม) เอาเรือข้าวมาซื้อข้าวเปลือก พอเรือมาถึงหาดท่าขนอน ต้องหยุดเพื่อหาทางทดน้ำ หรือคอยเวลาให้น้ำขึ้น จึงจะถ่อเรือข้ามท่าขนอนตอนตื้นที่สุดได้ พระครูอาภัสศีลคุณบอกว่า ไม่เพียงท่าขนอนแห่งเดียว ที่หน้าวัดบ้านกร่างก็ตื้น ข้าพเจ้าถามว่า เขาว่าที่วัดพังม่วงก็ตื้นใช่หรือไม่ ท่านตอบว่าใช่ สรุปได้ว่า อาณาบริเวณนี้เป็นตอนที่น้ำตื้น ตามระดับความสูงของชลประทานบอกไว้ว่า สูงกว่าระดับน้ำทะเลถึง ๔ เมตร[๓]

เมื่อเขียนมาถึงตรงนี้ ขอย้อนหวนกลับไปตอนที่กองทัพสมเด็จพระนเรศวรมาข้ามทัพตรงนี้ น่าจะมีเหตุผลสนับสนุนว่าควรเป็นไปได้

ชาวเรือต้องค้างที่ท่าขนอน ตอนเย็นมักจะเดินขึ้นไปที่วัดบ้านกร่าง เมื่อเห็นพระวัดบ้านกร่างกองอยู่พะเนินเทินทึกโดยไม่มีใครสนใจ ก็ไปหยิบลูบๆ คลำๆ บ้างก็นำเอาติดมือลงไปคนละองค์สององค์ ต่อมามีใจกล้ามากขึ้น เพราะไม่เห็นใครมาหวงห้าม กอบใส่ผ้าขาวม้าลงเรือ โดยไม่ถือคตินิยมว่าเอาพระเข้าบ้าน ก็เอาลงเรือนี่ ไม่ได้เอาเข้าบ้าน คงไม่เป็นไร

นานไปๆ พระที่ว่ากองไว้พะเนินเทินทึกก็สลายไปทีละเล็ก ทีละน้อย ต่อมาชาววัดบ้านกร่างและชาวตลาดอำเภอศรีประจันต์นึกอยากจะได้ขึ้นมาบ้าง ไปนำเอามาบูชาโดยใส่ไว้ในพานวางไว้บนหิ้งพระ ถือว่าเอามาบูชา แต่ไม่ได้มีความสนใจอะไรเท่าใดนัก มีใครไป

---

[๓] ดอนเจดีย์อยู่ที่ไหน

ใครมาหาสู่ ก็ให้เขาไป

หลังจากพระวัดบ้านกร่างอันตรธานหายไปหมดแล้ว เกิดมีผู้นำเอาไปบูชามีประสบการณ์ในทางเป็นมงคลของชีวิต เช่นสตรีใกล้จะคลอด ได้อาราธนาพระวัดบ้านกร่างมาทำน้ำมนต์ ทำให้คลอดสะดวกทุกๆ ราย บางคนพกติดตัวเอาไปเกิดตีรันฟันแทงกันขึ้น ไม่เป็นไร ถือว่าพระวัดบ้านกร่างมีพระพุทธคุณสูง จึงใฝ่หากัน

ท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารเล่าว่า พอพระวัดบ้านกร่างหมดไปจากวัดแล้ว พระวัดบ้านกร่างคู่หนึ่งแลกวัวหนึ่งตัวไม่มีใครยอม

เป็นความจริงดังได้กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านวัดบ้านกร่างและชาวตลาดอำเภอศรีประจันต์ ไม่มีใครค่อยมีพระวัดบ้านกร่างไว้เลย ถึงจะมีก็น้อยมาก เป็นข้อยืนยันตามที่ท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารเล่ามานั้นเป็นความจริง

ข้าพเจ้าเรียนถามว่า กรุบรรจุพระวัดบ้านกร่างอยู่ตรงไหน ท่านกรุณาบอกว่า อยู่ด้านหลังตรงมุมวิหารหลังเก่าทางด้านใต้ แต่ขณะนี้ได้สร้างเจดีย์องค์ใหม่ขึ้นคร่อมกรุเก่าไว้ มีช่องทางอยู่ด้านหน้าของเจดีย์ เป็นรูปห้าเหลี่ยม อันเป็นสัญลักษณ์ของพระพิมพ์ห้าเหลี่ยม ท่านพระครูอาภัสศีลคุณบอกว่า ก่อคล้ายแบบเดิม เป็นทรงเจดีย์เตี้ยๆ ดูคล้ายเป็นเจดีย์ทรงพม่า คาดว่าสร้างมานานไม่น้อยกว่า ๔๐-๕๐ ปี

ท่านเจ้าคุณกรุณาเล่าให้ฟังอีกว่า เมื่อตอนท่านเป็นเด็ก เคยลงไปเล่นในกรุพระ โดยเพื่อนลูกศิษย์ด้วยกันมาชวนลงไปหาพระเนื่องด้วยเพื่อนของท่านเคยลงไปในกรุนั้นก่อนแต่เพียงคนเดียว พบโถเบญจรงค์ขนาดเล็กใบหนึ่งอยู่ข้างๆ ผนังกรุจึงเอาขึ้นมาดู พบ

พระเครื่ององค์หนึ่งเป็นแก้วสีเขียวคล้ำ ลื่นจับไม่ค่อยติด เพื่อนของท่านกลัวพระจะหล่นจากมือแตก จึงเอาผ้าห่อไปบ้านแล้วแก้ห่อให้บิดาดู บิดาถามว่าไปเอามาจากไหน เขาพาซื่อตอบว่าเอามาจากในกรุวัดบ้านกร่าง เท่านั้นเอง อารมณ์ของบิดาเขาโมโหเป็นฟืนเป็นไฟคว้าไม้เรียวออกมา บอกว่าให้รีบเอากลับไปคืนไว้ในกรุโดยเร็วที่สุด อย่าเอาเข้ามาในบ้านเป็นอันขาด ไม่เช่นนั้นจะเอาไม้เรียวหวดเพื่อนของเขาคว้าได้ห่อพระรีบปิ่งมาที่กรุพระอีก เอาพระใส่โถเบญจ-รงค์ซุกไว้ตรงที่เดิม

เวลาผ่านไปหลายวัน เพื่อนของท่านเล่าให้ท่านฟังว่า พบพระสีเขียวคล้ำ เอาไปให้พ่อดู เกือบถูกไม้เรียว ต้องรีบนำมาเก็บไว้ที่เดิม ท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารได้ฟังดังนั้นก็อยากจะได้ขึ้นมา จึงบอกกับเพื่อนถึงเจตจำนงว่า อยากจะได้ ขอให้พาไป เพื่อนของเขารับปากว่าจะพาไป บังเอิญตอนบ่ายไม่ว่าง ตกเย็นจึงไปที่กรุ เพื่อนโน้มตัวลงไปในกรุ เอามือควานหาโถเบญจรงค์ ควานอยู่เท่าใดก็ไม่พบ หันมาบอกกับท่านว่าไม่พบ

จึงปรึกษาหารือกันว่า อาจจะหล่นลงไปก้นกรุก็ได้ ควรลงไปหาในกรุ กรุนี้เป็นกรุบุด้วยอิฐโดยรอบ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เพราะกรุมีความเรียบร้อย ไม่มีดินถม จึงทำให้พระวัดบ้านกร่างปราศดินและทรายจับเกาะองค์พระ จะมีก็เพียงคราบลงรักบ้างเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น ส่วนมากไม่มี บางองค์มีสีคล้ายหม้อใหม่ ใครไม่ชำนาญอาจจะบอกว่าเป็นพระสร้างใหม่ก็ได้

เพื่อนหย่อนตัวลงไปในกรุ แล้วเรียกให้ท่านลงไปด้วย ท่านจึงค่อยๆ หย่อนตัวลงไปในกรุ พอเท้าถึงพื้นได้ยินเสียงกรอบๆ แกรบๆ

แสดงว่าในกรุนั้นยังมีพระอยู่อีกมาก ในชั้นต้นรู้สึกมืดเพราะสายตายังไม่เคยชินต่อความมืด ชั่วสักพัก พอสายตาชินแล้วก็ค่อยเห็นอะไรได้รางๆ ท่านเห็นเพื่อนของท่านกำลังฉุดพระพุทธรูปสัมฤทธิ์อยู่ จึงคิดว่าในกรุนั้นก็ยังมีพระบูชาเนื้อสัมฤทธิ์อยู่ด้วย ประมาณ ๑๐–๒๐ องค์ ท่านพระครูอาภัสศีลคุณ บอกว่า เป็นพระทรงเทริด ครับ! พระทรงเทริดก็เป็นพระสมัยอยุธยานั่นเอง

เพื่อนเขาและตัวท่านค้นหาโถเบญจรงค์อยู่เป็นนาน ไม่พบ จึงคิดว่าคงจะมีใครมาเอาไปเสียแล้ว ทั้งพระบูชาและพระเครื่องก็ยังมีอยู่ แต่ไม่กล้าที่จะนำเอาติดตัวไปบ้าน กลัวจะเป็นเช่นเพื่อนของท่าน จึงมิได้เอาอะไรขึ้นมาเลย

ท่านเจ้าคุณบอกว่า สมัยโน้นก็มีการทำพระวัดบ้านกร่างขึ้นเหมือนกัน แต่มิได้มีเจตนาปลอมแปลง ทำเอาไว้เพื่อบูชาเท่านั้น เพราะทุกคนยังถือคติมั่นไม่ยอมเอาของวัดเข้าบ้าน อย่าว่าแต่ชาวบ้านร้านตลาดไม่ยอมนำเอาพระเข้าบ้าน แม้พระภิกษุยังไม่ยอมเอามาไว้ที่กุฏิหรือที่วัดของท่าน

เมื่อตัวท่านเป็นลูกศิษย์วัดจรรย์ พระที่วัดจรรย์จึงใช้ให้ท่านไปหาพระวัดบ้านกร่างองค์สวยๆ ไปทำเป็นแม่พิมพ์ เมื่อท่านได้พระวัดบ้านกร่างมาแล้วก็นำเอาไปให้ และใช้ให้ท่านไปหาดินเหนียวมาอีก ท่านก็ไปหามาให้จนครบ เมื่อพระภิกษุได้สิ่งที่ต้องการมาครบแล้วนำเอาพระมาทำเป็นแม่พิมพ์ แล้วเอาดินมากดจนได้จำนวนตามต้องการ เอาไปเผาในเตาอั้งโล่จนสุก หาแผ่นกระดานไม้สักมาเจาะเป็นช่องๆ เอาพระที่ทำใส่ลงไปตามช่อง บางองค์ก็นำเอาไปแขวนเหนือศีรษะของท่าน บางทีนำเอาไปไว้ที่หอสวดมนต์ ดังนั้น

จึงควรเข้าใจไว้ด้วยว่า พระวัดบ้านกร่างทำขึ้นใหม่ก็มี โดยมิได้เจตนาทำปลอมขึ้น และไม่ทราบว่าเป็นพิมพ์อะไรบ้างเท่านั้น

๔. พระวัดบ้านกร่างมีพิมพ์อะไรบ้าง

ข้าพเจ้าพยายามศึกษาพระตระกูลวัดบ้านกร่างมานาน เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๒๓ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๒๗

ในชั้นต้น ข้าพเจ้าก็งุนงงต่อพิมพ์ทรงวัดบ้านกร่าง จับต้นชนปลายไม่ถูก เนื่องด้วยวันนี้เห็นพิมพ์นี้ พอรุ่งขึ้นเห็นอีกพิมพ์หนึ่ง มะรืนเห็นพิมพ์แตกต่างกันไปอีก น่าเวียนหัวจริง จึงเริ่มศึกษาอย่างจริงจังด้วยการถ่ายภาพเก็บเอาไว้ๆ จนในที่สุดพอจะแยกพิมพ์ทรงออก

อาจจะมีบางท่านสงสัยว่า รู้ได้อย่างไร พิมพ์วัดบ้านกร่างแปลกๆ นั้นเป็นของแท้ ในข้อนี้ ข้าพเจ้าอาศัยหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่ข้าพเจ้าประมวลขึ้นเป็นส่วนตัว จึงเชื่อว่าผิดพลาดได้ยาก ซึ่งจะได้กล่าวในโอกาสต่อไป ในชั้นนี้ขอกล่าวถึงพิมพ์ทรงทั้งพระบ้านกร่างเดี่ยวและคู่ ดังต่อไปนี้

๔.๑ พระวัดบ้านกร่างเดี่ยว มีรวมด้วยกัน ๒๗ พิมพ์ทรง

๔.๑.๑ พิมพ์ ห้าเหลี่ยม อกใหญ่	๔.๑.๒ พิมพ์ ห้าเหลี่ยม อกเล็ก
๔.๑.๓ " ทรงพลใหญ่	๔.๑.๔ " ทรงพลใหญ่ ฐานบัว
๔.๑.๕ " ทรงพลเล็ก	๔.๑.๖ " ซุ้มเหลือบ
๔.๑.๗ " พระประธาน หน้าแก่	๔.๑.๘ " พระประธานหน้าหนุ่ม
๔.๑.๙ " ซุ้มเถาวัลย์	๔.๑.๑๐ " ซุ้มประดู
๔.๑.๑๑ " ใบไม้ร่วง	๔.๑.๑๒ " ปรกโพธิ์
๔.๑.๑๓ " หน้าเทวดา	๔.๑.๑๔ " หน้าฤาษี

๔.๑.๑๕ พิมพ์	หน้านาง	๔.๑.๑๖ พิมพ์	ก้างปลา
๔.๑.๑๗ "	ขุนแผนแขนอ่อน	๔.๑.๑๘ "	ขุนแผนใบมะยม
๔.๑.๑๙ "	ขุนแผนใบพุทธา	๔.๑.๒๐ "	ขุนแผนฐานกระหนก
๔.๑.๒๑ "	ขุนแผนมือยาว	๔.๑.๒๒ "	ขุนแผนฐานหมอน
๔.๑.๒๓ "	เศียรเหลี่ยม	๔.๑.๒๔ "	เศียรโต
๔.๑.๒๕ "	หน้าฤาษี (เล็ก)	๔.๑.๒๖ "	พิมพ์พิเศษ
๔.๑.๒๗ "	พิมพ์พิเศษ		

๔.๒. พระวัดบ้านกร่างคู่ มีรวมด้วยกัน ๑๔ พิมพ์

๔.๒.๑ พิมพ์	หน้ายักษ์	๔.๒.๒ พิมพ์	หน้าฤาษี
๔.๒.๓ "	หน้าเทวดา (ซุ้มเดี่ยว)	๔.๒.๔ "	หน้าเทวดา (ซุ้มคู่)
๔.๒.๕ "	หน้าแก่	๔.๒.๖ "	หน้ากลม
๔.๒.๗ "	หน้าหนุ่ม	๔.๒.๘ "	หน้ายาว
๔.๒.๙ "	หน้ายาว (๓ ขีด)	๔.๒.๑๐ "	สองปาง
๔.๒.๑๑ "	เศียรโต	๔.๒.๑๒ "	เข่าสูง (เข่านูน)
๔.๒.๑๓ "	หน้ามงคล (เล็กกลางใหญ่)	๔.๒.๑๔ "	อกครุฑ

รวมทั้งพิมพ์เดี่ยวและคู่เท่ากับ ๔๑ พิมพ์ นับว่ามีพิมพ์ที่ไม่น้อยทีเดียว เป็นข้อสนับสนุนได้ว่า ทหารในกองทัพอาจเป็นศิลปินหลายคนช่วยกันแกะแม่พิมพ์ขึ้น จึงได้แม่พิมพ์จำนวนมาก แปลกและแตกต่างกัน ยิ่งพระมีจำนวนมากมายมหาศาล ยิ่งเป็นข้อสนับสนุนว่า ทหารมากดพิมพ์คนละ ๑ องค์ ก็จะได้พระอย่างน้อย ๘๔,๐๐๐ องค์

๕. พระวัดบ้านกร่างในทางทฤษฎี

ข้าพเจ้าพากเพียรเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะค้นหาความจริงในองค์พระวัดบ้านกร่าง เพื่อนำมาสร้างเป็นทฤษฎี ต้องใช้ความ

พยายามอย่างยิ่งยวดเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี จึงได้อะไรๆ ในองค์พระวัดบ้านกร่างมาสร้างเป็นทฤษฎี ซึ่งคาดว่าคงจะไม่ไกลจนเกินความเป็นจริงไปนัก ดังนี้

๑. เนื้อ	๕. การตัดขอบ
๒. ความแห้งผาก	๖. รอยตอกตัด
๓. เม็ดทราย	๗. รอยกาบหมาก
๔. สี	๘. ว่านหลุด

๕.๑. เนื้อ เนื้อพระวัดบ้านกร่างค่อนข้างหยาบกว่าพระโดยทั่วๆ ไป ฟ่าว ฟุ คล้ายกับเรานำเอาฟองเต้าหู้แห้งมาบีบให้ละเอียดแล้วรวมกันเป็นก้อน มีโพรงอากาศมาก ถือได้ว่าเป็นพระที่มีเนื้อหยาบที่สุด จะอย่างไรก็ดี บางองค์มีเนื้อค่อนข้างละเอียดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

๕.๒. ความแห้งผาก ความอบอ้าวภายในกรุ กอปรกับเวลาอันยาวนานหลายปี ทำให้เนื้อพระมีความแห้งผาก ทดสอบได้ด้วยการเอาลงแช่น้ำอุ่น จะเห็นฟองอากาศเดือดปุดๆ ขึ้นสู่ผิวน้ำถี่ยิบ เนื่องจากน้ำเข้าไปไล่ที่โพรงอากาศในเนื้อพระ จึงกลายเป็นฟองอากาศลอยขึ้นสู่ผิวน้ำ เมื่อนำเอาขึ้นมาชั่วครู่เดียวก็แห้งสนิท ถ้าเป็นพระสร้างใหม่เอาลงแช่น้ำอุ่น ไม่เกิดฟองอากาศเดือด ถึงจะเกิดก็น้อย มีฟองน้ำเกาะตามองค์พระ แสดงว่าความชื้นในเนื้อพระยังไม่หมดจริง จึงไม่ยอมรับน้ำใหม่เข้าไป เมื่อเอาขึ้นมาจากน้ำก็ไม่แห้งวูบวาบเหมือนพระเก่าอายุเป็นร้อยๆ ปี

๕.๓ เม็ดทราย ในเนื้อพระวัดบ้านกร่างมีทรายอยู่มาก แต่ไม่มีใครแยกว่ามีทรายสีอะไรบ้าง เท่าที่ข้าพเจ้าแยกออกมีอยู่ ๓ สี คือ

ดำ ขาว แดง มีทั้งเม็ดเล็กและเม็ดใหญ่ สีดำมีจำนวนมากกว่าสีอื่น สีขาวมีขาวใสและขาวขุ่นจำนวนปานกลาง สีแดงเลือดนกมีจำนวนน้อย

๕.๔ สี เรียกกันโดยทั่วๆ ไป ว่า สีแดง มีมากที่สุด แบ่งออกเป็นสีแดงอิฐ แดงนวล แดงปนน้ำตาล และมีเขียวหม่นกับดำปนเทาปะปนอยู่บ้างเพียง ๑ เปอร์เซ็นต์

๕.๕ การตัดขอบ พระบ้านกร่างเดี่ยวมักตัดขอบลงไปตรงๆ ส่วนพระวัดบ้านกร่างคู่มักจะตัดเรียงสอบไปข้างหลัง

๕.๖ รอยตอกตัด เราเรียกกันรอยตอกตัดมาแต่ไหนแต่ไร เพราะเห็นเป็นรอยทิวข้างขอบของกรอบพิมพ์ คิดว่าใช้ตอกตัด ตามข้อสันนิษฐานของข้าพเจ้าและเห็นเขาทำพระมาแล้ว ใช้มีดบางตัดขอบทั้งนั้น มีรอยทุกองค์ เพราะมีเม็ดดินติดกับคมมีดลู่ลงไป ทำให้เกิดรอยทิว พระจำนวนเป็นแสนองค์ใช้ตอกตัดต้องใช้เวลานานมากทีเดียว

รอยทิวนี้อาจมีคลื่นหยักเล็กน้อย เนื่องจากความหดตัวของดินและความร้อนที่เผา ทำให้ดินหดหรือขยายตัวได้ ดังนั้น รอยตอกตัดจึงควรหยักเป็นคลื่นน้อยๆ

๕.๗ รอยกาบหมาก สันนิษฐานว่าคงจะเนื่องจากเอาดินกดลงไปในแม่พิมพ์พระ เมื่อเทออกจากแม่พิมพ์คงจะนำลงไปวางกับแผ่นกระดาน หรือไม่เช่นนั้นก็เอาแผ่นกระดานทาบกดลงไปเพื่อให้สัญลักษณ์เป็นทิวด้านหลัง เราเรียกกันตามความเข้าใจว่ารอยกาบหมาก

๕.๘ ว่านหลุด เป็นทฤษฎีสำคัญที่สุด พระทุกชนิดไม่มีรอย "ว่านหลุด" ในเนื้อพระ แต่พระวัดบ้านกร่างมีร้อยละ ๙๙ สัญลักษณ์ข้อนี้ทำให้เราสามารถดูพระพิมพ์พิเศษของวัดบ้านกร่าง

ซึ่งไม่เคยเห็นมาก่อนว่าใช่หรือไม่ใช่

ลักษณะของว่านหลุด คือ มีลักษณะเป็น "ร่องลึก" ในเนื้อพระ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า คล้ายกับว่ามีว่านหรืออะไรก็ไม่ทราบจมอยู่ในเนื้อพระ พอเผาทำให้ว่านนั้นถูกเผาไหม้ไปด้วย ปรากฏเป็นรอย "ร่องลึก" อยู่แทบจะทุกองค์ แต่ทั้งนี้ต้องใช้แว่นกำลังสูง ๑๐ เท่าส่องขยาย ดูด้วยตาเปล่าไม่เห็น

๖. ประสบการณ์

๖.๑ นายบุรี พรหมลักขโณ อดีตนายอำเภอศรีประจันต์ และผู้ว่าราชการจังหวัด ในสมัยเป็นนายอำเภอศรีประจันต์ เดินทางมาราชการที่จังหวัดด้วยเรือหางยาว ระหว่างทางเกิดอุบัติเหตุเรือล่มถูกใบพัดเรือหางยาวอันคมกริบฟันอย่างน่าหวาดเสียว แต่นายอำเภอบุรีไม่เป็นอะไรเลย เพราะมีพระวัดบ้านกร่างทรงพลใหญ่

๖.๒ นายประมวล สุวรรณเกิด อดีตนายอำเภอ และ ส.ส. สุพรรณบุรี สมัยเป็นนายอำเภอศรีประจันต์ ขับรถไปราชการ เกิดอุบัติเหตุชนกับรถยนต์อีกคันหนึ่งที่แล่นสวนมาอย่างแรง จนถึงกับรถพลิกคว่ำลงข้างถนน แต่ไม่เป็นไร เพราะมีพระวัดบ้านกร่างทรงพลเล็ก

๖.๓ นายสมพร กลิ่นพงษา สมัยเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม ขึ้นเครื่องบินมาราชการกรุงเทพฯ จวนจะถึงดอนเมืองเครื่องบินตก ไม่ตาย มีพระสุพรรณอยู่ ๓ องค์ พระวัดบ้านกร่างทรงพลใหญ่ พระถ้ำเสือ และพระวัดปากน้ำฯ และอื่นๆ อีก

๖.๔ นายสมศักดิ์ หรุ่มเรืองวงษ์ ขี่รถมอเตอร์ไซค์ออกจากบ้านเพื่อไปธุระ ใกล้ถึงปั๊มน้ำมันที่ตลาดศรีประจันต์ เกิดประสานงา

กับรถจักรยานยนต์อีกคันหนึ่ง นายสมศักดิ์ ไม่เป็นอะไร เพราะมีพระวัดบ้านกร่าง แต่ฝ่ายตรงข้ามบาดเจ็บสาหัส

๖.๕ "นายแก่" (ชื่อเล่น) แจ้งประจักษ์ ขี่รถมอเตอร์ไซค์ไปจวนจะถึงโรงงานน้ำตาลบางขวาก อ.สามชุก รถสิบล้อตามมาข้างหลัง เสยก้นรถมอเตอร์ไซค์แล่นลงไปข้างทาง ไม่เป็นไร เพราะมีพระวัดบ้านกร่างรุ่นใหม่แขวนอยู่ในคอ

๗. วัดบ้านกร่างปัจจุบัน

วัดบ้านกร่างปัจจุบัน เป็นวัดพัฒนาให้มีความเจริญอยู่วัดหนึ่ง มีเสนาสนะครบถ้วนอย่างสมบูรณ์ กุฏิสองแถวมั่นคงแข็งแรง ศาลาการเปรียญหลังใหญ่โอ่อ่า อุโบสถอันสวยงาม ตลอดจนมีโรงเรียนประชาบาลอยู่ด้วย วิหารเก่าสมัยอยุธยายังคงรักษาไว้ เขื่อนหน้าวัดแข็งแรง และยาวเหยียดร้อยกว่าเมตร

เจ้าอาวาสปกครองวัดบ้านกร่างมาแต่ต้น ไม่สามารถสืบทราบได้ เพราะมีเวลาอันยาวนาน พอจะได้ในยุคปัจจุบัน ดังนี้

๑. พระอาจารย์โพธิ์
๒. พระอุปัชฌาย์ทวน
๓. พระอธิการศรี
๔. พระอธิการกลุ่ม (พ.ศ. ๒๔๗๔–๒๔๘๐)
๕. พระเมธีธรรมสาร (พ.ศ. ๒๔๘๑–๒๕๒๒)
๖. พระครูอาภัสศีลคุณ (พ.ศ. ๒๕๒๒–ถึงปัจจุบัน*)

---

* คือ พ.ศ. ๒๕๒๗ (พระครูอาภัสศีลคุณ ถึงมรณภาพ ณ ๑ มี.ค. ๒๕๓๓)

พระวัดบ้านกร่างมีใบเสมาแปลก ทั้งนี้ ด้วยความคิดของท่านพระครูอาภัสศีลคุณ ท่านนำเอาสัญลักษณ์ของวัดบ้านกร่างมาทำ คือ พระวัดบ้านกร่างพิมพ์ทรงพลใหญ่ จำลองขนาดใหญ่กว้างฟุตเศษ ใหญ่เกือบ ๒ ฟุต หรือเท่ากับใบเสมาทั่วๆ ไป ปักอยู่โดยรอบอุโบสถ

๘. มงคลวัตถุรุ่นใหม่

เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน พระครูอาภัสศีลคุณ เกิดเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ที่บ้านดอนไร่ ต.หนองสะเดา อ.สามชุก จ. สุพรรณบุรี บิดามารดามีอาชีพทำนา เป็นหลานสนิทของหลวงพ่อมุ่ย วัดดอนไร่

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ เข้าอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดดอนไร่ อันเป็นวัดใกล้บ้านเกิดของท่าน โดยมีพระมหาเผื่อน เป็นพระอุปัชฌาย์ หลวงพ่อมุ่ย เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระมหาทอง เป็นพระอนุสาวนาจารย์ อุปสมบทแล้วจำพรรษาอยู่ที่วัดดอนไร่ ๑ พรรษา พอออกพรรษาย้ายมาจำพรรษาที่วัดบ้านกร่าง เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม

เมื่อมาจำพรรษาอยู่วัดบ้านกร่าง พอทราบประวัติวัดบ้านกร่างอยู่บ้างว่า พระวัดบ้านกร่างขึ้นชื่อลือกระฉ่อนไปทั่วประเทศไทย มาคิดคำนึงว่า ถ้าหากจะสร้างพระตระกูลวัดบ้านกร่างมาเพื่อทดแทนพระที่หมดไปแล้ว ให้พระอาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิในเมืองสุพรรณปลุกเสก ก็คงจะนำเอาไปบูชาได้ผลดีเช่นกัน ด้วยเหตุดังกล่าวนั้น จึงทำให้ท่านครุ่นคิดที่จะทำพระวัดบ้านกร่างออกมาเพื่อให้ประชาชนบูชา แต่ไม่กล้าที่จะกระทำการใดๆ ลงไป เพราะเป็น

พระลูกวัด จะอย่างไรก็ดี ท่านได้พยายามศึกษาถึงวิธีทำพระเครื่องเรื่อยมา ควบคู่ไปกับการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งต่อมาสอบได้นักธรรมเอก ใน พ.ศ. ๒๔๘๖

กาลเวลาผ่านไป ๖-๗ ปี ในราว พ.ศ. ๒๔๗๙ ท่านลงไปในกรุเดิมที่ประจุวัดบ้านกร่าง ซึ่งทางวัดได้บูรณะปฏิสังขรณ์เรียบร้อยแล้ว ทางด้านหน้าของเจดีย์มีช่องเป็นรูปพระวัดบ้านกร่างทรงพลหรือห้าเหลี่ยม พอที่คนจะสอดตัวลงไปได้ เมื่อท่านลงไปถึงก้นกรุเห็นพระแตกหักชำรุดเป็นจำนวนมาก จึงคิดว่าควรจะขนเอาขึ้นไป แล้วท่านระดมกำลังลูกศิษย์วัดมาช่วยกันขนเศษพระแตกๆ หักๆ ขึ้นมาบ้าง ได้จำนวน ๑ โอ่งใหญ่ แล้วเก็บเอาไว้ที่กุฏิของท่าน

จวบจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๒ ท่านจึงคิดดำริที่จะสร้างพระเครื่องตระกูลวัดบ้านกร่างขึ้นเพื่อให้ประชาชนบูชา เพราะพระวัดบ้านกร่างของกรุนั้นหาไม่ได้ง่ายนัก ถึงหาได้ก็มีราคาสูง จึงไปนมัสการเรียนท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารว่าตัวท่านคิดจะสร้างพระเครื่องวัดบ้านกร่างขึ้นจะได้หรือไม่ ท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารตอบว่า ได้ ไม่เป็นไร องค์พระปฏิมากร ใครเห็นก็นำเอาไปบูชาได้[๒]

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงนำเอาเศษพระเครื่องตระกูลวัดบ้านกร่างมาตำมาป่นให้ละเอียดเป็นผงธุลี นำเอามาทำเป็นผงหลัก ท่านสมุห์กล้าย วัดหงส์รัตนาราม ธนบุรี ซึ่งเป็นชาวอำเภอศรีประจันต์เหมือนกัน ยังมาขอผงพระวัดบ้านกร่างไปจากท่าน นำเอาไปสร้างพระเครื่องเหมือนกัน

---

[๒] พระครูอาภัสศีลคุณว่า ท่านได้ขอและได้รับอนุญาตอย่างนี้ ตั้งแต่เมื่อท่านเจ้าคุณเมธีธรรมสารย้ายมาเป็นเจ้าอาวาส ใน พ.ศ. ๒๔๘๑

ช่างบังเอิญ ขณะนั้นนายเปลื้อง แจ่มใส ช่างทำพระอยู่วัดระฆัง ธนบุรี มาอยู่ที่อำเภอศรีประจันต์ ท่านพระครูอาภัสศีลคุณจึงไปปรึกษาและให้ช่วยทำแม่พิมพ์ให้ด้วย นายเปลื้องก็ไม่ปฏิเสธ ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี ท่านไปขอยืมพระวัดบ้านกร่างพิมพ์ทรงพลใหญ่ของชาวบ้าน ซึ่งยังพอมีหลงเหลืออยู่บ้าง มาทำเป็นแม่พิมพ์

เมื่อได้แม่พิมพ์แล้ว ท่านเริ่มออกตระเวนหาทัพสัมภาระต่างๆ เช่น ดินโป่ง ดินขุยปู ผงวิเศษต่างๆ แร่ธาตุ ฯลฯ มาเป็นส่วนผสม เพื่อให้พระที่สร้างรุ่นใหม่นี้มีพระพุทธคุณอันควรแก่การบูชา ดังนี้

๘.๑ เอาผงพระวัดบ้านกร่างในกรุเก่ามาป่นละเอียดเป็นส่วนผสมหลัก

๘.๒ ดินโป่ง ๗ โป่ง และดินขุยปู ๗ ทุ่ง

๘.๓ ดินศักดิ์สิทธิ์ จากสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง จากประเทศอินเดีย (พ่อเลี้ยงสุนทร สายคำ จ.เชียงใหม่ นำมาถวาย)

๘.๔ คราบดินฐานพระประธานโบสถ์ เจดีย์ วิหาร วัดต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัดเชียงมั่น วัดเชียงยืน วัดเจดีย์เจ็ดยอด วัดสวนดอก วัดพระสิงห์ พระสะดือเมือง วัดชัยพระเกียรติ วัดหม้อคำตวง วัดพระธาตุดอยสุเทพ ดินกรุพระซุ้มกอ ดินกรุพระรอดมหาวัน เนื้อพระรอดแตกหัก สีขาว สีเขียว สีเหลือง สีแดง และสีดำ เกษร ดอกไม้ ผงธูปที่บูชาเสาหินอินทขิลในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร (พ่อเลี้ยงพิเชษฐ แสงสี จังหวัดเชียงใหม่ นำมาถวาย)

๘.๕ ผงมหาราช ในทางให้คุณอยู่ยงคงกระพัน ชาตรี จังงัง อิทธิ ตบะเดชะ ของหลวงพ่อถิร วัดป่าเลไลยก์ ให้

๘.๖ ผงอิทธิเจ ให้คุณทางเมตตามหานิยม เกิดศิริมงคล ลาภผล มีสง่าราศี ของเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร วัดบ้านกร่างมอบให้

๘.๗ ผงพุทธคุณ ผงตรีนิสิงเห ให้คุณทางเมตตามหานิยมลาภสักการะ อยู่ยงคงกระพันชาตรี แคล้วคลาดปราศจากภยันตรายทั้งปวง ปกป้องถ่ายทอดอำนาจคุณไสย เสนียดจัญไรทั้งปวง ของ หลวงพ่อมุ่ย วัดดอนไร่ อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี

๘.๘ ผงว่าน ๑๐๘ ของพระครูปลัดทองพูล วัดศรีนวล จ.ขอนแก่น นำมาถวาย

๘.๙ ผงธูปดินหลักเมืองขอนแก่น ผงธูปของหลวงพ่อสิทธิชัย หลวงพ่อสิทธิเดช จ.ขอนแก่น (คุณประจวบ ลางคุลานนท์ ที.วี.ช่อง ๕ ขอนแก่น นำมาถวาย)

๘.๑๐ ผงธูปพระธาตุช่อแฮ จ.แพร่ ดินปราสาทหินพิมาย ผงธูปท้าวสุรนารี จ.นครราชสีมา แร่ชินวัดพระรูป วัดกุฏีสงฆ์ ผงกรุวัดพระรูป แร่มันปู แร่ต่างๆ อีก ๕ ชนิด และแร่ทองคำบ้านเขาดินของพระใบฏีกาลี วัดประตูสาร (หมออนันต์ สมบูรณ์วิทย์ อ ศรีประจันต์ถวาย)

๘.๑๑ ผงธูปพระร่วงโรจนฤทธิ์ จ.นครปฐม ผงธูปพระพุทธไสยาสน์ วัดพระนอนจักรศรี จ.สิงห์บุรี พระพุทธไสยาสน์ วัดพระ เชตุพนฯ ผงธูปพระศาสดา วัดสุทัศน์ ผงธูปพระอัฏฐารส วัดสระเกศ ผงธูปพระแก้วมรกต วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ผงธูปที่พระบรม-บรรพต วัดสระเกศ ผงธูปและดินเจดีย์ยุทธหัตถี อ.ดอนเจดีย์

๘.๑๒ ดินเจ็ดวัง คือ วังบางขุนพรหม วังบูรพา วังสราญรมย์ วังเทเวศร์ วังสุโขทัย วังจันทร์เกษม และพระบรมมหาราชวัง

๘.๑๓ ดินห้าทัพ คือ ทัพขุนช้าง ทัพขุนแผน ทัพผึ้ง ทัพหมัน ทัพหลวง

๘.๑๔ ดินห้าถ้ำ คือ ถ้ำมหาสนุก จ.สระบุรี ถ้ำกินนร จ.สระบุรี ถ้ำเขาวัง จ.เพชรบุรี ถ้ำจอมพล จ.ราชบุรี ถ้ำเขานกจอด จ.กาญจนบุรี

๘.๑๕ ดินเจ็ดสระ คือ สระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ จ.สุพรรณบุรี สระโกสินารายณ์ จ.กาญจนบุรี สระหนองหลวง สระลาดสิงห์ จ.สุพรรณบุรี

๘.๑๖ ดินเจ็ดท่า คือ ท่าช้างวังหน้า ท่าราชวรดิษฐ์ ท่าเสด็จ ท่ามะกา ท่าม่วง ท่านางเริง ท่าวาสุกรี

๘.๑๗ ทรายเจ็ดหาด คือ หาดบางแสน หาดพัทยา หาดหัวหิน หาดประจวบ หาดภูเก็ต หาดเจ้าสำราญ หาดแหลมสิงห์

๘.๑๘ ผง ดิน แร่ธาตุ จำนวน ๑๐๘ ชนิด ของหลวงพ่อถิร วัดป่าเลไลยก์ รวบรวมมาจากที่ต่างๆ มอบให้

เมื่อได้วัตถุมงคลตามที่กล่าวข้างต้นนี้แล้ว เป็นปี พ.ศ.

๒๔๙๐ เริ่มแบบพิมพ์มี ๓ ขนาด คือ เล็ก กลาง ใหญ่ ทั้งคู่และเดี่ยว ลักษณะเหมือนเดิมทุกประการ

วิธีสร้าง นำวัตถุมงคลทุกอย่างมาบดให้ละเอียด ใช่แร่งร่อน แล้วนำไปแช่น้ำ ใช้ผ้าขาวกรอง ใส่โอ่งแช่ทิ้งไว้ให้ตกตะกอนแล้วเท น้ำใสออก คงเหลือแต่ดินผสมผง ใส่โอ่งน้ำ ๕ ใบ เมื่อดินหมาดก็นำมานวดให้เหนียว แล้วใส่ตุ่มน้ำเตรียมไว้

เมื่อเดือนห้า พ.ศ. ๒๔๙๐ ทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้า เครื่องกระยาสังเวยหมูเห็ดเป็ดไก่ บายศรีปากชาม กล้วยหวีงาม ครบถ้วนตามพิธีไสย เพื่อเป็นศิริมงคลให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ได้นิมนต์เกจิอาจารย์ ๗ รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ พระปริตร บริกรรมนวหรคุณ รายนามพระอาจารย์มีดังนี้

๑. หลวงพ่อมุ่ย วัดดอนไร่
๒. หลวงพ่อแต้ม วัดพระลอย
๓. หลวงพ่อโต๊ะ วัดลาดตาล
๔. หลวงพ่อถิร วัดป่าเลไลยก์
๕. หลวงพ่อไสว วัดบ้านกร่าง
๖. หลวงพ่อคำ วัดหน่อพุทธางกูร
๗. หลวงพ่อเปลื้อง วัดสุวรรณภูมิ

สถานที่ประกอบพิธี ณ วิหารวัดบ้านกร่าง เดินสายสิญจน์รอบวิหาร ปักราชวัตรฉัตรธงสีขาว เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็เริ่มกดพิมพ์ ส่วนใหญ่พระเณรทำ และมีฆราวาสช่วยบ้าง โดยให้รับศีลห้า พระหรือฆราวาสที่กดพิมพ์นั้นให้ภาวนาบริกรรมคาถาว่า “นะ มะ พะ ธะ” หรือ “นโม พุทธายะ” ขณะกดพิมพ์นั้นห้ามมิให้พูดจาหยาบคาย

หรือคุยส่งเสียงอื้ออึง และให้ทำแต่เฉพาะในวิหารนี้เท่านั้น ภายในสายสิญจน์ตลอดเวลาที่กดพิมพ์นี้ให้จุดธูปเทียนตลอดเวลา เป็นการบูชาตลอดเวลากดพิมพ์พระ

การเผาพระนั้น ได้ก่อเตาพิเศษ ล้อมด้ายสายสิญจน์โยงไปจากวิหาร และเผาเฉพาะวันเสาร์ให้ถูกต้องตามตำรับการสร้างพระ ท่านพระครูเจ้าอาวาสบอกว่า จำนวนที่ทำสามแสนกว่าองค์เศษ เมื่อเสร็จพระรุ่นนี้ ส่วนมากเนื้อสีดอกพิกุลแห้ง หรือหม้อใหม่ เป็นส่วนใหญ่ มีผงแร่ธาตุมองเห็นชัดเจน

เมื่อเดือนห้า ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้ทำพิธีพุทธาภิเษกครั้งยิ่งใหญ่อีกครั้ง ก่อนจะนำไปบรรจุ ณ ภายในอุโบสถวัดบ้านกร่าง โดยนิมนต์เกจิอาจารย์มานั่งปรกบริกรรมปลุกเสก ดังนี้

๑. หลวงพ่อนำ วัดดอนศาลา จ.พัทลุง
๒. หลวงพ่อแพ วัดพิกุลทอง จ.สิงห์บุรี
๓. หลวงพ่อเปลื้อง วัดสุวรรณภูมิ
๔. หลวงพ่อมุ่ย วัดดอนไร่
๕. หลวงพ่อแขก วัดหัวเขา
๖. หลวงพ่อแต้ม วัดพระลอย
๗. หลวงพ่อโต๊ะ วัดลาดตาล
๘. หลวงพ่อถิร วัดป่าเลไลยก์
๙. หลวงพ่อคำ วัดหน่อพุทธางกูร
๑๐. หลวงพ่อไสว วัดบ้านกร่าง

บรรจุกรุเดิมไว้แต่ปี ๒๔๙๒

เมื่อทำพิธีพุทธาภิเษกปลุกเสกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ตกแต่งกรุ

เดิมเสียใหม่ โดยใช้อิฐโบกปูน ๓ ชั้น เพื่อป้องกันคนลักขโมย แล้วนำพระทั้งหมดบรรจุในกรุเดิม "อุทเทสิกเจดีย์" โบกปูนสามชั้นปิดสนิท

เปิดกรุเมื่อปี ๒๕๑๑

พระครูอาภัสศีลคุณ สมัยดำรงสมณศักดิ์ฐานานุกรมที่พระปลัด พระปลัดทวีได้รับจดหมายจากพลเอกแสวง เสนาณรงค์ รมต. สำนักนายกรัฐมนตรีว่า ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐ-มนตรี ขอพระบ้านกร่างแจกทหารรุ่นจงอางศึกไปรบสมรภูมิเวียดนาม ครั้งที่ ๑ จำนวน ๔,๐๐๐ องค์

ครั้งที่ ๒ จอมพลประภาส จารุเสถียร มอบให้คุณเชาวน์วัศ สุดลาภา เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ติดต่อพระบ้านกร่างไปแจกกับทหารรุ่นกองพลเสือดำ จำนวน ๕,๐๐๐ องค์

ครั้งที่ ๓ นำทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านทาง มล.ทวีสันต์ ลดาวัลย์ ราชเลขาธิการ ในพระองค์ฯ จำนวน ๑๐,๐๖๐ องค์

ครั้งที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ พ.อ.อำนวย สุรเชษฐ์ ค่ายจิระประวัติ นครสวรรค์ มาขอรับไปแจกทหารที่ค่าย จำนวน ๔,๕๐๐ องค์

ครั้งที่ ๕ มอบให้ ผบ.พัน กองบินยุทธการกำแพงแสน จ. นครปฐม จำนวน ๑,๕๐๐ องค์

ครั้งที่ ๖ เมื่อพรรษาปี ๒๕๒๓ นำไปแจกทหารเป็นการบำรุงขวัญและกำลังใจทหารหาญ ด้านชายแดนอรัญประเทศ ตาพระยา-หนองกรุง-วัฒนานคร มอบให้พลโทอาทิตย์ กำลังเอก อีกส่วนหนึ่งไป

แจกทหารตามค่ายต่างๆ ครั้งนี้เปิดกรุไปจำนวน ๘,๙๐๐ องค์

ครั้งที่ ๗ เปิดกรุนำออกให้ประชาชนทำบุญเมื่อวันจัดงานผูกพัทธสีมา วันที่ ๑๕–๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ ทั้งแจกบ้าง ให้ทำบุญบ้าง จำนวน ๑๐,๐๐๐ องค์เศษ

เมื่อครั้งที่ ๗ นี้ หลังวันปิดงานผูกพัทธสีมาแล้ว ก็ได้ปิดกรุไว้อย่างเดิม

ข้าพเจ้าถามท่านว่า พอจะจำได้บ้างไหมว่า รุ่นไหนสร้างเท่าใด ท่านบอกว่าพอจะจำได้ แต่ขอประมาณเอาดังนี้

รุ่นแรก รุ่นจงอางศึก พ.ศ. ๒๔๙๒ ในราว ๒๐,๐๐๐ องค์
รุ่น ๒ รุ่นจอมพล พ.ศ. ๒๔๙๓ ในราว ๑๐๐,๐๐๐ องค์
รุ่น ๓ รุ่นเสือดำ พ.ศ. ๒๔๙๕ ในราว ๑๘๐,๐๐๐ องค์
รุ่น ๔ แจกทั่วไป พ.ศ. ๒๕๐๐ ในราว ๕๐,๐๐๐ องค์

นับว่าท่านพระครูอาภัสศีลคุณมีความอุตสาหะเป็นอย่างมากในการสร้างพระเพื่อแจกแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป พระที่สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากมายมหาศาล ไม่น้อย ๕๐,๐๐๐ องค์ เมื่อเหลือจากการแจก นำเข้าบรรจุในกรุเก่า เมื่อมีผู้อยากจะได้ ท่านก็เปิดเอามาแจกต่อไปอีก หมายความว่า แจกกันไม่อั้น ดังมีพิมพ์ต่างๆ คือ

๑. ***รุ่นแรก*** รุ่นจงอางศึกหรือรุ่นเวียดนาม มี ๒ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ จำนวนสร้าง ๒๐,๐๐๐ องค์

ก. พระวัดบ้านกร่างเดี่ยว ปางสมาธิ ขนาดใหญ่
ข. พระวัดบ้านกร่างคู่ ปางมารวิชัย ขนาดใหญ่

๒. *รุ่น ๒* รุ่นเสือดำ มี ๒ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๓ จำนวนสร้าง ๑๐๐,๐๐๐ องค์

ก. พระวัดบ้านกร่างเดี่ยว ปางมารวิชัย ใหญ่

ข. " " คู่ ปางมารวิชัย กลาง

๓. รุ่น ๓ รุ่นจอมพล มี ๒ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๕ จำนวนสร้าง ๑๕๐,๐๐๐ องค์

ก. พระวัดบ้านกร่างเดี่ยว ปางมารวิชัย ใหญ่

ข. พระนางพญา ปางมารวิชัย

๔. รุ่น ๔ ทั่วไป มี ๖ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ สร้างจำนวน ๕๐,๐๐๐ องค์

ก. พระวัดบ้านกร่างเดี่ยว ปางมารวิชัย เล็ก

ข. " " " กลาง

ค. " " " ใหญ่

ง. พระวัดบ้านกร่างคู่ " เล็ก

จ. " " " กลาง

ฉ. " " " ใหญ่

จำนวนพระที่พระปลัดทวีสร้างขึ้นประมาณ ๓ แสนเศษ แจกเรื่อยไปไม่จำกัดเวลา จึงหวังว่าผู้ได้รับพระวัดบ้านกร่างไป คงจะนำเอาไปบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

[ประวัติวัดบ้านกร่าง ฉบับที่ ๒ โดยคุณมนัส โอภากุล นี้ คณะกรรมการวัดบ้านกร่างได้จัดพิมพ์ไว้เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๗ ในการนำมาพิมพ์รวมไว้ที่นี้ เห็นว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ว่าด้วยความเป็นมาของพระเครื่องที่โยงกับประวัติวัดบ้านกร่าง จึงขอใช้ชื่อเรื่องว่า "พระเครื่องวัดบ้านกร่าง" เพื่อให้เนื้อหาส่วนสำคัญเด่นชัดออกมา]

โบสถ์วัดบ้านกร่าง

วิรัติ วรินทรางกูร

จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และพระครูอาภัสศีลคุณ

อุโบสถวัดบ้านกร่างหลังเดิมเล็กเท่ากับวิหาร การก่อสร้างเช่นเดียวกับวิหารหลังปัจจุบัน และอยู่ที่เดิมโดยสร้างหลังใหม่คร่อมหลังเดิมนี้ไว้

อุโบสถหลังเดิมเล็ก มีเสาด้านใน ผนังก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้องรางดินเผา จะมีการบูรณะปฏิสังขรณ์กี่ครั้งกี่หนสอบถามไม่มีผู้ใดตอบได้ จากคำบอกเล่าได้ความว่า อุโบสถหลังนี้สร้างมานาน เมื่อกาลเวลาล่วงเลยมาก็ชำรุดทรุดโทรมไปตามสภาพ เครื่องบนผุพัง กระเบื้องร่วงหล่น บางแห่งเมื่อฝนตกลงมารั่วไหลเปียกชื้นทำให้ชำรุดเร็วยิ่งขึ้น นับวันก็จะพังลงมา

สมัย**พระอุปัชฌาย์ทวน**เป็นเจ้าอาวาส ดำริจะสร้างอุโบสถใหม่ครั้งหนึ่งแล้ว ถึงกับลงมือจัดทำวัตถุมงคลมีพระว่านกับลูกอมปรอทปลุกเสกเองแล้วนำไปฝังไว้ภายในบริเวณวัดนี้ พร้อมกับพระขุนแผนบ้านกร่างอีกจำนวนหนึ่ง เพื่อเตรียมหาทุนก่อสร้างอุโบสถ

เหตุที่ต้องนำไปฝังไว้ก่อนมีข้อสันนิษฐานว่า พอทำวัตถุมงคลเสร็จก็คงประจวบกับกุฏิเสนาสนะชำรุดทรุดโทรม หรือไม่ก็มีไม่เพียงพอกับพระภิกษุสามเณรในสมัยนั้น ซึ่งคงจะมีจำนวนมากรูป

ท่านจึงมุ่งก่อสร้างเสนาสนะก่อน จึงพักเรื่องการก่อสร้างอุโบสถไว้ก่อนเพราะเห็นว่ายังไม่จำเป็น

อุโบสถที่ตั้งใจจะสร้างมาแต่เดิม ก็ยังมิได้สร้างจวบจนท่านถึงมรณภาพ วัตถุมงคลที่ท่านสร้างและฝังไว้ส่วนมากไม่มีผู้ใดทราบ และที่ทราบบางท่านก็รับสัจจะกับท่านไว้จนชราภาพและถึงแก่กรรมไปแล้ว จนบัดนี้ ก็ไม่มีผู้ใดทราบว่า ฝังอยู่แห่งใด

สมัย**พระอธิการกลุ่ม**เป็นเจ้าอาวาส ชะรอยคงจะอยู่วัดบ้านกร่างมาก่อนและทราบความผุพังของอุโบสถได้ดี ท่านจึงได้ลงมือก่อสร้างแต่ปี ๒๔๗๔ โดยได้ขอแรงชาวบ้านให้ช่วยกันขนดินมาปั้นอิฐ-เผาอิฐเตรียมก่อสร้าง เมื่อได้อิฐไว้แล้วก็จัดการรื้ออุโบสถหลังเก่าเอาเฉพาะเสา-ผนัง-หลังคาออก คงเหลือแต่พระประธานพร้อมทั้งฐานไว้จนปัจจุบันนี้ การก่อสร้างก็สร้างคร่อมหลังเดิม โดยขยายกว้าง-ยาวกว่าเดิม ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๘ เมตร

การก่อสร้างสมัยนั้นขุดดินลงไปแล้ว ใช้อิฐหักของเก่าและหินเท่าที่จะหาได้ ใส่ลงในร่องนั้นแล้วกระทุ้งรากโบสถ์ ตามที่มีผู้บอกเล่าว่า เวลากลางวันก็ได้อาศัยพระภิกษุสามเณรและเด็กวัดช่วยกันกระทุ้ง พอเวลากลางคืนก็เกณฑ์หนุ่มสาวผู้เฒ่าผู้แก่ลูกเล็กเด็กแดงมาช่วยกันกระทุ้งรากโบสถ์ เป็นที่สนุกสนาน ได้ทั้งบุญและกุศล

การก่อสร้างอาศัยชาวบ้านและพระช่วยกัน พอจะเอ่ยชื่อนายช่างนำมาลงไว้ดังนี้

๑. อาจารย์โต บ้านไร่ เป็นหัวหน้า
๒. นายเปรม บ้านยางขาคีม
๓. นายใจ ล้อมวงษ์ "

๔. นายพ่วง ขาวโต "

๕. นายฮั่ว นูมหันต์ บ้านกร่าง

๖. พระภิกษุสามเณรวัดบ้านกร่างสมัยนั้น

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายท่านที่จำชื่อไม่ได้

เมื่อกระทุ้งรากโบสถ์ได้ที่แล้ว นายช่างและพระภิกษุสามเณรก็ช่วยกันก่อสร้าง โดยก่ออิฐถือปูนผนังเสา

ข้างฝ่ายสมภารพร้อมกับทายกจำนวนหนึ่ง ก็ขึ้นป่าไปหาตัดไม้ทำเครื่องบนอุโบสถ สมัยนั้นใช้เกวียนควายและเกวียนวัวลากไม้ซุง ได้ไม้เนื้อแข็งและไม้สัก เมื่อได้ไม้มาแล้ว ก็ช่วยกันเลื่อยแปรรูปเพื่อเตรียมปรุงเครื่องบน

ผู้เล่าๆ ว่า ที่สร้างผนัง-เสาอุโบสถก็ช่วยกันทำไป ที่แปรรูปไม้เตรียมทำเครื่องบนก็ทำไป ทายิกาทั้งสาวรุ่นสาวใหญ่ก็จัดหาอาหารมาถวายพระ และเลี้ยงดูผู้มาสร้างอุโบสถกันเป็นที่สนุกสนานดุจมีมหรสพทีเดียว เมื่อสร้างตัวอุโบสถสำเร็จ การปรุงเครื่องบนก็สำเร็จใกล้เคียงกัน สมัยนั้นอาศัยความสามัคคีอย่างแท้จริง น่าเลื่อมใส น่าอนุโมทนาสาธุการอย่างยิ่ง ที่ชาวบ้านชาววัดสละเวลามาช่วยทางวัดกันจริงๆ

"ผลสำเร็จบังเกิดขึ้นทันตาเห็น" อาศัยความสามัคคีรวมพลังทุกฝ่าย อุโบสถก็สำเร็จ บังเกิดความภาคภูมิใจในผลงาน ประชาชนเสนอท่านสมภารให้จัดมีงานยกเครื่องบนเอาฤกษ์เอาชัย เมื่อชาวเสียงชาวบ้านแล้ว เสียงส่วนมากให้

๑. มีงาน ๒ วัน ๒ คืน

๒. มีลิเกสมโภชคืนละ ๑ คณะ

๓. มีพิธีกรรมทางศาสนา

เมื่อตกลงกันดังนี้แล้ว ก็กำหนดวันยกเครื่องบนเช้ามืดวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ในปี ๒๔๘๐

๑. ตกลงหาลิเกคณะที่ประชาชนนิยมที่สุด ในสมัยนั้นคือ คณะนายถุงเงิน อยุธยา และคณะนายต่วน รัญทวยหาญ แสดงคืนหนึ่งวันหนึ่งต่อ ๑ คณะ หามาคณะละ ๔๕ บาท สิ้นค่ามหรสพ ๙๐ บาท

๒. พิธีกรรมทางศาสนา ท่านสมภารตั้งทำศาลเพียงตาบูชาด้วยเครื่องกระยาสังเวยแด่เทพเจ้า แลสั่งเตรียมปลูกปะรำพิธีไว้ ๔ ทิศตรงมุมอุโบสถ นิมนต์พระมาสวดปะรำละ ๕ รูป ให้สวดดังนี้

ทิศตะวันออก	สวดเจ็ดตำนาน
ทิศใต้	สวดสามภาณ
ทิศตะวันตก	สวดอิสิคิลิ
ทิศเหนือ	สวดธรรมจักร

เมื่อได้ฤกษ์ตามกำหนดแล้ว พราหมณ์ลั่นฆ้องกลอง จุดพลุตะไลไฟพะเนียงบอกฤกษ์ พระสงฆ์ทั้ง ๔ ทิศ เริ่มสวดมนต์ตามที่ได้รับอาราธนา ลิเกที่หามาเริ่มแสดงร่ายรำ ประชาชนโห่ร้องช่วยกันยกเครื่องบน ดูเป็นที่สนุกสนานครื้นเครงเฮฮา หนุ่มสาวเฒ่าแก่ช่วยกันฉุดเชือกชักรอกนำตัวไม้ขึ้นบนขื่ออุโบสถ นายช่างและผู้ช่วยเหลือช่วยกันประกอบเครื่องบนอยู่ข้างบน จะยกตัวไม้อันไหนขึ้นก่อนแลหลังได้ทำหมายเหตุไว้เรียบร้อยแล้ว จึงไม่มีปัญหาและอุปสรรคอันใด ทำไปตามขั้นตอน พิธีนี้ดูแปลกไปอีกแบบหนึ่ง

นัยว่าพระที่สวดแต่ละปะรำนั้น เมื่อสวดจบเลิกไปสมทบช่วยกันยกเครื่องบนและช่วยกันประกอบต่อไป เมื่อเพลหยุดพักถวายภัตตาหารเพล และเลี้ยงดูประชาชนที่มาช่วยงานกัน อาหารคาว-หวานเหลือเฟือจนถึงกับต้องสำรวมไว้เลี้ยงช่างไม้และประชาชนที่มาช่วยในตอนเย็นอีก แทบไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินทองเลย

ตอนกำลังมัดเชือกที่ตัวไม้เตรียมยกเครื่องบนนั้น ใครถนัดเพลงฉ่อย เพลงเรือ หรือเพลงอีแซวก็ว่ากัน ปรบมือเฮฮาน่าสนุกสนาน พอมัดเชือกเสร็จโห่ร้องแล้วช่วยกันดึงเชือกยกตัวไม้ขึ้นข้างบน ทำกันดังนี้แทบไม่รู้สึกเหนื่อยเลย ทำกันอยู่หลายวันจึงสำเร็จ หลังคามุงกระเบื้องปูน จากนั้นก็ได้ติดต่อนายช่างฝีมือมาทำหน้าบัน ช่อฟ้าใบระกา จะขอเอ่ยนามไว้ในหนังสือเล่มนี้เท่าที่ได้รายชื่อมาดังนี้

(๑) หน้าบัน ลวดลายไทย ทำด้วยปูน จนถึงปัจจุบันนี้ เป็นฝีมือของเจ๊กฉั่ง ราคาค่าจ้างทำแถบละ ๑ ชั่ง (๘๐ บาท) เป็นเงิน ๒ ชั่ง (๑๖๐ บาท)

(๒) ช่อฟ้า-ใบระกา ทำด้วยปูน ที่เห็นอยู่จนถึงปัจจุบันนี้เป็นฝีมือของเจ๊กฮ้ง แซ่ห่าน คิดราคาค่าจ้างทั้งสิ้นเป็นเงิน ๒ ชั่ง ๑๐ ตำลึง (๒๐๐ บาท)

ตั้งแต่เริ่มก่อสร้างจนกระทั่งทำหน้าบัน ช่อฟ้า-ใบระกา (ยังมิได้ฉาบปูนและทาสี) สิ้นเงินค่าใช้จ่ายไปจำนวน ๑๐,๑๑๒.๑๕ บาท แต่การก่อสร้างหาสำเร็จไม่ เพราะพระอธิการกลุ่ม เจ้าอาวาสได้ลาสิกขาบทในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ นั่นเอง

สมัยเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร

เจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร (ไสว ธมฺมสาโร) เป็นเจ้าอาวาสย้ายมาจากวัดจรรย์ สมัยนั้นท่านดำรงตำแหน่งเจ้าคณะหมวด (ตำบล) ศรีประจันต์ และมีสมณศักดิ์ฐานานุกรมตำแหน่งพระสมุห์

พระสมุห์ไสวได้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างแต่ปี ๒๔๘๑ ประชาชนชาวบ้านกร่างได้จัดกระบวนเรือไปรับมาจากวัดจรรย์ มีแตร กลองยาว แห่มาทางเรือ และมาฉันภัตตาหารเพล มีพระสงฆ์หลายวัดมาสวดชัยมงคลคาถาที่อุโบสถและหอฉัน

เมื่อพระสมุห์ไสวมาอยู่ไม่นานนัก ก็ประชุมทายกทายิกาชักชวนสร้างอุโบสถต่อ โดยฉาบปูนทั้งหลังทาสีขาว (ปูนขาว) และทาสีเหลืองหน้าบัน ช่อฟ้า-ใบระกา (น่าเสียดายที่ช่วงนี้หารายการค่าใช้จ่ายไม่ได้)

เมื่อเสร็จก็กำหนดวันยกช่อฟ้า โดยกำหนดวันพร้อมกับงานประจำปีของวัดเดือนห้า ปี ๒๔๘๒ มีงาน ๑ วัน ๑ คืน หาลิเกมาคณะเดียว ราคา ๓๕ บาท

สมัยพระครูอาภัสศีลคุณ

พระครูอาภัสศีลคุณ (พระปลัดทวี อาภสฺสโร) รองเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างต่อแต่ปี ๒๕๒๒ เป็นต้นไป ได้บูรณะปฏิสังขรณ์อุโบสถหลังนี้ต่อสิ่งที่ยังค้างอยู่ให้สำเร็จลุล่วงไปมีดังนี้

๑. เปลี่ยนตัวไม้เครื่องบนบางตัวทั้งหลัง สิ้นเงิน ๔๘,๐๐๐ บาท

๒. เปลี่ยนกระเบื้องใหม่เป็นกระเบื้องเคลือบ ทั้งหลัง สิ้นเงิน

๖๗,๐๐๐ บาท

๓. ทำซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง ทุกบาน คันทวย บัวหัวเสา สิ้นเงิน ๔๖,๐๐๐ บาท

๔. ฉาบปูนใหม่ทั้งหลัง สิ้นเงิน ๕๒,๐๐๐ บาท

๕. ลงรักปิดทองพระประธานในอุโบสถ สิ้นเงิน ๕๓,๓๗๖.๕๐ บาท

๖. ค่าแรงงานบูรณะปฏิสังขรณ์ ๓๕,๐๐๐ บาท

รวมค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ๓๐๑,๓๗๖.๕๐ บาท

กรมการศาสนาสำรวจวัด

ต่อมา ทางวัดได้รับแจ้งจากเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรีว่า มหาเถรสมาคม มีมติให้กรมการศาสนาสำรวจวัดทั่วราชอาณาจักร เพื่อจะได้ทราบสถิติว่า วัดใดเป็นพัทธสีมาวิสุงคามสีมา สำนักสงฆ์ หรือที่พำนักสงฆ์ ผลการสำรวจปรากฏว่า วัดบ้านกร่างเป็นวัดหนึ่งที่ยังเป็นสำนักสงฆ์ ไม่มีพัทธสีมา ตามหนังสือเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรีที่ สพ.๘๖/๒๕๒๑ ลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน โดยส่งสำเนาหนังสือกรมการศาสนาที่ ศธ๐๔๐๒/๑๘๐๔๒ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ มาเพื่อให้เจ้าอาวาสทราบและดำเนินการให้ถูกต้องต่อไป

ระยะนั้นเป็นเวลาที่พระครูอาภัสศีลคุณ รองเจ้าอาวาส ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาส (เจ้าอาวาสกำลังอาพาธ) และปฏิบัติหน้าที่แทนในตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอศรีประจันต์ด้วย เกิดข้องใจ

เพราะทุกปีได้ทำรายงานฐานะของวัดส่งจังหวัด-กรมการศาสนา เป็นประจำ เพราะเหตุใดจึงรายงานแจ้งว่าวัดบ้านกร่างยังเป็นสำนักสงฆ์ ไม่ใช่วัดชนิดพัทธสีมา จึงได้หาโอกาสเข้าไปยังกรุงเทพฯ ไปกราบเรียนหารือทางปฏิบัติต่อพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระวิสุทธาธิบดี กรรมการมหาเถรสมาคม วัดไตรมิตรวิทยาราม กทม. ท่านได้แนะนำวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องมาให้ดำเนินการ ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่

ประกอบกับท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร เจ้าอาวาสกำลังอาพาธหนัก จึงพับเรื่องนั้นไว้ก่อน เพื่อปรนนิบัติและช่วยดูแลรักษาหลวงพ่อเจ้าคุณ และต่อมาวันที่ ๑๘ ส.ค. ๒๕๒๒ ท่านก็มรณภาพ และเมื่อจัดการเก็บศพหลวงพ่อไว้แล้ว ก็ดำเนินการทำรายงานขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ส่งไปตามระเบียบการคณะสงฆ์ ตามหนังสือขอพระราชทานวิสุงคามสีมาที่ ๕๕/๒๕๒๒ ลงวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๒๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานวิสุงคามสีมา ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๑ ก.พ. ๒๕๒๓

เมื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมามาแล้ว ก็ได้กำหนดวันปักเขตเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๒๓ โดยนายอำเภอศรีประจันต์มอบให้คุณจรมย์ ไชยมิ่ง ศึกษาธิการอำเภอมาปฏิบัติหน้าที่แทน

การปักเขตวิสุงคามสีมานั้น ปักคลุมบริเวณที่ตั้งอุโบสถหลังปัจจุบัน เพื่อมิให้ต้องเคลือบแคลงสงสัยต่อพระวินัยอีกต่อไป

พิธีการปักเขต ผู้ชี้เขตคือตัวแทนนายอำเภอท้องที่ ทางวัดได้

อาราธนาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอศรีประจันต์ทุกวัดมาสวดชัยมงคลคาถาและเพื่อให้คณะสงฆ์รับทราบด้วย โดยมีกำหนดการดังนี้

เวลา ๐๙.๐๐ น. พราหมณาจารย์สมุห์ไสว ไชยชนะ
ศาสนพิธีกรจังหวัด บวงสรวงบูชาเทพเจ้า
ด้วยเครื่องสังเวยชุดใหญ่

เวลา ๑๐.๓๐ น. เริ่มพิธีชี้เขต-ปักเขต
ศึกษาธิการอำเภอ ตัวแทนนายอำเภอ
อ่านพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
พระราชทานเขตวิสุงคามสีมา
ตัวแทนนายอำเภอเดินดูการวัดเขต
และปักเขต กว้าง-ยาว ทั้งสี่ด้าน

ขณะนั้น
พระสงฆ์ทั้งหมดสวดชัยมงคลคาถา
ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์
จุดพลุ ๙ ชุด
เจ้าหน้าที่ตีกลอง ระฆัง
ประชาชนชโยโห่ร้อง ๓ จบ

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล
เป็นเสร็จพิธี

[เรื่องนี้เดิมชื่อ "ประวัติอุโบสถวัดบ้านกร่าง" พิมพ์อยู่ในหนังสือ "งานผูกพัทธสีมาอุโบสถวัดบ้านกร่าง" ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ ในที่นี้ได้ตัดตอนมาเพียงบางส่วน และขอให้ชื่อเรื่องง่ายๆ ว่า "โบสถ์วัดบ้านกร่าง"]

หมายเหตุ:

เนื่องจากได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับฐานะของวัดและสีมา จนวัดถึงกับต้องขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ดังกล่าวข้างต้นนั้น ต่อมา พระครูอาภัสศีลคุณ เจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง จึงได้ทำหนังสือขออนุญาตจัดงานผูกพัทธสีมา ตามหนังสือที่ ๖๒/๒๕๒๓ ลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๒๓ โดยกำหนดงาน ๙ วัน คือ ๑๕–๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ เพื่อประกอบสังฆกรรมในการถอนและผูกสีมาใหม่ ให้เกิดความมั่นใจ หมดความเคลือบแคลงสงสัย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร ป.ธ. ๙) วัดสามพระยา ได้มาเป็นประธานในการสวดสมมติสีมา ในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔

ภาคผนวก

หลวงพ่อกาพย์ พุรหฺมส์

(แย้มวงษ์)

วัดจรรย์ อ. ศรีประจันต์ จ. สุพรรณบุรี

พระอาจารย์ของหลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร

(พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๙๑)

หลวงพ่อพระเมธีธรรมสาร

(ไสว ธมฺมสาโร)

(๗ พ.ค. ๒๔๓๒-๑๘ ส.ค. ๒๕๒๒)

ประวัติย่อ

ของ

พระเมธีธรรมสาร (ไสว) ธมฺมสาโร

เจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง และเจ้าคณะอำเภอศรีประจันต์

ชาติภูมิ

พระเมธีธรรมสาร นามเดิม ไสว นามสกุล จันทโสภา เป็นบุตรคนโตของนายหวาด นางจาบ จันทโสภา เกิดเมื่อวันอังคาร ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู ตรงกับวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ณ บ้านหัวขนอน ตำบลศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๔ คน คือ

๑. พระเมธีธรรมสาร

๒. เด็กชาย (เสียชีวิตแต่ยังเยาว์ ยังไม่ทันตั้งชื่อ)

๓. นางจ่าย จันทโสภา (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๔. เด็กชาย (เสียชีวิตแต่ยังเยาว์ ยังไม่ทันตั้งชื่อ)

การศึกษา บรรพชา อุปสมบท

อายุ ๕ ขวบเศษ บิดานำไปฝากเป็นศิษย์ หลวงพ่อกาพย์ วัดจรรย์ เรียนหนังสือขอม และหนังสือไทย อย่างสมัยโบราณ

อายุประมาณ ๑๕ ปี เดินเรียนบาลี คัมภีร์มูลกัจจายน์ กับพระครูเหลี่ยม วัดบ้านกร่าง

พ.ศ. ๒๔๔๘ มาเรียนภาษาบาลีที่กรุงเทพฯ อยู่ ณ วัดบางลำภูบน และได้บรรพชา ณ วันพุธ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยมี***พระใบฎีกาเปรม เป็นอุปัชฌาย์***

ปีต่อมา ย้ายไปเรียนมูลและบาลี อยู่ที่วัดสระเกศ

ปีต่อมา ย้ายไปอยู่วัดเทพธิดาราม เรียนภาษาบาลีต่อ ณ สำนักต่างๆ

อุปสมบทที่วัดปลายนา ตำบลปลายนา อำเภอศรีประจันต์ ณ วันศุกร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๔๕๑ โดยมี***เจ้าอธิการแป้น วัดสิงห์*** ตำบลศาลเจ้าโรงทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ***เป็นพระอุปัชฌาย์***

อุปสมบทแล้ว กลับมาศึกษาภาษาบาลีต่อ อยู่ ณ วัดเทพธิดาราม ตามเดิม

ปีเดียวกันนั้น (พ.ศ. ๒๔๕๑) เข้าแปลภาษาบาลี ได้ประโยค ๑ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

หน้าที่การงาน และสมณศักดิ์

ช่วงที่ ๑ ก่อนมาอยู่วัดบ้านกร่าง

พรรษาครบ ๒ เป็นพระใบฎีกา ฐานานุกรมของพระสุนทรสมาจาร (สวน) เจ้าอาวาสวัดเทพธิดาราม

พรรษาครบ ๔ พระสุนทรสมาจารถึงมรณภาพ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสมุห์ ฐานานุกรมของพระครูธรรมรังษี (พัน) เจ้าอาวาวัดเทพธิดาราม องค์ต่อมา

พรรษาครบ ๙ เป็นผู้นำในการจัดงานผูกพัทธสีมาวัดจรรย์ และดำเนินงานสร้างอุโบสถวัดจรรย์

พ.ศ. ๒๔๖๘ ขึ้นมาช่วยงานปฏิสงขรณ์วิหารหลังเก่า วัดยาง ต. ศรีประจันต์ ตลอดเวลา ๑ ปี จนเสร็จเรียบร้อย ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลศรีประจันต์

พ.ศ. ๒๔๖๙ วันที่ ๔ เมษายน พระครูธรรมรังษี (พัน) ถึงมรณภาพ พระสมุห์ไสวได้รับแต่งตั้งเป็น*ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเทพธิดาราม*

ครั้นใกล้เข้าพรรษาปีนั้น ได้ย้ายกลับมาจำพรรษาอยู่กับหลวงพ่อกาพย์ ที่วัดจรรย์ ได้ปรับปรุงจัดระเบียบเสนาสนะและดำเนินการก่อสร้างศาลาการเปรียญคอนกรีต ๑ หลัง เสร็จแล้วพอดีอาพาธ จึงไปจำพรรษา ณ วัดยาง ๑ พรรษา หายอาพาธแล้ว กลับไปจำพรรษา ณ วัดจรรย์ตามเดิม จนกระทั่งได้รับแต่งตั้งจากทางการคณะสงฆ์ ให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง ใน พ.ศ. ๒๔๘๑

รวมแต่บรรพชา ถึงย้ายมาประจำที่วัดบ้านกร่าง ได้อยู่ ณ สำนักต่างๆ ดังนี้

๑. วัดบางลำภูบน ๑ ปี
๒. วัดสระเกศ ๑ ปี

๓. วัดเทพธิดาราม ๑๗ ปี*
๔. วัดยาง ๑ ปี
๕. วัดจรรย์ ๑๓ ปี

ช่วงที่ ๒ ที่วัดบ้านกร่าง

พ.ศ. ๒๔๘๑ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ย้ายมาประจำที่วัดบ้านกร่าง โดยได้รับตราตั้งเป็น *เจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง*

วันที่ ๒ มิถุนายน ได้รับตราตั้งเป็นรักษาการเจ้าคณะแขวงศรีประจันต์

วันที่ ๓ มิถุนายน ได้รับตราตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๘๒ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ได้รับตราตั้งเป็น*เจ้าคณะแขวงศรีประจันต์*

วันที่ ๑ มีนาคม ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตร ชั้นตรี ที่ *พระครูเมธีธรรมสาร*

พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง และเป็นเจ้าสำนักเรียนวัดบ้านกร่าง

พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการศึกษา โรงเรียนประชาบาล วัดบ้านกร่าง

พ.ศ. ๒๔๙๙ เลื่อนเป็นพระครูสัญญาบัตร ชั้นเอก ในนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ ที่ *พระเมธีธรรมสาร*

---

* ระยะบรรพชา ๑ ปี อุปสมบทแล้ว ๑๖ ปี

ศาสนกิจ

ก. **การศึกษา** เป็นศาสนกิจหลัก และเป็นงานสำคัญที่สุด เป็นกิจกรรมแห่งชีวิตประจำวันของท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร และท่านก็เอาใจใส่อย่างยิ่ง ทั้งในฐานะอุปัชฌาย์ผู้ดูแลปกครองให้การศึกษาอบรมแก่พระภิกษุสามเณร ตลอดจนศิษย์วัดทุกคน และในฐานะเป็นพระภิกษุที่เคารพเลื่อมใสของประชาชน ผู้ส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นโดยรอบ โดยมีงานด้านปกครอง เผยแผ่ และสาธารณูปการมากมายเป็นอุปกรณ์สนับสนุน

ข. **การเผยแผ่** ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารเป็นพระธรรมกถึกผู้สามารถมานาน ตั้งแต่สมัยที่ท่านยังจำพรรษาอยู่ ณ วัดเทพธิดาราม ท่านมีเสียงดังก้องกังวาน ชำนาญในโวหาร และมีท่วงทำนองการพูดที่เร้าจิตจูงใจ โน้มน้อมความรู้สึกของสาธุชนให้เกิดศรัทธาปสาทะและความร่วมแรงร่วมใจ มีชื่อเสียงได้รับความนิยมว่าเป็นนักเทศน์ทำนองธรรมวัตร ผู้เทศน์ได้ไพเราะจับจิตจับใจ เป็นที่รู้จักกันดีทั่วถิ่นต่างๆ ในรัศมีรอบวัดเทพธิดาราม โดยเฉพาะสมัยนั้นตามตลาดต่างๆ ประชาชนจัดให้มีพระธรรมเทศนาประจำในช่วงพรรษา เรียกว่า เทศน์วิค (คือ นิมนต์พระไปเทศน์รูปละ ๑ สัปดาห์ เป็นยกครั้งหนึ่ง) ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารได้รับนิมนต์เทศน์วิคเป็นประจำที่ตลาดต่างๆ เท่าที่จำได้คือ ตลาดบ้านหม้อ ตลาดวรจักร ตลาดบางลำภู ตลาดเสาชิงช้า ตลาดนางเลิ้ง

ต่อมาเมื่อย้ายมาประจำ ณ วัดบ้านกร่างแล้ว ความสามารถของท่านในทางเทศนา ประกอบเข้ากับความรู้ความชำนาญด้านอื่นๆ เช่นในทางการปกครองเป็นต้น เป็นปัจจัยเสริมให้ท่านเจ้าคุณ

พระเมธีธรรมสารได้รับความเคารพเลื่อมใส เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนอย่างมากมายกว้างขวางทั้งถิ่นใกล้ถิ่นไกล ซึ่งชักนำให้ท้องถิ่นมีสันติสุข และเจริญงอกงามในศีลธรรมและวัฒนธรรม

ค. สาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๔๘๒ ย้ายกลุ่มกุฏีจากที่เดิมทางทิศเหนือของอุโบสถ มาไว้ทางด้านทิศใต้ สร้างกุฏีใหม่เพิ่ม และสร้างหอสวดมนต์

พ.ศ. ๒๔๘๔ ยกช่อฟ้าอุโบสถ ฉาบปูนทาสี

พ.ศ. ๒๔๘๖ สร้างอาคารโรงเรียนประชาบาล ๑ หลัง (ปัจจุบันรื้อถอนแล้ว)

พ.ศ. ๒๕๐๐ ย้ายกลุ่มกุฏีจากด้านทิศใต้อุโบสถ ไปตั้งทางด้านหลัง คือทิศตะวันตกของอุโบสถ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๐๑ สร้างเขื่อนคอนกรีตตลอดแนวฝั่งแม่น้ำหน้าวัด เพื่อป้องกันน้ำเซาะตลิ่งพัง (ใช้ทุน ๕๐,๐๐๐ บาทเศษ)

พ.ศ. ๒๕๐๖ สร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่ คือ หลังที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน (๑๕X๔๔ เมตร ค่าก่อสร้าง ๖๔๗,๕๓๕.๐๐ บาท)

พ.ศ. ๒๕๐๘ บูรณะวิหาร ซึ่งเก่าแก่และชำรุดทรุดโทรมมาก เทพื้นภายในและทำรั้วคอนกรีตรอบวิหาร สิ้นค่าก่อสร้าง ๔๕,๒๒๕.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๘ มีพิธีสร้างรูปหล่อเหมือนองค์จริงของพระเมธีธรรม-สาร และสร้างมณฑปเป็นที่ประดิษฐานไว้ใกล้ฝั่งน้ำ เกือบสุดเขตวัดด้านเหนือ (ปัจจุบันย้ายรูปหล่ออนุสาวรีย์มาไว้ในมณฑปสร้างใหม่ระหว่างอุโบสถกับวิหาร)

พ.ศ. ๒๕๐๙ สร้างเมรุเผาศพ ๑ หลัง ต่อเชื่อมกับศาลาทางด้านตะวันตก สิ้นค่าก่อสร้าง ๑๑๐,๕๓๗.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๐ สร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็กทางด้านใต้ของวัด ยาว ๓๗๕ เมตร สิ้นค่าก่อสร้าง ๕๖,๖๕๒.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๑ สร้างอาคารโรงเรียนประชาบาลวัดบ้านกร่าง หลังปัจจุบัน "เมธีธรรมสารศึกษา" เทคอนกรีตเสริมเหล็กชั้นเดียว ยาว ๑๑๗ เมตร ๑๓ ห้องเรียน สิ้นค่าก่อสร้าง ๘๒๑,๙๓๔.๒๕ บาท (บริจาคปัจจัยส่วนตัว ๑๐๐,๑๑๑.๐๐ บาท) วางศิลาฤกษ์ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๑ ทำพิธีเปิดป้ายและฉลอง ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๓

พ.ศ. ๒๕๑๕ สร้างอาคารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ๑ หลัง

พ.ศ. ๒๕๑๘ สร้างศาลาท่าน้ำ ๒ หลัง ด้วยทุนปัจจัยส่วนตัว จำนวน ๑๓๑,๒๑๙.๐๐ บาท (สร้างไว้ที่วัดบ้านกร่าง ๑ หลัง ที่วัดจรรย์ ๑ หลัง)

เมื่อสร้างศาลาท่าน้ำ ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้น ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารได้เริ่มอาพาธมากแล้ว หลังจากนั้น อาการอาพาธก็ต่อ

เนื่องเรื่อยมา และหนักขึ้นโดยลำดับจนถึงแก่มรณภาพ ใน พ.ศ. ๒๕๒๒ ดังนั้น จึงไม่มีผลงานก่อสร้างอีกภายหลัง พ.ศ. ๒๕๑๘

นอกจากการก่อสร้างในวัดบ้านกร่างเองแล้ว ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสารยังได้ช่วยอนุเคราะห์งานก่อสร้างในวัดอื่นๆ อีกด้วย เช่น

๑. เป็นประธานสร้างอุโบสถ วัดศรีจันต์
๒. เป็นประธานสร้างศาลา วัดศรีจันต์
๓. เป็นประธานสร้างอุโบสถ วัดถั่ว
๔. เป็นประธานสร้างอาคารเรียน วัดจรรย์
๕. เป็นประธานสร้างอุโบสถ วัดพยัคฆาราม

อาพาธและมรณภาพ

ตามปกติ ท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง แต่เมื่อชรามากขึ้น ความอ่อนแอของร่างกายที่เป็นไปตามวัย ก็เปิดช่องให้โรคภัยไข้เจ็บเข้าเบียดเบียน อาพาธครั้งสำคัญเริ่มขึ้น ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่ออายุ ๘๒ ปี ต้องเข้ารับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลภูมิพล ในกรุงเทพฯ เพราะโรคนิ่วในถุงน้ำดี

หลังผ่าตัดแล้วท่านสบายดีเป็นปกติอยู่เพียงระยะเวลาหนึ่ง แล้วก็เริ่มอาพาธกระเสาะกระแสะเรื่อยมา จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๘ ร่างกายของท่านได้เสื่อมโทรมลงมาก ทั้งจากความชราและอาพาธ จนถึงกับไม่สามารถไปไหนมาไหนด้วยตนเอง ต้องนั่งรถเข็น ต่อมาอาการก็ทรุดลงตามลำดับ จนต้องอยู่เฉพาะในกุฏิ มีอาพาธหนักถึงขั้นที่แพทย์ลงความเห็นว่าคงจะต้องถึงมรณภาพเป็นแน่ ๒-๓ ครั้ง

แม้ว่าท่านจะผ่านพ้นอาพาธหนักเหล่านั้นมาได้ แต่ก็ไม่กลับคืนแข็งแรงได้อีก มีแต่ทรุดโทรมลงเรื่อยๆ จนต้องนอนอยู่กับที่อย่างเดียว และในที่สุดก็ได้ถึงมรณภาพด้วยโรคชรา ในวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เวลา ๒๑.๒๓ น. รวมอายุได้ ๙๑ ปี คณะสงฆ์และทายกทายิกา พร้อมทั้งศิษยานุศิษย์ ได้จัดงานบำเพ็ญกุศลตามลำดับจนถึงงานพระราชทานเพลิงศพ ในวันที่ ๗-๑๐ มกราคม ๒๕๒๕

หมายเหตุ:

เนื่องด้วยชีวประวัติของท่านเจ้าคุณพระเมธีธรรมสาร เป็นเรื่องราวในอดีตที่ค่อนข้างนานไกล บุคคลร่วมสมัยกับท่านส่วนมากได้ล่วงลับไปก่อนแล้ว และเอกสารหรือบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่างๆ ก็หาได้ยาก การเรียบเรียงประวัติเข้าลักษณะเก็บเล็กผสมน้อยอยู่บ้าง จึงอาจขาดตกบกพร่องได้มิใช่น้อยอย่างไรก็ดี ในส่วนที่พอรวบรวมได้ ดังปรากฏในหนังสืออนุสรณ์นี้ ได้อาศัยเอกสารบ้าง คำบอกเล่าบ้าง จากหลายท่าน เช่น ท่านเจ้าคุณพระสุนทรกิจโกศล (บัว) วัดเทพธิดาราม ท่านพระครูอาภัสศีลคุณ กำนันถม อินทรวงศ์ ผู้ใหญ่ไท นูมหันต์ ผู้ใหญ่เรือง หรุ่มเรืองวงษ์ ทิตอวย คุณจำริต อินทรวงศ์ พร้อมทั้งในส่วนประวัติวัด คือ คุณครูชั้น อินทุมาร จึงขอขอบพระคุณและอนุโมทนาไว้ ณ ที่นี้ด้วย